

Pekka Iivari

YRITYSTURVALLISUUS JA VENÄJÄ

Turvallisuusnäkökohtien huomioiminen liiketoiminnan kehittämisessä Venäjällä

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

Rovaniemen ammattikorkeakoulu

julkaisusarja c 15

Rovaniemen
ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

ROVANIEMEN AMMATTIKORKEAKOULU

YRITYSTURVALLISUUS JA VENÄJÄ

Turvallisuusnäkökohtien huomioiminen liiketoiminnan kehittämisessä Venäjällä

Pekka Iivari

2007

C-sarja nro 15
ISSN 1239-7741
ISBN 978-952-5153-62-0 (nid.)
ISBN 978-952-5153-63-7 (pdf)

Rovaniemi 2007
Tornion Kirjapaino

SISÄLLYS

ESIPUHE **5**
1 LÄHTÖKOHDAT **7**
1.1 Taloudellisen yhteistyön lisääntyminen 7
1.2 Venäjän markkinat ja yritystoiminnan mahdollisuudet 9
2 YRITYSTURVALLISUUS KÄSITTEENÄ **12**
2.1 Yritysturvallisuus yleisesti 12
2.2 Turvallisuuden ja yritysturvallisuuden käsitteet Venäjällä 14
3 MATKUSTAMISEN TURVALLISUUS **24**
3.1 Matkalle lähdön valmistelut 24
3.2 Terveys 25
3.3 Yhteydenpito ja matkavarustus 26
3.4 Rajanylitys 27
3.5 Matkustamisen turvallisuusohjeita Barentsin alueella 29
3.6 Ulkomaanedustustojen palvelut 30
3.7 Liikkumisen rajoitukset 32
3.8 Liikenneonnettomuuteen varautuminen 36
4 ASUMINEN JA SEN TURVALLISUUS **41**
4.1 Rekisteröinti 41
4.2 Asuminen ja oleskelu 43
4.3 Kodin ja perheen turvallisuus 44
4.4 Joitakin lainkäyttöasioita 51
5 YRITYSTOIMINNAN TURVALLISUUS **53**
5.1 Turvallisuuskulttuuri lähtee johdosta 53
5.2 Partnerin valinta ja taustatarkistukset 56
5.3 Taustoja selventävät havainnot 61
5.4 Yrityksen perustaminen 64
6 RISKIEN HALLINTA JA RISKIANALYYSI **67**
6.1 Tunnistetaan riskit toteutumisen todennäköisyyksineen 67
6.2 Analyysikehikko 68
6.3 Turvallisuusympäristöanalyysi 72
7 SOPIMUSTURVALLISUUS **74**
7.1 Tärkeä osa yrityksen taloudellista tuvallisuutta 74
7.2 Yrityksen edun varmistaminen 76
8 LISENSSIT JA SERTIFIKAATIT VENÄJÄLLÄ **78**
8.1 Lisenssi 78
8.2 Sertifiointi 82
8.3 Työlupa ja työsuojelu 83
9 TURVALLISUUSYRITYKSEN PALKKAAMINEN **89**
9.1 Taustan tarkistus tärkeää 89
9.2 Sopimus vartioimisliikkeen kanssa 92

10 TIETOTURVALLISUUS.....96
10.1 Turvallisuustietoisuutta lisättävä.....96
10.2 Tietoturva-ajattelu rakentuu valtiojohtoisesti.....97
10.3 Käytännönläheinen näkemys tietoturvallisuuteen.....102
11 PALO- JA PELASTUSTOIMINTA.....109
11.1 Tulipalot yleinen ongelma.....109
11.2 Pelastussuunnittelu yhteystyössä viranomaisten kanssa.....110
12 RIKOSTURVALLISUUS.....115
12.1 Sisäisiä ja ulkoisia haasteita.....115
12.2 Alkuvaiheen turvallisuusinvestoinnit.....117
12.3 Perustietojen hankkiminen tärkeää.....118
12.4 Järjestäytynyt rikollisuus.....120
12.5 Rikollisuuden ennaltaehkäisy.....123
12.6 Talousrikollisuus.....125
13 KORRUPTIO SEKÄ SEN TORJUNTA.....129
13.1 Maailmanlaajuinen tilanne.....129
13.2 Korruptio Venäjällä.....131
13.3 Korruption torjunta Murmanskin alueella.....134
14 TALOUDELLINEN TURVALLISUUS.....139
14.1 Yritysvakoilu.....140
14.2 Kilpailijan tiedustelu.....141
14.3 Yritysvaltaukset.....145
15 YMPÄRISTÖTURVALLISUUS.....151
15.1 Ekologinen ajattelu kilpailutekijänä.....151
15.2 Normit.....151
16 YRITYSKULTTUURI.....154
16.1 Kulttuurituntemus avaimena yhteistyöhön.....154
16.2 Venäläisiä kulttuuripiirteitä.....155
17 TOIMINTA VIRANOMAISTEN KANSSA.....159
18 YHTEENVETO.....162
LÄHTEET.....163

ESIPUHE

Yritysturvallisuutta käsittelevää tietoa tarvitaan vuodesta toiseen. Elinkeinoelämä ja viranomaiset sekä turvallisuusasioista kiinnostuneet kansalaiset ja oppilaitokset haluavat tietää mitä yritysturvallisuudella oikeastaan tarkoitetaan ja miten yritysturvallisuus on otettava huomioon päivittäisessä liiketoiminnassa. Suomalaiselle lukijakunnalle tuotettua materiaalia ja oppikirjojakin alkaa olla riittävästi tarjolla. Yritysturvallisuutta on jo tähän mennessä tuotetuissa julkaisuissa käsitelty monipuolisesti. Yritysturvallisuuskirjallisuudessa on kyetty uskottavalla tavalla systematisoimaan yritysturvallisuuden käsite osa-alueisiin joista jokainen löytää oman toiminnan kannalta tärkeimmät kehitettävät asiat organisaatiossaan.

Yritysturvallisuuden käsitteistön ja sisällön vakiintumisen jälkeen on muodostunut tarve saada lisää käytännön tietoa päivittäisen liiketoiminnan sekä opetustyön tueksi. Esimerkiksi toimitilaturvallisuudesta, henkilöstöturvallisuudesta ja paloturvallisuudesta saadaan vähitellen yksityiskohtaista ohjeistusta ja monipuolisia julkaisuja. Ne palvelevat kyseisten turvallisuuden osa-alueiden turvallisuussuunnittelua.

Kirjallisuustietokantoja selaamalla voi jokainen todeta, että venäjätoimintoihin liittyvää yritysturvallisuuskirjallisuutta on niukasti tarjolla. Venäjä on Suomen kauppakumppaneista kolmen tärkeimmän joukossa, joten tiedon aukkoja pitää paikata nopeasti. Käsillä oleva Yritysturvallisuus ja Venäjä -kirja lähti liikkeelle Rovaniemen ammattikorkeakoulun Finnbarents -kehitysyksikön puitteissa toteutetun Turvallisesti Venäjällä – hankkeen partneriyritysten tarpeista. Kirja pyrkii vastaamaan kysyntään, joka koskee yritysturvallisuuden huomioimista Venäjän markkinoilla. Suomessa ei ole tätä ennen tuotettu kattavaa esitystä venäläisestä yritysturvallisuusajattelusta. Suomalaisen on hyvä tietää, minkälaisista asioista itse asiassa keskustellaankaan Venäjällä kun aiheena on yritysturvallisuus. Venäjällä liiketoiminnan turvallisuutta lähestytään hieman erilaisesta näkökulmasta kuin Suomessa tai länsimaissa yleensä.

Kirjassa ei ole tarkoitus toistaa Suomessa perusteellisesti läpikäytyä yritysturvallisuusjaottelua. Tämä teos haluaa nostaa esiin erityispiirteitä, jotka värittävät venäläistä yritysturvallisuusajattelua. Yritysvaltaukset, turvallisuusyritysten toiminta, taustatarkistusten korostaminen sekä teknisesti painottunut tietoturva-ajattelu kuuluvat näihin venäläisiin yritysturvallisuuden erityisyyksiin, joita tässä kirjassa pyritään valaisemaan.

Lainsäädäntö muuttuu nopeasti ja turvallisuuden menetelmätkin muokkaantuvat. Siksi kannattaa muistuttaa, että kirjasessa kerrotut asiat kuvaavat tilannetta sellaisena kuin se nähdään vuoden 2007 kesällä. Muutaman vuoden

kuluttua monet kohdat ovat voineet vanhentua ja yritysturvallisuuden painopisteet muuttua. Luonnollisesti tämä kirja jää yleisesitykseksi koska tarkastelun kohteena on useita turvallisuuden osa-alueita, joista jokainen ansaitsisi jopa oman julkaisunsa. Käsikirjan laatimisen eri vaiheissa on kirjoittaja saanut tiedon jyviä eri asiantuntijatahoilta ja yrityksiltä. Kirjoittaja haluaa erityisesti kiittää projektisuunnittelija Vesa Koivumaata hänen asiantuntevista kommenteistaan käsikirjoituksen laatimisvaiheessa. Allekirjoittanut vastaa kuitenkin yksinään asiasisällöstä. Finnbarents ja Turvallisesti Venäjällä – hanke on kiitollinen palautteesta, sekä kriittisestä, että kannustavasta, jota lukijat jaksavat antaa.

Mikäli lukijan työkaluvalikoima yritysturvallisuuden varmistamisessa täydentyy tämän kirjasen avulla, on kirjoittajan toive toteutunut. Turvallisesti Venäjällä – hankkeen ja siihen kuuluvan kirjan tärkeimpänä päämääränä on Suomen ja Venäjän välisen kaupan edistäminen.

Pekka Iivari
projektisuunnittelija
Finnbarents

1 LÄHTÖKOHDAT

1.1 Taloudellisen yhteistyön lisääntyminen

Kylmän sodan jälkeen 1990-luvulla yritystoiminnan mahdollisuudet ja suomalaisten kiinnostus Venäjän markkinoille kasvoivat voimakkaasti. Välittömästi Neuvostoliiton romahdettua käynnistyi laaja keskustelu Venäjän turvallisuusongelmista ja niiden mahdollisista vaikutuksista niin Venäjän sisäiseen turvallisuuteen kuin ulkomaillekin. Kysymys Venäjän mafiasta sai lumivyörymäisiä piirteitä. Huoli mafian, mitä sillä kulloinkin tarkoitettiin, vahvasta otteesta osoittautui vuosikymmenen loppuun mennessä ylikorostuneeksi. Yleinen tietämättömyys Venäjästä aiheutti pelkoa ja epävarmuutta, jota joko lietsottiin tai peiteltiin, riippuen siitä kuka näitä niin sanottuja faktoja esitti.

Pahin ulkomaankaupan epävarmuustekijä 1990-luvulla liittyi rikollisuuden sijasta poliittiseen ja taloudelliseen epävakauteen. Ruplan romahdus elokuussa 1998 realisoi taloudelliset uhkakuvat. Myös poliittinen epävakaus oli tuohon aikaan kärjistymässä. Vallankaappausyritys vuonna 1991 sekä vuoden 1993 syksyllä tapahtunut Venäjän duuman aseellinen kapina elivät pitkään ihmisten mielikuvissa. Venäjä kuvattiin kaaosmaisena valtiona, joka saattaa hajota milloin tahansa. Viime vuosikymmenen taloudellinen epävarmuus ja kansantalouden romahtaminen karkottivat ulkomaalaisia yrittäjiä Venäjältä enemmän kuin mitkään yksittäiset perinteiset turvallisuusriskit. Yksittäistapauksissa toki laittomuudet, esimerkiksi yritysvaltaukset, johtivat länsimaisen yritystoiminnan vetäytymiseen.

Pian ruplan devalvaation jälkeen talouden tunnusluvut lähtivät kulkemaan parempaan suuntaan. Taloudellinen kasvu alkoi jo vuonna 1999 ja sillä tiellä ollaan vieläkin. Vladimir Putinin presidenttikaudella talouden yleisten toimintaedellytysten parantuminen, kuten esimerkiksi öljyn ja kaasun hinnan nousu, toivat myös poliittista vakautta. Hallintokoneistoa on uuden vuosituhannen aikana saatettu järjestykseen ja Venäjän hajautumisriski on pienentynyt.

Turvallisuusasiat ovat nousseet ajoittain keskusteluun kun puhutaan liiketoiminnasta Venäjällä, tai venäläisen yritystoiminnan tulemisesta Suomen markkinoille. Venäjän yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne on vielä muutoksessa mutta taloudellisen toimintaympäristön ennustettavuus näyttää paranevan. Kauppatavat lähestyvät länsimaisia käytäntöjä vaikkakin kehittämistä riittää. Myöskään viranomaistoiminta ei vielä kaikilta osin vastaa kehittyneen hallintokulttuurin asettamia vaatimuksia. Vaikka maan keskushallinto on pyrkinyt luomaan samanlaiset toimintaedellytykset eri puolille maata, saattavat olosuhteet vaihdella huomattavasti alueittain. Liiketoimintaympäristön vakaudessa pitäisi merkitä jotain se, että Venäjä hyväksyttiin vuonna

2002 G8 teollisuusmaiden täysivaltaiseksi jäseneksi. Venäjän nimi poistettiin myös OECD:n rahanpesua tutkivan komitean mustalta listalta, mikä osoittaa rahoitussektorin luotettavuuden parantuneen.

Tiedon tarve Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän olosuhteista on ollut jatkuvasti korkea. Turvallisesti Venäjälle -hanke on pyrkinyt tuottamaan Barentsin alueen yritystoimintaa palvelevaa ajantasaista turvallisuustietoutta. Hankkeen ensimmäinen vaihe käynnistyi vuonna 2004 parina edellisvuonna tehdyn esikartoituksen jälkeen. Barentsin alueen Venäjän puolella toimivien ja toimineiden suomalaisyritysten kokemuksia yritysturvallisuuteen liittyvistä asioista selvitettiin kyselytutkimuksella, jossa oli mukana 36 yritystä eri toimialoilta. Tutkimus, joka löytyy kokonaisuudessaan sivulta http://www.finnbarents.fi/safelyinrussia suoritettiin käytännönläheisestä näkökulmasta. Sen avulla saatiin arvokasta tietoa yritysten kokemuksista Venäjällä.

Yritysturvallisuuteen keskittyviä hankkeita ei ole aiemmin Barentsin alueella käynnistetty, mutta aiheesta on kuitenkin keskusteltu koko Neuvostoliiton jälkeinen aika kaikissa Pohjoismaissa ja myös Venäjällä. Turvallisesti Venäjälle -hanke, sekä sen jatkohanke ovat pyrkineet vastaamaan turvallisuustiedon tarpeeseen ja kysyntään. Kyselyjen tuloksena voidaan sanoa, että turvallisuus ei ole este Venäjän liiketoiminnan kehittämiselle. Turvallisesti Venäjälle -hankkeessa todettiin, että yli puolet haastateltavista yrityksistä oli säästynyt rikollisuudelta. Silti rikollisuuteen törmää. Yleisimpiä ovat murrot, niin koteihin ja ajonevoihin kuin toimistoihinkin. Korruptiokaan ei ole täysin tuntematon ilmiö Venäjän liiketoimintaympäristössä. Turvallisesti Venäjälle -hankkeen selkeä johtopäätös on, että turvallisuuden merkitystä liiketoiminnan aloittamisessa ja kehittämisessä ei voi aliarvioida. Venäjän toiminnassa mukana olevilla yrityksillä, puhumattakaan sinne pyrkivistä, on ajantasaisen yritysturvallisuustiedon tarve (Koivumaa & Koivumaa 2004).

Tässä yhteydessä turvallisuus käsitetään laajasti. Yritysturvallisuus ylipäätään tai turvallisuusasiat Venäjällä eivät koostu pelkästään suoranaisesta rikollisuudesta tai poliisien/miliisien tehtävistä. Turvallisesti Venäjälle -hankkeessa suoritetuista yritysten haastatteluista käy hyvin selville, että käytännön yritysturvallisuuteen kuuluvat myös tietoturvallisuus, matkustusturvallisuus, henkilöstöasiat ja palo- ja pelastustoiminta. Turvallisuusyrityksistä, viranomaisista ja koulutusyksiköistä muodostuvan yhteistyöverkoston kehittyminen Barentsin alueelle antaa välineitä myös yritysturvallisuuskysymysten ratkaisemiselle käytännön tasolla. Yhteistyöverkoston kehittämisessä turvallisuuden sektorilla on päästy eteenpäin Turvallisesti Venäjälle -hankkeen aikana.

Tärkeänä havaintona mainittakoon sekin, että Suomessa on yllättävän vähän tuotettu Venäjän toimintaan liittyvää yritysturvallisuustietoutta käsikirjojen muodossa. Venäjän yritysturvallisuuden määritelmä ei ole tullut tunnetuksi. Internethaku antaa hyvän kuvan tilanteesta. Eri tahot ottavat kyllä asian esille

luennoissaan, mutta oppaita tai muita kirjallisia tuotoksia on niukalti. Tietoa aiheesta löytyy paljon mutta se on hajallaan. Yritysturvallisuuden kenttä yhdistettynä venäjätietouteen näyttää olevan yksityisten konsulttiyritysten tai kokeneiden Venäjän toimijoiden hallitsemaa, joilta tietoa saa vain kaupallisin periaattein. Lisäksi kukin konsulttitaho on keskittynyt johonkin erikoisalaan jättäen muut turvallisuuskäsitteet vähemmälle. Julkisen sektorin toimijoilla kuten oppilaitoksilla ei ole ollut käytettävissään Venäjään kytkeytyvää kokonaisnäkemystä, joka saatettaisiin esimerkiksi juuri oppaan muotoon. Lisäksi sekä konsulteilta että julkisen sektorin toimijoilta ei ole Suomessa löytynyt vastauksia joihinkin erikoiskysymyksiin, otettakoon vaikkapa taustatarkistusten suorittaminen tai yritysvaltaukset Venäjällä tällaisiksi asioiksi.

Konkreettisia yritystoiminnan riskejä voidaan listata jopa sadoittain ja tyhjentävää esitystä lienee mahdoton tehdä. Sen vuoksi useimmiten keskitytään painopisteisiin, joissa esiintyvien riskien hallitseminen tuo mahdollisimman suuren lisäarvon toimintaan. Turvallisesti Venäjällä –hanke on löytänyt painopisteet jotka nousevat alueellisista tarpeista ja Barentsin alueen erityispiirteistä. Tämän kirjasen tavoitteena on antaa eväitä myös toimintaan Barentsin alueen ulkopuolella. Monet kirjasessa esitetyistä asioista pätevät koko Venäjän alueella.

Turvallisuus ei tietenkään ole ensisijainen tekijä harkittaessa yritystoiminnan kehittämistä. Lukuisat muut asiat, kuten kielitaito, verotus ja tullitoiminta ovat menneet turvallisuuskysymysten edelle kun puhutaan Venäjälle suuntautuvan liiketoiminnan esteistä ja hidasteista. Turvallisuus ei saa kuitenkaan muodostua kynnyskysymykseksi edes mielikuvatasolla. Mielikuvat valitettavasti ohjaavat käyttäytymistä ja käsityksiä. Todellisen tilannekuvan luominen esimerkiksi rikollisuustilanteesta ja viranomaistoiminnasta palauttaa asiat oikeisiin mittasuhteisiin. Sekin on tämän käsikirjan tarkoitus.

Käsillä olevan kirjanen on syntynyt Turvallisesti Venäjällä -hankkeen tuloksena, joka pyrkii vastaamaan Venäjän toiminnan yritysturvallisuuden tietotarpeisiin. Kirjasessa kootaan konkreettista tietoa yksiin kansiin. Tällaisen tiedon tarve on noussut esille kentältä, jolla hankkeen henkilöstö on toiminut yhteistyössä pilottiyritysten ja muiden yrityspartnereiden kanssa.

1.2 Venäjän markkinat ja yritystoiminnan mahdollisuudet

Venäjän markkinat vaativat suhteellisen suurta riskinottokykyä, pitkälle vakiintuneita suhteita – mielellään henkilökohtaisellakin tasolla – ja sinnikkyyttä pysyä markkinoilla vaikka olosuhteissa tapahtuisi muutoksia. Venäjä siirtyi vuonna 2007 Suomen suurimmaksi kauppakumppaniksi. Tuonnissa Venäjä on ykkönen (vuonna 2007). Venäjän tuonnin arvo oli vuonna 2006 7,7 miljardia euroa ja vienti oli kohonnut 6,2 miljardiin euroon. Viennissä Venäjä oli vuonna 2006 kolmannella sijalla Saksan ja Ruotsin jälkeen (Spiridovitsh 2007). Venäjän markkinat kiinnostavat yhä enemmän suomalaisia yrittäjiä. Eikä kyse ole pelkästään Venäjän markkinoista. Venäjällä tuotetaan jo nyt

tuotteita, tavaroita ja palveluita, joille löytyy kysyntää yhä enemmän myös lännestä. Mikäli kehitys jatkuu viime vuosien tapaan, ryhtyy Venäjä toimimaan enenevässä määrin rahoittajana suurille yhteistyöhankkeille. Lisäksi Venäjällä todennäköisesti avautuu lähitulevaisuudessa työmahdollisuuksia eri alojen asiantuntijoille kasvavan työvoimatarpeen myötä. Palkkatason osalta Venäjän kilpailukyky lähestyy joillakin aloilla länsimaita.

Perinteisen vienti- ja tuontitoiminnan lisäksi myös tuotannon käynnistäminen Venäjällä on yhä houkuttelevampi mahdollisuus. Suomalainen alihankintatoiminta on tätä päivää esimerkiksi Kostamuksessa. Myös Murmanskin alueelta löytyy menestyvää suomalaista liiketoimintaa. Näille yrityksille Venäjä on osoittautunut merkittäväksi mahdollisuudeksi. Venäjän mahdollisen WTO jäsenyyden myötä liiketoimintatavat ja lainsäädäntö lähenevät länsimaisia käytäntöjä. Samalla Venäjä sitoutuu tiettyihin vakautta luoviin tekijöihin, kuten tasapainoiseen finanssipolitiikkaan ja valuutan arvon säilymiseen. Vakauden on määrä lisääntyä sekä politiikan että lainkäytön ja talouden sektoreilla. Venäjällä hallintoelimissä asennoidutaan yhä myönteisemmin ulkomaalaiseen, erityisesti juuri länsimaiseen, yritystoimintaan Venäjällä. Venäjän alueet haluavat rakentaa kehittämisohjelmia ulkomaisten investointien houkuttelemiseksi ja ulkomaankauppavaihto alueilla laajenee jatkuvasti. Tilastojen mukaan ulkomaankauppa kasvaa myös Murmanskin ja Arkangelin alueilla (Kosonen 2007).

Yritysten taloudellisessa asemassa näkyy paikkakuntakohtaisia eroja. Jotkin alue- ja paikallishallinnot vaativat veroja ja maksuja, vaikka alue- ja paikallishallintojen mahdollisuuksia verojen ja maksujen määräämiseen ja vapautusten myöntämiseen on vähennetty ja Venäjän eri osat ovat yhdenmukaistuneet. Virallinen Venäjä korostaa ulkomaisten sijoittajien tärkeyttä, mutta käytännössä suhtautuminen vaihtelee toimiala- ja aluekohtaisesti. Useimmat Venäjän alueet odottavat ulkomaalaisten investoivan infrastruktuuriin esimerkiksi tuotantolaitoksen perustamisen edellytyksenä. Ulkomaisen sijoittajan odotetaan myös panostavan sosiaalisiin kysymyksiin, mikä on jäänyt Neuvostoliiton perintönä hallintoajatteluun.

Vakauden lisääntymisestä huolimatta turvallisuus on vieläkin ajankohtainen aihe. Elinkenoelämän Tutkimuslaitoksen Etlan mukaan Venäjä kuuluu valitettavasti maailman turvattomimpiin alueisiin, vaikka Venäjän kokonaisturvallisuudessa onkin tapahtunut lievää positiivista kehitystä 2000-luvulla (Möttönen 2004). Etlan mukaan oikeusjärjestelmän luotettavuus on heikko ja maassa toimii paljon järjestäytynyttä rikollisuutta. Suurimpana huolenaiheena pidetään julkisten instituutioiden toimimattomuutta. Omistusoikeudet ovat heikosti suojattuja ja oikeusjärjestelmän itsenäisyys vähäistä. Turvallisuusriskejä aiheuttaa myös laajamittainen järjestäytynyt rikollisuus, johon kytkeytyy rahanpesu ja muu talousrikollisuus. Yrityksen turvallisuuteen vaikuttavat järjestäytyneen rikollisuuden lisäksi, miliisin toiminnan tehokkuus, oikeusjärjestelmän luotettavuus ja oikeudenmukaisuus sekä korruption esiintyminen. World Economical Forumin marraskuussa 2006 julkaiseman kansainvälisen

kilpailukyvyn raportin 2006 – 2007 mukaan Venäjällä yksityinen yritystoiminta kohtaa ongelmia erityisesti oikeusjärjestelmän toiminnassa ja puutteita löytyy muun muassa tuomioistuinten riippumattomuudessa.

Kansainvälisten riippumattomien tutkimuslaitosten mukaan (esimerkiksi Transparency International) Venäjän korruptoituneisuusaste on Afrikan maiden luokkaa ja viime vuosina korruptiokehitys on mennyt jopa huonompaan suuntaan. Edellä mainitussa Etlan raportissakin esitetään huoli Venäjällä laajasti esiintyvästä korruptiota. Lisäksi pitää muistaa, että korruptiolla on suora yhteys maan kilpailukykysijoitukseen, ja sitä kautta liiketoiminnan mahdollisuuksiin. Turvallisuus on siten edellytys hyvälle kilpailukyvylle.

Venäjällä käynnissä olevien poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten muutosten vuoksi suomalaisilta aluekehitysorganisaatioilta, viranomaisilta ja tutkimus- sekä oppilaitoksilta vaaditaan jatkuvaa Venäjän olosuhteisiin liittyvän tiedon päivittämistä. Tämä on haasteellinen tehtävä. Suomelta odotetaan EU:n puitteissa Venäjän erityisosaamista etenkin nyt kun Venäjän talous kasvaa vauhdilla mutta maan poliittinen värikartta on edelleen valinkauhassa. Suomessa pitää kyetä nostamaan esiin Venäjään liittyviä vaikeitakin aiheita, joihin turvallisuusasiat eittämättä lukeutuvat. Venäläiset itse keskustelevat voimallisesti esimerkiksi yritystoiminnan turvallisuudesta, korruptiosta, yritysvaltauksista ja järjestäytyneestä rikollisuudesta. Tuon keskustelun sisällöstä kannattaa olla perillä myös täällä Suomessa.

2 YRITYSTURVALLISUUS KÄSITTEENÄ

2.1 Yritysturvallisuus yleisesti

Turvallisuudesta huolehtiminen kuuluu yrityksen ja tuotantolaitoksen henkilöstön päivittäiseen työhön. Turvallisuuden ylläpitämistä yrityksissä ohjaavat useat lainsäädännölliset velvoitteet. Työturvallisuus-, pelastus-, tuoteturvallisuus-, kuluttajansuoja- ja kemikaalilaki ovat esimerkkejä yrityksen turvallisuustasoa ja turvallisuuden kehittämistä ohjaavasta lainsäädännöstä. Suomessa pelastuslaki ja valtion asetus pelastustoimesta velvoittavat yritykset sekä kiinteistöjen omistajat ehkäisemään vaaratilanteita sekä varautumaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa ja varautumaan sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät. Suomessa velvoitetut perustehtävät turvallisuuden ylläpitämisessä pätevät hyvin pitkälle myös Venäjän puolella yritys- ja tuotantotoiminnan järjestämisessä.

Suomessa on tämän vuosikymmenen puolella tuotettu muutamia yritysturvallisuuteen keskittyneitä kirjoja. Juha E. Miettinen kirjoitti vuonna 2002 ensimmäisen perusteoksen, jossa yritysturvallisuuden osa-alueet kuvattiin systemaattisessa muodossa. Miettisen mukaan yritysturvallisuus koostuu monesta osa-alueesta, jotka on integroitu yrityksen päivittäiseen johtamiseen. Miettinen käsitteli teoksessaan myös ulkomaantoimintojen yritysturvallisuutta ja matkustusturvallisuutta. Ulkomaantoimintojen yritysturvallisuus on niiden toimintojen muodostama kokonaisuus, jonka avulla yritys pyrkii varmistamaan toimintansa turvallisuuden harjoittaessaan liiketoimintaa kotimaan ulkopuolella (Miettinen 2002, 16).

Yritysturvallisuus voidaan jakaa osa-alueisiin monilla toisistaan hieman poikkeavilla tavoilla. Palvelutyönantajat ry:n, Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto ry:n ja näiden noin 12000 jäsenyrityksen muodostaman Yritysturvallisuuden neuvottelukunnan (2003) mukaan yritysturvallisuuden osa-alueita ovat:

- Toimitilaturvallisuus
- Rikosturvallisuus
- Pelastustoiminta
- Valmiussuunnittelu
- Työturvallisuus
- Ympäristöturvallisuus
- Tuotannon ja toiminnan turvallisuus
- Henkilöturvallisuus
- Tietoturvallisuus sekä
- Ulkomaantoimintojen turvallisuus.

Suomalaisessa kirjallisuudessa esitetyt yritysturvallisuuden osa-aluejaot pohjautuvat useimmiten Yritysturvallisuuden neuvottelukunnan (YTNK) jaotteluun. Muun muassa Kerkon (2001) osa-aluejako mukailee YTNK:n esittämää jaottelua. Myös Miettisen (2002) osa-aluejako noudattaa pääpiirteissään edellä esitettyä YTNK:n jaottelua. Poikkeuksen YTNK:n osa-aluejaosta tekevät yritysturvallisuuden johtaminen, vakuuttaminen ja matkustusturvallisuus, jotka muodostavat Miettisen (2002) jaottelussa omat yritysturvallisuuden osa-alueensa. Lisäksi pelastustoiminnan osa-alueeseen on Miettisen (2002) jaottelussa liitetty paloturvallisuus. Valmiussuunnittelun osa-aluetta Miettinen nimittää poikkeusoloihin varautumiseksi. Yrityksen kannalta kyse on kuitenkin samasta asiasta. Rikosturvallisuus puolestaan tarkoittaa yrityksen henkilöstöön, omaisuuteen ja tietoihin kohdistuvan uhkan torjumista.

Edellä mainituista yritysturvallisuuden lohkoista ja niiden sisällöstä on viime vuosina laadittu lukuisia esityksiä, joita löytyy mm. internetistä. Aihetta koskevaa kirjallisuutta voidaan pitää Suomen osalta kattavana. Suomessa yritysturvallisuuden käsite ja siihen kuuluvat osalohkot ovat selkeät ja vakiintuneet. Käsillä olevassa kirjasessa ei lähdetä kertaamaan näitä osa-alueita, vaan tässä keskitytään suomalaisessa kirjallisuudessa kovin harvoin esillä olleeseen kysymykseen, eli Venäjän liiketoimintaturvallisuuteen ja sen erityispiirteisiin.

Suomalainen yritysturvallisuuskäsite on hyvä lähtökohta myös ulkomailla toimiessa. Ylläesitetty YTNK:n jaottelu turvallisuuden osa-alueista on pätevä esitys turvallisuuden rakentamiselle missä tahansa kohdemaassa. Listaa vain painotetaan kunkin maan kulttuurin, lainsäädännön, kauppatapojen, viranomaistoimintojen, infrastruktuurin ja turvallisuuden käsite-eroavuuksien sekä mahdollisesti myös uskonnollisten tapojen muodostamalla kokonaisuudella.

Nykyaikaisen määrittelytavan mukaan yritysturvallisuus on osa yrityksen integroitua johtamisjärjestelmää. Yritysturvallisuutta ei katsota erillisenä kokonaisuutena vaan käsitetään sisältyväksi yrityksen muuhun toimintaan. Tällä ajattelulla on puolestaan läheinen yhteys turvallisuuskulttuuriin, jonka tulee olla taustalla kehitettäessä yritystoiminnan turvallisuutta. Kulttuuri koostuu asenteista ja arvoista eräänlaisena yläkäsitteenä (Verhelä 1997, 30). Organisaation turvallisuuskulttuuri lähtee yrityksen johdosta, joka vastaa siitä, että turvallisuus toteutetaan asianomaisen maan lakien mukaan. Turvallisuuden toteutumisessa olennaisia asioita ovat henkilöstön asenne, tuotantotoimintaan osallistuvat ihmiset, välineet, kalustot ja laitteet sekä turvallisuussuunnittelu ja toimintaympäristö (Turvallisuusopas 2005, 28 – 29).

Turvallisuuden johtamiseen ei ole olemassa yhtä ainoaa reseptiä. Turvallisuusasioiden organisointitavat riippuvat yrityksen koosta, toimialasta ja toimipaikasta. Yrityksen johdon tehtävänä on luoda yritykselle turvallisuusstrategia ja turvallisuuden tavoitteet sekä päättää toimenpiteistä turvallisuuden strategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Yritys tarvitsee henkisiä ja aineellisia resursseja näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Yrityksen johto

arvioi ja määrittelee tarvittavat resurssit sekä jakaa ne tavoitepainopisteiden mukaisesti. Yritysjohdon tehtävänä on lisäksi turvallisuuskulttuurin (esimerkiksi turvallisuusasenteiden) kasvattaminen yrityksessä sekä vastaaminen turvallisuusosaamisen kehittymisestä. Pienyrityksessä, jolla on vähäiset henkilö- ja aineelliset resurssit, turvallisuuden asiantuntemuksesta vastaa yrityksen johtaja yksinään. Suuremmassa yrityksessä nimetään turvallisuudesta vastaavat henkilöt ja heille varahenkilöt. Yrityksen turvallisuuspäällikkö kehittää ja johtaa työpaikan turvallisuuteen liittyviä toimenpiteitä. Kokonaisturvallisuudesta vastaavan henkilöstön lisäksi nimetään kullekin toimintasektorille turvallisuuden vastuuhenkilö, joka huolehtii kyseisen yritystoiminnon turvaohjeiden laatimisesta ja päivittämisestä sekä sektorin henkilöstön kouluttamisesta oman erityisalan puitteissa. Lisäksi turvallisuuskoulutusta järjestetään koko henkilökunnalle ja turvallisuudesta vastaaville henkilöille (Kelo, Ahola & Leino 2007, 205). Koskaan ei voi liikaa korostaa sitä tosiasiaa, että yrityksessä tai missä tahansa muussa organisaatiossa turvallisuushenkilö, turvallisuustyöntekijä, ei ole mies aseen kanssa vaan hän on johtaja, analyytikko ja kouluttaja samassa paketissa.

Kansainvälinen kaupankäynti on välttämättömyys yhä useammalle suomalaiselle yritykselle. Ulkomaantoiminnot tulevat vastaan myytäessä ja markkinoitaessa tuotteita ja palveluita ulkomaille mutta myös suunniteltaessa tuotannon aloittamista ulkomailla. Yritysturvallisuuden tarkastelu vieraassa ympäristössä nousee lähivuosina ajankohtaiseksi lukuisille suomalaisille yrittäjille. Ulkomaantoimintojen yritysturvallisuus ei sinänsä poikkea ratkaisevasti niistä perusasioista, joita olemme kotimaassa tottuneet huomioimaan turvallisuuden varmistamisessa.

Vieraan maan erityisriskit otetaan huomioon yritysturvallisuuden kehittämisessä. Esimerkiksi maariskit (poliittiset riskit) ovat yksi turvallisuuden osatekijä, jota ylläpidetään otsikoissa aina Venäjästä puhuttaessa. Maariski on kohdemaassa yritystoiminnalle aiheutuva riski, joka vaikuttaa liiketoiminnan kannattavuuteen. Poliittinen riski viittaa mahdollisuuteen, että kohdemaan poliittiset päätökset, olosuhteet tai tapahtumat voivat vaikuttaa liiketoimintaympäristöön negatiivisesti ja ennakoimattomasti. Venäjällä poliittiset riskit voivat liittyä lakien ja säädöksien muuttamiseen, hallitusten vaihdoksiin, ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiin, etnisiin ristiriitoihin, valuuttakriiseihin ja terrorismiin. Kaikista näistä on Venäjällä kokemuksia, eli jossain mitassa nämä riskit ovat toteutuneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Yritystoiminnan haasteellisuuden lisäksi Venäjä tarjoaa myös monipuolisen kentän yritysturvallisuuden tarkasteluun. Yritysten kokemukset ovat mitä moninaisimmat ja niistä voidaan ottaa oppia.

2.2 Turvallisuuden ja yritysturvallisuuden käsitteet Venäjällä

Yritysturvallisuus ja Venäjä muodostavat vaativan aiheen, jossa voidaan soveltaa monenlaisia näkökulmia. Yhtäältä voitaisiin pitäytyä tiukasti suomalaisen yritysturvallisuusjaottelun mukaisissa otsikoissa ja esittää samalla sab-

luunalla vastaavat asiakokonaisuudet Venäjän näkökulmasta. Toisaalta olisi mahdollista pilkkoa aiheesta erilleen nimenomaan venäläiset erityispiirteet ja painotukset, joilla vakiintunutta yritysturvallisuuskäsitteistöä täydennettäisiin. Kumpikaan lähtökohta ei kuitenkaan palvelisi käytännön yrittäjän intressiä saatikka venäläisestä yritysturvallisuusajattelusta kiinnostunutta lukijaa. Tämän kirjan kirjoittaja on katsonut soveliaimmiksi ratkaisutavaksi kuvata yrityksen turvallisuusasiat siten kuin se on järkevää nimenomaan venäläisessä toimintaympäristössä. Käsikirjassa tukeudutaan venäläiseen yritysturvallisuuskeskusteluun, alan kirjallisuuteen ja kirjoittajan sekä käytettävissä olleiden asiantuntijoiden kokemuksiin venäläisestä todellisuudesta.

Venäjällä luodaan ja muokataan jatkuvasti yritysturvallisuuden käsitteistöä. Jos Suomessa yritysturvallisuuden sisältö on syntynyt vasta viimeisen kymmenen vuoden kuluessa, on Venäjällä yritysturvallisuuskäsitteistö edelleen muotoutumassa. Huolimatta siitä, että yhtenäistä käsitettä ei ole saatu aikaan, käydään teemasta Venäjällä vilkasta keskustelua. Venäjällä yritysturvallisuus, josta muuten löytyy ainakin kolmenlaista ilmaisua (безопасность предпринимательской деятельности, деловая безопасность, безопасность бизнеса) ei ole löytänyt tietään valtion määrittelemään turvallisuuden käsitteeseen joka kuvataan Federaation laissa turvallisuudesta (O Bezopasnost).

Yksityisen yritystoiminnan suhteellisen nuoruuden vuoksi Venäjän yritysturvallisuus pitää sisällään vaihtelevia teemoja, jotka muuttuvat sitä mukaan kun uusia uhkakuvia nousee tai lakeja valmistuu. Seuraavat turvallisuustekijät ovat viime vuosina saaneet erityistä huomiota erilaisissa Venäjällä pidettävissä seminaareissa:

- Liikekumppanit
- Yhtiön perustaminen ja henkilövalinnat
- Henkilökunnan turvallisuus
- Omaisuusriskit
- Verotukseen, kirjanpitoon ja operatiiviseen toimintaan liittyvät riskit
- Kilpailijat
- Patentti- ja tavaramerkkirikkomukset

Venäläinen yritysturvallisuuteen perehtynyt kirjoittaja Loginov (2006, 8) määrittelee liiketoiminnan turvallisuuden (безопасность бизнеса) seuraavalla tavalla: ”Liiketoiminnan turvallisuudella ymmärretään niiden etujen suojaamista sisäisiltä ja ulkoisilta uhkilta jotka ovat valtiollisen, kaupallisen ja virkasalaisuuden omistajien, johtajiston, henkilöstön, materiaalisten ja rahoituksellisten varantojen, rakennusten ja laitteistojen, raaka-aineiden ja tuotteiden sekä informaatioresurssien intresseissä. Lisäksi liiketoiminnan turvaamisella ymmärretään yrityksen liiketoiminnan vakaata toimintaa sekä tällä hetkellä että tulevaisuudessa. Turvaamisen tila on yrityksen kyky ja mahdollisuus toivotulla tavalla vastustaa kaikkia rikollisten rakenteiden ja epäreilujen kilpailijoiden pyrkimyksiä aiheuttaa vahinkoa yrityksen laillisille intresseil-

le.” Loginovin määritelmästä käy hyvin ilmi laaja käsitys venäläisen yritysturvallisuuden toimijoista. Käsitteeseen niputetaan vahvasti myös valtiollinen turvallisuus rikollisia elementtejä ja kilpailijoita unohtamatta.

Kuznetsov (2007) jakaa yritysturvallisuuden käsitteen taloudellisen turvallisuuden, informaatioturvallisuuden, henkilökohtaisen turvallisuuden ja ulkomaanturvallisuuden lohkoihin. Taloudellinen turvallisuus on Kuznetsovin mukaan laajin yritysturvallisuuden lohko, johon hän sisällyttää toimenpiteet kulunvalvonnasta ja vartioinnista kilpailijan harjoittamaan tiedusteluun ja järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamaan taloudellisen toiminnan uhkaan. Venäläiselle lukijakunnalle kirjoittava Kuznetsov (2007, 111 – 185) painottaa informaatioturvallisuudessa tietokoneiden teknisiä ratkaisuja koska (venäläisten) asiantuntijoiden mukaan venäläiset eivät ole ottaneet ATK–turvallisuutta riittävästi huomioon omissa tietoturvaratkaisuissaan. Tämän katsotaan johtuvan Venäjän jälkeenjääneisyydestä tietoteknisissä turvallisuusratkaisuissa länsimaiseen informaatiosuojakulttuuriin verrattuna. Jushtsuk (2006), käsitellessään kilpailijan harjoittamaa tiedustelutoimintaa (Competitive Intelligence), omistaa suuren osan teoksestaan tietoteknisille turvaratkaisuille ja tietoverkkojen hyödyntämiselle. Useimmat yritysturvallisuuden tekniset käsitteet ja ajattelutavat ovat saaneet vaikutteita suoraan länsimaisesta, lähinnä amerikkalaisesta, yritysturvallisuuskirjallisuudesta, mikä on selkeästi havaittavissa Jushtshukin esitystavassa.

Petrovin (2007, 48) luonnehdinta turvallisuuden hallinnasta osoittaa, että venäläinen ajattelu turvallisuuden hallinnasta ja yritysturvallisuudesta osana integroitua johtamisjärjestelmää kestää vertailun länsimaiseen turvallisuuskäsitykseen. Venäläisessä yritysturvallisuuden hallinnassa korostetaan sekä johtajan että turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan merkitystä ja vastuita. Heidän toimintaa täydentävät eri alan turvallisuuskonsultit ja organisaation osastojen johto. Turvallisuuskomissio tai –ryhmä toimii operatiivisena työvälineenä organisaation johdolle. Venäläiselle organisaatioajattelulle tyypillinen komissiokeskeinen operatiivinen turvallisuusjärjestelmä pitää sisällään eri turvallisuuden lohkojen kuten sähkö- ja paloturvallisuuden sekä terrorismin ja tuotannon turvallisuuden hallinnan (Petrov 2007, 48). Tällaisella turvallisuusrakenteella varmistetaan kunkin turvallisuuden lohkon erityisasiantuntemus mutta samalla se saattaa näyttää varsin raskaasti ohjattavalta yksityissektorilla länsimaisesta (suomalaisesta) näkökulmasta katsoen.

Yllä luetellun venäläisen ammattikirjallisuuden lisäksi monenlaiset yritysturvallisuuden popularisoinnit ovat vallanneet lukijamarkkinoita. Osa tämän lajin kirjallisuudesta kuuluu lähinnä plagioitujen vakoilujännäreiden osastolle (ks. esim. Melton et. al. 2005).

Venäjällä näkemys yritystoiminnan turvallisuuden osa-alueista eroaa siis oleellisesti suomalaisesta vakiintuneesta käsityksestä. Venäläisen yhteiskunnan voimakas muutos viimeisen puolentoista vuosikymmenen aikana ja muutoksen tuoma rikollisuuden eri muotojen raju kasvu ovat lyöneet leimansa

yritysturvallisuusajatteluun (Loginov 2006, 10). Sekä pienyrittäjiä että myös Venäjän johtoa huolettavat erityisesti kansantalouden ja sitä kautta yrityselämän kriminalisaatio eli vähittäinen liukuminen rikollismaailman haltuun (ks. Venäjän pienyritysrahasto 2007). Valtion tasolla yksityiseen sektoriin ja julkiseen hallintoon tunkeutuvan rikollisuuden ennaltaehkäisyyn kuuluvat mm. korruption ja muun talousrikollisuuden torjunta. Kriminalisaation ehkäisemisessä tieto partnerista, hänen taustoista ja toimintatavoista nousee tärkeimmäksi ennakoivaksi turvallisuusasiaksi yritystasolla. Venäjällä partnerisuhteiden käynnistämiseen ei riitä se informaatio jota partneri itse haluaa ilmoittaa. Tästä syystä taustojen tarkistamisen merkitys kohoaa merkitykselliseen, jopa ratkaisevaan, asemaan. Taustat tarkistetaan sekä henkilöstöstä rekrytointivaiheessa että myös yhteistyökumppaneista ennen sopimusten solmimista.

Yritystoiminnan turvallisuuden kehittämisessä Venäjällä nousevat pienyritysten näkökulmasta esille erityisesti seuraavat osalohkot (lähde: Biznes Tezaurus 2001):

1. lainsäädäntöpohjan kehittäminen, johon liittyy esimerkiksi poliittishallinnollisen toiminnan läpinäkyvyyden lisääminen:
2. intellektuaalisen omaisuuden suojaaminen;
3. valtiolliset toimenpiteet rikollisuudelta suojaamiseksi;
4. valtion viranomaisten korruption aiheuttaman uhkan vähentäminen;
5. merkittävien venäläisten yritysten ulkomaantoiminnan tukeminen;
6. kansallisesti merkittävien toimialojen valtiollinen tukeminen.

Venäjällä liiketoimintaympäristö on Suomeen verrattuna merkittävästi enemmän riippuvainen valtiollisesta sääntelyjärjestelmästä. Käytännön viranomaistoiminta luo päivittäiset edellytykset yritystoiminnalle. Viranomaistoiminnan laatu tosin voi vaihdella alueesta riippuen. Jotkin alueet Venäjällä ovat kyenneet luomaan mielikuvaa yritysmyönteisyydestään. Myönteisen yrityskuvan alueita ovat esimerkiksi Kaluga ja Nizhnyi Novgorod. Useimmat Venäjän alueet ovat lisäksi laatineet ulkomaisen investoinnin lakeja ja valmistelleet mm. korruption torjunnan ohjelmia.

Venäjän yritysturvallisuuden käsite saa sisältöä erityisesti seuraavista asiakokonaisuuksista, joiden kehittämiseen Venäjällä halutaan panostaa Venäjän pienyritysrahaston mukaan:

- Teknologisten prosessien suojaaminen
- Teollisuus-, tieteellisteknisen ja taloudellinen vakoilun ehkäiseminen
- Yrityksen johdon välitön informointi laittomasta toiminnasta yrityksen sisällä ja yrityksen ulkopuolisilta tahoilta
- Luottamuksellista yritystietoa omaavien henkilöiden suojaaminen
- Partnereiden monipuolinen tutkiminen

- Nopea reagointi yritykseen liittyvään disinformaatioon
- Kaupallisen tiedon suojaaminen
- Epäterveeseen kilpailuun reagointi
- Intellektuaalisen omaisuuden suojaaminen
- Pelastus- ja valmiustoiminta
- Yhteistyö lainvalvontaviranomaisten kanssa
- Toimenpiteet uhkausten varalta

Pienyritysrahaston (Fond Malogo i Srednogo Predprinimatelstvo) painotukset yritysturvallisuudessa eivät Suomessa olleet ainakaan korostetusti esillä. Merkittävä näkökulmaero liittyy esimerkiksi disinformaation ja yritysvakoilun torjuminen.

Mikä on pienyritys Venäjällä? Vuonna 1995 hyväksytyssä Federaation laissa pienyritystoiminnan tukemiseksi (laki 14.6.1995, No. 88-F3) pieneksi yritykseksi määritellään kaupallinen organisaatio, jossa Federaation, alueiden, uskonnollisten ja yhteiskunnallisten järjestöjen tai hyväntekeväisyysrahastojen omistusosuus ei ylitä 25 % ja jossa yhden tai muutaman juridisen henkilön omistusosuus ei ylitä 25 %. Lisäksi henkilöstömäärän pitää olla:

- teollisuudessa, rakentamisessa ja kuljetuksessa alle 100 henkilöä;
- maataloudessa ja tieteellis-teknisessä toiminnassa alle 60 henkilöä;
- tukkukaupassa alle 50 henkilöä;
- vähittäiskaupassa alle 30 henkilöä;
- muilla aloilla alle 50 henkilöä.

Laissa myös mainitaan, että pienyritystoimintaan lasketaan kuuluvaksi fyysiset henkilöt jotka harjoittavat liiketoimintaa ilman juridisen henkilön perustamista mutta ovat kuitenkin individuaaliyrittäjinä rekisteröityneet. Pienyrityksen määritelmässä on selkeä mittakaavaero kun asiaa verrataan suomalaiseen pk-yrityksen käsitteeseen.

Rikosten ennaltaehkäisy nähdään Venäjällä parhaimmaksi menetelmäksi, jolla turvallisuutta parannetaan. Suomessakin rikoksia ennaltaehkäisevään viranomaistoimintaan kiinnitetään huomiota esimerkiksi poliisilaissa (1995). Yritysturvallisuuden ja kodin turvallisuuden puolella rikollisuuden ennaltaehkäisemiseen käytetään Venäjällä yleensä järeämpiä teknisiä ja henkilöstöllisiä toimenpiteitä kuin Suomessa. Asuntojen kuorisuojauksessa käytetään metalliovia ja erikoislukkoja. Näkyvää ja aseistettua turvallisuushenkilöstöä käytetään kulunvalvonnassa ja järjestyksen ylläpidossa julkisilla paikoilla.

Vaikka rikollisuus, sen näkyvät muodot, tuleekin ensimmäisenä mieleen yritystoiminnan turvallisuudesta puhuttaessa, on turvallisuus käsitettävä paljon laajempana ja kauaskantoisempana käsitteenä myös Venäjän toiminnoissa. Yritysturvallisuuden osa-alueista rikostorjunta on vain yksi osa, kuten aiemmin todettiin. Venäjällä järjestettävissä yritystoiminnan turvallisuusseminaa-

reissa puolestaan on pääsääntöisesti esillä seuraavat asiat (ks. esim. http://www.ya-plus.ru/other.php?prog=266):

- Taloudellinen turvallisuus
- Korruptio
- Henkilöstöturvallisuus
- Valtiollinen valvonta
- Oikeusasiat
- Informaatioturvallisuus

Venäläisissä yritysturvallisuusohjelmissa käsitellään myös muita suomalaisista painotuksista poikkeavia teemoja kuten yritysvaltauksia sekä piratismin ja tekaistujen konkurssien aiheuttamia ongelmia. Venäjän sisällä nämä ongelmat tiedostetaan laajasti ja keinovalikoimia pyritään monipuolistamaan haittatekijöiden torjumiseksi. Ohessa esimerkin vuoksi Venäjän keskuskauppakamarin yritysturvallisuuskomitean ohjelma vuodelle 2007, joka pitää sisällään seuraavia toimenpiteitä yritysturvallisuuden edistämiseksi (lähde: Venäjän keskuskauppakamari 2006):

- Informaatioturvallisuuden kansallinen foorumi tammikuussa 2007
- Yrityslainsäädännön kehittäminen ennaltaehkäisemään yritysvaltaustoimintaa
- Yrityssektorin ja valtion yhteistyö terrorismin torjunnassa
- Innovaatio- ja investointitoiminnan kehittäminen Venäjän puolustusteollisuudessa
- Huonolaatuisten ja väärennettyjen lääkkeiden tuotannon ja myynnin ehkäiseminen
- Korruptionvastaisen ohjelman edistäminen
- Intellektuaalisen omaisuuden suojaaminen
- Elintarviketurvallisuus
- Harmaan tuonnin ja väärennystoiminnan estäminen tekstiili- ja kevyessä teollisuudessa
- Lento- ja kuljetustekniikan väärennökset
- Keinotekoiset konkurssit

Venäjän keskuskauppakamarin yritysturvallisuuskomitean tavoitteet ovat yhdenmukaisia valtiollisten intressien kanssa. Otettakoon vaikkapa terrorismin torjunta, suomalaisittain verraten kaukainen aihe, joka on löytänyt tiensä valtiollisen turvallisuusajattelun prioriteetiksi mutta näyttäytyy myös yksityissektorin kehittämisohjelmissa. Korruption torjunta ja puolustusteollisuuden suojaaminen palvelevat yritystoiminnan ohella myös valtion turvallisuuden tavoitteita.

Kaikesta edellä käsitellystä voidaan päätellä, että yritysturvallisuus näyttäytyy Venäjällä erilaisena asiana kuin länsimaissa, mm. Suomessa. Yritysturvallisuuteen sisältyy valtion vahva ja ohjaava ote. Valtion kokemat uhkaku-

vat ja riskit liitetään suoraan yritysturvallisuuden riskijoukkoon (korruptio, terrorismi, puolustusteollisuuden intressit). Silti yritysturvallisuus ei ole Venäjälläkään mikään mystinen asia. Uutta ja totaalisesti poikkeavaa lähestymiskulmaa ei tarvitse opetella, vaan perusrunkona voidaan edelleenkin pitää suomalaisen yritysturvallisuuden osa-aluejaottelua. Sen päälle voidaan räätälöidä venäläisistä lähtökohdista painotettu yritysturvallisuusrakennelma. Tärkeintä lienee, että Venäjällä yritysturvallisuuteen liittyvistä asioista keskustellaan hyvin vapaasti ja muun muassa internetistä löytyy kirjava määrä ohjeita eri uhkakuvien varalta.

Esimerkkinä mainittakoon vielä yritysturvallisuuskoulutusta antava konsulttiyritys joka jakaa yritysturvallisuuden seuraaviin osiin (http://www.v1a.ru/):

- Fyysinen turvallisuus
- Henkilöstöturvallisuus
- Rahoituksellinen ja taloudellinen turvallisuus
- Tietoturvallisuus
- Teknologinen turvallisuus
- Paloturvallisuus

Useimmiten yritysturvallisuutta ei eroteta yrityksen taloudellisen turvallisuuden varmistamisesta. Tavoitteenahan on yrityksen toiminnan jatkuvuus, joka ei olisi mahdollista ilman taloudellista kestävyyttä. Turvallisuuden käsitteen moninaisuutta kuvastaa seuraavassa vielä yksi näkemys, jonka mukaisesti on laadittu luettelo yrityksen kestävään olemassaoloon vaikuttavista tekijöistä (Ljannoi 2006):

1. Yrityssalaisuuden, kaupallisen salaisuuden ja luottamuksellisen tiedon suojaaminen
2. Tietokoneturvallisuus
3. Sisäinen turvallisuus
4. Rakennuksen ja laitteiden turvallisuus
5. Fyysinen/henkilökohtainen turvallisuus
6. Tekninen turvallisuus
7. Teknisten yhteyksien turvallisuus
8. Sopimusturvallisuus
9. Henkilöiden ja rahtien kuljetusten turvallisuus
10. Mainonnan, joukkotapahtumien (näyttelyiden), liiketapaamisten ja neuvottelujen turvallisuus
11. Paloturvallisuus
12. Ekologinen turvallisuus
13. Säteily- ja kemiallinen turvallisuus
14. Kilpailijan vakoilu
15. Informaatio – analyysityö
16. Henkilöstön sosiaalispsykologinen ennaltaehkäisevä toiminta ja koulutus taloudellisen turvallisuuden kysymyksissä
17. Turvallisuusjärjestelmien asiantuntija-arviot

Tyypillistä venäläisille kirjallisille lähteille on se, että ne peittelemättä kertovat järjestäytyneen rikollisuuden ja viranomaistoiminnan aiheuttamista riskeistä. Suomessa ei ole totuttu – eikä varmaan ole ollut tarpeenkaan – pohtia rikollisliigojen vaikutuksia yrityselämään. Suomesta kyllä löytyy vakavaa järjestäytynyttä rikollisuutta mutta sen vaikutuksia yrityselämän riskeihin on tutkittu hyvin vähän. Vuonna 2006 julkaistu elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi on hyvä avaus tähän suuntaan. Strategiassa käsitellään myös järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamaa uhkaa yritystoiminnalle (Sisäasiainministeriö 2006).

Venäläiseen sisäiseen keskusteluun perehtyvä suomalainen toteaa helposti, että rajan tällä puolella kirjoitellaan huomattavasti pidättyväisemmin Venäjän liiketoimintaympäristön turvallisuudesta kuin mitä venäläiset itse tekevät. Ehkä puutteelliset tiedot Venäjän turvallisuusoloista ovat syynä tähän suhteelliseen hiljaisuuteen Suomessa. Uskottavammalta selitykseltä tuntuu kuitenkin se, että suomalaisessa julkaisukulttuurissa ja elinkeinoelämässä elää jonkinlainen varovaisuus epämukaviksi ja jopa maiden välisiä suhteita rasittaviksi ajateltujen seikkojen esille nostamisessa. Venäjällä kuitenkin on tapana rohkeasti julkaista merkittävien rikollisjohtajien nimiä ja rikollisliigoihin osallistuneita sekä kirjoittaa ulkomaillekin ulottuvista rikostapauksista hyvin yksityiskohtaisesti (ks. esim. Leonov 2007; Rumjantseva 2007).

Venäjällä yritysturvallisuuteen vaikuttavien toimijoiden määrä ei ole suurempi kuin mihin Suomessa olemme tottuneet mutta niiden painoarvo vaihtelee sekä alueen että kilpailutilanteen mukaan. Venäjällä sekä kotimaisesta että ulkomaisesta yritystoiminnasta ovat kiinnostuneita ja sitä valvovat valtion ja kilpailijoiden lisäksi myös rikollisjärjestöt ja yritysten oma henkilöstö.

Valtio valvoo, onko yritys rekisteröity, toiminta lisensoitu ja maksaako yritys sekä sen henkilöstö säädetyt verot. Lainvalvontaviranomaisia puolestaan kiinnostaa kaikenlainen mahdollinen lainrikkomus aina kirjanpitorikoksista piratismiin ja rahanpesuun. Tämän vuoksi Venäjällä törmätään varsin usein erilaisiin vero- ja kirjanpitotarkastuksiin, palotarkastuksiin tai hygieniaviranomaisten sekä työlupaviranomaisten tarkastuksiin. Viranomaisten suorittamilla tarkastuksilla on turvallisuuden edistämistavoitteen lisäksi myös rikostorjunnallista merkitystä. Esimerkiksi kirjanpitoon kohdistuva tarkastus voi johtaa laajankin talousrikosvyyhdin jäljille.

Rikollisjärjestöt seuraavat tarkoin ulkomaisen yrityksen toimintaa Venäjällä. Järjestäytynyt rikollisuus on tosiasia Venäjällä. Venäläisten itsensä mukaan rikollisten kanssa joutuu jossain vaiheessa keskustelemaan, sitä ei voi välttää. Vartioimisliike tietää näistä asioista paljon ja osaa mitoittaa toimet alueella toimivien rikollisryhmittymien asettaman haasteen mukaisesti. Mikäli oma toiminta rikkoo liiketoiminnan etiikkaa tai lakeja, vaara joutua rikollisten kanssa tekemisiin kasvaa. Yritykseen kohdistuva painostus ei tule välttämättä

suoraan rikollisilta vaan myös epäterveen kilpailun kautta. Yrityksen rahoitusresurssit ovat tietysti rikolliselementtien tärkein kohde.

Talousrikollisuudessa tärkeimmät osa-alueet ovat petos, väärennys sekä luottamuksen väärinkäyttö. Petoksen tärkeimpiä menetelmiä ovat väärennettyjen dokumenttien käyttö (väärennetyt leimat) sekä todelliset tai keksityt firmat. Myös edellistä sofistikoidumpia petoskeinoja tunnetaan. Tiettyä tehtävää, esimerkiksi tilauksen vastaanottoa varten, perustetut firmat ovat paljon käytetty huijauskeino. Ennakkomaksu otetaan ja sitten kadotaan tietymättömiin. Taitavimmat petokset suoritetaan kuitenkin laillisin firmoin, jotka ovat toimineet jonkun aikaa luottamusta herättävästi. Firmat ovat luoneet uskottavan julkisivun varsinaisten aikeidensa peitteeksi. Myöskään niissä työskentelevien henkilöiden taustasta ei löydy mitään epämääräistä. Peiteyritysten tunnistamiseen tarvitaan monimutkaisia taustatarkistuksia ja analyysejä niiden taloudellisesta toiminnasta. Tällaisen taustatyön voi tehdä vain siihen erikoistunut taho.

Kilpailijat ovat luonnollisesti kiinnostuneita ulkomaisen yrityksen toiminnasta ja tietysti myös ulkomaisen yrityksen kanssa partnerisuhteessa olevasta yrityksestä. Uusi teknologia, työmenetelmät, laajentumissuunnitelmat, informaatio nykyisistä ja tulevista partnereista ja asiakkaista on haluttua tietoa. Tavoitteena kilpailijayrityksellä voi olla esimerkiksi hyödyllisten kontaktien ja investointiprojektien sekä tavarantoimittajien ”kaappaus” itselle.

Suomalais-Venäläisen kauppakamariyhdistyksen (2005) mukaan suomalaisten kokemukset Venäjäntoimintojen riskeistä osoittavat, että Venäjästä annettu kuva rikollisineen ja mafioineen ei ole oikea. SVKK ry:n kyselyssä tultiin samaan johtopäätökseen kuin vuotta aikaisemmin Turvallisesti Venäjälle – hankkeen yrityskyselyssä: Suurin osa ei ollut kokenut ongelmia rikollisuuden tai harmaan talouden takia. SVKK ry:n mukaan suurimmat riskit tulevat kilpailijoilta ja Venäjän hallinnon suunnalta.

Kilpailijat voivat käyttää epäterveen kilpailun muotona mm.
- Talousvakoilua
- Virheellistä mainontaa
- Firman kompromentointia, eli maineen pilaamista
- Tuotteiden väärentämistä
- Fyysistä ja psyykkistä painostusta, materiaalista vahingontekoa
- Kartelleja
- Harmaata taloutta
- Tullitariffeja
- Luvatonta yritystoimintaa
- Tekaistuja konkursseja

Kaikki suomalaiset yritykset eivät katso tarpeelliseksi virittää sisäisiä ja ulkoisia turvajärjestelmiä kaikenkattavasti toimiessaan Venäjällä. Kyselytutkimusten mukaan niissä yrityksissä joissa asioihin on kiinnitetty huomiota sisäisen turvallisuusjärjestelmän kehittämiseksi, on rekrytoitavien taustan tarkistamisen ohella lisätty työsopimuksiin pykälät vaitiolovelvollisuudesta ja liikesalaisuudesta. Yrityksen sisäisen asiakirjahallinnan järkeistäminen sekä tietosuojan kohottaminen ovat kuuluneet tärkeisiin turvallisuuden kehittämistoimenpiteisiin. Ulkoisen turvallisuusjärjestelmän vahvistamiseen puolestaan kuuluu ulkoisten riskien analysointi, partnereiden luotettavuuden selvittäminen, fyysisen vartioinnin ja turvatekniikan järjestäminen sekä kilpailu- ja liiketoimintatiedon hankinta (SVKK ry 2005, 69).

3 MATKUSTAMISEN TURVALLISUUS

3.1 Matkalle lähdön valmistelut

Liiketoiminnan aloittaminen vieraassa maassa vaatii huolellisia etukäteisjärjestelyjä. Samanlaisella vakavuudella tulee suhtautua myös liikematkalle lähtöön. Vieraaseen maahan lähtevä henkilöstö tulee ennakolta perehdyttää tehtäviinsä, maan kulttuuriin, yhteiskunnan toimivuuteen sekä lakeihin ja tapoihin. Päivittäiset turvallisuusrutiinit pitää käydä läpi sekä matkustavien henkilöiden että heidän perheenjäsentensä kanssa.

Matkustamisen turvallisuus on yleisin ja ehkäpä tärkein turvallisuuden muoto joka on otettava huomioon sekä yritystoiminnassa että yksityisessä liikkumisessa Venäjällä. Matkustusturvallisuus kuuluu yrityksen päivittäiseen toimintaan. Sen päämääränä ja tarkoituksena on varustaa henkilö tiedoilla, taidoilla ja välineillä, joiden avulla henkilö itse ja hänen kanssamatkustajansa kykenevät suoriutumaan matkasta (liike- tai muu matka) vahingoitta. Matkustusturvallisuus korostuu tässä siksi, että potentiaalisista ulkomaantoiminnan riskeistä todennäköisimmät liittyvät nimenomaan matkustamiseen.

Matkustamisen turvallisuudesta on tarjolla lukuisia hyviä tietolähteitä. Matkailuturvallisuuden neuvottelukunnan matkustusohjeet (löytyvät sivustolta www.formin.fi) tarjoavat käyttökelpoisen apuvälineen sekä yrittäjille, että tavallisille matkailijoille matkustamisessa ilmenevien riskien huomioimiseen. Kunkin matkakohteen erityistietämystä saa ulkoasiainministeriöstä, kohdemaan edustustoista ja matkatoimistoista. Ulkoasiainministeriön nettisivuilta saa lisäksi hyviä neuvoja matkustustiedotteista, matkapuhelinpalveluista ja matkustusilmoituksen tekemisestä. Matkustusturvallisuus koskee sekä liikematkalaisia että matkailijoita. Esimerkiksi Murmanskin alueella alueduuman hyväksymä Laki matkailutoiminnasta velvoittaa Murmanskin alueen viranomaista, joka saa tietää matkailijoiden turvallisuutta uhkaavasta vaarasta, ilmoittamaan matkanjärjestäjille, matkanvälittäjille ja matkailijoille kyseisestä vaarasta (Oikarinen 2005, 14).

Miten Venäjälle lähdetään? Jokainen ulkomaalainen eräiden IVY-maiden kansalaisia lukuun ottamatta tarvitsee Venäjälle matkatakseen viisumin, asiakirjan joka liitetään passiin. Viisumi antaa luvan mennä Venäjälle ja palata sieltä. Venäjällä oleskelun kesto on määrätty viisumissa.

Venäjän viisumeita on seitsemää eri tyyppiä: 1) turistiviisumi, 2) bisnesviisumi, 3) opiskelijaviisumi, 4) yksityisviisumi, 5) transit eli kauttakulkuviisumi, ja 6) lyhyt 72 tunnin pikaviisumi ja 7) ryhmäviisumi. Yleensä parhaat vaihtoehdot ovat hinnan puolesta turisti- ja bisnesviisumit. Turistiviisumi on hyvä vaihtoehto lyhytaikaiseen oleskeluun (ei pitempi kuin kuukausi) ja vain yhtä tai kahta käyntikertaa varten. Viranomaismatkoissa ei

suositella turistiviisumia, vaan viisumin pitäisi olla delovoje eli bisnes. Turvallisuuspalvelun edustajat ovat ihmetelleet mm. tämän kirjan tekijälle turismiviisumilla virallisiin tapaamisiin matkaavia viranomaisia. Bisnesviisumi on syytä ottaa kun tarvitaan useita käyntikertoja. Matkatoimistot järjestävät tarvittaessa kutsun.

3.2 Terveys

Kesäkuun alusta vuonna 2007 ei ole enää vaadittu HIV todistusta vuosiviisumia varten. Sen sijaan yli 3 kuukauden yhtäjaksoista Venäjällä oleskelua (työ tai opiskelu) varten vaaditaan HIV testitulos, joka ei saa olla yhtä kuukautta vanhempi. HIV leviää voimakkaasti myös Luoteis-Venäjällä ja matkailijan on syytä olla varuillaan tämän ilmiön suhteen.

Maakohtaisia rokotussuosituksia löytyy sivulta www.rokote.fi. Pitkäaikaista Venäjällä oleskelua varten suositellaan (vuoden 2007 tilanne) otettavaksi seuraavat rokotukset:

- kurkkumätä (kaikille suositeltava)
- lavantauti (riskiarvion perusteella)
- puutiaisaivotulehdus (riskiarvion perusteella)
- Japanin aivotulehdus (riskiarvion perusteella) Venäjän itäisissä osissa matkaaville
- tuhkarokko (kaikille)
- sikotauti (kaikille)
- vihurirokko (kaikille)
- jäykkäkouristus (kaikille suositeltava)
- A ja B hepatiitti (riskiarvion perusteella)

Tuberkuloosi leviää Venäjällä lähinnä vankiloissa ja vakavasti syrjäytyneiden keskuudessa. Tämä tosiasia on pidettävä mielessä matkakohteita ja vierailupaikkoja valittaessa. Lisäksi kannattaa ottaa huomioon salmonellan vaara kuten maailmalla muuallakin matkustettaessa. Näihin ei ole rokotevaatimuksia tai -suosituksia. Etelä-Venäjälle, esimerkiksi Kaukasuksen alueella matkaajalle, suositellaan salmonellarokotteen ottamista. Kolerasta on raportoitu sieltä täältä Venäjää mutta riski ei ole merkittävä.

Länsimaiset matkailijat ovat kyllä huomanneet, että Venäjällä voi luottavaisin mielin nauttia aterioita ja kylmiä salaatteja ilman terveydellisiä vaikutuksia. Huolellinen tietysti kannattaa olla ateriapaikan valinnassa. Raikkaan veden saatavuus ei ole itsestäänselvyys, minkä vuoksi omalla vesileilillä varustautuminen on tullut tavaksi Venäjän matkaajille. Pullotettu mineraalivesi on turvallisin vaihtoehto. Suoraan vesihanasta juomista ei voi suositella vaikka tämän kirjan kirjoittajalle murmanskilaisen hotelli Poljarnye Zorin kraanavesi ei ole aiheuttanut närästystä.

3.3 Yhteydenpito ja matkavarustus

Matkalle lähtevän on syytä sopia läheisen tai muun kontaktihenkilön, esimerkiksi työnantajan, kanssa säännöllisestä tiedottamisesta matkan varrella. Näin varmistetaan, että matkustava henkilö etenee tietyin määrävälein eikä ole jäänyt jostain syystä matkan varrelle. Tekstiviesti on kätevä ja edullisin kuittausmuoto matkan etenemisestä. Viestityksen järjestelyssä voidaan sopia esimerkiksi menettelystä, jossa henkilö lähettää tekstiviestin tulliasemalta ilmoittaen, että seuraava viesti lähetetään vaikkapa Alakurtilta (mennessään Kantalahteen) tai Ylätulomalta (Mennessään Murmanskiin). Matkailuturvallisuus on syytä huomioida matkalaukun sisällössä ja muussa matkailuvarustuksessa. Tarpeen ja arvioidun riskin mukaan matkan varustuksiin voivat kuulua:

- Lukittava matkalaukku
- Lämmin vaatetus
- Tavanomainen särkylääkitys, myös reseptilääkkeet
- Ensiapuvarustus, ajoneuvossa laajalla valikoimalla
- Täytetty terveyskortti (ks. erillinen kappale asiasta)
- Kannettava rikosilmoitinjärjestelmä ja sieppaushälyttimet
- Savu-, häkä- ja kaasuhälyttimet
- Puhelin ja vara-akku
- Varapuhelin ja vaihtoehtoinen SIM -kortti
- Käteisen piilottaminen vaatteiden salataskuihin
- Kamera
- GPS -paikannin
- Ylimääräiset matkavakuutukset, esimerkiksi mukana olevasta elektroniikasta

Matkan aikana on syytä pitää silmällä omaa matkalaukkua. Matkalaukkuun voidaan omistajan tietämättä ujuttaa laittomia esineitä tai tavaroita (huumeita), jotka rikolliset haluavat salakuljettaa rajan yli. Hyvin varusteltuun ajoneuvoon kuuluvat mm. ajoneuvokohtainen palosammutin, palon tukahduttamisen peite, lapio, tarkistettu vararengas, tuulettajan hihna ja mahdollisesti myös satelliittipuhelin.

- Matkustusasiakirjoista kannattaa olla kopiot mukana.
- Riittävän vaatetuksen muodossa on varauduttava jopa yöpymään pakkasella
- Erityistä varautumista mikäli lapsia on mukana → kodin ja perheen turvallisuus
- Lähtiessä ilmoitus sekä vastaanottajapäähän (kutsujalle), että Suomessa jollekin
- Matkavakuutus, ajoneuvovakuutus

Yrityksen tietoturvan näkökulmasta tärkeä omaisuus tulee olla erityisen silmälläpidon alla. Kannettavat tietokoneet ja muistitikut eivät ole pelkästään

haluttua tavaraa realisoitavaksi vaan voivat sisältää arvokasta yritysaineistoa, jonka katoaminen aiheuttaa välittömästi tai aikojen kuluttua menetyksiä liiketoiminnalle. Kannettavan tietokoneen säilyttäminen muussa kuin alkuperäisessä laukussaan vähentää varkausriskiä. Suojausohjelmistot ja salasanat vaikeuttavat tietoihin pääsyä ja antavat turvaa ATK –välineiden katoamisen varalta. Avaimet ja muu matkan kannalta tarpeeton aineisto kannattaa jättää kotimaahan. Ruuhkaisilla paikoilla kuten esimerkiksi lentoasemilla kannettava tietokone voi joutua helposti vääriin käsiin. Lentoaseman turvatarkastuksessa pitää varmistaa, että tietokone ei lähde hihnalta edellä kulkevan matkaan. Maailmalta tiedetään tapauksia, että varas on odotellut hihnalta tulevaa tietokonetta läpivalaisun toisella puolella kadoten lopulta tietymättömiin.

3.4 Rajanylitys

Ennen rajanylitystä pitää varmistautua, että ajoneuvossa on riittävästi polttoainetta ja että ajoneuvoon ei ole unohtunut sellaisia esineitä, jotka voivat aiheuttaa vaikeuksia tulliasemalla, esimerkiksi:

- metsästysase, patruunat
- tutkanpaljastin (laiton Suomessa)
- lääkkeitä, jotka eivät ole tarkoitettu välittömästi omaan käyttöön

Matkalle kannattaa ottaa Suomesta mukaan särkylääkkeitä ja vatsalääkkeitä. Muiden kuin käsikauppalääkkeiden osalta mukaan tulisi ottaa mukaan myös reseptit, jotka osoittavat lääkkeiden olevan henkilökohtaiseen käyttöön. Reseptilääkkeet ilmoitetaan tulli-ilmoituksessa. Lääkkeet on syytä kuljettaa alkuperäispakkauksissa ja ostokuitit kannattaa pitää mukana. Viranomaiset voivat siten varmistua tuotteen sisällöstä eikä rajanylittäjän aikaa mene lääkkeen vaikuttavien aineiden selvittämiseen. Viranomaiset myös vertaavat maahan tuotavien lääkkeiden määrää suhteessa oleskeluaikaan. Suuri määrä etenkin rauhoittavia (huumausaineiksi luokiteltavia ainesosia sisältäviä) lääkkeitä suhteessa lyhyeen oleskeluun voi johtaa hallinnolliseen lainrikkomusseuraamukseen.

Suomesta Venäjälle siirryttäessä rajanylityspaikan muodollisuuksiin kuuluu:

- maahantulokortti (ks. liite), jonka B-osa annetaan mukana pidettäväksi koko matkan ajan
- mahdollinen tulliselvityslomake, johon kirjataan ajoneuvo, valuuttojen määrä ja muu arvokas omaisuus
- maahantulokortti ja tulliselvityskaavake palautetaan rajaviranomaisille maasta poistuttaessa
- autositoumus, jolla velvoitetaan kuljettaja jälleenviemään ajoneuvo Venäjältä määräajan kuluessa
- talvella nastarengastunnus (jos nastarenkaat)
- kansallisuustunnus FIN
- pakollisen liikennevakuutuksen voi yleensä ostaa Venäjän rajanylityspaikalta, mutta asia on varmistettava ennen matkalle lähtöä. Myös suomalaiset agentit välittävät vakuutuksia

- on hyvä ottaa kopiot kaikista asiakirjoista

Paluumatkalla Suomeen puolestaan varmistu, onko mukanasi:

- ns. rariteettitavaroita eli Venäjän kulttuurihistoriaan kuuluvia vanhoja esineitä; samovaarit, ikonit, vanhat taulut jotka vaativat vientiluvan
- yli 10 000 USD vaatii luvan Venäjän keskuspankilta
- alkoholia (Suomen tullisäännökset) ja tupakkaa
- lääkkeitä, jotka Suomessa reseptillä, mutta Venäjällä käsikauppatavaraa

TAULUKKO 1 Kansainväliset passintarkastuspaikat ja niiden aukioloajat (Suomen aikaa ellei erikseen mainita).

Vaalimaa	
Ma-su klo:	24 h
Puh.	020 410 2170
Nuijamaa	
Ma-su klo:	24 h
Puh.	020 410 2370
Vainikkala	
Ma-su klo:	Junien kulkuaikoina
Puh.	020 410 2330
Imatra	
Ma-su klo:	07.00 – 23.00
Puh.	020 410 2450
Niirala	
Ma-su klo:	24 h
Puh.	020 410 3270
Vartius	
Ma-su klo:	07.00 – 21.00
Puh.	020 410 4273
Kortesalmi (Lämsänkyläntie 465, Kuusamo)	
Ma-su klo:	08.00 – 20.00
Puh.	020 492 8540
faksi.	020 492 8545
Salla	
Ma-su klo:	07.00 – 21.00
Puh.	+358 (0)20 4928560
Raja-Jooseppi / Lotta	
Ma-su klo:	07.00 – 21.00
Puh.	+358 (0)20 4928600
Storskog / Borisoglebsk	
Ma-su klo:	06.00 – 23.00 (Norjan aikaa)
Puh.	+47 78 99 48 30

Palatessa Venäjältä venäläinen tullimies kysyy onko hallussasi edellä mainittuja tavaroita. Paluumatkalla pitää vielä varmistua siitä, että auton takaisinvientisitoumus palautetaan tulliin. Auton takaisinvientisitoumuksen osalta pitää olla tarkkana siitä, että matka ei pitkity takaisinvientisitoumuksen päättymispäivän ylitse.

Huoltoasemia on taajamissa, mutta taajamat ovat harvassa. Esimerkiksi pohjoisessa, Raja-Joosepissa ja Sallassa saa rajanylityspaikalla dieseliä ja bensiiniä East Oilin pumpusta Venäjän puolella.

3.5. Matkustamisen turvallisuusohjeita Barentsin alueella

Henkilökunnan matkustusohjeiden laatiminen ja päivittäminen kuuluu yritysten ja muidenkin organisaatioiden turvallisuusprosesseihin. Ohjeissa käydään läpi tärkeimmät seikat matkalle valmistautumisessa (matkustusasiakirjat, vakuutukset, terveysasiat), matkan aikana huomioitavista turvallisuusasioista (kuljetukset, liikkuminen, majoitus, raha-asiat) sekä ohjeet vahinkotilanteissa (liikennevahinko, sairaus, onnettomuus, tapaturma, myöhästymiset kuljetuksesta, asiapapereiden katoaminen, vastuut vahingoista). Matkustusohjeessa käsitellään edellä mainitut kohdat yrityskohtaisesti ja matka-/työkohteen mukaan räätälöitynä. Lisää tietoa matkustusohjeen laatimiseen saa esimerkiksi ulkoministeriön nettisivuilta www.formin.fi.

Viestiyhteyksien katvealueet aiheuttavat turvallisuusriskin tien päällä. Kännykkä kuuluu lähinnä pääteiden varsilla ja taajamissa. Suomen verkko kuuluu jonkin matkaa rajanylityksen jälkeen, esimerkiksi Sallaan vanhalle kirkonkylälle saakka. Venäjän pääoperaattoreita ovat Megafon, MTS ja Beeline. Pääteiden varsillakin on pitkiä katvealueita. Raja-Jooseppi-Murmansk –välillä kännykkä ei kuulu 10 km-165 km välisellä osuudella rajalta Ylätulomaa lukuun ottamatta.

Salla-Kantalahti –osuudella puhelin ei kuulu 10-155 km välillä rajalta Alakurtin taajamaa lukuun ottamatta.

Lisäksi Kantalahden ja Murmanskin välillä on laajoja alueita ilman kännykän kenttää. Tilanne on vieläkin vaikeampi kauempana Kuolan niemimaalla, jossa esimerkiksi sisäosat ovat täysin matkapuhelinyhteyden ulkopuolella. Sen sijaan Storskog/Borisoglebsk-Murmansk –välillä matkapuhelimet toimivat.

Varmin yhteydenpitoväline katvealueilla olisi satelliittipuhelin, mutta se vaatii Venäjän viestintäviraston (Glavgossvjaznadzor) luvan Moskovasta sekä ilmoituksen tullissa.

Raja-Joosepin tulliasemalta lähtien tie Venäjän puolella on vaikeasti liikennöitävässä kunnossa kahdenkymmenen kilometrin matkalta. Alkuosuus on pehmeää hiekkaa (tilanne 2007) johon voi henkilöauto juuttua kiinni ja pahimmassa tapauksessa rikkoutua. Sellaiseenkin asiaan on törmätty, että Venäjän liikennemiliisi voi sakottaa myös liian hitaasta ajonopeudesta.

Maantierikollisuutta voi välttää ajamalla päiväsaikaan, varsinkin yksin matkatessa. Yöpyminen ajoneuvossa matkan varrella ei ole suositeltavaa. Liftareita ei tietenkään kannata ottaa kyytiin vaikka esimerkiksi rajavyöhykkeellä on ollut käytäntönä antaa kyyti rajavartijalle tai tullimiehelle lähimpään taajamaan hänen sitä pyytäessä. Tuntemattomien kuljettamisessa on vaarana jäädä kiinni esimerkiksi avunannosta huumausainerikokseen jos henkilöllä sattuisi olemaan aineita hallussa.

3.6 Ulkomaanedustustojen palvelut

Valtioneuvoston ohjesäännön 13 §:n mukaisesti ulkoministeriölle kuuluu suomalaisten etujen ja oikeuksien valvominen sekä konsulipalveluiden ja vastaavien muiden viranomaispalveluiden järjestäminen ulkomailla. Suomen ulkoasiainministeriö on matkustusturvallisuudessa hyvä tiedonlähde. Ministeriön nettisivuilta löytyy käytännön ohjeita Venäjällä matkustamisesta. Tietoja on eritelty myös Venäjän alueiden mukaan. Suomen lähimmän edustuston yhteystiedot on syytä pitää aina matkassa muistivihkossa sekä tallettaa kännykkään.

Suomen ulkomaanedustuston tehtävänä on auttaa hädänalaiseen asemaan joutunutta Suomen kansalaista:

- Passin tai muun asiakirjan kadotessa
- Rahojen kadotessa
- Sairaus- tai onnettomuustapauksessa
- Matkustajavakuutusasioissa
- Pidätys- tai vangitsemistilanteessa
- Kuolemantapauksessa
- Suuronnettomuuksissa ja kriiseissä evakuoimisessa avustaminen sekä
- Suuronnettomuustiedon hankinnassa ja jakamisessa

Kriisitilanteesta (esimerkiksi suuronnettomuus, suuri tulipalo) pelastauduttaessa ei ole useinkaan mahdollisuutta ottaa mukaan passia, rahaa tai matkalippua. Passin ja matkalippujen hankkimiseksi paikallinen edustusto avustaa rahavarojen siirrossa Suomesta. Rahat siirretään joko henkilön omalta tililtä tai hänen mainitsemansa henkilön suorittamana talletuksena ministeriön ja edustuston tai kaupallisen rahanvälitysyrityksen kautta. Jos tämä ei ole mahdollista, henkilölle voidaan myöntää takaisinmaksusitoumusta vastaan rahavaroja kotimatkakuluihin. Henkilö joutuu siis pääsääntöisesti itse maksamaan kotiuttamisestaan aiheutuvat kulut, ellei hänellä ole voimassaolevaa matkavakuutusta, joka korvaa kotiuttamisen. Paikallinen Suomen edustusto ja mi-

nisteriö avustavat tarvittaessa kotiuttamisen järjestämisessä. Evakuointitarve kriisialueelta ratkaistaan viranomaisen päätöksellä.

Ulkoministeriöllä on tekstiviestipalvelu, joka tarjoaa lyhyitä tilannetiedotuksia eri maiden turvallisuustilanteesta. Tekstiviestein voi lisäksi hakea Suomen ulkomaanedustustojen yhteystietoja. Matkustusilmoituksen tekeminen tekstiviestillä on suositeltavaa, jotta ulkoministeriön tai edustuston on helpompi tavoittaa henkilö ja matkakumppani mahdollisen kriisin yllättäessä. Myös ulkomailla pysyvästi asuvat suomalaiset voivat tehdä matkustusilmoituksen.

Tekstiviestipalvelun numero on 16 358, ja se toimii DNA:n, Elisan ja TeliaSoneran liittymillä. Muilla liittymillä - myös ulkomaisilla - numero on +358 400 358 300 (lähde: www.formin.fi).

Murmanskissa on Norjan ja Suomen ulkomaanedustustot, joiden molempien yhteystiedot suositellaan tallettamaan matkapuhelimeen ja erilliseen muistivihkoon:

Suomen Pietarin pääkonsulaatin Murmanskin toimipiste
Ulitsa Karla Marksa 25A, Murmansk
Puh. +7 8152 44 53 82
Sähköposti: sanomat.msk@formin.fi

Konsulipäivystys suomalaisia koskevissa hätätapauksissa (24 h)
Puh. +358 9 160 555 51, kännykkä +7 (8) 921 272 50 95, +7 (8) 921 272 50 96

Suomen Pietarin pääkonsulaatin päivystysnumero (24 h)
Puh. +7 (812) 967 37 82
Pietarin pääkonsulaatin muut numerot ovat 279 0482, 272 8747, 272 2082, 279 1102.

Lisää informaatiota Suomen diplomaattiedustustoista Venäjällä saa sivulta www.finland.org.ru suomen ja venäjän kielillä.

Norjan kuninkaallinen pääkonsulinvirasto ja Ruotsin kunniakonsuli
Ulitsa Sofii Perovskoi 5, 183038 Murmansk
Puh. +7 (8152) 40 06 00 (24 h)

Kun ulkomailla tapahtuu onnettomuus, terrori-isku tai muu rikos, luonnonkatastrofi tai muu vastaava tapahtuma, jossa suomalaisia on osallisena tai kohteena, ryhtyy ulkoministeriö toimiin suomalaisten tilanteen selvittämiseksi ja auttamiseksi. Kohdemaan omat viranomaiset ovat kansainvälisen oikeuden mukaisesti vastuussa omien kansalaistensa lisäksi myös alueellaan oleskelevien ulkomaalaisten turvallisuudesta. Pohjoismaisen ja eurooppalaisen konsuliyhteistyön perusteella suomalainen on oikeutettu saamaan konsuliapua

toisen pohjoismaan tai Euroopan unioniin kuuluvan maan edustustolta, jos Suomella ei ole edustustoa kyseisessä valtiossa.

On hyvä muistaa, että valmismatkalain (1070/1994) mukaan matkanjärjestäjä on ensi kädessä vastuussa matkustajien sairaanhoidon tai ennenaikaisen paluukuljetuksen järjestämisestä, rikoksen tai vahingon selvittelystä ja muista tarvittavista toimenpiteistä. Valmismatkalaki soveltuu pääsääntöisesti siis tavanomaiseen massaturismiin.

3.7 Liikkumisen rajoitukset

Venäjällä on ryhdytty suhtautumaan tiukemmin vuoden 2006 lopussa tulleen uuden rajavyöhykelain sääntelemillä alueilla kulkeviin henkilöihin. Viisumissa tulee näkyä rajavyöhykepaikkakunnan nimi jossa oleskellaan. Kuolan niemimaalla uusi rajavyöhykelaki on johtanut toimenpiteisiin ulkomaalaisvalvonnassa. Esimerkkinä mainittakoon, että Venäjän Federaation turvallisuuspalvelu FSB poisti Nikkelin kaupungista norjalaisen henkilön 13.3.2007 vedoten uuteen rajavyöhykelakiin. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan henkilön viisumissa ei ollut mainittu Nikkelin kaupunkia. Rajavyöhykeasetuksen käytännön tulkinta on vielä vuoden 2007 puolivälissä epäselvää. Ajankohtainen tilanne kannattaa tarkistaa Venäjän suurlähetystön sivuilta (www.rusembassy.fi).

Rajavyöhykeasetus herättää keskustelua erityisesti matkailuyrittäjien parissa. Murmanskin alueen matkailukomitean mukaan neuvottelut puolustushallinnon kanssa voivat edesauttaa liikkumisvapauksien lisääntymistä joillakin säännellyillä paikkakunnilla. Matkailulla on potentiaalia Murmanskin alueella. Vuoden 2006 aikana Murmanskin matkailuyritysten asiakasmäärä oli 26500 henkilöä, joista 13000 ulkomaalaista. Asiakkaita oli neljänneksen enemmän kuin 2005. Verotulojen määräksi muodostui 30,5 miljoonaa ruplaa eli kaksinkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna.

Ulkomaalaisen liikkumisrajoitukset suljettujen sotilaskaupunkien alueella kannattaa ottaa tosissaan. Suljettuja sotilaskaupunkeja ovat Kuolan niemimaan pohjoisrannikolle sijoittuvat Severomorsk, Zaozersk, Poljarnyi, Snezhnogorsk ja Skalistyi. Ulkomaalaisella tulee olla lupa liikkumiseen näillä alueilla

Vaikka ei matkaisikaan suljetussa sotilaskaupungissa, katsotaan GPS:n tai muun laitteen avulla tapahtuva paikkatietojen ja luonnonvararesurssitietojen kerääminen kyseenalaiseksi vaikka tietojen kerääminen liittyisikin vain tieteelliseen tai kaupalliseen toimintaan. GPS laitteen saa viedä Venäjälle mutta sen käyttö tavalla, joka näyttää vaarantavan Venäjän valtion turvallisuutta, voi johtaa laitteiston takavarikointiin ja mahdollisesti myös pidätykseen.

Venäjän hallituksen vuonna 2002 voimaan tulleen ohjeen (11.10.2002, nro 754) mukaan lupa tarvitaan liikkumiseen seuraavilla alueilla ja kohteissa:

1. Venäjän Federaation suljetuissa alueellisissa kohteissa (lyhenne ZATO)
2. Alueilla, joissa ulkomaalaisten liikkuminen on muutoin rajoitettua
3. Alueilla, joissa on julistettu poikkeustila tai sotatila
4. Alueilla, joissa on julistettu erityistila tartuntavaaran ja myrkytyksen vuoksi
5. Suljetuilla sotilasmajoitusalueilla
6. Terrorismin vastaisten operaatioiden alueilla
7. Ympäristötuhoalueilla
8. Rajavyöhykkeillä
9. Venäjän Federaation puolustushallinnon kohteissa ja organisaatioissa
10. Kohteissa, joissa julkiset viranomaiset työskentelevät salaisen informaation parissa
11. Muut alueet, organisaatiot ja kohteet joissa vieraillakseen Venäjän kansalaiset joutuvat hankkimaan luvan

Vuoden 2007 tilanteen mukaan ulkomaalaisilta on rajoitettu pääsy seuraaville alueille Venäjän Federaatiossa:

1. Kamtshatkan alue: osa Kamtshatkaa on rajoitettu linjalla joka muodostuu Ivashka - Voyampolka – Klychevskaja sopka tulivuori – Sivutshi -niemi (lukuunottamatta tulivuoren eteläisiä rinteitä, edellä mainittuja asutuskeskuksia ja niemimaan itärannikkoa 20 kilometrin leveydeltä);

2. Kalygir –niemi – Koryaki ja moottoritie Koryaki - Jelizhovo - Termalnyi - Mutnovskaja Sopka – Tulivuori – Vhodnoi -niemi (lukuun ottamatta kaupunkeja Petropavlovsk-Kamtshatsky, Jelizovo ja asutuskeskuksia Paratunka ja Termalnyi sekä niitä yhdistävää moottoritietä);

3. Habarovskin alue: Komsomolsk on the Amur;

4. Primorin alue: Russky Island; 20 km levyinen rannikkokaistale sektorilla Chetyrekh Skal - Cape Yuzhny;

5. Se osa rannikkokaistaletta, joka on rajoitettu idästä linjalla Livadia-Anisimovka, ja pohjoisesta rautatiellä Anisimovka - Shokotovo (rautatietä ja edellä mainittuja asutuskeskuksia lukuunottamatta);

6. Krasnojarskin alue: Taimyr (Dolgano-Nenets) autonominen alue – alue joka jää Polovinnoye - Kazantsevo - Messoyakha – Maduika –järven – Dyupkun rajoittaman alueen sisälle (lukuun ottamatta satamia Dudinka, Igarka ja Jenisein laivareittiä);

7. Orenburgin alue: alue etelään Orenburg - Ilek moottoritiestä rajoittuen lounaassa ja idässä Ilek –joelle, ja Chingirlau - Sol-Iletsk - Orenburg rautatiehen (lukuun ottamatta mainittuja asutuskeskuksia, moottoritietä ja rautatietä);

8. Nizhnyi Novgorodin alue: alue jota rajoittaa Pervomaisky - Purekh - Chistoye - Krasnaya Gorka - Volodarsk - Dzerzhinsk - Pervomaisky (lukuun ottamatta mainittuja asutuskeskuksia). Transitväylä on sallittu rautateitse ja ajoneuvoilla Gorokhovets - Nizhny Novgorod moottoritietä;

9. Alue, jota rajoittaa etelässä alueen raja ja Mokshajoki, Sumorieve - Bakhtyzine - Sarminsky Maidan - Naryshkino - Alamasovo-Satis - Yakovlevka - Bereshchino- Zhegalovo moottoritie Mordvan tasavallassa (pl. asutuskeskukset, Mokshajoki ja moottoritie);

10. Mordvan tasavalta: alue joka rajoittuu pohjoisessa tasavallan rajaan ja Mokshajokeen sekä linjalle Stary Gorod - Russkoe Karaevo - Zhegalovo - Bereshchino (mainittuja asutuskeskuksia sekä moottoritietä lukuunottamatta);

11. Murmanskin alue ja Karjalan tasavalta: Kuolan niemimaan rannikkolinja 10 km leveydeltä Krestovy -niemeltä Voronyajokeen sekä Voronjasta länteen, rajoittuen etelässä ja lännessä Tumanny - Kola moottoritiehen, Kola – Petsamo rautatiehen, ja Petsamo - Shchel (lukuun ottamatta mainittuja asutuskeskuksia, moottoritietä, rautatietä, Murmanskin kaupunkia, sekä läpikulkureittiä rautateitse ja ajoneuvolla Kolasta sekä transit pitkin Zapoljarny - Kola - Murmansk moottoritietä). Kantalahden merenlahden alue kilometrin leveydeltä rannikkokaistaletta rajoittuen Kochinnyniemi - Titovniemi lännessä ja Nosokniemi - Sharapovniemi idässä;

12. Arkangelin alue ja Komin tasavalta: 25 kilometrin rannikkokaistale Primorye piiristä länteen Pohjois Dvinan joelta Letny Navolokiin; 50 kilometrin kaistale rautatietä pitkin Archangelsk - Shalakusha sektorilla (lukuunottamatta Arkangelia ja Novodvinskiä sekä läpikulkua rautateitse ja moottoriajoneuvoilla), sekä alue itään Emtsa-Shalakusha linjalta Verkholedka - Seltso – Pogost suunnalle. Lisäksi alue joka rajoittuu Khalmer - Yu - Yary - Ust-Kara - Karataika (mainittuja asutuskeskuksia lukuunottamatta); Svyatoi Nos niemeltä – Indiga River - Sula River - Kotkino - Nelmin Nos (lukuunottamatta asutuskeskuksia ja jokia); osa Kanin Nos niemimaalta sekä kiertävä 10 km säteellä oleva alue;

13. Novaya Zemlya saaret Russkaya Gavan Bay - Cape Middendorf linjalta etelään;

14. Sverdlovskin alue: osa aluetta länteen Nizhny Tagil - Ivdel Rautatie rajoittuen Ivdel jokeen pohjoisessa ja Kushva - Serebryanka linjaan etelässä (lukuunottamatta mainittua rautatietä ja asutuskeskuksia);

15. Osa Nevyansk ja Kirovgrad piiriä rajoittuen linjalle Verkh-Neivinsk - Kalinov - Murzinka - Belorechka - Meovo-Rudyanka - Verkh-Neivinsk linja;

16. Tsheljabinskin alue: alue joka rajoittuu Kyshtym - Kasli - Tyubuk - Mauk -Filippovka linjalle sekä Kosmakovo, Sysert District, Sverdlovsk Region - Tyubuk - Karagaikul - Argayash - Kyshtym (mainittuja asutuskeskuksia lukuun ottamatta);

17. Osa alueesta Katav-Ivanov piiriä rajoittuen linjalle Vasilovka - Pervukha – Meseda - Yekaterinovka - Polovinka – Sovkhozny;

18. Leningradin alue: Suomenlahden saaret, 20 km levyinen rannikkokaistale Narvajoelta Malaya Izhora taajamaan;

19. Moskovan alue: osa Odintsovo piiristä rajoittuen linjalle Uspenskoye - Zhavoronki - Odintsovo - Barvikha; osa Balashikha piiriä rajoittuen linjalle Nikolskoye - Trubetskoye - Balashikha - Kuchino - Tomilino lännessä (lukuunottamatta Gorkin moottoritietä); osa Mytishchi piiriä rajoittuen Moskovan kehätielle ja linjalle Nagornoye valtion maatila - Borodino - Volkovo - Perlovka etelässä (lukuunottamatta mainittuja asutuskeskuksia ja moottoritietä); osa Solnechnogorsk piiristä rajoittuen Pyatnitskoye moottoritiehen ja Korostovo – Podolino - Brekhovo linjalle lounaassa (lukuun ottamatta mainittuja asutuskeskuksia ja Pyatnitskoye moottoritietä); osa Podolsk piiristä rajoittuen Simferopol moottoritiehen ja linjalle Altukhovo - Romantsevo - Meshcherskoye - Stolbovaya lännessä (lukuun ottamatta mainittuja asutuskeskuksia ja Simferopol moottoritietä); ja osa Shchelkovo piiristä rajoittuen Shchelkovo moottoritiehen ja linjalle Dolgoye-Ledovo - Oboldino - Shchitnikovo kaakossa (lukuunottamatta mainittuja asutuskeskuksia ja Shchelkovo moottoritietä);

20. Kaliningradin alue: Baltiiskin kaupunki (itäistä osaa lukuunottamatta) rajoittuen pohjoisessa, idässä ja etelässä rannikkoon Primorin lahdella ja Kaliningradin merikanavaan; lännessä linjaan joka menee kanavaa pitkin (Sevastopolskystä itään) risteytyen Nahimovin katuun, jatkuen koilliseen merkille 2.2, ja sieltä tietä pitkin kaakkoon merkin 2.4 kautta risteytyen tiehen (dirt road) ja siitä lounaaseen tietä pitkin rannikolle ja Baltian meritukikohdan alueelle nro 3, Baltiisk Spit ja Zelenogradsk piiri (lukuunottamatta osaa alueesta Muromskoye - Kovrovo - Romanovo - Grachevka – Otradnoye linjalta pohjoiseen), osa Guriev piiriä länteen Khrabrovo - Sosnovka – Orlovka - Kaliningrad moottoritietä (lukuun ottamatta mainittuja taajamia ja moottoritietä), osa Krasnoznamensk ja Nesterovo piireistä rajoittuen Kibartai – Nesterovo - Vysokoye - Dobrovolsk - Pravdino - Pobedino moottoritiehen ja linjalle Pobedino - Shilgalyai (mainittuja asutuskeskuksia ja moottoritietä lukuunottamatta);

21. Sisäänpääsy sallittuihin asutuskeskuksiin ja piireihin Kaliningradin alueella tapahtuu siirtymisenä Kaliningrad - Ryabinovka - Zelenogradsk - Svet-

logorsk rautatietä tai moottoriajoneuvolla Kaliningrad - Pereslavkoye - Dubovka - Svetlogorsk moottoritietä ja Kaliningrad - Orlovka - Muromskoye - Zelenogradsk moottoritietä. Pääsy Baltian merivoimien tukikohdan alueelle nro 3. tapahtuu Kaliningrad - Baltiisk rautateitse tai moottoriajoneuvolla Kaliningrad Baltiisk moottoritietä jatkuen Lenina, Serebrovskaya teitä sekä Baltiiskin alempaa moottoritietä;

22. Volgogradin alue: osa Pallasovka piiriä rajoittuen pohjoisessa ja idässä 45 km pisteeseen Mayak Oktyabrya –asutuskeskuksesta pohjoiseen sekä pisteeseen 67 km Otgonny –taajamasta pohjoiseen sekä pisteelle 20 km Otgonny –taajamasta etelään sekä Botkul –järven pohjoispäähän;

23. Astrahanin alue: itään Volzhsky - Akhtubinsk - Kharabali – Akkol rautatietä (rautatietä lukuunottamatta);

24. Tshukotkan autonominen alue;

25. Jamalo-Nenetsian autonominen alue: alue joka rajoittuu Ust-Kara - Aksarka - Kholmy - Vyngapurovsky - Khalyasaway – Tibeisale –linjaan, Taz joen rantalinjaan, Tax Gulf ja Ob Gulf vesilinjaa pitkin, the Malygin salmi, Karanmeri ja Baidaratsky -lahti (lukuun ottamatta Ust-Karan taajamaa ja laivaväylää Ob joella). (Lähde: VISTA Foreign Business Support)

Liikkumisrajoituksia sisältävät alueet on nykyisin merkitty Venäjällä varsin selkeästi, joten erehtymisen vaaraa ei pitäisi olla. Yllämainituille seuduille matkoja suunniteltaessa tulee liikkumisrajoitusalueet selvittää etukäteen kartoista.

3.8 Liikenneonnettomuuteen varautuminen

Kysymys matkustamisen turvallisuudesta astuu täysimääräisesti kuvaan rajanylityksen jälkeen Venäjän puolelle siirryttäessä. Matkustaminen liikeasioissa tai turistina on jo sinänsä toimenpide joka ei ole vailla riskiä Barentsin alueella. Liikennesäännötkään eivät kaikilta osin vastaa Suomessa totuttua käytäntöä. Klassinen muistutus on mm. se, että liikenneympyrässä oleva väistää. Alkoholin osalta nollatoleranssi poistuu. Heinäkuun lopulta 2007 vaiheittain voimaan tulevat muutokset Venäjän Federaation hallinnollisten rikkomusten lainsäädännössä määräävät Venäjälle alarajaksi 0,3 grammaa puhdasta etyylialkoholia litrassa verta tai 0,15 milligrammaa litrassa hengitysilmaa (pykälä 27.12). Lainmuutos antaa liikennemiliisille mahdollisuuden tien päällä puhalluttaa kuljettajia. Kuljettajalla on oikeus vaatia testiä terveysasemalla, mikä hän ei luota tien päällä tapahtuneeseen mittaukseen. Saman pykälän mukaan alkoholin vaikutuksen alaisena ajamisen salliminen on myös rangaistavaa. Hallinnollisten rikkomusten lakimuutokset tuovat mukanaan myös muutoksia esimerkiksi ylinopeuksien rangaistusmääriin, matkapuhelimen käyttökiellon ajon aikana (ilman handsfree –järjestelmää) ja turvavyöpakon.

Liikenneonnettomuuteen varautuminen kuuluu välttämättömänä osana matkustamisen turvallisuuden suunnitteluun. Eri tilannevaihtoehdot kannattaa omassa mielessä käydä läpi jo ennen matkaa. Tieliikenteen riskejä ei voi aliarvioida. Liikenne aiheuttaa Venäjällä matkustamisen vakavista riskeistä ehkäpä merkittävimmän. Liikennemerkkejä ja opasteita ei Venäjällä käytetä kovin runsaasti ainakaan pitemmillä tieosuuksilla. Turvavöidenkin käyttö on vähäisempää kuin Suomessa. Suomen rajan läheisillä tieosuuksilla liikenne ei ole kovin vilkasta tai kovavauhtista mutta kohtaamistilanteissa esimerkiksi suurten kuorma-autojen kanssa mutkaisilla Kuolan niemimaan tunturiteillä onnettomuusriskit kohoavat. Borisoglebskin ja Murmanskin välillä on talvisin vaikeat keliolosuhteet jotka aiheuttavat lisäriskin matkantekoon. Myös tiellä kulkevat sotilasajoneuvot voivat johtaa vaaratilanteisiin.

Liikenneonnettomuuden sattuessa Venäjän puolella:

- Auta uhreja kykysi mukaan ja kutsu paikalle mikäli tarpeen (hätänumerot: ambulanssi numerolla 03, jos lähellä Suomea niin kannattaa soittaa 112)
- Aseta varoituskolmio tielle jos vahinkoajoneuvoista on vaaraa muille
- Kaikissa tapauksissa kutsu liikennemiliisi GIBDD (hätänumerolla 02)
- Murmanskin alueen pelastuskeskus päivystää 24 h, puh. +7 8152 250 166, heillä on käytössä myös helikopteri ja ambulanssiyksikkö
- Ilmoita tapahtumasta Suomen edustustoon ja kysele samalla neuvoja
- Ilmoita myös omalle kontaktihenkilöllesi Suomeen sekä Venäjällä matkakohteessa odottavalle
- Älä sotke onnettomuuden jälkiä
- Miliisi suorittaa tapahtumapaikkatutkinnan: ota itsekin valokuvia kaiken varalta tapahtumapaikasta eri puolilta ja osapuolten rekisterinumeroista
- Ota vakuutustapahtumakaavakkeelle (joka aina oltava venäjänkielisenä mukana) ylös osapuolten nimet ja vakuutusyhtiöt
- Mahdolliset kuulustelut suoritetaan liikennemiliisissä
- Jos miliisin laatimaa venäjänkielistä pöytäkirjaa ei ymmärrä, niin ehdottomasti merkittävä suomen kielellä ennen allekirjoitusta, että ei ymmärrä sisältöä
- Kysy liikennemiliisiltä tai konsulaatista mitä korjaamoa he suosittelevat mikäli autosi on epäkunnossa
- Miliisin onnettomuustutkintapöytäkirjasta pitää saada kopio heti kun se valmistuu, paperi tarvitaan vakuutusyhtiössä

Vuosittain Barentsin alueella menehtyy liikenneonnettomuuksissa noin 700 ihmistä, joista 90 % Barentsin alueen Venäjän puoleisilla alueilla. Haasteena alueella ovat pitkät välimatkat, vaihteleva teiden kunto, pakkanen ja paikoin kännykän verkon katveet Venäjän puolella. Onneksi pahoilta onnettomuuksilta on vältytty länsimaisten matkailijoiden osalta. Venäjän liikennemiliisin tiedossa (tilanne kesäkuussa 2007) ei ole suomalaisten tai muiden pohjoismaiden kuolemantapauksia Murmanskin alueen liikenteessä viime vuosilta.

Maaseudulla voi tien päällä nähdä karjaa kulkevan keskellä tietä tai ylittävän maantietä mihin vuorokauden aikaan tahansa. Tienkorjaustyömaat voivat olla puutteellisesti merkityt ja hylättyjä ajoneuvoja saattaa lojua hyvinkin vaarallisissa paikoissa. Varoitusmerkkejä, työmaakylttejä tai vilkkuvaloja ei välttämättä ole asennettu, joten pimeään aikaan vaaratilanteet muodostuvat vakaviksi. Polkupyöristä löytyy harvemmin valoja, mutta molempien etulamppujen toimivuus ei autoissakaan ole itsestäänselvyys. Kannattaa varautua äkillisiin pysähtymisiin milloin tahansa. Maanteiden kyltitykset ovat puutteellisia ja kirjoitettu kyrillisin kirjaimin. Reitti on siis syytä opiskella kartasta hyvin ennen matkaa. Ennen matkaa on hyvä kerrata myös kyrilliset aakkoset, mikäli venäjänkielen taitoa ei löydy. Kirjainten opettelu on samalla turvallisuuden varmistamista koska sijainnin määrittäminen ulkopuolisille helpottuu. Suurten väestökeskittymien kohdalla (toripaikat, markkinat, kaupunkien keskustat) ajoneuvon ovet kannattaa ajaessakin pitää lukittuna.

Kuva: Pekka Iivari

Venäläiset autoilijat käyttävät säästeliäästi ajovaloja. Venäläisten vanhojen ajoneuvojen osalta jarrujen ja talvirenkaiden kunnossa voi myös olla toivomisen varaa. Toisaalta Suomessa ajavat venäläiset ovat panneet merkille suomalaisten taipumuksen ylinopeuksiin Suomen teillä. Asiasta on saanut kuulla mm. tämän kirjan tekijä venäläisten virkamiesryhmien kuljettajilta Lapissa. Sakkolappu maksetaan Venäjällä aina pankkiin. Miliisi ei saa vaatia maksua käteisellä.

Venäjällä ei ole vielä saatu aikaan yhtä yhteistä hätänumeroa, mutta suunnitelmia siihen suuntaan on olemassa. Suomessahan numeron 112 kautta hälytetään poliisi, ambulanssi ja palokunta. Lisäksi Suomessa pärjää englannin kielellä. Englanninkielellä asiointi Venäjän hätänumeroissa on vaikeaa. Pietarista löytyy englanninkielellä palveleva miliisin kutsunumero.

Liikennemiliisin tutkintapisteet sijaitsevat Alakurtilla, Ylätulomalla ja Petsamossa. Mikäli liikenneonnettomuus tapahtuu tulliaseman ja kyseisten asutuskeskusten välillä kuulustelut suoritetaan näissä asutuskeskuksissa. Hinauspalveluista saa tietoa liikennemiliisiltä ja paikkakuntien yrityspalveluista.

Liikennemiliisin (lyhenne GIBDD) saa kiinni myös seuraavista yhteystiedoista:

- Murmanskin kaupungin GIBDD, ulitsa Gerojev Severomortsev talo 63, asunto 24, Murmansk, puh. +7 (8152) 421833

Murmanskin alueen sairaaloille on annettu ohjeet tehdä heti ilmoitus sairaalaan tulleesta suomalaisesta hätätapauksesta Suomen Pietarin pääkonsulaatin Murmanskin toimipisteeseen. Suomen Pietarin pääkonsulaatin Murmanskin toimipiste auttaa tulkin löytämisessä. Useimmista taajamista löytyy lääkäripalveluita ja niissä käytettävät verituotteet ovat turvallisia ja neulat steriilejä. Maksu lääkäripalveluista suoritetaan usein käteisellä. Kuitit tulee säilyttää mahdollista vakuutusyhtiön korvausta varten. Kuitit osoittavat myös mahdollisen viisumiajan ylityksen syyn. Lapin lääninhallitus on vuonna 2005 julkaissut matkailijan taskuoppaan, jossa on käytännön vinkkejä Murmanskin alueella matkaileville sekä Murmanskin alueen tiekartan (Lapin lääninhallitus 2005). Ohessa yhteystietoja eräiden terveyspalveluiden osalta:

Murmanskin kaupungin sairaala
Ulitsa Volodarskogo 18
Puh. +7 (8152) 45 10 71, 45 19 39

Kantalahden piirin sairaala
Ulitsa Tshkalova 54
Puh. +7 (81533) 7 12 33

Ambulanssin tilaaminen Alakurtissa: osoite 184060, Alakurtti, Danilova street 7, puh: +7 (81533) 52395

Alakurtin sotilassairaala: 184060 Alakurtti, puh: +7 (81533) 52861

Alakurtin apteekki: osoite 184060 Alakurtti, Danilova street 14, Puh: +7 (81533) 52233

Murmanskin alueen pelastuskeskus (24 h); helikopteri ja ambulanssiyksikkö
Puh. +7 (8152) 25 01 66, 25 03 12

Akuuteissa tapauksissa voi saada apua soittamalla suoraan kansainväliseen hätäpalveluun, SOS Internationaaliin Tanskaan, joka palvelee päivisin myös suomenkielellä. Se järjestää tarvittaessa apua paikan päälle ja kotiinkuljetuksen sekä auttaa yhteyksissä venäläiseen sairaalaan, mikäli vakuutusyhtiöllä on sopimus SOS:n kanssa.

SOS International (24 h), Puh. +45 70 10 50 54
MedFlight Finland (24 h), Puh. +358 (0)400 463 875

Matkailijaa suositellaan pitämään mukanaan passin välissä tai paidan taskussa terveyskorttia, josta käy ilmi mahdolliset sairaudet, lääkitykset ja veriryhmä (ks. liite kirjan lopussa). Sairaalahenkilökunta ei välttämättä tiedä minne potilaasta on tehtävä ilmoitus. Terveyskortti auttaa tässäkin.

Harvemmin tulee mieleen, että esimerkiksi käärme voi purra metsästyssafarilla tai kotiseutumatkalla. Käärmeenpuremia on sattunut esimerkiksi kesällä 2006 Kantalahden lähellä (lähde: euroarctic.com, 20.7.2006). Tällaisessakin tapauksessa pitää varautua helikopteripalveluiden käyttämiseen.

Vakuutusten kattavuus ja hinnat löytyvät helposti Rosgosstrakhin sivuilta www.rgs.ru, tai Ingonord –yhtiön sivuilta www.ingonord.com

Tallenna kännykkään ja kännykän katoamisen varalta erilliseen lehtiöön seuraavat tiedot:

- Lähiomainen tai muu yhteyshenkilö, jolle ilmoitat matkan etenemisestä;
- Vastaanottavan henkilön, hotellin tai yrityksen yhteystiedot;
- ICE koodi, eli lähimmän yhteyshenkilön yhteystiedot;
- Yllämainitut ulkoministeriön ja konsulaattien numerot;
- Rajanylityspaikan yhteystiedot;
- Venäjän hätänumerot muistiin;
- Liikennemiliisin suorat numerot
- Luottokortin katoaminen ilmoitetaan Suomeen numeroon +358 20 333

4 ASUMINEN JA SEN TURVALLISUUS

4.1 Rekisteröinti

Matkustusturvallisuuden osiossa käytiin läpi myös asumisen kannalta tärkeitä seikkoja, kuten sairaaloiden yhteystiedot. Asuminen alkaa siitä kun saavutaan hotelliin tai muuhun majoitukseen. Paikkakunnalle rekisteröitymiseen liittyvä paperisota on osana asumisturvallisuuden varmistamista.

Venäjällä oleskelevaa, asuvaa ja käyvää henkilöä säätelevät erilaiset asumisen pituudesta riippuvat rekisteröintimenettelyt. Lyhytaikaisesti eli alle 3 vuorokautta alueella oleskelevan henkilön maahantulokorttiin merkitään hotellin toimesta oleskeluleima, joka on osoitus rekisteröitymisestä (ks. liite). Yli 3 vuorokauden oleskelu muualla kuin hotellissa vaatii oma-aloitteisuutta rekisteröitymisessä. Omatoiminen oleskelu ja asuminen edellyttävät rekisteröitymistä sisäasiainhallinnon passi- ja viisumiosastolle. Tammikuussa 2007 voimaantulleen lain mukaan ulkomaalaisten pitää luovuttaa työnantajansa, hotellin, vuokraisännän (liitteenä vuokraisännän lomake rekisteröimistä varten) tai muun kutsujan kautta, rekisteröinti-ilmoituksensa passi- ja viisumiosastolle joka kerta maasta poistuttaessa. Rekisteröitymisen tulee tapahtua uudelleen Venäjälle palatessa. Jos poissaolo on alle 3 vuorokautta, ei uudelleenrekisteröintiä tarvitse tehdä (Venäjän Federaation laki 25.7.2002).

Venäjälle tultaessa rekisteröitymisen pitää tapahtua kolmen työpäivän kuluessa ja henkilön poistuessa maasta ilmoitus pitää tapahtua kahden työpäivän kuluessa. Venäjällä asuvan ulkomaalaisen siirtyessä paikkakunnalta toiselle tulee uudelleenrekisteröityä siellä. Mikäli työnantaja laiminlyö ilmoittamisvelvoitteen - jopa siinä tapauksessa, että työntekijä vain poistuu kaupungista - voi siitä seurata kova sakko. Kannattaa varmistaa ottaako hotelli vastaan ulkomaalaisia koska uuden lain mukanaan tuoma byrokratia aiheuttaa lisätyötä hotelleille. Passi ja maahantulokortti tulee pitää mukana poistuttaessa hotellista kaupungille. Miliisillä on oikeus tarkastaa paperit kadulla. Papereiden kanssa kannattaa olla erityisen huolellinen, mikäli mukana on alkuperäinen passi kopion sijasta.

On parempi olla kadottamatta passia. Mutta jos niin käy, toimi seuraavasti:
Soita Suomen konsulaattiin ja kerro tapahtuneesta. Mene lähimmälle miliisiasemalle ja näytä siellä kopio passistasi sekä muut henkilöllisyystodistukset jotka mahdollisesti ovat mukanasi. Miliisi tekee ”spravkan” eli väliaikaisen todistuksen passisi katoamisesta. Jos tässä vaiheessa on ongelmia, niin pyydä soittamaan konsulaattiin. Varmista, että sinulla on lentolippu (jos olet liikkeellä lentämällä). Otata itsestäsi kolme passikuvaa. Mene konsulaattiin hakemaan uusi passi. Vie paperit matkatoimistoon, mielellään samaan, jossa mahdollisesti rekisteröit viisumisi tai jota kautta sait viisumisi. Voit saada sakon immigraatioviranomaisilta, mutta saat samalla viisumin muutamassa päivässä.

Pitkäaikainen (yli 3 vrk) oleskelu paikkakunnalla vuokra-asunnossa vaatii rekisteröitymisen passi- ja viisumiosastolle. Ohessa vuokraisännän lomake joka annetaan täytettynä passi- ja viisumiosastolle mikäli asuu yksityisessä majoituksessa Murmanskissa:

В ПВУ ГУВД г. Мурманск (Murmanskin miliisiosasto)
От
_____
Паспорт серии (Passi, sarja) _____ № _____
Выдан (myönnetty) _____«_____»
_____ _____ г. проживающего (ей) по адресу: г. Мурманск
(joka asun Murmanskissa seuraavassa osoitteessa)
_____
Я (Minä), _____, являясь ответственным квартиросъемщиком / собственником
(asunnon haltija/omistaja)(ненужное зачеркнуть), согласен(на) зарегистрировать по месту пребывания до (olen suostunut rekisteröimään asuntooni päivämäärään «___»
_____ 200_ года (mennessä) на моей жилплощади по вышеуказанному
адресу гражданина (henkilön)
_____,
_____ г.р., паспорт (passi) № _____, виза (viisumi) № _____
гражданство (kansalaisuus), Ф.И.О. (nimi), число, месяц, год рождения (syntymäaika), № паспорта, № визы
_____
_____
подпись (allekirjoitus)
Все совершеннолетние граждане, зарегистрированные по месту жительства в данной квартире, с регистрацие по месту пребывания иностранного гражданина согласны (kaikki osoitteeseen merkityt ovat suostuneet):
_____
подпись (allekirjoitus)
_____
подпись (allekirjoitus)
_____
подпись (allekirjoitus)
Подписи граждан, указанных в заявлении (rekisteröitävän allekirjoitus)
_____
Удостоверяю (todistan)
_____
Должность, фамилия и подпись должностного лица ДЕЗ (РЭУ)
«____» _____ 200____ г.
1 Печать ДЭЗ (РЭУ)

Majoittumisen turvallisuusvalmistelut riippuvat valitusta majoituspaikasta. Hotelli on majoitusturvallisuuden kannalta helpoin ratkaisu. Tosin hotelleja-

kin löytyy monen laatuisia. Hotelliturvallisuudesta huolehtii yleensä hotellin oma turvallisuusosasto, jonka palvelu on voitu myös ostaa ulkoiselta vartioimisliikkeeltä. Kansainvälisen majoituksen statuksella varustetun hotellin turvallisuustaso on Venäjällä länsimaista luokkaa. Lisäapuna hotellien turvallisuuden ja muun laatutason arviointiin tulee kansainvälinen tähtiluokitusjärjestelmä vuoden 2007 aikana.

Hotellimajoituksessa arvotavaroiden säilytyspaikaksi suositellaan hotellin järjestämää kassakaappia, jonka avaamiset tapahtuvat erillistä kuittausta vastaan. Tietoturvallisuuden (esimerkiksi tietokoneen ja faksin käyttö) osalta hotelli- ja muut yleiset tilat aiheuttavat haasteen, josta kerrotaan tarkemmin tietoturvallisuutta käsittelevässä osiossa. Laukun jättäminen yksin aulaan voi aiheuttaa hotellissa pommihälytyksen. Löytötavarapalvelu toimii joissakin hotelleissa hyvin. Kadonneet vaatekappaleet löytyvät esimerkiksi hotelli Poljarnye Zorista (Murmansk) kysymällä vastaanotosta. Hotellien maine on hyvin tiedossa esimerkiksi alueella pitkään toimineilla yrityksillä ja matkailijoilla.

4.2 Asuminen ja oleskelu

Asuminen Venäjällä on yleisesti ottaen turvallista. Esimerkiksi Suomen edustustojen henkilöstö asuu asemapaikkakunnallaan eikä mitään tavallisuudesta poikkeavaa turvallisuusuhkaa ole ilmennyt. Myös yrittäjiä ja muita yksityishenkilöitä asuu Luoteis-Venäjän alueella. Paikkakunnalla asumisessa kiinnitetään huomiota samanlaisiin turvallisuusseikkoihin kuin Suomessakin. Turvallisuuden kannalta olennaisia asioita ovat vuokrasuhteen tai asunnon omistuksen järjestelyt, naapurit, asunnon sijainti, tekniset turvallisuusratkaisut sekä oma käyttäytyminen. Viimeksi mainittua seikkaa ei voi koskaan ylikorostaa. Ikävä mainita, mutta sekä Suomen että Venäjän lainvalvontaviranomaiset tietävät hyvin, että huomattava osa rikoksen uhreiksi joutuneista suomalaisista on jonkin asteisen juopumuksen tilassa.

Asunnon vuokraamisessa ja vuokrasopimuksen tekemisessä pätevät samat säännöt kuin Suomessakin. Sopimuksessa tulee olla vuokraajan ja vuokranantajan tiedot, vuokra-asuntoon kuuluva omaisuus, kuukausivuokran määrä, sähkö-, vesi- ja kaasumaksut. Lisäksi sopimuksessa määritellään vastuukysymykset jos asunnosta vuotaa vettä alempaan kerroksiin tai ylemmistä kerroksista asuntoon. Joskus vuokrasopimuksiin vaaditaan myös kaikkien asunnossa asuvien allekirjoitukset. Vuokraaminen on suhteellisen keveällä riskillä tapahtuvaa asumista. Vuokraamisessakin pitää muistaa asunnon ja omaisuuden vakuuttaminen. Asumisen ja oleskelun turvallisuutta lisää se, että Venäjällä matkustava ja sieltä ulkomailla kulkeva henkilö informoi läheiselleen tai muulle sovitulle henkilölle säännöllisesti matkojensa alkamisajankohdasta ja päättymisestä. Tekstiviesti on edullisin ja usein tehokkain informointitapa.

Asuminen Venäjällä tapahtuu joko väliaikaisen tai pysyvän oleskeluluvan turvin. Väliaikainen oleskelulupa annetaan kolmeksi vuodeksi. Viranomaiselta pitäisi tulla oleskelulupapäätös puolen vuoden sisällä hakemuksen jättämisestä. Väliaikaisen luvan myöntämisharkinnassa otetaan huomioon Federaation hallituksen määräämä kiintiö. Kiintiöstä huolimatta väliaikainen oleskelulupa voidaan myöntää henkilölle:

1. Joka on syntynyt Neuvostoliitossa ja on ollut Neuvostoliiton kansalainen, tai henkilölle, joka on syntynyt Venäjällä;
2. Joka on julistettu holhottavaksi ja jonka lapsi on Venäjän kansalainen;
3. Jolla on vähintään yksi huollettava vanhempi ja tämä vanhempi Venäjän kansalainen;
4. Joka on naimisissa Venäjän kansalaisen kanssa, joka asuu Venäjällä;
5. Henkilölle joka investoi Venäjälle

Väliaikainen oleskelulupa haetaan kuudeksi kuukaudeksi joko asemamaassa tai Venäjän ulkomaanedustustosta. Viisumin voimassaolon aikana asemamaassa täytetään hakemus väliaikaisen oleskeluluvan myöntämisestä. Kun oleskelulupa on myönnetty, viisumia jatketaan. Harkitessaan väliaikaisen oleskeluluvan myöntämistä paikallinen UVD:n virasto on velvoitettu pyytämään oleskeluluvasta lausuntoa turvallisuuspalvelulta, ulosottoviranomaiselta (pristava), verottajalta, sosiaali- ja terveysviranomaisilta, maahanmuuttopalvelulta sekä muilta mahdollisilta viranomaisilta, joiden pitää vastata lausuntoon kahden kuukauden sisällä lausuntopyynnön vastaanottamisesta. Oleskelulupa voidaan evätä mm. sen perusteella onko henkilö tuomittu vakavasta rikoksesta tai henkilön epäillään valmistelevan sellaista. Lisäksi hakemus voidaan evätä, mikäli henkilö on syyllistynyt oleskelusäännösten rikkomiseen, esittänyt hakemuksessaan vääriä tietoja, sairastaa vakavaa infektiotautia tai ei voi todistaa oman tai perheenjäsentensä elatuksen järjestymistä.

Väliaikaisella oleskeluluvalla asuva saa työskennellä Venäjällä. Kun ulkomaalainen haluaa poistua maasta, haetaan poistumisviisumia. Väliaikaisella oleskeluluvalla asuva ei saa vaihtaa asuinpaikkaansa eikä työskennellä asuinpaikkakuntansa tai alueensa ulkopuolella. Ulkomaalaisen asuttua väliaikaisella luvalla vähintään vuoden voi hän hakea varsinaista (pysyvää) oleskelulupaa viideksi vuodeksi. Pysyvää oleskelulupaa voidaan jatkaa toiset viisi vuotta. Pysyvällä oleskeluluvalla henkilö voi matkustaa Venäjälle tai Venäjältä viisumitta.

4.3 Kodin ja perheen turvallisuus

Mikäli yrityksen ja henkilöstön läsnäolo Venäjällä on tarkoitettu pidemmäksi ajaksi, kannattaa jo ennen Venäjälle siirtymistä nimetä yrityksen henkilö väliaikaiseksi turvallisuusyhdyshenkilöksi. Tällaisena henkilönä voi toimia esimerkiksi toimialueelle tulevan yrityksen turvallisuuspäälliköksi nimettävä työntekijä. Henkilö seuraa paikkakunnan turvallisuustilannetta ja tarjoaa alu-

eella asuville suomalaisille ajankohtaista turvallisuustietoutta. Lisäksi hän voi toimia yhdyshenkilönä alueen viranomaisten ja turvallisuusyritysten suuntaan.

Paikkakunnalla asuminen vähentää matkustusturvallisuuteen liittyviä riskejä mutta vaatii omatoimisuutta henkilökohtaisen ja perheen turvallisuuden varmistamisessa sekä omaisuuden suojaamisessa. Lähimpään Suomen edustustoon suositellaan ilmoitettavaksi paikkakunnalla asuvan suomalaisen ajantasaiset yhteystiedot osoitteineen. Kriisitilanteiden varalta edustustot voivat ylläpitää henkilörekisteriä maassa olevista suomalaisista turvallisuuden takaamiseksi (Konsulipalvelulaki 36 §). Edustustoon ilmoittautuminen on täysin vapaaehtoista, mutta erityisen suositeltavaa kriisialttiissa maissa ja alueilla. Venäjällä kriisialttius tullee kyseeseen lähinnä Kaukasuksen alueella ja Keski-Aasian läheisyydessä. Ilmoittautua saa myös EU –alueen muuhun edustustoon kriisialueilla. Kaikilla Suomen edustustoilla on maailmalla kriisitilanteita varten asemamaan oloihin kohdennetut valmius- ja evakuointisuunnitelmat, joita päivitetään tarpeen mukaan. Valmiussuunnitelmissa kartoitetaan kyseisen maan kriisitilanteet ja luetellaan tarvittavat toimintaohjeet.

Ulkomaille komennettava henkilö asuu todennäköisesti ensivaiheessa hotellissa ja vierasmajoituksessa mutta asumisen vakiintuessa tulee kyseeseen myös vuokra- tai omistusasunnon hankinta. Asunnon ja asumisen turvallisuuden perusasioihin kuuluvat rakennuksen sijainti (kaupunginosan rauhallisuus, naapuruston laitokset ja rakennukset) sekä rakenteellinen turvallisuus (ulko-ovet, ikkunat, valaistus, lukitus, paloturvallisuus). Asunnon toiminnalliseen turvallisuuteen kuuluvat asumisterveellisyys (liikenne, saasteet, kosteus, kuumuus), välittömien seinänaapureiden laatu (epämääräisiä kulkijoita, hiljaisia vanhusasukkaita) sekä mahdollisten luonnonmullistusten vaikutus.

Liikenne on suurin riski niin matkustamisessa kuin paikkakunnalla asumisessakin. Lisäksi paloturvallisuus on erityisen huomioitava tekijä asumisessa. Asunnossa tulee olla omat palovaroittimet. Poistumistiet ja kokoontumisalueet tulee käydä läpi, jotta tilanteen tullen toiminta sujuu automaattisesti. Paloturvallisuus nousee yhdeksi tärkeimmäksi asumisturvallisuuden lohkoksi Venäjällä. Esimerkiksi vajaan miljoonan asukkaan Murmanskin alueella palokuolemien määrä (samoin liikennekuolemien) on samaa luokkaa kuin koko Suomessa vuosittain.

Tärkeät asumisessa tarvittavat hätänumerot ovat siis 01 (palolaitos), 02 (miliisi) ja 03 (ambulanssi). Kaasuonnettomuudesta ilmoitetaan numeroon 04 (toimii ainakin Pietarissa). Murmanskissa kunnallistekniikan toimivuuteen liittyviä kysymyksiä voi tiedustella numerosta 051. Asiointi tapahtuu venäjän kielellä. Pietarissa on käytössä miliisin erikoispuhelinnumerot ulkomaalaisille +7 812 164 9787 ja +7 812 326 9696. Näissä numeroissa voi asioida englannin kielellä.

Pietarissa suositellaan sairaus- ja hätätapauksia varten Euromed- klinikkaa, osoite Euromed Clinic, Suvorovsky prospekt 60, puh +7 812 327 0301. Klinikalla on sopimukset EMA Groupin ja Euroflightin kanssa ja klinikka hyväksyy Pohjolan ja Eurooppalaisen vakuutukset. Viipurin keskussairaalan yhteystiedot +7 278 24 552 ja +7 278 23 915.

Omistussuhteiden selvittämisen lisäksi asuntoa valittaessa on otettava huomioon seuraavia turvallisuustekijöitä:

- Naapurit (kansallisuudet, käyttäytyminen, turvallisuusasenne);
- Valaistus käytävillä ja ulkotiloissa;
- Mahdollisuus pysäköidä auto suljetulle sisäpihalle;
- Jos ajoneuvolla on erillinen autotalli etäällä, miten liikkuminen asuntoon järjestetään;
- Varauloskäynnit ja kellarit sekä niiden kunto;
- Aitaus ja muu talon ulkopuolinen suojaus (myös lukittavat uloskäynnit);
- Paloturvalaitteistot myös käytävissä;
- Ullakkotilojen ja kellareiden turvallisuus sekä mahdolliset epätoivotut asukkaat niissä;
- Ovien kunto ja vahvuus sekä lukkojen pitävyys;
- Ikkunoiden ja parvekkeen kunto sekä lukitukset;
- Aina parempi valita asunto katutasoa ylemmistä kerroksista (2-4 kerros), mutta ei liian korkealta (paloturvallisuus);
- Asunnon sijainti suhteessa työpaikkaan, jotta voi välttää liikkumiset kyseenalaisten asuinalueiden kautta;
- Evakuointisuunnitelmat ja -ohjeet, niiden ajantasaisuus ja näkyvyys

Tutkimusten mukaan (esim. Aromaa & Lehti 2001, 64) suomalaiset olivat Venäjällä asumisen turvallisuustason nostamiseksi tukeutuneet pääasiassa ovien ja lukkojen turvallisuusinvestointeihin. Vuokra-asunnoissa ei yleensä ole asumisturvallisuuteen liittyviä erityisiä ongelmia. Turvallisuuselektroniikan asentaminen on edelleen melko harvinaista, joskin paloturvallisuuteen liittyvät laitteistot yleistyvät. Yritysten työntekijöiden katu- ja vapaa-ajan turvallisuuskysymykset Venäjällä aiheuttavat enemmän päänsärkyä kuin varsinaisen asumisen turvallisuus (Aromaa & Lehti 2001, 65).

Talonpoikaisjärkeen perustuva tarkkaavaisuus, pahamaineisten kaupunginosien ja epämääräisten ihmissuhteiden välttäminen sekä kohtuullisuus alkoholin käytössä ovat tärkeimmät keinot tavanomaiselta katurikollisuudelta suojautumisessa. Venäjällä asuminen ei normaalitapauksissa aiheuta merkittäviä turvallisuusinvestointeja. Esimerkiksi kaasuaseiden tai henkivartijoiden käyttö suomalaisten keskuudessa on harvinaista (Aromaa & Lehti 2001, 66 – 67). Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa, että Venäjän rikoskoodeksin mukaan niin sanottujen kylmien aseiden (holodnoje oruzhije, puukot, veitset ja

sapelit) kantaminen on kiellettyä, mikäli henkilöllä ei ole oikeutta metsästysaseen kantamiseen tai kylmä ase ei kuulu henkilön kansallispukuun. Rikoslain mukaan kaasuaseiden laiton hankinta ja kantaminen eivät kuulu rangaistaviin tekoihin mutta aselain mukaan kaasusumuttimen hankintaan tarvitaan lisenssi. Venäjällä on kuitenkin myynnissä eräitä lisenssivapaita itsepuolustukseen tarkoitettuja kaasuaseita.

Kuva: Vesa Koivumaa

Murmanskin alueen miliisihallinto (UVD) on julkaissut asukkaille ohjeita, joiden avulla pyritään välttämään asiattomien tunkeutuminen asuntoon tai murtovarkauksia ja siten lisäämään asumisen turvallisuutta. Vaikka alla esitettävässä listassa onkin monelle itsestään selviä asioita, on syytä ottaa huomioon se, mitä paikallinen miliisihallinto suosittelee.

Asunnon suojaamisen osalta miliisin ohjeet ovat seuraavat:

1. Varashälyttimet liiketunnistimella (Suomessa rikosilmoitinjärjestelmä);
2. Älä avaa ovea tuntemattomille;
3. Asenna ovisilmä;
4. Älä kerro olevasi yksin kotona;
5. Älä kerro matkasuunnitelmistasi;
6. Jättäkää johonkin valo kun lähdette;
7. Lukitkaa ikkunat:

8. Vaihtakaa lukot jos olette juuri muuttanut tai jos joku on asunut ennen teitä;
9. Sopikaa naapurin tai tuttavan kanssa, että postit noudetaan laatikosta;
10. Oviketjut eivät riitä, asentakaa oven sisäpuolelle kaasusumutin, jota voitte käyttää tunkeutujan pyrkiessä sisään. Sumuttimelle haetaan lupa miliisiosastosta. Joihinkin sumutinmalleihin ei tarvitse lupaa;
11. Hätätilanteessa huutakaa apua, kiinnittäkää huomio itseenne;

Murtovarkaat voivat onkia (kiinteän) asunto- tai ovi- tai toimistopuhelimen kautta tärkeitä tietoja mahdollisen murtautumisen suunnittelussa.

12. Älkää vastailko tuntemattomien kyselyihin;
13. Älkää kertoko puhelinvastaajaan nimeänne ja puhelinnumeroanne sekä nykyistä olinpaikkaanne. Puhelinvastaajan tarpeellisuutta yleensäkin kannattaa pohtia;
14. Hankkikaa puhelinlinjamittari. Sen avulla selviää onko linjalla joku vieras;
15. Asentakaa kännykkäänne pikavalinta miliisille, ambulanssille ja palolaitokselle;

Turvallisuus ajoneuvossa on yhtä tärkeä asia kuin asunnossa ja toimistossakin. Miliisihallinnon ohjeissa kehotetaan ajoneuvoturvallisuuden kohottamiseksi toteuttamaan seuraavia toimenpiteitä:

16. Hankkikaa ajoneuvoon kaasusumutin ja luvat siihen miliisiltä;
17. Olkaa varovaisia jos ajoneuvossa on outoja esineitä, sisällä tai ulkopuolella. Älkää istuko autoon vaan ilmoittakaa miliisille;
18. Älkää jättäkö arvokkaita esineitä (kännykkä, aurinkolasit, tietokone jne.) näkösälle;
19. Pitäkää auton avain erillään muista avaimista, muuten menevät kaikki arvokkaat avaimet kerralla;
20. Älkää pysäköikö ajoneuvoa epämääräiseen paikkaan tai epäilyksiä herättävän joukkion läheisyyteen;
21. Pitäkää kännykkä lähellänne;
22. Kolaritilanteessa älkää ryhtykö väittelemään vastapuolen kanssa älkääkä antako hänelle asiapapereitanne. Pyytäkää tarvittaessa ohiajavaa ajoneuvoa ilmoittamaan onnettomuudesta lähimmälle miliisivartiopisteelle;
23. Täyttäkää tankki vaikka se olisi vasta puolillaan;
24. Älkää pysäytelkö tarpeille satunnaisissa ja yksinäisissä paikoissa;
25. Jos havaitsette, että teitä seurataan, ajakaa miliisiasemalle;

Yleispätevinä henkilökohtaisen turvallisuuden kohottajina palvelevat seuraavat ohjeet:

26. Olkaa varovaisia kun tulette pankista tai kaupasta. Varas kuvittelee, että juuri silloin teillä on rahaa;
27. Pitäkää toinen käsi vapaana kasseista;
28. Välttäkää pimeitä käytäviä ja kujia;
29. Välttäkää hissin käyttöä tuntemattomien kanssa. Painakaa kutsunappia (VYZOV) jos tilanne on uhkaava;
30. Olkaa erityisen varovaisia mennessänne rakennukseen (porraskäytävään), jossa ei ole valaistusta. Lamppujen pimentäminen on yleinen rikollisten taktiikka;

Länsimaissa vapaaseen kännykän käyttöön tottuneelle voi tulla yllätyksenä se, että Venäjällä matkapuhelimet ovat edelleen haluttua tavaraa taskuvarkaiden keskuudessa. Kadulla saattaa kännykkä lähteä kädestä tai laukusta, koska se on rahanarvoista tavaraa ja helposti realisoitavissa. Kännykkäturvallisuuden kohottamiseksi miliisi antaa seuraavat ohjeet:

31. Pitäkää kännykkä suojattuna esimerkiksi povitaskussa kuljettaessa yleisillä paikoilla, julkisissa kulkuneuvoissa, toreilla jne.;
32. Välttäkää käyttämästä puhelinta väkijoukossa. Katsokaa onko läheisyydessä ihmisiä kun puhutte puhelimeen. Kännyköitä katoaa eniten huolimattomuuden seurauksena;
33. Jos kännykkä on kaulasta kannettavassa narukotelossa, säilyttäkää kotelo takin tai paitojen alla;
34. Ottakaa ylös puhelimenne sarjanumero seuraavalla tavalla. Painakaa *#06#. Ruutuun ilmestyy 15 -numeroinen koodi. Jos puhelimenne katoaa, ilmoittakaa tämä koodi ja saatte puhelimenne suljettua;
35. Varkauden tapahduttua ilmoittakaa asiasta lähimmälle miliisille tai vartijalle;

Edellä kerrottu pätee soveltuvin osin myös kannettavan tietokoneen turvallisuuteen. Miliisihallinnon ohjeistus ottaa huomioon myös henkilökohtaisen fyysisen suojaamisen:

36. Valitkaa itsellenne sopiva itsepuolustuksen muoto; se voi olla varashälytin autossa ja kodissa sumuttimet;
37. Kaasuaseiden käyttöön kannattaa hankkia koulutus. Kaasuaseiden hankinta on pääsääntöisesti Venäjällä luvanvaraista. Lisäksi on noudatettava annettuja ohjeita aseiden säilyttämiseksi kotona;

Ylläesitettyihin miliisin ohjeisiin voidaan lisätä vielä lukuisia muita varmennuskeinoja, kuten esimerkiksi:

- Varmista poliisiksi ja putkimieheksi tms. esittäytyvän aikeet ja paperit. Soita firmaan joka lähetti henkilöt;

- Tehkää havaintoja seurannasta: kyselläänkö sinua tai omaisiasi, seurataanko ajoneuvolla tai onko jokin ajoneuvo, vaikkapa pakettiauto, pysäköitynyt pitkäksi aikaa asuinpaikan lähelle;
- Kannattaa suhtautua varauksella postilähetyksiin, paketteihin ja kirjeisiin, jos niitä tulee firmoilta tai tahoilta joilta ei odota postia, tai tietenkin jos lähettäjää ei ole mainittu;
- Kaikille perheenjäsenille kannattaa hankkia oma salaisella numerolla varustettu puhelin, jolla koko perhe on nopeasti tavoitettavissa;

Ympäristön havainnoimisen avulla pitää pyrkiä paljastamaan henkilöön, asuntoon tai ajoneuvoon kohdistuva seuranta. Rikollisten tai valtiollisten turvallisuusorganisaatioiden harjoittama fyysinen seuranta on osoitus siitä, että jonkinlaista operaatiota suunnitellaan toteutettavaksi tulevaisuudessa. Rikollisten suorittama seuranta pitää ottaa erityisen vakavasti. Kadulla tapahtuvan seurannan tunnistamiseen ja paljastamiseen löytyy kyllä keinoja. Näistä kannattaa keskustella esimerkiksi paikallisen vartioimisliikkeen kanssa.

Lapsiperheelle henkilökohtaisen turvallisuuden varmistaminen on astetta vaativampi tehtävä. Yhteistyö koulun ja kodin välillä nousee tällöin ensiarvoisen tärkeäksi. Kouluksi ja tarhaksi valitaan vain hyvämaineisia laitoksia, joista muilla ulkomaalaisilla tai luotettavilla tuttavilla on hyviä kokemuksia. Lasten kuljetusten järjestely sekä lasten kanssa kulkevista henkilöistä sopiminen kuuluvat kodin ja koulun yhteistyöhön. Lapset viedään kouluun ja haetaan oman perheen voimin. Muutoin pitää varmistaa heidän saattaminen muulla turvallisella tavalla. Opettajan kanssa pitää sopia ketkä hakevat lapsia.

Yhteystietojen vaihtaminen vanhempien ja opettajien välillä kuuluu myös perusasioihin. Koulun ja muiden laitosten kanssa on sovittava mitä tietoja lapsista saa antaa ja kenelle. Lasten jättäminen yksin ilman valvontaa esimerkiksi kavereiden luokse tai elokuviin ei ole suositeltavaa. Lapsille tulee tähdentää, että kanssakäymistä tuntemattomien ihmisten kanssa kannattaa välttää. Mikäli tuntemattomat ovat pyrkineet lähestymään, on tapahtuneesta syytä ilmoittaa koululle ja vanhemmille. Hyvin tärkeää on opettaa lapsille ja lähiomaisille asumisen perusturvallisuusasiat. Tulipalon sattuessa lastenkin on tiedettävä miten toimitaan oikein.

Venäjällä tietoturva-asioissa ja asumisen turvallisuudessa on otettava huomioon, että puhelinta mahdollisesti kuunnellaan. Venäläisten mielestä tämä ei ole pelkästään yleistä vaan myös luonnollista. Puhelimessa tulee olla varovainen ja pidättyväinen. Kaikki puhelut pitäisi pystyä nauhoittamaan ihan senkin varalta jos puhelimitse tulee uhkauksia. Nauhoituslaitteet kannattaa asentaa kotiin ja työpaikalle. Mahdollisista kiristysyrityksistä pitää heti mennä tieto järjestäytynyttä rikollisuutta torjuvalle miliisin osastolle. Miliisin kanssa asiasta keskusteltua tapahtuneesta on syytä ilmoittaa myös vartioimisliikkeen johdolle, mikäli vartioimispalveluita käytetään.

Läheisiä pitää varoittaa päästämästä tuntemattomia henkilöitä asuntoon. Omaisten ei pidä kertoa kenellekään toisen henkilön työstä tai sen hetkisestä olinpaikasta. Perheelle on hyvä tähdentää, että pakettien tai muiden lähetysten vastaanottaminen tuntemattomilta tahoilta on kiellettyä. Naapureiden kanssa kannattaa pysytellä hyvissä väleissä. He ovat oivallisia tekemään havaintoja oudoista kulkijoista ja voivat varoittaa etukäteen epäilyttävistä henkilöistä, jotka ovat mahdollisesti yrittäneet murtautua, uhkaavat lapsia tai ovat olleet poikkeuksellisen uteliaita.

Aina pitää suhtautua varoen henkilöihin, jotka esiintyvät viranomaisina, kunnan työntekijöinä, korjaus- ja huoltohenkilöinä ja jotka yhtäkkiä ilmaantuvat kotiin tai toimistoon. Näiden henkilöiden vierailun tarkoitus pitää varmistaa heidän esimiehiltään. Toimistossa ja miksei kotonakin asia kannattaa jättää mieluimmin vartijan tai turvallisuuspäällikön hoidettavaksi. Jos kyse on kotietsinnästä, tulee henkilöiltä vaatia nimet, henkilötodistukset, esimiesten nimet ja etsintälupa. Paikalle pitää saada oma asianajaja tai hätätilanteessa muu todistaja.

Suunnitelluista työmatkoista tai tapaamisista ei kannata keskustella vieraiden henkilöiden läsnä ollessa. Työasioista ei tule puhua myöskään puhelimessa asiaankuulumattoman tai vieraan henkilön kuullen. Soittaja saa palata asiaan myöhemmin.

Perheen kesken tulee keskustella sekin vaihtoehto, että mitä tehdään jos joku siepataan ja mitkä ovat puhelinnumerot johon tuossa tilanteessa soitetaan. Etukäteen pitää selvittää se miliisiosasto tai viranomaishenkilö johon ilmoitus tehdään tällaisessa tapauksessa.

4.4 Joitakin lainkäyttöasioita

Suomessa oikeushenkilö on ollut rikosoikeudellisessa rangaistusvastuussa 1.9.1995 alkaen, jolloin rikoslakiin säädettiin uusi luku (RL 5 luku). Venäjällä oikeushenkilö ei voi olla rikosoikeudellisessa rangaistusvastuussa (Rikoskoodeksi 19 §), mutta oikeushenkilö voi olla hallinnollisessa rangaistusvastuussa hallinnollisten rikkomusten koodeksi 2.1 §:n 2 momentin ja 2.10 §:n säännösten mukaisesti. Suomen rikoslaissa on yli 30 rikosta, joista rangaistuksena voidaan oikeushenkilölle määrätä yhteisösakko. Näitä rikoksia ovat mm. lahjuksen antaminen, avustuspetos, kätkemisrikos, työturvallisuusrikos, ympäristön turmeleminen ja sisäpiiritiedon väärinkäyttö (Koistinen 2006: 52).

Venäjän rikoskoodeksin mukaan ulkomaankauppaoikeuden saanut henkilö voi syyllistyä sotateollisuudessa käytettävien raaka-aineiden, materiaalien, teknologian, tieteellis-teknisen informaation ja työn laittomaan vientiin. Ulkomaankauppaoikeuden saanut henkilö voi olla Venäjälle rekisteröityneen oikeushenkilön johtaja sekä pysyvästi Venäjällä asuva fyysinen henkilö, joka on rekisteröitynyt Venäjällä yksityiseksi yrittäjäksi. Organisaation johtaja voi

syyllistyä valuutan kotiuttamatta jättämiseen (RK 193 §). Organisaation omistaja tai johtaja, muu tässä organisaatiossa hallintotehtäviä hoitava henkilö tai yksityinen yrittäjä voi syyllistyä organisaation omistamien sellaisten rahavarojen tai omaisuuden piilottamiseen, joihin kohdistuu vero- tai maksuperintä. Tyypillistä venäläiselle lakitekstille on, että siinä tekijäpiiri rajataan tyhjentävästi rikoksen tunnusmerkistössä. Näin on tapahtunut myös tässä tapauksessa (Koistinen 2006, 95).

Venäjällä asuminen edellyttää tietyn tasoista venäläisen lainsäädännön tuntemusta. Ulkomaalaisenkin kannattaa tietää, mitkä asiat ovat katutasolla sallittuja miten oikeudet ja velvollisuudet ovat verrattavissa esimerkiksi suomalaiseen käytäntöön. Venäjän rikoslakikoodeksi vapauttaa henkilön rikosvastuusta mm. seuraavissa tapauksissa:

Hätävarjelu (RK 37 §)
Puolustautua saa hyökkäävää henkilöä vastaan suojellakseen itseään tai muita mikäli hyökkääjä uhkaa väkivallalla. Hyökkäävälle saa tuottaa vahinkoa tässä tapauksessa. Puolustautua saa tarpeellisin ja tilanteeseen yhteismitallisesti sopivin keinoin jos hyökkääjä ei uhkaa väkivallalla.

Jokamiehen kiinniotto-oikeus (RK 38 §)
Rikoksen tehneelle voi aiheuttaa vahinkoa kiinniottotilanteessa, toimitettaessa häntä viranomaisille tai ehkäistessä häntä tekemästä uusia rikoksia, mikäli kiinniotto ei ole muutoin mahdollista. Vahinko ei saa olla tahallisesti selkeässä epäsuhteessa olosuhteisiin ja rikoksentekijän aiheuttamaan vahinkoon. Venäjän rikoslaissa ulkomaalaiselle aiheuttaa hämmennystä lause, jossa sanotaan, että kiinniotto-oikeus on kaikilla Federaation kansalaisilla. Kuitenkin myös ulkomaalaiset saavat ottaa henkilön verekseltään kiinni. Rikoksen suorittamisen jälkeen tapahtuvan kiinnioton lisäksi myös rikosta yrittävä saadaan ottaa kiinni, mutta rikosyrityksen näyttö jää tietenkin viimekädessä tuomioistuimen päätettäväksi. Selkeitä tapauksia ovat verekseltään eli itse teosta tavatut, silminnäkijöiden osoittamat henkilöt, sekä asunnosta tai muusta tilasta tavatut, joilla on selviä jälkiä (ja tavaroita) rikoksesta. Rangaistuslaitoksesta karanneen ja etsintäkuulutetun saa myös ottaa kiinni jokamiehenoikeudella.

Pakkotila (RK 39 §)
Laillisesti suojattujen intressien vahingoittaminen ei ole tuomittavaa äärimmäisessä pakkotilanteessa, suoran henkilöön tai toiseen kohdistuvan uhkan siirtämisessä mikäli uhkaa ei voitu siirtää muilla keinoilla ja aiheutettu vahinko ei ole suhteeton ja tahallinen.

5 YRITYSTOIMINNAN TURVALLISUUS

5.1 Turvallisuuskulttuuri lähtee johdosta

Kaiken turvallisuuden kehittämisen keskiössä on henkilön, ihmisen turvallisuus. Yrityksen henkilökunnan turvallisuus ja asiakkaiden turvallisuus sekä yrityksen ympäristön asukkaiden turvallisuus kuuluvat tärkeimpiin turvallisuustavoitteisiin. Henkilöturvallisuus asetetaan turvallisuusanalyysien lähtökohdaksi ja etusijalle. Asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuus varsinaisessa asiakaspalvelua hoitavassa liikeyrityksessä on yrityksen toiminnan perusasioita. Asiakkaiden turvallisuuden eteen tehtävä työ ei voi poiketa Venäjällä kovin paljon muiden maiden käytännöistä. Kiinteistön ja toimitilan (asiakaspalvelutilan) paloturvallisuus sekä muut rakenteelliset seikat oleellisella tavalla raamittavat turvallisuuden kehittämisen edellytyksiä. Mikäli yrityksellä on asiakaspalvelutoimintaa, pitää muistaa myös se, että asiakkaiden turvallisuuteen vaikuttavat toiset asiakkaat, heidän käytös ja määrä.

Kuva: Pekka Iivari

Turvallisuus muodostuu lukuisista pienistä ja vähän isommistakin tekijöistä, joiden pitää olla sopusoinnussa keskenään. Ei riitä, että organisaatio käyttää arvokkaita videovalvontalaitteita, mikäli tietoturvakäytännöt ovat alkeelliset. Vahvat lukot käyvät merkityksettömiksi, jos pääsyoikeuksia on annettu leväperäisesti. Turvallisuustaso arvioidaan sen mukaan mikä on heikoin kohta sisäisessä ja ulkoisessa suojaamisessa.

Yrityksessä turvallisuusasioista vastaa yrityksen paikan päällä toimiva johto. Johdon apuna ja asiantuntijana on tarvittaessa yrityksen turvallisuuspäällikkö. Mikäli paikan päällä toimivan yrityksen pääkonttori on rekisteröity ulkomailla, toimii filiaali/tytäryhtiö pääkonttorin turvallisuusohjeiden mukaan. Samalla osa turvallisuusvastuusta on siis ulkomailla.

Yrityksen turvallisuuspäällikkö käyttää paikkakunnan turvallisuusviranomaisten ja luotettavien turvallisuusyritysten verkostoa turvallisuusriskien kartoitukseen ja riskeihin varautumiseen. Mikään ei estä solmimasta suhteita Venäjän sisäasiainhallinnon UVD:n, pelastushallinnon MTshS (МЧС, eli Emercom), sekä turvallisuuspalvelu FSB:n paikalliseen johtoon ja esikuntaan. Sisäasiainhallinto UVD, Emercom, ja FSB ovat tärkeimmät turvallisuusviranomaiset, joiden suuntaan yhteistoiminnan pitää muodostua sujuvaksi (Petrov 2007, 53). Suhteiden solmimisessa auttaa mm. Suomen edustusto, josta saa tärkeimpien turvallisuusviranomaisten yhteystietoja. Yrityksen toiminnan avajaisjuhlallisuudet ovat hyvä kontaktin laajentamisen mahdollisuus myös viranomaisten suuntaan vaikkakin yhteydenpidon pitää viranomaiseen tapahtua jo yrityksen perustamisvaiheessa. On suositeltavaa, että paikkakunnan turvallisuusviranomaiset pidetään tietoisina yritystoiminnan luonteesta, henkilökunnan ja siinä olevien ulkomaalaisten määrästä sekä yritykseen kohdistuvista erityisistä uhkista ja turvallisuustarpeista.

Valvontaviranomaiset turvallisuuden sektorilla:

- Emercomissa sijaitseva valtiollinen palotarkastuslaitos (Pozharnyi nadzor)
- Ajoneuvotarkastuslaitos GAI (Gosavtoinspektsija)
- Ekologinen, teknologinen ja ydintarkastuslaitos (Rostehnadzor), joka muodostui vuonna 2004 yhdistämällä säteilyturvallisuuden tarkastuslaitos (Gosatomnadzor), teollisuustarkastuslaitos (Gosgortehnadzor) ja sähkötarkastuslaitos (Gosenergonadzor)
- Sanitaari-epidemiologinen tarkastuslaitos (Gossanepidnadzor)
- Työtarkastuslaitos (Rostrudinspektsija)
- Standardointijärjestelmän tarkastuslaitos (Gosstandart)
- Ministeriöt ja keskusvirastot toimialallaan, tärkeimpinä laitoksina Emercom, MVD, FSB, finanssiministeriö, veroviranomaiset
- Yhteiskunnallisten järjestöjen muodostama turvallisuusvalvonta (ammattiliitot, puolueet, tiedotusvälineet)
- Pääprokuraattorin virasto ylimpänä viranomaistoiminnan ja turvallisuuden toteutumisen valvojana

Ulkomaalaisen yrityksen henkilökunta on Venäjällä aina erityisen huomion kohteena. Henkilökuntaan, sen elintapoihin, asumiseen ja liikkumiseen kiinnittävät huomiota ja tarkkailevat niin viranomaiset, kilpailijat kuin rikollisetkin. Venäjällä viranomaisten (verottaja, tulli, turvallisuuspalvelu) tehtäviin kuuluu valvoa, että oleskeluluvat ja työluvat ovat kunnossa, liiketoiminnassa liikkuva raha on laillista alkuperää ja että esimerkiksi kameravalvonta yrityksessä on hoidettu hyvien tapojen mukaisesti. Naapuritontilla tai viereisessä rakennuksessa mahdollisesti sijaitseva valtion virasto ei todennäköisesti suh-

taudu suopeasti yritykseen jos naapuri kuvittelee kameravalvonnan ulottuvan hänen puolelleen.

Viranomaisille suunnattava tietoisku ei ainakaan haittaa yritystoiminnan sujumista jatkossa. Lainvalvontaviranomaiset, jotka kuitenkin ovat hyvin vaikutusvaltaisia Venäjän hallinnossa, voivat kokea epäluuloa vaikka periaatteessa tarkkaan tietävätkin ulkomaalaisen harjoittaman toiminnan laadun. Tässä kohden hallinnollinen kulttuuri eroaa huomattavasti meillä totutusta. Suomessa ei ole tapana käydä visiitillä paikallisen poliisilaitoksen johdon luona esittäytymässä. Miliisihallinnon rakenteen tunteminen on tärkeää koska Venäjällä sisäasiainhallinnolla UVD:llä, eli käytännössä miliisiorganisaatiolla, on vastuu tavanomaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta, ulkomaalaisvalvonnasta ja lupahallinnosta sekä vartioimisliikkeiden valvonnasta. Lisäksi alueella oleskelevan on hyvä tietää, että UVD:n passi- ja viisumitoimisto valvoo alueella oleskelevien ulkomaalaisten rekisteröitymistä. Miliisihallinnon lisäksi sisäisestä turvallisuudesta ja pelastustoiminnasta vastaavat viranomaiset voivat antaa ohjeita ja määräyksiä, joilla on vaikutusta yritystoimintaan. Turvallisuuspalvelu FSB vastaa mm. vakoilun torjunnasta sekä vakavan järjestäytyneen rikollisuuden torjumisesta. Venäjän hätätilaministeriön (МЧС, englanninkielinen käännös EMERCOM) alue- ja kaupunkiosastot ovat palo- ja pelastustoiminnan sekä valmiussuunnittelun asiantuntijaviranomaisia. Ne antavat tietoa poikkeustilanteisiin varautumisesta, evakuointitarpeista ja valmissuunnittelun käytännöistä. Myös esimerkiksi verottaja ja työsuojeluviranomainen ovat avainasemassa yritystoiminnan kannalta.

Monipuolinen riskien tunnistaminen ja suojauskeinojen hallinta kuuluvat yrityksen käytännön tason turvallisuuskulttuuriin, jonka jokainen yrityksessä ja organisaatiossa toimiva henkilö sisäistää oman työtehtävänsä vaatimassa laajuudessa. Vaarojen ja riskien eri muodot ja syyt pitää kyetä tiedostamaan ja niistä tulee kerätä tietoa aktiivisesti. Missä ja milloin tahansa ilmaantuvien vaarojen aikaista tunnistamista pitää harjoitella. Turhaa riskinottoa ja vaarallisiin tilanteisiin ja paikkoihin joutumista pitää välttää. Muiden keräämää kokemusta ei pidä aliarvioida vaan hyviä vihjeitä kannattaa kerätä. Uusia ideoita voi syntyä toisten kertomista asioista. Turvallisuuskulttuurin tavoitteena on työntekijöiden ja asiakkaiden oikeuksien ja intressien varmistaminen sekä omaisuuden suojaaminen.

Pitää muistaa, että yksin turvallisuusviranomaiset eivät voi suojata henkilöitä ja omaisuutta. Organisaation turvallisuusjärjestelmä on ensivaiheen turvallisuuden tuoja täydentäen julkisten viranomaisten antamaa tukea. Yksityinen ja julkinen turvallisuussektori muodostavat turvallisuusjärjestelmän, johon kuuluvat julkisen hallinnon eri tasot kunnista valtioon, tekninen suojausjärjestelmä, yhteiskunnan ja organisaation rahoituksen ja resursoinnin järjestelmät, viranomaisyhteistoimintajärjestelmät, työntekijätason yhteistoiminta, normatiiviset asiakirjat, lääkinnällinen ja psykologinen tukijärjestelmä sekä turvallisuuden infrastruktuuri (Petrov 2007, 19 – 24).

5.2 Partnerin valinta ja taustatarkistukset

Liiketoimintakumppanin valinnalla on monesti ratkaiseva merkitys yrityksen menestymiseen Venäjän markkinoilla. Parhaimmillaan hyvä liikekumppani, yritys tai henkilö, voi toimia eräänlaisena asianajajana ja turvallisuuden tuottajana suomalaiselle liikekumppanille. Huonoimmillaan partnerin valinta voi johtaa yritystoiminnan menettämiseen yritysvaltauksen (yrityskaappauksen) tai tavanomaisemman talousrikoksen, esimerkiksi petoksen, muodossa. Suomalaiset ja muut länsimaiset yritykset ovat joutuneet ratkaisemaan vaikeitakin turvallisuushaasteita Venäjällä. Suomalaisten yritysten yleisenä huolenaiheena oli 1990-luvun Pietarissa suojautuminen kiristysrikollisuudelta tai viranomaisten mielivallalta. Joissakin tapauksissa suomalainen yritys oli pakotettu valitsemaan tietty yrityskumppani Venäjän puolelta, jos toimintaa tai ylipäätään läsnäoloa Venäjällä halusi jatkaa. Partnerin valinnan mahdollisuudet olivat rajoitetut (Aromaa & Lehti 2001, 24 – 29). Pietarissa 1990-luvulla kiristysrikollisuus oli muita yleisempää vähittäiskaupan ja rakennusurakoinnin sektoreilla. Riskittömintä oli tukkumyynti ja erilaisten yrityspalveluiden myynti (Aromaa & Lehti 2001, 69, 93).

Onneksi näistä kaaosmaisista ajoista on päästy hieman vakiintuneempiin kauppatapoihin mutta edelleenkin yhtiökumppanin tai vaikkapa vartioimisliikkeen valinnassa pitää olla tarkkana.

Suomalaiset yritykset kohtasivat 1990-luvulla Pietarissa seuraavia epäreilun kilpailun muotoja:

- Tullien kierto
- Valmiste- yms. verojen kierto
- Laatunormien kierto
- Osto-/myyntikartellit
- Lahjontaa ja viranomaissyrjintää
- Epäasiallista markkinointia
- Väkivaltaa ja omaisuusrikoksia
- Yritysvakoilua
- Piraattituotteita
- Tavaramerkin väärinkäyttöä
- Polkuhintaan myyntiä

Yleisimpiä epäreilun kilpailun muotoja olivat tullien kierto ja viranomaiskorruptio (Aromaa & Lehti 2001, 113).

Suomalaisten yritysten tuntemus lähialueesta ja kokemus siellä toimimisesta on vuosien mittaan lisääntynyt. Valmiit verkostot auttavat löytämään oikeita henkilöitä ja yrityksiä. Ongelmia voi tulla eteen tuntemattomammilla alueilla kuten Keski- ja Itä-Venäjällä. Investointien tekeminen Venäjälle ilman ennalta varmistettua, tosiallista ja jakamatonta määräysvaltaa perustettavassa yrityksessä näyttää erittäin riskialttiilta toiminnalta. Ostettavan tytäryrityksen

osakkeiden perustamien omistus- ja määräämisoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen pitää varmistaa (Aromaa & Lehti 2001, 78). Nykyisin ei enää suositella yhteisyritysten perustamista. Paremman investointisuojan antaa 100 % omistus Venäjällä olevasta yrityksestä.

Yhtiö- ja kauppakumppanin taustojen tarkistaminen on edelleenkin tärkein ongelmia ennaltaehkäisevä keino. Vielä 1990-luvun alussa oli vaikeuksia saada tietoja asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden taustoista. Venäjällä ei ollut vielä tuolloin yritysrekistereitä, kiinteistötietojärjestelmiä ja luottotietorekistereitä. Yrittäjien piti nojautua omiin henkilökohtaisesti luomiin tietolähteisiin (Aromaa & Lehti 2001, 111). Nyt uudella vuosituhannella tilanne on muuttunut toisennäköiseksi. Venäjällä yritystoiminnan turvallisuutta luotaavia analyysejä tekevät mm. konsulttiyritykset, joilta voi tilata esimerkiksi rikollisuustilanteeseen liittyviä katsauksia ja näkemyksiä erityisistä uhkista tai haasteista kyseisellä paikkakunnalla. Lisensoidut yksityiset vartioimisliikkeet suorittavat myös liikekumppanin ja potentiaalisen partnerin taustatarkistuksia. Asiantuntijayritykset nojaavat oman ja julkisen tiedon lisäksi viranomaistietoon, josta käytettävissä ovat esimerkiksi miliisin ylläpitämät rikosrekisterit ja verottajan tiedot. Venäjällä veroviranomaisen julkisuusperiaate on verrattavissa suomalaiseen käytäntöön. Verottaja julkaisee lehdistössä verottajan ns. mustalla listalla olevat yritykset, joilla on maksurästejä tai joiden toiminta on kuoletettu. Samaa tietoahan meillä saa Virallisesta lehdestä ja Kauppalehdestä. Venäjällä verottaja ei kuitenkaan kykene valvomaan kaikkea yritystoimintaa yhtä tehokkaasti kuin mihin Suomessa on totuttu. Harmaan talouden suuremman osuuden vuoksi taustatarkistusten kannalta tärkeää tietoa virtaa verottajan ohi.

Venäjällä ei ole harvinaista, että yritykselle tulee ostotarjous ennestään tuntemattomalta taholta, joka on kirjeessään (faksissaan) ilmoittanut ainoastaan yrityksensä nimen ja puhelinnumeron (tai faksin). Vastuunalaisten henkilöiden tai yhteyshenkilöiden nimet voivat puuttua tyystin. Tällaisissa tapauksissa taustatarkistus on enemmän kun tarpeen. Avoimista rekistereistä suoritetut perustarkistukset voivat osoittaa, että yritystä ei ole vielä edes rekisteröity. Eräänlainen salailumentaliteetti kuuluu sisäänrakennettuna Venäläiseen yrityskulttuuriin. Ilman nimiä esiintyvässä firmassa ei välttämättä ole mitään vialla. Yritys voi olla hyvin tuore tai henkilöt sen taustalla haluavat vielä jostain syystä pysytellä anonyymeinä. Kirjeessä annetun numeron kautta suoritettava avoin kysely vastuunalaisista henkilöistä voi siis herättää venäläisessä omistaja/johtajatahossa närkästystä. Tähän pitää varautua. Suomalainen luonnollisesti kyselee omistajaa tai yrityksen yhteyshenkilöä varmistaakseen kenen kanssa on tekemisissä. Tämä ei vielä ole taustojen tarkistamista. Ammattimainen taustatarkistus suoritetaan siten, että kohde ei tiedä siitä mitään.

Matkailuyritysten tai vaikkapa vartioimisliikkeiden lisenssien voimassaolon voi itsekin tarkistaa aluehallinnosta. Venäjällä kaupparekisteriin verrattavaa rekisteriä ylläpitää Gosstandard. Oikeusministeriön alueellisista toimipisteistä

saa tietoa yrityksen rekisteröinneistä. Erilaisia avoimiakin lähteitä käyttäen on siis mahdollisuus saada melkoisen kattava kuva taustatarkistuksen kohteesta sen lupien voimassaolosta ja käytännön toiminnasta. Luonnollisesti kaikki tämä on syytä jättää esimerkiksi vartioimisliikkeen tehtäväksi. On vain itse valvottava (toimeksiantoa tehtäessä) että vähintäänkin kaikkien avointen rekistereiden tietoja on taustatarkistuksessa hyödynnetty. Kannattaa aina muistaa, että taustaselvitykset näyttävät vain sen hetkisen poikkileikkauskuvan henkilön tai yrityksen menneisyydestä. Luotettavuuden selvittäminen ei takaa henkilön käyttäytymisen muutosta, vaikkapa kiristyksen tai elämäntilanteen vaihtumisen vuoksi.

Venäjän viranomaiset ovat aktiivisia tiedon kerääjiä ja nykyisin myös tiedon tarjoajia. Venäjän veroviranomaiset varoittavat ns. päivän firmoista, päiväperhosista, jotka suorittavat liiketoimen tai useita, mutta jättävät verovelvoitteet hoitamatta ja katoavat. Verotarkastusvirasto suorittaa rutiininomaisia tarkistuksia yrityksiin vaatien yritysten rekisteröintitodistuksen ja perustamisasiakirjat nähtäville. Toisinaan on käynyt niin, että firman pankkitili suljetaan ennen tarkastusta. Tämä voi aiheuttaa ongelmia sekä liikekumppanin että kyseisen yrityksen sopimuksenmukaiselle toiminnalle.

Taustoja luotaavassa turvallisuusselvitysmenettelyssä taustat tarkistetaan sekä työntekijöistä että yhteistyökumppaneista. Väliaikaisten työntekijöiden taustarkistukset voidaan joissakin tapauksissa suorittaa kevyemmin, mutta vastaavasti heidän toiminnan valvontaan ja pääsyoikeuksien rajoittamiseen tulee panostaa muita työntekijöitä paremmin. Johdon ja pääkirjanpitäjän valintaprosessi taustatarkistuksineen tulee hoitaa erityisen huolellisesti. Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteisen yritysturvallisuusstrategian laadinnan yhteydessä kävi ilmi, että Suomessa vain puolet yrityksistä tarkasti avainhenkilöiden taustatietoja (Sisäasiainministeriö 2006). Rikostorjunnan näkökulmasta puutteellinen taustatarkistustyö on huolestuttava ilmiö. Voidaan lisäksi kysyä, että jos Suomessa taustojen selvittäminen jää riittämättömäksi niin kiinnitetäänkö asiaan yhtään enempää huomiota siirryttäessä toimimaan Venäjällä. Voidaan väittää, että Venäjätoimintoihin liittyvät taustatarkistusmekanismit ja –lähteet ovat suomalaisille vielä kotimaatakin tuntemattomampi alue.

SVKK ry:n vuonna 2005 laatiman kyselyn mukaan yleisimmin henkilöstöä valittiin Venäjällä venäläisten henkilöstö- ja rekrytointitoimistojen kautta sekä valtion erikoistuneiden henkilöstön vuokrausyritysten kautta. Venäläisten kumppanien suositukset, työvoimanhakuilmoitukset ja Suomessa toimivan emoyhtiön työntekijät ovat myös tärkeitä lähteitä (SVKK ry 2005, 64).

Laajassa partnerin taustatarkistuksessa hankitaan luotettavaa tietoa yrityksen (ja henkilöstön) taloudellisesta tilanteesta, ammatillisesta maineesta, johtajien henkilökohtaisesta tilanteesta jne. Vastoin yleistä luuloa on Venäjälläkin mahdollista löytää hyvin laajasti julkista tietoa, jolla on välitön hyöty taustojen tarkistamisessa. Käytössä ovat mm. seuraavat tietolähteet:

1. Rekisteröintiviranomaisilta saa tietoa:
    a) peruspääoman maksusuorituksesta
    b) juridisen henkilön osakkaista/perustajajäsenistä, heidän osuuksista ja peruspääomasta
    c) johtajan ja joskus myös pääkirjanpitäjän henkilöllisyyden

2. Yrityksen sijainpaikkakunnan verotarkastusvirastolta ja eläkerahastolta saa tietoa:
    a) vero- ja maksurästeistä näihin instansseihin sekä budjetteihin;
    b) mikäli partnerina on pankki, löytyy mahdollinen pankkitoimintakielto.

Verottajan rekisterit ovat jo sinänsä hyvä tiedonlähde siitä, onko yritys ylipäätään olemassa, onko sillä valtiollinen rekisterinumero, mitä muutoksia yrityksen rakenteeseen on tehty ja onko organisaatio mahdollisesti lakkautettu. Venäjän kieltä osaavalle hyvän apuvälineen yritystietojen tarkistamiseen tarjoaa esimerkiksi kaikille avoin Federaation Verotarkastuspalvelun (Federalnaja Nalogovaja Sluzhba) rekisteri, joka löytyy internetistä. Verottajan avoimesta rekisteristä saa tietoa mm. yrityksen rekisterinumerosta ja toimipaikoista. Verottaja ylläpitää rekisteriä (http://sbk.fcod.nalog.ru/disfind.do) ns. diskvalifioiduista juridisista henkilöistä, eli organisaatioista, joita verotarkastus ei suosittele yhteistyökumppaneiksi. Lisäksi tietoa saa seuraavista avoimista lähteistä:

3. Lisenssikamari (Лицензионная палата), joka antaa tietoa toimintaluvasta kyseisellä toimialalla.
4. Kuluttajasuojayhdistyksellä (Общество по защите право потребителей) on ”musta lista” kuluttajaoikeuksien toistuvaan rikkomiseen syyllistyneistä, joiden kanssa ei yhteistyötä suositella.
5. Paikallinen tilastokomitea (Комитет по статистике) luovuttaa maksua vastaan kirjanpitotietoa ja tilastotietoa yrityksestä.
6. On olemassa ei-valtiollisia organisaatioita, jotka ovat erikoistuneet keräämään tietoa epätoivotuista asiakkaista ja partnereista.
7. Firmat ja agentuurit, jotka ovat erikoistuneet oikeusapuun, antavat, usein kyllä korkeaa maksua vastaan, tietoa lain soveltamistapauksista riitatilanteissa. Tiedot haetaan erityisten riitakategorioiden mukaan.
8. Lainvalvontaviranomaiset, esimerkiksi sisäministeriön (MVD) informaatiokeskus ja sisäministeriön alueiden hallintoon (UVD) kuuluvat informaatiokeskukset antavat tietoa rahoitusalalla toimiville, kuten pankeille ja muille juridisille henkilöille, taustaselvityksen kohteena olevista henkilöistä. Tiedot sisältävät tuomioon menneet rikokset, tuomion päivämäärä ja pykälän sekä etsintäkuulutukset. Tiedosta pitää maksaa (vuoden 2007 hintatiedon mukaan) kolmen minimityöpalkan hinta (noin 3x100 rpl.).

9. Alueelliset yrittäjäjärjestöt voivat myös auttaa, mutta niiden toiminnan tehokkuudesta ei ole varmuutta. Valtakunnan tasolla esimerkiksi Venäjän keskuskauppakamari pitää rekisteriä hyvistä yrityspartnereista. Rekisteri löytyy netistä: http://www.tpprf.ru/ru/main/punkt/. Alueellisilla kauppakamareilla on omat vastaavat rekisterinsä.
10. Elintarvikesektorilla toimiva saa sanitääri-epidemiapalvelulta tietoa tuotteiden sertifikaattien olemassaolosta.
11. Internethaku yrityksestä ja henkilöstä voi antaa hyviä tuloksia taustatarkistusten kannalta. Internetin kautta saatavat tiedot voivat tuottaa vinkin jatkoselvittelytarpeille esimerkiksi haastattelutilanteessa esille otettaviksi.
12. Joukkotiedotusvälineillä on maksullisia tietokantoja, joista voi löytyä laajasti yritystä tai henkilöä koskevaa artikkeliaineistoa. Venäjän tiedotusvälineiden Integrum –tietokanta on palvellut erinomaisella tavalla suomalaisia tiedonetsijöitä, koska Venäjä on antanut eräille suomalaisyliopistoille ilmaisen käyttöoikeuden kyseiselle tietokannalle. Maksuttomuus päättynee vuoden 2007 lopulla.

Taustaselvityksissä alkutarkistukset suoritetaan Suomen puolella. Avointen informaatioresurssien tehokkaalla hyödyntämisellä pääsee alkuvaiheen taustatarkistuksissa pitkälle. Suomalainen venäjän kieltä osaava taustatarkistusten ja venäläisten organisaatioiden asiantuntija löytää hyviä tietoja jo ennen kuin on tarvetta kääntyä venäläisten asiantuntijaorganisaatioiden puoleen. Kuznetsovin (2007, 84) mukaan perusmuotoisen taustatarkistuksen hinta Venäjällä on noin 100 – 150 USD.

Oleellisena osana yritystaustojen tarkistamiseen kuuluu kirjanpidon ja luotoituksen tason selvittäminen sekä mahdollisuuksien mukaan yrityksen yhteistyöverkoston rakenne ja laajuus. Henkilöstön mukanaolo politiikassa ja yritysjärjestöissä kuuluu myös tärkeisiin taustatietoihin, jotka käyvät hyvin esille julkisista lähteistä. Alueen yhteiskunnallista elämää lehdistöstä seurannut asiantuntija voi heti sanoa onko kyseinen yrittäjä paikkakunnalla tunnettu henkilö ja onko hän mahdollisesti ollut negatiivisesti esillä julkisuudessa.

Venäjällä ei ole erillistä lakia taustojen tarkistamisesta kuten Suomessa (Laki turvallisuusselvitysmenettelystä). Toimintaa säätelee lähinnä työlainsäädäntö sekä henkilötietojen käsittelyä ja säilytystä koskeva lainsäädäntö, josta kerrotaan tarkemmin tietoturvallisuutta käsittelevässä luvussa. Tietojen saantia ei siis ole Venäjällä turvallisuusselvityslain tavalla systematisoitu ja sekä tieto että tiedonsaantikanavat voivat muodostua kirjaviksi. Monet tiedonlähteet edellyttävät henkilökohtaisia suhteita. Omatoimisessa tietojen hankinnassa on syytä olla maltillinen ja pidättyväinen. Ulkomaalaisen harjoittama kovin aktiivinen tietojen kyseleminen voi aiheuttaa epäilyksiä viranomaisten taholta siitä, mitä toimintaa ulkomainen yritys oikeastaan aikookaan harjoittaa. Lisäksi liiallinen ja kyseenalainen aktiivisuus aiheuttaa vaaramomentin mahdollisten kilpailijoiden ja rikollissektorin suunnasta. Taustojen tarkistamisen vaativimmat vaiheet kannattaa jättää ammattiorganisaatioiden huoleksi.

5.3 Taustoja selventävät havainnot

Liikekumppania valittaessa voi ylläesitetyn asiakirjaperustaisen taustatarkistuksen lisäksi täydentää tietoja kiinnittämällä huomiota joihinkin täydentäviin asioihin. Yrityksellä on hyvä olla riittävä näyttö (vähintään 3 vuotta) menestyksellisestä liiketoiminnasta, jota osoittavat myös liiketoiminta-asiakirjat, esimerkiksi tilinpäätös ja toimintakertomukset. Yrityksen aikaisemmat nimet tulee selvittää sekä kyseisillä yritysnimillä tapahtuneen toiminnan luonne ja menestys.

Johdon profiilin ja yrityksen omistussuhteiden kartoittaminen nousee taustojen tarkistamistyössä oleelliseksi tehtäväksi. On tärkeää tietää yritysten omistusperustasta vaikkakin todellisen omistajan selville saaminen voi olla vaikeaa. Tieto omistajasta voi vaikuttaa voimakkaasti neuvottelu- ja päätöksentekoprosesseihin. Tällä hetkellä suuri osa pk-yrityksistä Venäjällä on omistajien johtamia. Omistajien välisistä suhteista on myös hyvä saada tietoa. Yrityksen voi omistaa esimerkiksi jokin pankki. Tällöin on syytä tutustua kyseiseen omistajaan solmittaessa sopimuksia.

On hyvä merkki jos tuotannollinen yritys on toiminut tietyssä paikassa tai paikkakunnalla ja samannimisenä pidemmän aikaa (enemmän kuin 2-3 vuotta). Edelleen hyviä merkkejä ovat, jos toimitilat ovat yrityksen omistuksessa sekä nähtävissä kirjanpidon taseessa. Toimitilojen sijainti muiden yritysten läheisyydessä tai erityisessä yritystalossa tuo lisäuskottavuutta. Toimitilojen ja yrityksen sijaintipaikan vaihtuvuus voi kertoa jotakin yrityksen kehityskaaresta.

Mikäli yrityksellä on julkisen sektorin asiakkaita (hankintoja toimitettu ja tilauksessa), on se hyvä osoitus kumppanin luotettavuudesta, asiallisesta veronmaksusta ja suhteista hallintoon. Julkisen sektorin hankintojen luottoyritykset löytyvät usein kyseisten tavarantilaajien suosituimmuuslistoilta. Jotkut hankkijat julkaisevat myös epätoivottujen yritysten listoja (www.zakupki.gov.ru). Venäjällä julkisia hankintoja valvotaan tarkasti ja kilpailuttamista koskeva lainsäädäntö kehittyy koko ajan.

Tärkeä edellytys yhteistyölle on se, että yrityksellä on valmiiksi toimiva tietoliikenne-, liikenne- yms. perusinfrastruktuuri niin, ettei niiden parantaminen myöhemmin jää päämiehen varaan. Yrityksellä pitää olla valmiit huolto- ja toimitussopimukset sekä varaosapalvelu teknisille laitteille. Sähkö-, vesi- ja kaasuhuollon sekä viemäröinnin pitää toimia moitteettomasti ja katkoitta. Ongelmat kunnallistekniikassa paljastavat merkittäviä asioista kiinteistöyhtiön tilanteesta.

Henkilökunnan ja johdon koulutustaso ja pätevyystodistukset toimivat usein osoituksena ammattitaidosta. Normaalisti on saatavissa johdon CV:t, joiden avulla voi tehdä päätelmiä henkilöiden osaamisesta. Koulutus- ja tutkintotodistusten aitous tulee selvittää asianomaisesta oppilaitoksesta. Venäjällä tut-

kintotodistuksen ostaminen on valitettavasti mahdollista. Yrityksen esiintyminen kansainvälisillä tai venäläisillä yritysmessuilla osoittaa yhteistyöhalua ja uskoa tuote- ja markkinointiosaamiseen. Yritysjohdon tai henkilöstön julkaisut ja artikkelit tarjoavat mahdollisuuden arvioida heidän pätevyyttä alalla. Yrityksen (henkilöstön) harjoittama julkaisutoiminta omalta erikoisalaltaan osoittaa yrityksen kiistattoman meriitin omalla sektorillaan.

Asiakirjojen huolellinen tarkistaminen kuuluu sekä johdon että henkilöstön rekrytointiprosessiin. Valintaprosessissa katsotaan mm. sisäinen passi ja mahdollisesti ulkomaan passi, tutkintotodistukset ja erilaiset sertifikaatit. Vinkkinä mainittakoon, että Venäjän Federaation maahanmuuttoviraston (FMS) ylläpitämältä internet –sivustolta on mahdollista tarkastaa Venäjän kansalaisten halussa olevien passien oikeellisuus. Samasta rekisteristä löytyy tietoa myös Venäjällä työskentelevien ulkomaalaisten oleskelun lainmukaisuudesta ja passeista (http://fms.gov.ru/inspection/index.php). Haastattelussa saatu kronologinen tieto (työhistoria) verrataan asiakirjoissa esitettyihin faktoihin. Varmuuden vuoksi tehtävään ehdolla olevalta kysytään aikaisempien työpaikkojen esimiesten nimet ja yhteystiedot sekä mahdolliset suosittelijat. Lähimmät työtoverit sekä työnhakijan aikaisemmasta työstä eroamisen syyt otetaan selville. Henkilön tulee luonnollisesti kertoa myös aikaisemmat rangaistukset tai kurinpidolliset toimet, mikäli niitä on taustalla. Henkilöltä pyydetään työlainsäädännön vaatima kirjallinen suostumus edellä mainittujen henkilötietojen tarkistamiseen ja käsittelyyn (KZOT RF, pykälä 86, momentti 3). Työnantaja on velvollinen huolehtimaan siitä, että vastaanotetut henkilötiedot eivät joudu ulkopuolisten käsiin. Työntekijällä on oikeus tutustua työnantajan hallussa oleviin henkilötietoihinsa ja pyytää niihin mahdollisia korjauksia. Työnlainsäädännön mukaan työnantaja ei saa kerätä tai vastaanottaa tietoja työntekijän uskonnollisesta ja poliittisesta vakaumuksesta. Pääsääntöisesti on kiellettyä myös tietojen kerääminen yhteiskunnallisten järjestöjen ja ammattiliittojen jäsenyydestä.

Riittävä kielitaito on edellytys onnistuneelle kansainväliselle yhteistyölle. Käytännössä venäläisen kumppanin on voitava toimia joko englannin tai suomen kielellä, ellei suomalaisyrityksestä löydy riittävää venäjänkielen taitoa. Yksinkertaisissa ja määrämuotoisissa asioissa toiminta onnistuu myös luotettavan tulkin välityksellä. Todella syvällisten suhteiden solmiminen edellyttää pääsääntöisesti asemamaan kielen hallintaa. IT-sektorilla puolestaan englanninkielen taito on välttämättömyys. Sopimuksia solmittaessa käännöksen yhdenmukaisuus pitää varmistaa kokeneella liiketoimintatulkilla. Sopimukseen tarvitaan hyväksyntä notariaatilta. Kielitaidon merkitys korostuu mitä pienemmästä yrityksestä on kyse. Suuret firmat eivät pidä kielitaitoa kynnyskysymyksenä.

Alhaiset työvoimakulut ovat edelleen etu Venäjälle, mutta tämä etu heikkenee kilpailun työmarkkinoilla kiristyessä ja yritysten tuottavuuden ja tehokkuuden lisääntyessä. Korkeatasoiselta partnerilta ei kannata odottaa liikaa pelkästään työvoimakustannuksiin keskittymällä. IT-alalla työvoimakustan-

nukset ovat nousseet esimerkiksi Pietarissa ja Moskovassa länsimaiselle tasolle, jopa ylikin.

Suomalaisen kumppanin tulee varmistua huolellisesti eri menetelmien avulla teknologian tasosta ja tuotannon laatutasosta, mikäli mahdollista paikan päällä. Jotkut venäläiset pk-yritykset ovat sertifioineet tuotteensa ISO 9000 tai jonkun muun laatujärjestelmän mukaan. Kansainvälinen laatujärjestelmä kertoo yrityksen aikeista kansainvälisille markkinoille ja/tai halukkuudesta olla osa monikansallista jakeluketjua Venäjän markkinoilla. Sertifiointitodistukset pitää pyytää nähtäväksi.

Johtajien tietotaito ja osaaminen (talousjohtaminen, markkinointi, teknologia) saattavat olla Venäjällä puutteellisia, mikä on tullut esille erityisesti vuoden 1998 jälkeen kiristyneessä kilpailutilanteessa markkinoilla. Kirjanpitäjän ammattitaito on johtajiston kanssa yhtä tärkeässä avainasemassa. Johtajien ja kirjanpitäjien ammattitaito sekä motivaatiotaso paljastavat liiketoiminnan todelliset edellytykset.

Liikevaihdon ja myynnin kehitys sekä olemassa olevat asiakaskontaktit antavat merkityksellistä tietoa yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Varsin tavallinen käytäntö on, että venäläisen yrityksen virallinen liikevaihto osoittaa vain osan yrityksen todellisesta liikevaihdosta. Joidenkin viimeaikaisten selvitysten mukaan 20 – 50 % yritysten liikevaihdosta voi olla ”hämärää” (Kauppapolitiikka 8.1.2004). Yrityksen hyvästä maksukyvystä kertoo esim. se, jos sillä on lainaa pankista tai joku luotettava investointilaitos on sijoittanut yritykseen. KMB-Pankki (Small Business Credit Bank) ja Sberbankin NW osasto (säästöpankki) ovat tästä hyviä esimerkkejä.

Venäläiset yritykset, joilla on ollut kansainvälistä kokemusta, voivat antaa referenssitietojaan. Suurimmalla osalla näistä yrityksistä on www –sivut (usein kahdella kielellä). Sieltä saatu tieto on melko luotettavaa (Joensuun yliopisto 2005). Asiakkaalle kyllä tarjotaan referenssitietoja, mikäli yhteistyöhalu on todellista.

Alueen ja paikkakunnan julkisesta sanasta sekä internetistä löytyy runsaasti tietoa todennäköisesti myös partneriyrityksistä. Pitkän aikaa vakaasti (tai epävakaasti) toimivasta yrityksestä on kyllä jossain vaiheessa kirjoiteltu julkisuudessakin. Julkisuuskuvan kartoittaminen onnistuu yhteistyön alkuvaiheessa jopa Suomesta käsin suoritettuna. Kokenut toimialan asiantuntija keskustellessaan venäläisen potentiaalisen yrityskumppanin kanssa havaitsee pian mahdolliset ristiriitaisuudet tai peittely-yritykset. Mikäli jokin asia kiinnittää erityisesti huomiota, kannattaa taustaa penkoa vähän tarkemmin. Myös yrityksen muuhun henkilöstöön tutustuminen ja keskustelut heidän kanssaan voivat antaa arvokkaita vihjeitä venäläisen yrityksen todellisesta tilanteesta, sisäisestä ilmastosta ja tulevaisuudennäkymistä. On tietysti ymmärrettävää, että venäläisen potentiaalisen yrityspartnerin henkilöstön kanssa käytäviin

keskusteluihin pitää olla yritysjohdon suostumus. Todellista yhteistyötä haluava yritysjohto kyllä sellaisen luvan antaa.

5.4 Yrityksen perustaminen

Yrityksen perustaminen Venäjälle on monipuolisen harkinnan ja analyysin tulos. Suppeassa mielessä yrityksen perustaminen pitää sisällään yrityksen nimen ja toimintaoikeuden saamisen Venäjän markkinoilla (yrityksen rekisteröinti). Laajasti käsitettynä yrityksen perustamiseen kuuluu myös henkilöstön ja toimitilojen sekä laitteistojen hankkiminen. Jokainen työvaihe vaatii turvallisuustietoisuutta. Kuten aiemmin todettiin kuuluvat pelkkään partnerin valinnan ja yrityksen perustamisen harkintaan ja suunnitteluun omat turvallisuusanalyysinsä. Henkilöstön rekrytoinnissa tulevat eteen esimerkiksi taustatarkistukset ja toimitilojen valinnassa puolestaan oleellista on tilojen omistusoikeuksien varmistaminen sekä muu rakenteellinen turvallisuus. Lisäksi yrityksen toimitilojen fyysinen suojaus vaatii omat suunnitelmansa.

Yrityksen perustaminen on sinänsä jo loppuun kaluttu teema Venäjää koskevissa yritysoppaissa ja neuvontatoiminnassa, joten siihen ei ole syytä pysähtyä pitkäksi aikaa tässä kirjasessa. Yrityksen perustamisesta Venäjälle löytyy oppaita useilta eri tahoilta sekä yksityiskohtaisia esityksiä mm. oppilaitoksilta (ks. esim. Siikaluoma & Metso 2001). Lisäksi kauppakamarit tarjoavat ajantasaista tietoutta. Venäläiset aluekehitys- ja yrityslähteet sisältävät niin ikään seikkaperäistä tietoa yrityksen perustamisen vaiheista. Murmanskin aluehallinnon portaalista löytyvät yksityiskohtaiset ohjeet mm. individuaaliyrityksen perustamiseen. Ohessa linkit yrityksen perustamisohjeeseen:

http://www.b-port.com/info/spravka/law_base/
http://www.b-port.com/info/spravka/how_to_become_businessmen

Sopimusperustainen yhteistyö, edustusto tai tytäryritys sekä yritys kuuluvat Venäjällä kansainvälisen yritysyhteistyön muotoihin. Edustusto ja tytäryritys rekisteröidään kaupan ja talouskehityksen ministeriössä Moskovassa. Edustusto voi toimia vain yleisenä edustustona mutta se ei ole itsenäinen yritys. Edustuston vuosilisenssin hinta on sen verran korkea, että siitä voi muodostua liian korkea kynnys pienyrittäjälle. Tytäryritykselle puolestaan kuuluvat samanlaiset toimintaoikeudet kuin emoyritykselleKin. Tytäryritys ja edustusto eivät siis ole laillisesti itsenäisiä toimijoita Venäjän lainsäädännön mukaan. Pietarissa todettiin ainakin 1990-luvulla (Aromaa & Lehti 2001, 5), että edustustojen asema on esimerkiksi rikos- ja turvallisuusuhkien kannalta ongelmattomampi, koska niiden kautta ei kulje kovin merkittäviä rahavirtoja ja toiminta on suppeampaa kuin varsinaisessa liiketoiminnassa.

Yhteisyritykset (SP, sovmestnoje predprijatije) osoittautuivat 1990-luvulla yritysmuotoina epävarmoiksi koska monessa tapauksessa venäläinen osapuoli pyrki saamaan yrityksen määräysvallan vähitellen haltuunsa. SVKK ry:n (2005, 13) mukaan edustustojen käyttö on vähentynyt viime vuosina. Suoma-

laisyritykset toimivat yhä enemmän venäläisten partnereiden, maahantuojien, tukkureiden ja jälleenmyyjien kautta. Hyvänä vaihtoehtona säilyy sataprosenttisesti omistettu tytäryritys tai osakkuuden ostaminen venäläisyhtiöstä. Sataprosenttinen omistus ehkäisee mahdolliset omistajuus- ja hallintaoikeusriidat. Täysimääräinen omistus antaa suojaa intellektuaaliselle omaisuudelle, vahvistaa edunvalvontaa ja vähentää tuotteiden laittoman kopioimisen mahdollisuutta. Lisäksi markkinoilta tuleva palaute saavuttaa suoraan omistajatahon. Henkilöstön motivaatiokin pysyy todennäköisesti korkeammalla tasolla, kun omistajuus on selkeää.

Yrityksen perustamisen rekisteröintimenetelmä ulkomaalaiselle investoijalle on sama kuin venäläiselle yrittäjälle. Yllämainituissa nettiosoitteissa kerrotaan yksityiskohtaisella tavalla rekisteröintimenettelystä. Lain mukaan myös voittoa tavoittelemattomat yhteisöt on rekisteröitävä vakiorekisteröintimenetelmän mukaan (mukaan lukien sellaiset yksiköt joissa on ulkomaalaisosakkuus).

Yrityksen perustaminen lähtee liikkeelle yritysmuodon valinnasta. Venäjällä käytetyimpiä yritysmuotoja ovat ITshP **(**ИЧП, henkilöyritys), OOO (rajavastuuyhtiö), ZAO (suljettu osakeyhtiö), OAO (avoin osakeyhtiö, suuri osakepääoma/suuryhtiöt), AO (avoin osakeyhtiö, pienehkö osakepääoma) ja TOO (toveruusyhtiö). Takavuosien suosittu yritysmuoto oli SP eli yhteisyritys, kuten aiemmin mainittiin. Tämä vaihtoehto on tietysti vieläkin voimassa. Yrityksen etuliite kertoo yritysmuodon, eli onko yritys yksittäisen henkilön muodostama individuaaliyritys, rajoitetun vastuun yhtiö, toveruusyhtiö tai osakeyhtiö. Vastuuperiaatevalikoimasta löytyy koko omaisuudellaan vastattava yritystoiminta tai esimerkiksi vain sijoitettuun omaisuuteen perustuva vastuu (AO).

Yritys perustetaan perustamiskokouksessa. Perustajat voivat tavata henkilökohtaisesti tai perustaja voi lähettää paikalle valtuutetun edustajan, jolla on valtuutuskirje (kirje asianajajalta). Venäjän lainvalvojat voivat lähettää edustajan vain organisaation sinetillä tai leimalla varustetulla kirjeellä. Ulkomaalaisilla edustajilla tulisi olla venäjäksi käännetty ja vahvistettu kopio kirjeestä. Kokouksessa tulisi muodostaa seuraavat dokumentit: asialista, perustussopimus (jos katsotaan tarpeelliseksi) ja kokouksen pöytäkirja.

Kun yritys on perustettu, täytetään yrityksen rekisteröintihakemus. Hakijan tulee täyttää standardihakulomake ja allekirjoittaa se. Hakemuslomake löytyy myös internetistä. Hakija voi olla joku yrityksen perustajista, jonkun perustajan ylempi johto tai oikeussubjekti, tai muu henkilö, joka on perustajien valtuuttama (tulee ilmetä perustamiskokouksen pöytäkirjasta). Hakija on vastuussa siitä, että päätöksen pohjaksi toimitettu tieto on oikein. Julkisen notaarin tulee todistaa hakijan allekirjoituksen oikeellisuus.

Verotarkastusvirasto on ensimmäinen viranomainen jonne asiakirjat lähetetään. Tärkein verotarkastaja on sen alueen verotarkastaja, jossa yrityksen

päätoimipiste tulee sijaitsemaan. Kaikki yrityksen perustamisasiakirjat on oltava mukana ja lisäksi mukana tulee olla allekirjoitettu hakulomake ja kuitti valtion maksusta. Ulkomaisten toimijoiden tulee myös toimittaa käännetty ja oikeaksi todistettu kopio toimijan rekisteröintitodistuksesta kotimaassa. Yllämainitut dokumentit tulee viedä verotarkastajalle suoraan tai ne tulee lähettää kirjattuna postilähetyksenä. Postilähetystä suositellaan, jos verotarkastuksessa on ruuhkaa ja jonottaminen olisi kohtuutonta.

Lain mukaan rekisteröintitodistuksen saa viiden päivän kuluessa, jos hakemus on jätetty käsittelyyn henkilökohtaisesti ja seitsemän päivän kuluessa, jos hakemus on jätetty postitse. Verotarkastuksen rekisteröinti tulee suorittaa viiden kalenteripäivän sisällä yrityksen rekisteröintipäivästä.

Lisäksi yritys pitää rekisteröidä sosiaaliturvasäätiöön, vapaaehtoiseen sairausvakuutussäätiöön, eläkesäätiöön ja valtion tilastokomiteaan. Edellä mainitut rekisteröinnit on tehtävä 30 kalenteripäivän kuluessa yrityksen rekisteröinnistä. Yrityksen leimasimen teettäminen kuuluu venäläisiin erikoisuuksiin. Laki ei vaadi yritykselle pyöreää leimasinta mutta liiketoimintakäytännöissä leimasin on kuitenkin katsottu välttämättömäksi. Käytännössä yritys on velvoitettu pyöreän leimasimen käyttöön (Federaation laki yrityksen perustamisesta: ”leimasimen mahdollinen rekisteröinti”; Kaakkois-Suomen TE Keskus 2005; Oikarinen 2005, 20; SVKK ry 2005, 42). Pankkitilin perustaminen on mahdollista vasta näiden proseduurien jälkeen. Kun kaikki edellä mainitut toimenpiteet on suoritettu, voi yritys aloittaa normaalin toimintansa. Jos perustajat tekevät rekisteröinnin yksin, aikaa rekisteröintiin kuluu noin kuukausi ja maksut muodostuvat seuraavasti: Valtion maksu – 2 000 ruplaa (60 euroa), julkisen notaarin maksu – 200 ruplaa (6 euroa), kirjattu postilähetys – 60 ruplaa (2 euroa), yhteensä 68 euroa. Jos perustajat haluavat käyttää asianajoyhtiötä, rekisteröinti kestää 7-10 päivää ja maksaa noin 100 – 200 euroa.

Yrityksen perustamisprosessi esitettiin tässä hyvin yleispiirteisellä tasolla. Kuten aiemmin kerrottiin, yrityksen perustamisesta ja etabloitumisesta Venäjälle löytyy tarkkoja esityksiä muista teoksista, joihin on syytä tutustua, mikäli asiasta haluaa tarkempaa tietoa.

6 RISKIEN HALLINTA JA RISKIANALYYSI

6.1 Tunnistetaan riskit toteutumisen todennäköisyyksineen

Riskien hallinta ja arviointi sekä riskianalyysi ovat yritystoimintaan läheisesti liittyviä käsitteitä. Riskiä tarkastelemalla tunnistetaan uhat, joita vastaan pyritään suojautumaan. Riskien hallinnassa tiedostetaan ei-toivottujen tapahtumien luonne ja laajuus sekä määritellään hyväksyttävä riskitaso. Riskien hallinta lähtee riskilajien tunnistamisesta. Ensimmäinen osa riskinarviointia on vaaran tunnistaminen, jossa yritetään selvittää aiheuttaako tutkittava tekijä vaaraa ihmiselle, omaisuudelle ja ympäristölle. Riskien arvioinnilla yritys arvioi ei-toivottujen tapahtumien seurauksia ja niiden vaikutuksia (Miettinen 1999, 50 — 51).

Riskejä voidaan ryhmitellä monella eri tavalla. Ulkoiset ja sisäiset riskit, tiedostetut ja tiedostamattomat riskit, vanhat ja uudet riskit sekä välilliset ja välittömät riskit kuuluvat yleisimmin käytettyihin riskiryhmittelyihin. On olemassa myös muita tapoja ryhmitellä riskejä, kuten tapahtuman seurausten (vähäinen, haitallinen, vakava) tai tapahtuman todennäköisyyden (epätodennäköinen, mahdollinen, todennäköinen) mukaan tapahtuva luokittelu. Riskien kartoituksessa ja ryhmittelyssä käytetään useita edellä mainittuja luokittelutapoja auttamaan riskien tunnistamistyötä. Haastavinta on riskien tunnistaminen ja sen jälkeinen luokittelu erilaisiin toteutumisen ja vakavuuden asteisiin. Aikaisempi kokemus auttaa riskien ryhmittelyssä ja analysoinnissa.

Riskianalyysi on yrityksen ja organisaation työkalu tulevaisuuden tuomien haasteiden vastaamiseen. Riskianalyysi on yksityiskohtainen tekninen tutkintaprosessi, jossa selvitetään ei-toivotut tapahtumat. Riskianalyysi antaa kuvan siitä, mitä tunnettuja riskejä on olemassa ja miten ne vaikuttavat toteutuessaan. Analyysin tuloksena organisaation vaihtoehtoiset toimenpiteet mitoitetaan kustannustehokkaasti vastaamaan riskien todennäköisyyksiin. Riskianalyysissä siis tutkitaan minkälainen, missä, milloin, miten ja miksi riski voi toteutua. Riskilajeja ovat liiketoiminta-, kilpailu-, suhdanne-, investointi-, tuote- ja henkilöstöriskit. Markkinointi- ja rahoitusriskien lisäksi yrityksen toimintaan kohdistuu lukuisia normaaliaikojen häiriötilanteita, joihin rikollisuusriskitkin voitaneen sisällyttää (Harju & Söder 2007). Osana rikollisuusriskien hallintaa Samociuk, Iyer & Lehtosuo (2004) esittävät väärinkäytöksiä ennaltaehkäisevän ja paljastavan riskianalyysityön terävöittämistä yrityksissä. Väärinkäytösten kuten petosten ja varkauksien hallintastrategia kuuluu osana yrityksen yleistä riskienhallintaa. Psykologisten ja sosiaalisten riskien tunnistaminen ja ennakointi on haasteellinen tehtävä tekniselle riskikartoitustyölle. Lisäksi niiden vaikutuksia on hankala ennustaa.

Yrityksen riskianalyysiin kuuluu pääperiaatteena a) organisaation toimintaympäristön määrittely, b) riskien tunnistaminen, c) riskien arviointi, d) ris-

kien priorisointi, ja e) riskien hallintaan kuuluvat valinnat. Turvallisuusalalla sopimus yhteisistä käsitteistä on ollut jatkuva haaste. Turvallisuusjärjestelmien moninaisuudesta johtuen terminologia on ongelmallista. Puhuttaessa riskeistä pitää ensin määritellä mikä on vaara. Vaara on mahdollinen vahingon lähde tai vahingon mahdollistava tilanne. Riski puolestaan on sellaisen tapahtuman mahdollisuus, joka aiheuttaa tai josta seuraa henkilövahinkoja tai aiheutuu ympäristö-, kulttuuri- tai taloudellisille arvoille menetyksiä.

- Tapaturmat ja onnettomuudet
- Suuronnettomuudet lähialueella
- Arvaamattomasti tai väkivaltaisesti käyttäytyvät henkilöt
- Rikollisuus
- Tuhotyöt ja ilkivalta
- Tuotantoprosessien tekniset toimintahäiriöt
- Kiinteistötekniikan ja kunnallistekniikan häiriöt
- Tulipalot: tahalliset tai tahattomat
- Lääkehuollon ongelmat
- Tietoturvallisuuden ja tietosuojan ongelmat
- Tietoteknisen varaosahuollon ongelmat
- Viestintäjärjestelmien häiriöt
- Ruokahuollon häiriöt
- Terrorismi
- Luonnon aiheuttamat vahingot: tulvat ja myrskyt

Riski on vahinkotapahtuman todennäköisyys kerrottuna vaikuttavuudella. Riskien hallinnalla tarkoitetaan kokonaisnäkemystä olemassa olevista vaaroista sekä järjestelmällistä tutkimusta siitä, miten vaaroista aiheutuvat menetykset voidaan minimoida, sekä miten voidaan valita edullisimmat hallintakeinot. Riskianalyysi on sikäli kulttuurista riippumatonta toimintaa, että riskien ilmaantumisen ja torjunnan lainalaisuudet pätevät globaalisti. Tämä tarkoittaa, että Venäjän yritystoimintaan liittyvää riskianalysointia voi tehdä kotimaassa (Suomessa) mutta sillä edellytyksellä, että toimintakenttä tunnetaan läpikotaisin.

6.2 Analyysikehikko

Riskin analyysissä lähdetään riskin tunnistamisesta. Ensin pitää tietää mikä on riski. Riski on todennäköisyys sille, että jokin haitallinen asia tapahtuu. Esimerkiksi tulva on harvoin esiintyvä uhka eli riskinä pieni. Analyysin tehtävä on ensin löytää nimi riskille ja sen toteutumisen todennäköisyys. Riskin suuruus perustuu tutkimustietoon. Intuitiivista aivoriihimenetelmää käytetään tutkimustiedon lisäksi riskin arviointiin. Monesti tuttu riski mielletään pienemmäksi kuin tuntematon riski. Tunnistamaton riski on kuitenkin suurin riski. Thaimaan tsunami voidaan laskea tällaiseksi tunnistamattomaksi riskiksi, jonka toteutuminen aiheutti suuret menetykset. Toteutumisen todennäköi-

syydet ja seurauksien subjektiiviset arviointimenetelmät voivat viedä analyysiä harhaan mutta toisaalta intuitiivinen metodi kykenee löytämään sellaisia riskitekijöitä, joita ei aiemmin ole tapahtunut tai otettu huomioon. Riskianalyysin tarkoitus on tunnistaa myös tuntemattomat riskit ja löytää keinot niiden vähentämiseen. Riskien tunnistamisen ja arvioinnin jälkeen etsitään menetelmät riskien hallintaan tai ehkäisyyn. Riskien kartoituksessa analysoidaan sekä yrityksen sisäinen että ulkoinen toimintaympäristö.

Kuva: Vesa Koivumaa

Riskien hallinta puolestaan vaatii sekä sisäisiä että ulkoisia turvallisuusratkaisuja, toimintaohjeita, koulutusta ja välineistöä. Yritykseen kohdistuvat ulkoiset ja sisäiset riskit riippuvat huomattavassa määrin yrityksen koosta, sijainnista, toimialasta ja toimintakokemuksesta. Useimmiten kaikkia vaaroja ei kyetä huomioimaan. Erilaisia tarkistuslistoja ja vakioituja luetteloita voi käyttää apuna riskien kartoituksessa ja arvioinnissa.

Riskien hallinta on organisaation tavoitetila. Riskienhallinta rakentuu päätöksenteosta ja sen mukaisesta toiminnasta, jolla yritetään vähentää riskin arvioinnissa esille tulleita riskejä. Riskien hallinta ei ole enää tieteellistä toimintaa vaan sitä ohjaavat myös talouden, politiikan ja sosiaalisen elämän lainalaisuudet sekä ihmisten käsitykset ja asenteet. Riskien hallinta vertailee erilaisia toimenpidevaihtoehtoja ja valitsee sopivimmat (kustannustehokkaimmat) keinot riskien vähentämiseksi tai eliminoimiseksi. Kaikkien riskien hallitseminen on mahdotonta. Päätöksenteossa pitää kyetä tekemään tärkeysjärjestyksen pohjalta valintoja, joiden vaikutus on tehokkain annettujen resurs-

sien puitteissa. Riskien hallintaan on kehitetty erilaisia työkaluja joita on tarjolla kaikille (ks. esimerkiksi http://www.pk-rh.com). Riskien hallinnan toimintatavat jakautuvat riskin ottamiseen (hyväksymiseen), riskin välttämiseen (toteutumisen eliminointi), riskin siirtämiseen (vakuuttaminen) ja riskin alentamiseen eli pienentämiseen siedettävälle tasolle (esimerkkinä vaikkapa panssaroidut arvokuljetusajoneuvot).

Yrityksen toimintaympäristön analyysissä käydään läpi:

- yrityksen sisäinen toimintakenttä
- yrityksen tavoitteet, strategiat ja niihin kuuluvat tehtävät
- tuotantoprosessit, avainprosessit
- yrityksen toimintaan läheisesti liittyvät osapuolet
- johtajisto ja henkilöstö

Ulkoinen toimintakenttä

- ulkoisen toimintaympäristön yleinen tila (vakaus, rikollisuus, häiriötekijät)
- yhteistyö toimintaympäristön kanssa, kanssakäymisen tavat
- tärkeimmät ulospäin menevät ja sieltä tulevat signaalit, tuotteet, palvelut

Riskien tunnistaminen

- organisaation toimintaan vaikuttavien tekijöiden (sisäisten ja ulkoisten) luettelointi
- alueelliset ja paikalliset riskit

Riskien arviointi

- riskien realisoitumisen todennäköisyydet
- riskien toteutumisen vaikutukset (positiiviset ja negatiiviset)

Riskien asettaminen tärkeysjärjestykseen
- riskien järjestäminen toteutumis- ja vaikuttavuusjärjestykseen
- riskien ryhmittely ja luokittelu (sisäiset – ulkoiset, lyhyen tähtäimen – pitkän tähtäimen)

Riskien torjunnan ja hallinnan keinojen valinta
- skenaarioiden eli tulevaisuuden vaihtoehtoisten tapahtumakuvausten laatiminen
- suunnitelmien laatiminen eri skenaarioiden varalta ottaen huomioon todennäköisimmät ja epätodennäköisimmät tapahtumakulut sekä lievästi haitalliset että ylivoimaiset skenaariot

Riskientorjuntasuunnitelman laatiminen

- Yksittäisten riskienhallintamenetelmien integroiminen kokonais-suunnitelmaksi
- Mahdollisimman kustannustehokkaiden riskienhallintamekanismien kehittäminen
- Suunnitelman toteutumisen seuraaminen ja korjausten tekeminen saatujen kokemusten mukaan

Venäjän liiketoiminnan riskianalyysissä tulee erityisesti ottaa huomioon:

- yritysvaltaus
- tulipalo
- lainvalvonta- ja muiden viranomaisten tarkastukset
- informaation vuotaminen (kilpailijalle)
- murrot, esimerkiksi varastoihin
- tavarantoimittajien ja asiakkaiden harjoittamat petokset

Riskien tunnistaminen, analyysi ja hallinta on prosessi, jossa sovellettavalla viestinnällä organisaation sisälle ja ulospäin voidaan ennaltaehkäistä pelkoja ja epävarmuuksia. Myös ei-asiantuntijatahojen, kuten työntekijöiden, pitää voida saada osallistua prosessin eri vaiheisiin. Yleensä tämä riskikartoituksen alussa tarvittava osallistujavaihe kuuluu olennaisesti riskien tunnistamiseen, koska henkilöiden kokemustausta voi tuoda mukaan uusia ajatuksia. Työntekijä on paras oman työpisteensä asiantuntija. Onnistuakseen riskianalyysiin kuuluvan viestinnän pitää olla kaksisuuntaista. Viestintä lisää luottamusta johdon kykyyn hallita riskejä, jolloin erilaiset ennustamattomat sosiaaliset ja psykologiset riskit vähenevät ja turvallisuusasenne kehittyy myönteiseen suuntaan.

Riskikartoitus, analyysi ja hallinta eivät ole kovinkaan monimutkaisia asioita vaikka käsitteistö voikin vaikuttaa teoreettispitoiselta. Teemme tietoisesti ja tiedostamatta riskinhallintatyötä päivittäin. Lähtiessämme ajamaan polkupyörällä käymme ensin (ainakin alitajuisesti) läpi mahdolliset onnettomuudet ja vahinkotapahtumat jotka meitä voivat matkan varrella kohdata. Samalla pohdimme mitä teemme jos polkupyörämatka katkeaakin vaikkapa pyörän rikkoutumiseen. Lisäksi pohdimme säätilan vaikutusta liikkumiseemme. Tämän riskikartoituksen (riskien tunnistamisen) jälkeen teemme analyysin siitä miten tunnistettuihin riskeihin voidaan vastata. Analyysin tulosten mukaisesti varustaudumme tuleviin haasteisiin. Varusteisiin kuuluvat vaikkapa sadetakki, kypärä, pumppu, renkaan paikkausvälineet ja evät. Tästä siirrymmekin sujuvasti riskien hallinnan puolelle. Kun lähdemme sateeseen, otamme riskin omalle vastuullemme. Ympärillämme realisoituu jatkuvasti riskejä, joita osasimme arvioida liikkeelle lähtiessämme. Vältämme polkupyörän lähes varman rikkoontumisen riskin valitsemalla metsäpolun sijasta maantien. Polkupyörän varkauden varalta kotivakuutuksessa olemme siirtäneet riskin vakuutusyhtiölle. Kaatumisen osalta loukkaantumisen riskiä on alennettu pyöräilykypärän avulla.

Venäjällä riskikartoitus ja riskien hallinta vaativat hyvää paikallis- ja aluetuntemusta sekä tarkkoja tietoja talouselämän ja yhteiskunnan toiminnoista. SVKK ry:n vuonna 2005 tekemän kyselyn mukaan Venäjätoimintojen riskit jakautuvat poliittisiin ja taloudellisiin riskeihin, lainsäädännön muutoksiin, omaisuusriskeihin, kilpailuriskeihin, finanssiriskeihin, rikollisuuteen, yrityksen sisäisiin riskeihin sekä kaupan esteisiin ja syrjintään. SVKK ry on esittänyt tutkimuksessaan seikkaperäisen listauksen kuhunkin riskikategoriaan kuuluvista konkreettisista riskeistä, joten tässä käsikirjassa voidaan asia jättää vähemmälle. Suoranaisista turvallisuustekijöistä muodostuvat riskit kietoutuvat rikosriskeihin, joita on kuitenkin kokenut vain noin 30 % yrityksistä (SVKK ry 2005, 73 – 75).

6.3 Turvallisuusympäristöanalyysi

Turvallisuusympäristöanalyysi on Venäjällä käytössä oleva riskianalyysiä laajempi käsite, joka korostaa yhteiskunnallisten ja sosiaalisten tapahtumien merkitystä yritykseen kohdistuvaan riskitasoon. Turvallisuusympäristöanalyysillä on Venäjällä yhteys myös vartioimisliikkeille annettaviin tehtäviin. Yhteistyön rakentaminen turvallisuuspalveluita tarjoavan yrityksen ja asiakasyrityksen turvallisuusvastaavan kanssa jäntevöityy, mikäli asiakasyritys ensivaiheessa laatii sisäistä ja ulkoista toimintaympäristöä käsittelevän turvallisuusanalyysin riskianalyysinsä rinnalle ja sen tueksi. Liiketoimintaa alueella suunnitteleva yritys vastaa, ja mahdollisimman pitkälle myös itse laatii, turvallisuusanalyysin, joka siis voidaan sisällyttää yrityksen riskianalyysipakettiin. Joitakin osia turvallisuusanalyysin laatimisesta voidaan antaa vartioimisliikkeen tehtäväksi.

Turvallisuusanalyysissä määritellään yrityksen turvallisuusjohdon ja mahdollisen ulkoisen turvallisuuspalvelun tehtävät toimialueella. Ulkoisesta ja sisäisestä turvallisuusympäristökuvauksesta (tilannekuvasta) tehdään tarpeelliset johtopäätökset sekä mitoitetaan resurssit vastaamaan analyysissä kuvattuja haasteita ja ohjaamaan toimenpiteiden suuntautumista kulloisenkin liikkuvan tilanteen mukaan. Tilannekuvaan sisältyy ensiksikin katsaus tuotannon ja markkinoiden turvallisuuteen. Kilpailijoiden voimaryhmittymät sekä alueen rikollisuuselementit rakenteineen ja toimintatapoineen otetaan tilannekuvassa huomioon ulkoisina haasteina. Muut ulkoiset uhkat kuvataan mahdollisuuksien mukaan heijastuksena kyseisen valtion, alueen ja kaupungin poliittisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta tilanteesta.

Turvallisuusanalyysin resurssikuvauksessa inventoidaan yrityksen turvallisuusorganisaation toimintakyky ja turvallisuushankintatarpeet yrityksen ulkopuolelta. Samalla tehdään työnjakoa siitä, mitkä tehtävät jäävät yrityksen turvallisuusjohdon vastattavaksi ja mistä asioista ulkopuolinen turvallisuuspalvelu huolehtii. Kuznetsov (2007, 304), painottaessaan turvallisuusanalyysin tärkeyttä yrityksen toiminnan suunnittelussa, haluaa kytkeä mukaan myös viranomaistahoja kuten miliisihallinnon (MVD) ja muut turvallisuusviranomaiset tilannekuvan keskeisiksi resursseiksi. Tilannekuvan pohjalta laadi-

taan varautumissuunnitelma erilaisten skenaarioiden pohjalta ja muodostetaan eri vaihtoehtojen mukaisia turvallisuudenhallintajärjestelmiä. Analyysin perusteella varmistetaan sisäisen ja ulkoisen turvallisuusorganisaation toimintavalmius sekä varautumisajat vastaamaan eri uhkiin.

Turvallisuustilannekuva on luonteeltaan yhteiskunnallinen analyysi, jossa esitetään ulkoisen ympäristön oleelliset tekijät puuttumatta tässä vaiheessa teknisiin yksityiskohtiin. Kuznetsovin (2007, 305) esittämässä mallianalyysissä kuvataan ensiksi yrityksen perustiedot ja toimintaperiaate, tilat, henkilöstö, yleiset taloudelliset tunnusluvut. Seuraavaksi analyysiin otetaan valtion, alueen ja kunnan (kaupungin) poliittinen ja taloudellinen tilanne sekä niiden alueiden talous, politiikka ja sosiaaliset olot joista ollaan riippuvaisia varaosahuollon, raaka-ainevirtojen tai asiakassuhteiden osalta. Yksittäisten viranomaisten, esimerkiksi tullin, toimintamuutosten vaikutukset huomioidaan analyysissä kuten myös vuodenajan vaihtelun tuomat mahdolliset erityistilanteet (kesälomat, lämmitystilanne, sähkötariffit, energian toimitusvaikeudet jne.).

Yhteiskunnan sosiaalisen tilanteen vaikutus rikollisuuteen ja sitä myöten yrityksen turvallisuuteen otetaan huomioon laajassa turvallisuusympäristöanalyysissä. Venäläisissä turvallisuusanalyyseissä on mm. huomioitu palkkaviivästymien, pakkolomien ja asumiskustannusten nousun vaikutukset paikallisella tasolla rikollisuustilanteeseen yleensä ja omaisuusrikollisuuteen erityisesti. Tätä kautta tehdään johtopäätöksiä lähitulevaisuuden vartioimistarpeista ja omaisuuden suojaamisesta. Samalla arvioidaan yrityksen kilpailukyvyn ja rahoituksen tilanne suhteessa kilpailijoihin ja kaupungin/alueen muihin yrityksiin. Tästä puolestaan tehdään johtopäätökset yrityksen suhteellisesta vetovoimaisuudesta järjestäytyneen rikollisuuden silmissä sekä mahdollisten yritysvaltausten varalta.

Yrityksen suhteellinen negatiivinen asema tulee myös ottaa huomioon. Yrityksen kilpailukyvyn heikkeneminen vaikuttaa työyhteisön ilmapiiriin, työmoraaliin ja tuottavuuteen, mikä jälleen altistaa yritystä rikollisjärjestöjen vaikutukselle sekä tietovuodoille. Yrityksen johdolle jää vastuu rajallisten resurssien oikeasta suuntaamisesta. Lisätäänkö yrityksen sisäistä ja ulkoista valvontaa ja voidaanko ylipäätään vaikuttaa joihinkin ulkoisiin muutostekijöihin kuten lainsäädäntöön ja viranomaistoimintaan. Yrityksen johto voi käyttää mallina muissa kaupungeissa toimivien vastaavantyyppisten yritysten ratkaisuja. Laajaan turvallisuusympäristöanalyysiin ollaan länsimaisissa yrityksissä vasta heräämässä. Laaja analyysi on kuitenkin merkittävä työkalu yrityksen riskianalyysijärjestelmässä. Sen käyttökelpoisuus mitataan erityisesti ennestään tuntemattomilla operaatioalueilla, joissa alueen/paikkakunnan yhteiskunnallisen ja sosiaalisen tilanteen vaikutus yrityksen menestymiseen voi olla ratkaiseva. Suomesta löytyy hyvin vähän tämän tyyppistä riskinanalyysiasiantuntemusta.

7 SOPIMUSTURVALLISUUS

7.1 Tärkeä osa yrityksen taloudellista tuvallisuutta

Sopimusturvallisuus on omalle toiminnalle edullisten ja taloudellisesti mahdollisten liiketoimintaraamien luomista. Sopimusturvallisuus liittyy kiinteästi muun muassa edellä mainittuun partnerin luotettavuuden arviointiin. Venäjän laki (siviilikoodeksi) asettaa monelle sopimustyypille muotovaatimuksia, joihin suomalaiset eivät ole tottuneet. Esimerkiksi rahoitukseen ja panttaukseen liittyvät sopimukset on aina tehtävä notaarin luona ja ulkomaankauppasopimukset tulee aina tehdä kirjallisesti. Jos erityisiä muotoja on käytettävä pääsopimuksissa, myös niitä koskevat esisopimukset ja valtuutukset on tehtävä samoja muotoja noudattaen. Venäjällä laaditut sopimukset on aina varustettava yritysten virallisilla leimoilla. Sivustoilta http://pantaliainteractive.com/ sekä http://law.rambler.ru/patterns/ löytyy valmiita mallisopimuspohjia. Suomenkielisiä epävirallisia käännöksiä sopimusmalleista esimerkiksi työsopimusten, osto-myyntisopimusten, tilin avaamisen ja asunnon vuokraamisen osalta on myös Turvallisesti Venäjällä – hankkeen sivustolla, joka löytyy osoitteesta www.finnbarents.fi/safelyinrussia2/.

Venäjällä sopimusten kirjaimellista noudattamista ollaan vasta oppimassa. Sopimukseen ei välttämättä sitouduta, vaikka suomalaiselle (länsimaiselle kauppakulttuurille) sopimus olisikin kaikki vaatimukset täyttävä ja osapuolten velvollisuudet tunnistava. Sopimus voidaan venäläisessä liiketoimintakulttuurissa edelleen ymmärtää lähinnä aikeeksi tai haluksi tehdä yhteistyötä. Pitempään länsimaisten yritysten kanssa toimineet ovat kyllä oppineet täsmällisen sopimuskäytännön. Suullisiin sopimuksiin nojautuminen ei ole harvinaista (SVKK ry 2005, 51). Vieläkin tulee esiin tapauksia, joissa esimerkiksi edustamissopimukset ovat jääneet suullisiksi ja ratkaisevissa tilanteissa Venäjällä toimiva edustajakumppani on kadonnut jäljettömiin jättäen työnsä puolitiehen. Käytännössä vain kirjallisesti tehty sopimus on Venäjällä pätevä, mikäli riitatilanne tulee eteen.

Yrityksen kannattaa aina tutustua oman alan mallisopimuksiin, joita voi saada sekä Suomen että Venäjän puolelta toimivilta yrityksiltä sekä esimerkiksi useista sopimustoimintaa käsittelevistä kirjoista. Venäjällä ei ole yleisiä pakollisia vakiosopimusmalleja. Jokainen yritys voi, Venäjän lakeja noudattaen, laatia itselleen sopimuspohjan jota yritys käyttää tyyppisopimuksena. Sopimusten laatimisessa tai ainakin niiden tarkastamisessa kannattaa käyttää ammattitaitoisten lakimiesten ja tulkkien palveluita. Mikäli mahdollista, on sopimus hyvä laatia oman yrityksen tai asiantuntijoiden toimesta, jolloin yleensä päästään omalta kannalta parhaaseen lopputulokseen ja itselle tärkeät yksityiskohdat tulevat paremmin kirjattua sopimukseen. Käytännössä kuitenkin myyjä yleensä esittää lähtökohdaksi vanhoja sopimusmallejaan, joihin mo-

lemmat osapuolet lisäävät tai poistavat sopimuskohtia. Jos sopimus laaditaan kaksikielisenä ja kieliversioissa on joitakin eroja, annetaan tulkinnassa etusija alkuperäiselle kielelle, elleivät osapuolet ole toisin sopineet. Myynti-osto, agentuuri, jakelu jne. sopimukset sovitaan pääpiirteissään kansainvälisten vakiokäytäntöjen mukaan.

Sopimustoiminnan erityispiirteitä:
- Sopimus täytyy olla kirjallisena
- Yksi sopimuskappaleista tulee olla venäjän kielellä
- Kansainväliset termit ja menetelmät (INCOTERMS, välimiesmenettely jne.) ovat vakiomuotoiset.

Venäjän viranomaisten suositusten mukaan ulkomaankauppasopimuksen tulisi sisältää ainakin seuraavat tiedot:
• sopimuksen numero
• sopimuksen allekirjoituspäivä ja -paikka
• myyjän ja ostajan viralliset nimet täydellisenä
• määrävaltio
• tavaran nimi ja täydellinen kuvaus (spesifikaatio)
• tavaran pakkaus ja merkinnät
• tavaran tilavuus, paino ja määrä
• hinta ja kokonaisarvo (toimituslauseke, valuutta, hinnanmääräytymistapa)
• maksuehdot
• pankit ja yhteystiedot
• toimitusaika
• tavaran tarkastus
• reklamaation esittäminen ja aika
• ylivoimaisen esteen määritys
• takuu
• tekninen apu, koulutus
• riitojen käsittely
• sanktiot
• allekirjoitukset
• sopimuskieli

Edellä mainitut ehdot eivät ole pakollisia kaikissa sopimuksissa ja tavaran laatu sekä toimituksen muu sisältö ratkaisee, mitä ehtoja sopimukseen viime kädessä otetaan. Myös muita kuin luettelossa mainittuja ehtoja on järkevää käyttää, jos ne ovat osapuolille tärkeitä ja selventävät sopimuksen sisältöä. Esimerkiksi rakennusalan projektiviennissä sovitaan tilaajan ja toimittajan välillä pääurakka-asioiden lisäksi ne sivuasiat, joista kukin osapuoli vastaa (sosiaalitilat, toimistotilat, sähkö, datayhteydet, vesi, mahdolliset viranomaismaksut, käyttöoppaiden käännätykset, koulutukset jne.). Käsikirjan liitteeksi on esimerkin vuoksi otettu vartioimisliikkeen mallisopimuspohja osoittamaan minkälaisia asioita pitää ottaa huomioon käytettäessä vartioimispalveluita. Yrityksellä kannattaa olla oma sopimusmalli tarjottavaksi venäläi-

selle kauppakumppanille. Sopimusmalli luo yhteneväisyyttä ja johdonmukaisuutta sopimusneuvotteluihin sekä lopulliseen kauppatapahtumaan.

7.2 Yrityksen edun varmistaminen

Oikealla tavalla hoidettu sopimusmenettely antaa vahvan takeen yritystoiminnan jatkuvuudesta ja taloudellisesta turvallisuudesta. Mitään yhtenäistä ohjeistusta osto-myyntisopimusten toimivuuteen ei voi antaa petoksia vastaan mutta seuraavassa esitetyt keinot ovat kaikkein tärkeimmät:

- Tavara maksetaan kun se on vastaanotettu. Tilijärjestelyt sovitaan hyvillä ehdoilla (esimerkiksi puskuritili, avautuu vasta tavaran saapuessa). Pitää varautua siihen, että tilin avautumisen asiakirjoja voidaan väärentää;
- Vaikka partnerin kanssa onkin mennyt hyvin pari edellistä liiketointa, ei se merkitse sitä, että kolmas, vähän suurempi hanke, onnistuisi yhtä hyvin. Riski kasvaa varsinkin jos suuren liiketoimen yhteydessä partneri pääsee järjestelemään rahoitusta;
- Sopimusta solmittaessa on pidettävä huoli siitä, että yritys pääsee mukaan yhteistyön kaikkiin oleellisiin vaiheisiin, rahojen käyttöön, menopuoleen ja tulojen jakamiseen. Sopimuksessa määritetään tarkasti yrityksen taloudelliset intressit. Jos niitä ei noudateta, voi vaatia kompensaatiota;
- Poikkeuksellisen edullisiin tarjouksiin ja sopimuksiin ei kannata lähteä. Ainakin on selvitettävä tarkemmin niiden toteutumisedellytykset;
- Tavarantoimituksen viivästymisen sanktiot tulee määritellä sopimuksessa;
- On ehdottomasti perehdyttävä partneriyrityksen perustamissopimukseen/yhtiösääntöön;
- Pitää selvittää onko partneriyrityksellä oikeus harjoittaa sopimuksenmukaista toimintaa. Tulee myös varmistaa, että kyseisellä johtajalla/edustajalla on sopimuksenteko(allekirjoitus)-oikeus ilman ylemmän johdon hyväksyntää. Jos partneri vetoaa tunnettuihin ja vakaisiin perustaja/omistajatahoihin, asia pitää varmistaa yhtiön perustamisasiakirjasta. On myös hyödyllistä tutustua yrityksen tilinpäätökseen ja taseeseen;
- Sopimuksen allekirjoittajan passi (henkilöllisyys) ja allekirjoitusvaltuus tulee varmistaa sekä lisäksi yrityksen nimen ja leiman sekä sopimuksessa ja muissa papereissa olevien nimien vastaavuus;
- Sopimustekstissä ei saa vedota tai viitata muihin kuin sopimuksen allekirjoittajien yrityksiin. Erityisen varovainen pitää olla jos sopimus solmitaan tunnetun yrityksen nimissä mutta maksut suoritetaan toisen yrityksen osoitteeseen (siinäkin tapauksessa että jälkimmäistä kutsutaan tytäryritykseksi tai edustajaksi);
- Tarjottavien panttien todentaminen;
- Takuuta tarjottaessa tulee varmistua takuun taustoista, omistajasuhteesta;

- Tilifaktuurassa sekä vastaanotto- ja luovutuspapereissa ilmoitettujen määrien ja laadun varmistaminen;
- Tulee minimoida omien työntekijöiden tarve siirtyä toisen yrityksen palvelukseen;

Kuva: Pekka Iivari

Sopimuksen asianmukaisuus varmistetaan omien lakimiesten ja sopimustoimintaan erikoistuneiden konsulttiyritysten käytöllä. Ote ei saa herpaantua edes hyvältä näyttävän yrityksen edessä. Venäjältä löytyy ulkokuoreltaan moitteettomia firmoja, joiden tavoitteena on ansaita kumppaniyrityksen jakamaton luottamus mutta lopullisena aikeenaan petoksen tekeminen. Luotettavalta näyttävän yrityksen toimihenkilöillä voi olla väärennetyt passit henkilötodistuksina.

Pääsääntöisesti sopimusoikeudelliset riidat käsitellään siviilijuttuna välitystuomioistuimissa. Hyvän juridisen valmistelutyön omaava sopimustaho on näissä jutuissa vahva osapuoli. Se ei ole mikään uutinen, että sopimuksen neuvotteluvaiheessa testataan osapuolten liiketoimintataito, yrityskulttuurin tuntemus ja suhdeosaaminen. Sopimuksen neuvottelu- ja solmimisvaiheissa ei kielitaito ole pahitteeksi. Karkea sääntö kuuluu, että mitä pienempi yritys, sitä tärkeämpää on osata sopimuskumppanin kieltä. Suurilla yrityksillä on varaa ja riittävästi nimeä vaikuttaa sopimusneuvotteluihin omalla painollaan. Suuryritysten neuvotteluissa varsinaisella kielitaidolla ei ole huomattavaa merkitystä.

8 LISENSSIT JA SERTIFIKAATIT VENÄJÄLLÄ

8.1 Lisenssi

Lisenssi tarkoittaa lupaa eli oikeutta harjoittaa luvanvaraista toimintaa. Valtio suorittaa lisensioinnin avulla valvontaa niiden asioiden osalta, jotka ovat valtion kannalta strategisia tai erityisiä (turvallisuus)vaatimuksia sisältäviä toimintoja. Luvanvaraisiin aloihin kuuluvat sellaiset toiminnot, joiden harjoittaminen voi vahingoittaa kansalaisten oikeuksia, laillisia etuja, terveyttä, valtion puolustusta ja turvallisuutta sekä Venäjän Federaation kansojen kulttuuriperinnettä. Sertifikaatti puolestaan on laatustandardi, jonka tulee täyttyä ennen kuin toimilupaa haetaan. Toimintaa pitää myös harjoittaa lisenssin velvoittamalla tavalla. Joskus sertifikaatti toimii markkinointiapuna kirittämässä tuotteen menestymistä markkinoilla. Yritys tarvitsee erikseen lisenssin jokaista sellaista luvanvaraista toimintaa varten jota aiotaan harjoittaa. Federaation elimen myöntämällä lisenssillä saa toimia koko Venäjän alueella. Jos subjektin lisenssiorganisaatio on myöntänyt luvan, saa toimintaa harjoittaa vain kyseisen subjektin alueella.

Yrityksen toiminnan on täytettävä tietyt ehdot ja vaatimukset joita lisenssin myöntäjä asettaa juridiselle henkilölle tai individuaaliyrittäjälle. Federaation valtiolliset viranomaiset sekä aluehallinnot ja paikallisen itsehallinnon organisaatiot myöntävät lisenssejä. Lain mukaan lisenssin pitäisi saada 45 päivän kuluessa hakemuksen jättämisestä. Mikäli aluehallinto on myöntänyt lisenssin, on se voimassa ainoastaan kyseisen Venäjän subjektin alueella. Lisenssin minimiaika on 3 vuotta mutta lyhyempääkin lupaa voi hakea erityisestä syystä. Lisenssiä voi myös jatkaa lisenssinhaltijan toiveen mukaan, mikäli lisenssiehtojen rikkomisia ei ole tapahtunut luvanvaraisen toiminnan aikana. Lisenssin alaista toimintaa Venäjällä on:

- Lentokonetekniikka (tuotanto ja korjaus);
- Kryptografisten laitteiden levittäminen ja muu palvelu siihen liittyen;
- Teknisten kuuntelu- ja seurantalaitteiden paljastukseen liittyvä toiminta, paitsi jos on omaan tarkoitukseen;
- Tiedon salaamiseen salakielen avulla liittyvät toimet: salaustekniikoiden kehittäminen ja tuottaminen sekä tiedon ja telekommunikaatiosysteemien suojaaminen salakielen avulla;
- Elektronisiin allekirjoituksiin, niiden omistajien rekisteröintiin, elektronisten allekirjoituspalveluiden vuokraamiseen ja elektronisten allekirjoitusten oikeellisuuden tarkistamiseen liittyvien palveluiden tuottamiseen liittyvät toimet;
- Luottamuksellisen tiedon suojaamiseen tarkoitettujen tarvikkeiden tuotanto tai kehittely ja luottamuksellisen tiedon suojaaminen;
- Kustannustoiminta;

- Salaisen tiedon hankintaan tarvittavien laitteiden valmistus, hankkiminen ja levittäminen;
- Arvopapereiden ja vastaavien väärennöksiltä suojattavien dokumenttien valmistaminen;
- Sotilasteknologian ja aseiden valmistaminen, korjaus, käyttö ja myynti;
- Tuliaseiden pääosien ja patruunoiden valmistaminen ja myynti;
- Aseiden ja patruunoiden näyttely ja kerääminen;
- Räjähteiden ja niiden osien valmistaminen sekä käyttö;
- Kemiallisten aseiden säilytys, kuljettaminen ja hävittäminen;
- Räjähdysvaarallisten, palovaarallisten ja kemiallisesti vaarallisten tuotannollisten kohteiden käyttö;
- Teollisuusturvallisuuden asiantuntijatyöt;
- Räjähdysaineiden valmistus teollisuutta varten, tällaisten räjähteiden säilytys, käyttö ja levitys;
- Pyroteknisten tuotteiden valmistus ja IV sekä V -luokkaisten pyroteknisten tuotteiden levitys;
- Tulipalojen varoitus- ja sammutustoiminta;
- Paloturvallisuuslaitteiden asennus, korjaus ja huolto;
- Geometrinen mittaustoiminta (markscheider -työ);
- Kulttuurimuistomerkkien restaurointi;
- Geodesia, kartografia;
- Hydrometeorologisiin ja geofyysisiin prosesseihin ja ilmiöihin vaikuttava työ;
- Hydrometeorologian ala;
- Farmasia, lääkkeiden valmistus, lääketeollisuustekniikan palvelutoiminta (huolto);
- Proteesien ja ortopedituotteiden valmistus tilaustyönä;
- Narkoottisiin ja psykotrooppisiin tarkoituksiin sopivien kasvien kasvattaminen;
- Narkoottisiin ja psykotrooppisiin tuotteisiin liittyvä toiminta;
- Infektiosairauksien hoitotoiminta;
- Meri- ja vesistökuljetukset sekä ilmakuljetukset;
- Ajoneuvokuljetustoiminta mikäli se käytössä on yli 8 henkilöä vetävä ajoneuvo, poislukien käyttö omaan tarkoitukseen;
- Rahtitoiminta (huolinta);
- Rautatiekuljetustoiminta;
- Vaarallinen rahtaustoiminta;
- Vaarallisten jätteiden kerääminen, käyttö, neutralisointi, kuljetus ja siirtäminen;
- Pelibisnekseen kuuluvien laitteiden tuotanto ja myynti;
- Rahapelitoiminta;
- Yksityinen vartioimisliike- ja etsivätoiminta;
- Värimetalliromun ja metallurgiaromun jalostaminen ja myynti;
- Panttilainaamotoiminta;
- Jalometallien ja jalometalleja sisältävien korujen tuotanto;
- Viljan ja siitä valmistettujen tuotteiden osto ja myynti;
- Antiikkituotteiden myynti;

- Arvontojen organisointi ja toteuttaminen;
- Polttoaineen jakelupisteen toiminta;
- Venäjän kansalaisten työllistäminen ulkomailla;
- Audiovisuaalisten tuotteiden valmistus;
- Auditointi (ei tarvita lisenssiä tammikuun vuoden 2007 jälkeen);
- Investointirahastotoiminta, investointirahastojen ja ei-valtiollisten eläkerahastojen sekä eläkevakuutusten hallinnointi ja niihin liittyvä sijoitustoiminta;
- Kosminen toiminta;
- Terveydenhuoltotoiminta;
- Sähköenergian myynti;
- Lentoturvallisuustyö;
- Matkatoimisto- ja matkanjärjestäjätyö (ollaan luopumassa lisensioinnista heinäkuussa 2007 kun rahavakuusjärjestelmä tulee käyttöön);
- Rakennusten ja talotekniikan rakentaminen ja muu projektityö sekä suunnittelu- ja insinöörityö poislukien väliaikaisluonteinen ja avustava toiminta (ollaan luopumassa lisensioinnista);

Jos kyse on kemiallisen alan toiminnasta, räjähdysvaaraa aiheuttavasta toiminnasta sekä toiminnasta vaarallisessa teollisuuskohteessa, esimerkiksi rakentamisesta siellä, niin lisenssiviranomaisena toimii esimerkiksi Murmanskin alueella Rostehnadzorin teknologisen ja ekologisen tarkastuksen hallinto (Управление по технологическому и экологическому надзору Ростехнадзора по Мурманской области), postiosoite: Kolskii Prospekt 1, puh. + 7 8152 254 691.

Yllämainitusta luvanvaraisten toimintojen listasta siis puuttuvat ne toiminnot, jotka vapautettiin luvanvaraisuudesta 1.1.2006 lähtien. On syytä muistaa, että laki lisensioinnista ei koske ulkomaankauppatoimintaa, tullaustoimintaa, ympäristönsuojelua ja luonnonresurssien käyttöä sekä intellektuaalisen omaisuuden käyttöä. Niitä säätelevät omat lakinsa. Esimerkiksi maankäytön ja luonnonresurssien hyödyntämisen osalta pitää olla yhteydessä aluehallintojen luonnonresurssiosastoihin, jotka antavat ohjeita ja määräyksiä alueidenkäytölle mukaan lukien maa-ainesten otto ja vesistöjen muuttaminen. Matkailutoiminnan lisensiointi päättyy rahoitustakuun tullessa voimaan kesällä 2007. Venäjällä rekisteröityjen matkailuyrittäjien pitää maksaa 10 miljoonan ruplan vakuus jotta ulkomaanmatkailutoimintaa saa harjoittaa. Kotimaanmatkailussa vakuus on huomattavasti pienempi.

Luvanvaraisen toiminnan lisenssihakemuksessa pitää olla:

1. Yrityksen täydellinen nimi ja yrityksestä käytettävä lyhenne, yritysmuoto, osoite, lisensioidun toiminnan sijaintipaikka, yrityksen valtiollinen rekisterinumero (joka siis Suomessa y-tunnus), sekä yritysrekisteriote;

2. Individuaaliyrityksen nimi, yrityksestä vastaavan henkilön nimi isännimineen, asuinpaikka, osoite, josta käsin lisensioitua toimintaa harjoitetaan, valtiollinen rekisterinumero (y-tunnus), yritysrekisteriote;
3. Verovelvollisuustunnus (ote siitä, että on veroluettelossa);
4. Lisensioitava toiminta, jota aiotaan harjoittaa (koodi löytyy esim. lisenssilaista);
5. Yrityksen perustamisasiakirjat alkuperäisinä tai notaarin vahvistamina kopioina;
6. Etukäteen suoritetun lisenssihakemuksen vastaanottomaksun kuitti;
7. Lisäksi kopiot asiakirjoista (pätevyystodistukset, koulutus yms.), jotka mahdollistavat yrityksen (henkilön) toiminnan kyseisellä luvanvaraisella alalla.

Lisenssin hakija saa diaarinumeron päivämäärineen todistukseksi hakemuksensa jättämisestä. Lisenssivirasto on oikeutettu suorittamaan tarkistuksia asiakirjojen aitoudesta ja todenmukaisuudesta sekä yrittäjän mahdollisuuksista toimia alalla. Lain mukaan lisenssimaksu ei saa ylittää kolminkertaista minimipalkkaa, joka on laissa määritelty (minimipalkka tämän kirjoittamishetkellä n. 120 ruplaa). Lisensseistä on kokemusten mukaan peritty jopa 1 000 ruplaa eli noin 35 euroa. Hakemuksen jättömaksu on 300 ruplaa eli noin 8 euroa. Lisenssin rekisteröintimaksu on 100 ruplaa eli noin 3 euroa. Lisenssiluvan kopiointi ja tiedonhaku lisenssirekisteristä maksaa 10 ruplaa eli noin 0,27 euroa.

Lisenssipäätös tulee 45 päivän sisällä postitse lupamaksuosoituksineen. Itse lisenssi tulee kolmen päivän kuluessa siitä kun lupamaksu on maksettu. Maksu pitää maksaa 3 kuukauden kuluessa. Muutoin lisenssi raukeaa. Kadonneen lisenssitodistuksen tilalle saa uuden mutta se maksaa. Lisenssipäätöksestä saa valittaa. Mikäli toiminnassa, osoitteessa tai nimessä tapahtuu muutoksia, on lisenssinhaltija velvollinen välittömästi ilmoittamaan muutokset lisenssivirastoon.

Erityisellä perusteella lisenssin voi saada yksinkertaistetussa ja nopeutetussa järjestyksessä seuraaville toimialoille:

- Palovaarallisten tuotannollisten kohteiden käyttö
- Kulttuurimuistomerkkien korjaus
- Merirahti- ja sisävesikuljetukset sekä ilma- ja rautatiekuljetukset
- Vaarallisten aineiden huolinta

Hallinnollisten rikkomusten laissa määritellään rangaistukset lisenssinalaisen toiminnan harjoittamisesta ilman lupaa. Sakon määrä on huomattava ja takavarikoilta ei voi välttyä. Laittomasta liiketoiminnasta (rikoslain mukaan) rangaistaan jopa 300 000 ruplan sakkoon tai muulla tavalla, esimerkiksi työtunteina laskettuun sakkoon, tai 4 – 6 kuukauden vapauden menetykseen.

Lisenssin myöntäjistä löytyy tyhjentävä lista mm. www.mbm.ru sivuilla. Lisensseistä saa hyvää tietoa myös sivustolta www.licensed.ru. Valtion virastot myöntävät lisenssejä toimialan mukaan. Sisäministeriö MVD esimerkiksi myöntää vartioimisliiketoiminnan luvat, terveysministeriö lääkealan luvat, kulttuuriministeriö kulttuurimuistomerkkien korjaamisen luvat ja liikenneministeriö liikennöintiluvat. Yrityskyselyjen mukaan toimiluvan ja tuotesertifikaatin hankinta ei ole Venäjällä kovin helppoa tai sitä on jopa vaikeutettu. Jopa kolmannes yrityksistä on sitä mieltä, että viranomaiset asettavat keinotekoisia esteitä ja esittävät lainvastaisia vaatimuksia toimiluvan ja sertifikaattien haun yhteydessä (SVKK ry 2005, 87).

8.2 Sertifiointi

Sertifioinnilla, joka määritellään Federaation lainsäädännössä, pyritään ennaltaehkäisemään huonolaatuisten, vaarallisten ja väärennettyjen tuotteiden pääseminen markkinoille. Väärennökset ja piraattituotteet muodostavat huomattavan riesan Venäjän markkinoilla. Kuluttajan on vaikeaa, jopa mahdotonta, havaita eroa aidon ja väärennöksen välillä. Sertifioinnilla varmistetaan myös kuluttajan turvallisuuden minimitaso. Sertifioinnista vastaava asiantuntijavirasto on Federaation teknisen sääntelyn ja metrologian virasto (Rostehregulirovanie). Tällä hetkellä Venäjän sertifiointijärjestelmään kuuluu lukuisia valtion ulkopuolisia kaupallisia toimijoita joten järjestelmä on vuosien varrella muodostunut melkoisen sekavaksi. Sekavuutta ja puutteellista valvontaa osoittaa se, että sertifikaatin voi käytännössä ostaa ilman, että tarkastetaan todellisia tuotantoon ja tavaraan liittyviä vaatimuksia. Valtiolla on tarkastusvelvollisuus mutta kaikkeen valvontaan ei ehditä. Huonolaatuisen tuotteen poistaminen markkinoilta on osoittautunut lähes mahdottomaksi. Tästä syystä käytännössä tuomioistuimet ovat joutuneet ottamaan teknisen sääntelijän roolin. Suomessahan tämä rooli on kuluttajavirastolla.

Laatusertifiointi perustuu vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoinen sertifiointi kuitenkin kannattaa. Sillä osoitetaan, että tuotteen laatu täyttää vaatimukset. Se tuo myös lisäarvoa markkinointiin ja kohottaa mainetta kuluttajien silmissä. Venäjän kuluttajainstituutti (RIPI) suosittelee vapaaehtoista sertifiointijärjestelmää. RIPI:llä, joka on riippumaton instituutti, on oikeus sertifioida ja tarkastaa sertifikaatteja ja kyseisen instituutin palveluita suositellaan käytettäväksi.

Venäjällä on käytössä 19 erilaista pakollista sertifiointijärjestelmää, joista pääasiallinen on Gosstandardin asetuksella toimiva GOST. Se sertifioi yksityiseen kulutukseen tuotteita ja rakennustarvikkeita. Tuotteiden teknisistä ominaisuuksista on säädetty mm. laissa 27.12.2002 (Federaation laki numero 184). Pakollisen sertifioinnin alaisista tuotteista on hyvin yksityiskohtaiset listat Venäjän lainsäädännössä ja asetuksissa. Tyhjentävä luettelo löytyy standardisoinnin, metrologian ja sertifioinnin valtionkomitean asetuksesta 23.2.1998, jota on muutettu 27.9.2001. Sertifioinnin voi hoitaa myös Suomessa sijaitseva sertifiointiliike. Jotkin Suomessa toimivat sertifiointiyrityk-

set ovat yhteistyösuhteessa Venäjän suurimpaan sertifiointiyhtiöön ZAO Rostestiin (www.rostest.ru).

Kuolan niemimaalla sertifioinnista saa lisätietoa Murmanskin aluehallinnosta (esimerkiksi aluehallituksen matkailun portaalissa on hyvää tietoa matkanjärjestäjien sertifioinneista), Pohjoisesta kauppakamarista ja Murmanskin standardisoinnin, metrologian ja sertifioinnin keskuksesta:

ФГУ "Мурманский центр стандартизации, метрологии и сертификации"
Ulitsa Festivalnaja 25, Murmansk
Puh/faksi: +47 789 10781, +47 789 10843 (Norjan linja)
Puh: +7 8152 47 23 56
Faksi: +7 8152 28 60 00
E-mail: mcsm@mcsm.ru
www.mcsm.ru

8.3 Työlupa ja työsuojelu

8.3.1 Työlupa ja oleskelu

Ulkomaalaisten luonnollisten henkilöiden oikeudellista asemaa säädellään laissa Ulkomaalaisten henkilöiden oikeudellisesta asemasta Venäjällä (25.7.2002). Tärkeimmät määräykset koskevat väliaikaista ja pysyvää oleskelulupaa, ulkomaalaisen työsuhdetta, kutsumenettelyä, rekisteröitymistä ja karkotusta.

Venäjän immigraatiopalvelu (FMS) on avainasemassa työlupaprosessissa. Immigraatiopalvelun toimistot löytyvät useimmista asutuskeskuksista. Murmanskin alueelta löytyy 23 paikallistoimistoa, joten asioinnin pitäisi olla maantieteellisesti helppoa joka puolella Venäjää. FMS tekee päätöksen ulkomaalaisen työvoiman rekrytoinnista alueellisen työvoimahallinnon tarkoituksenmukaisuuslausunnon perusteella. Ensivaiheessa FMS tekee päätöksen siitä, että organisaatiolla (yrityksellä) on oikeus ulkomaalaisen työntekijän (työntekijöiden) kutsumiseen. Päätöksessä määrätään kutsumisoikeuden voimassaoloaika ja ulkomaalaisten työntekijöiden määrä, joka on kiintiöity kyseiselle yritykselle. Vasta tämän päätöksen jälkeen FMS tekee erilliset päätökset kulloisenkin työntekijän työluvan osalta. Mikäli työnantaja haluaa työllistää ulkomaalaisen henkilön ns. tavanomaisiin töihin, joissa eivenäläisen erityisasiantuntijan tarve ei ole suuri, täytyy hänen siis pyytää ensivaiheessa FMS: ltä kiintiötä ulkomaalaisen työllistämiseksi. Immigraatiopalvelu myöntää työluvan kyseisen kiintiön perusteella.

Työntekijää kutsuva yritys tarvitsee alueen työvoimahallinnolta lausunnon ulkomaalaisen työntekijän palkkaamisen tarkoituksenmukaisuudesta. Tässä menettelyssä tarvitaan verotarkastusviraston todistus (notaarin vahvistama kopio) yrityksen rekisteröinnistä, notaarin vahvistama todistus yrityksen si-

sältymisestä veroluetteloon ja yrityksen johtajan allekirjoittama työvoimalupahakemus kolmena kappaleena. Lupahakemuksen liitteeksi tulee edellä mainittujen veroviranomaisten dokumenttien lisäksi myös yrityksen perustamiskirja (ustav), työsopimusluonnos, Federaation immigraatiovirastoon suoritetun lupamaksun kuitti ja myönteinen lausunto Valtiollisen työvoimapalvelun (DFGSZN) virastolta. Lisätietoja tästä menettelystä saa aluehallinnon työvoimaosastolta. Työskentelyä varten kutsun myöntää sisäasiainministeriön paikallinen viranomainen työnantajan hakemuksesta. Hakemuksen lisäksi työnantaja esittää luvan ulkomaisen työvoiman käyttöön sekä muut tarvittavat asiakirjat jokaista työntekijää kohden.

Ulkomaalaiselle työlupa hankitaan FMS eli immigraatiopalvelusta (lisätietoa menettelystä www.ufmsmur.ru). Työluvan saamiseksi työnantaja on velvollinen tallentamaan tätä varten avatulle pankkitilille riittävän rahasumman, jolla on panttina varmistamassa ulkomaalaisen poistuminen Venäjältä. Työluvan saaminen voi kestää puoli vuotta. Työlupa annetaan yleensä yhden vuoden ajaksi kerrallaan, joten viisumeidenkin pitää olla vuosiviisumeita. Työlupaa hakiessa tarvitaan:

1. Työlupahakemus täytettynä
2. Maahantulokortin kopio
3. Sertifikaatti ulkomaisen työntekijän koulutuksen hyväksymisestä
4. Passi tai muu ID
5. Terveyshistoriatiedot
6. Terveystodistus (HIV)
7. Palkanmaksutodistus

Työvoimahallinnon auktorisointia, eli ulkomaisen työvoiman käytön erityislupaa ei tarvita, mikäli kyseessä on erityistehtäviin tuleva ulkomaalainen esimerkiksi johtajaksi tai osaston päälliköksi. Sellaiseenkin tehtävään tarvitaan kuitenkin henkilökohtainen työlupa. Työlupaa haetaan viisuminhaun yhteydessä lähimmästä Venäjän edustustosta. Useimmiten nämä työlupa-asiat jäävät venäläisen yhteistyökumppanin hoidettavaksi. Kulloisenkin toimialan työllisyystilannetta ja työvoimapolitiikkaa kannattaa seurata aktiivisesti jotta muutokset eivät tule yllätyksenä. Mainittakoon esimerkkinä, että vuoden 2007 keväällä tuli Venäjällä voimaan laki, jonka mukaan vähittäiskaupan henkilöstöstä alle 40 % saa olla ulkomaalaisia. Käytännössä laki vaikuttaa kymmenien tuhansien entisen neuvostoliiton kansalaisten työllistymismahdollisuuksiin Venäjällä.

Mahdollisuus työllistää ulkomaalainen ei koske kaikkia elinkeinoelämän sektoreita. Laki ulkomaalaisen asemasta vuodelta 2002 ei salli ulkomaalaiselle työlupaa seuraaviin kohteisiin:

- Valtion tai kunnan palvelukseen;
- Venäjän Federaation lipun alla seilaavaan alukseen;

- Venäjän Federaation sotilasilmailualukseen tai muuhun alukseen, jolla on ei-kaupallinen tarkoitus;
- Siviililentokoneen kapteeniksi;
- Venäjän Federaation turvallisuutta ylläpitäviin kohteisiin ja organisaatioihin (puolustusvoimat, valtionsalaisuuden instituutiot, radioaktiivisten ja ydintuotteiden parissa työskentelevät organisaatiot);
- Muihin tehtäviin, joihin Federaation laki rajoittaa pääsyn ulkomaalaisilta

Työlupaa ei Venäjällä tarvita ulkomaalaiselle seuraavissa tapauksissa:

1. Pysyvästi Venäjällä asuva henkilö;
2. Väliaikaisella luvalla asuva henkilö;
3. Diplomaattiedustustojen työntekijät ja ulkomaiden konsulityöntekijät Venäjällä;
4. Työntekijät jotka on vuokrattu asentamaan ja ylläpitämään Venäjälle vietyjä laitteita;
5. Venäjän Federaation akkreditoimat lehtimiehet;
6. Venäjällä opiskelevat henkilöt työskennelleessään vapaa-ajallaan;
7. Opettajat;
8. Valkovenäjän kansalaiset

Ehdottoman tärkeää on, että ulkomaalaisen työntekijän viisumissa ja työluvassa mainitaan sama yritys työnantajana. Ainoastaan edustustojen työntekijöiden viisumissa ja työluvassa saa olla eriniminen yritys, koska viisumi tulee akkreditointiorganisaation nimellä. Näitä edustuston henkilön akkreditointiorganisaatioita ovat mm. Valtion rekisteröintikamari (GRP) ja Kauppa- ja teollisuuskamari (TPP). Edustuston ulkomaalainen työntekijä saa työviisumin. Yksityisviisumi myönnetään työntekijän perheenjäsenille ja bisnesviisumi ei-akkreditoidulle ulkomaalaiselle henkilöstölle.

Oleskelulupa poistaa vaatimuksen työluvasta. Työlupaa ei tarvita, jos ulkomaalainen asuu Venäjällä pysyvästi tai väliaikaisesti. Laki määrää, että väliaikainen oleskelulupa voidaan myöntää ulkomaalaiselle Venäjän hallituksen vahvistetun ulkomaalaiskiintiön puitteissa. Hallitus määrää vuotuisen kiintiömäärän koko Venäjän alueella. Tämä kiintiö on siis eri asia kuin edellä mainittu työllistämiskiintiö. Oleskeluluvan pituus on kolme vuotta. Laista löytyy kuitenkin kokonainen joukko poikkeuksia säännöstä, joten kiintiöiden merkitys on käytännössä vähäinen. Ulkomaalainen voi jättää oleskelulupahakemuksen omassa maassaan sijaitsevaan Venäjän konsulaattiin. Hakemuksen käsittelyaika on enintään kuusi kuukautta. Perusteluja hakemuksen hylkäämiseen tai voimassa olevan väliaikaisen oleskeluluvan epäämiseen on monia. Esimerkiksi aikaisemmin tapahtunut maasta karkottaminen, hakijan antamat väärät tiedot, riittävän vakava Venäjällä langetettu tuomio tai oleskelulupasääntöjen rikkominen toimivat hylkäämisperusteina. Oleskeluluvan estäviä perusteita on vielä muitakin kuten varojen puuttuminen Venäjällä elämiseen

tai se, että Venäjällä jo kolme vuotta oleskelleella ei ole asuinpaikkaa. Tämänkin jälkeen kielteisen päätöksen syitä voivat olla ulkomaalaisen poistuminen pysyvästi toiseen valtioon tai se, että hakija oleskelee Venäjän ulkopuolella yli kuusi kuukautta. Väliaikaisesti Venäjällä oleskeleva ulkomaalainen voi hakea myös pysyvää oleskelulupaa. Pysyvä oleskelulupa annetaan viideksi vuodeksi ja se voidaan uusia vielä viideksi vuodeksi. Syyt pysyvän oleskeluluvan epäämiselle ovat samanlaiset kuin väliaikaisen oleskeluluvan tapauksessa.

Ulkomaalaisen työnantajana voi toimia sekä luonnollinen että oikeushenkilö, jolla on tarvittava lupa käyttää ulkomaista työvoimaa. Vastaavasti ulkomaalaisella pitää olla työlupa saadakseen työskennellä kyseisessä yrityksessä. Ulkomaalaisella ei ole lupaa työskennellä muualla kuin siellä, missä hänellä on oikeus asua tai oleskella. Kutsun antavat joko sisäasiainministeriön tai ulkoasiainministeriön viranomaiset tai niiden paikalliset toimistot. Kutsujina voivat olla valtion viranomaiset, kansainväliset organisaatiot ja niiden edustustot, oikeushenkilöt, Venäjän kansalaiset sekä Venäjällä pysyvästi asuvat ulkomaalaiset.

8.3.2 Työsopimuksen päättyminen

Harvoin tiedostetaan se seikka, että työ- tai muun sopimussuhteen päättyminen täytyy hoitaa sillä tavalla, että se aiheuttaa mahdollisimman vähän esimerkiksi tietovuodon riskejä tulevaisuudessa. Työsuhteen hallittu päättämien ei myöskään aiheuta PR-riskiä työnantajalle. Riitaisissa ja jännittyneissä olosuhteissa tapahtunut työsuhteen päättyminen kasvattaa yritykseen kohdistuvan rikollisuuden ja tietovuoden mahdollisuutta merkittävästi.

Työpaikasta lähtevä henkilö voi viedä mukanaan arkaluonteista tietoa, jonka saatavuus on riippunut hänen asemastaan työpaikalla. Tällainen tieto voi koskea esimerkiksi yrityksen asiakaskuntaa. Asiakasrekisteri on arvokas tiedosto sekä olemassa olevalle kilpailijalle että poistuvalle työntekijälle hänen mahdollisesti perustaessa omaa yritystä samalle toimialalle. Työnantajan pitää varmistaa, että henkilö ei vie mukanaan yritykselle tärkeää, jopa ratkaisevaa tietoa, asiakirjojen muodossa papereina tai sähköisesti. Työntekijää pitää muistuttaa työtehtävien aikana tehdyn salassapitosopimuksen velvoittavuudesta ja sopimuksessa mainituista salassapidon määräajoista.

Yrityksen muun omaisuuden (puhelimet, avaimet, kaukohakulaitteet, ID kortit) palauttaminen pitää varmistaa kuittaamismenettelyillä. Yrityksen johdon ja turvallisuusvastaavien tehtävänä on huolehtia, että henkilön tilinkäyttö- ja kulkuoikeudet poistetaan. Poislähtevää henkilöä on syytä haastatella, mikäli tilanne sallii, jolloin hän voi antaa palautetta kehittämistarpeista ja omista kokemuksista. Hyvin hoidetut poislähtörutiinit luovat pohjaa myönteiselle yhteistyölle henkilön kanssa jatkossakin ja vähentävät yritykselle haitallisten ilmiöiden nousemista esille tulevaisuudessa.

8.3.3 Työsuojelu

Venäjällä työsuojelukysymyksiin on sekä lainsäädäntötasolla että enenevässä määrin myös käytännön työelämässä ryhdytty suhtautumaan tosissaan. Työantajan vastuu nostetaan esiin viimeistään siinä vaiheessa kun jotakin ikävää sattuu. Yrityksen henkilökunnan turvallisuudessa pätevät samanlaiset toimitilaturvallisuus- ja vastuukysymykset kuin Suomessakin. Suuret asiakasvirrat yrityksessä vaikuttavat omalta osaltaan henkilöstön turvallisuusriskeihin. Yrityksen työntekijöiden vakuuttamisesta onnettomuuksia vastaan on huolehdittava esimerkiksi kollektiivisten työpaikkavakuutusten muodossa. Lisäksi on aina muistettava hoitaa pakollinen sairausvakuutus ja pakollinen eläkevakuutus. Työntekijät on ilmoitettava sosiaalirahastoon ja eläkerahastoon. Valittavana on myös laajempia vapaaehtoisia vakuutuksia esimerkiksi terveydenhuollon osalta. Ne vastaavat Suomen työterveyshuollon palveluita ja vakuutusten hinnat ovat neuvoteltavissa. Hyviä ohjeita löytyy Rosgosstrahin ja Ingostrahin sivuilta. Rosgosstrahilla on laajin konttori- ja asiamiesverkosto kattaen koko valtakunnan. Venäjän laki ei velvoita työnantajaa ottamaan työntekijöille tapaturmavakuutusta mutta kollektiivinen vakuutus on suositeltava tapa hoitaa asia kuntoon. Lisäksi on tarjolla jälleenvakuutuspaketteja esimerkiksi merikuljetuksia, muita rahteja tai laajoja omaisuusvahinkoja varten.

Työnantajan tulee olla perillä venäläisistä työsuojelunormeista, jotta viranomaisille ei tule tarvetta tätä kautta puuttua organisaation toimintaan. Työsuojelunormit ovat toimialakohtaisia työturvallisuussäännöksiä jotka on yksityiskohtaisesti lueteltu sivustossa http://truddoc.narod.ru/. Kyseiseltä sivustolta löytyy tarkka ammattinimikekohtainen ohjeistus työntekijän oikeuksista ja velvollisuuksista.

Venäjän Federaation työlainsäädännön (TK, Työkoodeksi) mukaan työntekijää rekrytoitaessa tai työtehtävien muuttumisen yhteydessä työntekijää tulee informoida työn terveydellisistä vaikutuksista. Työntekijää pitää kouluttaa ja ohjeistaa turvallisiin menettelytapoihin työssään ja työnantajan velvollisuus on myös vakuuttaa hänet onnettomuuksien ja ammattisairauksien varalta. Työntekijällä on oikeus terveystarkastukseen ja tarpeen mukaan ylimääräisiin lääkärintarkastuksiin. Venäjän työkoodeksin 212 pykälän mukaan työnantaja on velvollinen huolehtimaan työpaikan turvallisuudesta, kouluttamaan ja ohjeistamaan työntekijää turvallisten työmenetelmien käyttöön, ennaltaehkäisemään onnettomuuksia, tarjoamaan työssä tarvittavat suojautumisvälineet ja informoimaan työn aiheuttamista riskeistä.

Sertifikaatti GOST 12.0.004 – 90 SSBT määrittelee turvallisuusohjeistuksen tarjoamisen ja sisällön. Työnantajalle annetusta työpaikan turvallisuuskoulutuksesta tulee jäädä merkintä erikseen perustettavaan koulutuspäiväkirjaan. Perusohjeistus sisältää yleistietoa organisaatiosta, työsuojelulainsäädäntöä, pääasialliset riskitekijät kyseisellä työpaikalla, henkilökohtaisen suojautumisen menetelmät, rikosturvallisuuskysymykset, paloturvallisuusasiat, terroris-

mintorjunnan ja ensiaputaidot. Kertauskoulutus järjestetään kahdesti vuodessa. Työmenetelmien tai riskitekijöiden oleellisesti muuttuessa koulutusta tulee järjestää useamminkin. Työpaikan turvallisuuden pitää vastata voimassaolevia normeja myös puhtauden ja siisteyden suhteen (sanitäärinormit).

Työnantajan velvoitteisiin kuuluu myös varmistaa, että työpaikan laatutestaus on suoritettu (attestatsija) ja sertifikaatti siitä on myönnetty, kuten Venäjän työministeriö on asiasta säätänyt vuonna 1997. Turvallisuuslaatujärjestelmän sertifiointia pidetään eräänä tärkeimmistä turvallisuustason valvonnan ja työsuojelun menetelmistä Venäjällä (Petrov 2007, 61). Sertifioinnissa tutkitaan työpaikan turvallisuus vaaramomenttien osalta sekä samalla arvioidaan työmenetelmien mahdolliset haitalliset vaikutukset työntekijöihin. Lisäksi työntekijöiden käyttämä suojautumistaso tarkastetaan attestatsijan yhteydessä. Erityisen testauskomission suorittama työpaikan turvallisuussertifiointi pitää tehdä vähintään viiden vuoden välein. Työturvallisuussertifikaatin saaminen tarjoaa sekä työntekijöille että yrityksille mahdollisuuden valtiollisiin tukiin ja kompensaatioihin työn vaarallisuuden ja haitallisuuden mukaan. Työturvallisuustarkastus voi myös johtaa jopa työpaikan sulkemiseen, mikäli työturvallisuusasiat on hoidettu puutteellisesti.

Venäjän työkoodeksissa on naisille turvattu erityinen suoja nauttia työolosuhteiden turvallisuudesta. Naisia ei saa työllistää eräisiin työkoodeksissa määriteltyihin raskaisiin tai vaarallisiin töihin. Raskaana olevien ja alle 3-vuotiaita lapsia tai invalidilapsia hoitavien naisten työolosuhteista on säädetty erityisen tarkasti.

Työsopimuksen voi solmia 16 vuotta täyttäneen henkilön kanssa, mutta alle 18-vuotiaalle ei saa teettää vaarallisia tai raskaita töitä sekä yli- ja yötöitä. Alle 21 vuotiaan saa työllistää vain terveystarkastuksen jälkeen. Työkoodeksissa määritellään myös työn vaativuudesta riippuvat loma- ja vapaa-ajat. Ääripohjolassa, johon Murmanskin aluekin lukeutuu, työntekijät saavat lisäetuuksina mm. pidemmän loman. Työsopimuksen sisältövaatimukset on määritelty seikkaperäisesti työlainsäädännössä.

Työsuojeluasioissa hyvä tietolähde on www.tehbez.ru, jossa annetaan yksityiskohtaiset ohjeet työsuojelulle toimialoittain. Samasta osoitteesta löytyy tietoa myös paloturvallisuusnormeista. Työmaan ja kuljetusten varoitusmerkeistä (kemikaalivaara, palovaara, evakuointisymbolit jne.) löytyy luettelo sivustolla http://www.atis-ars.ru/.

9 TURVALLISUUSYRITYKSEN PALKKAAMINEN

9.1 Taustan tarkistus tärkeää

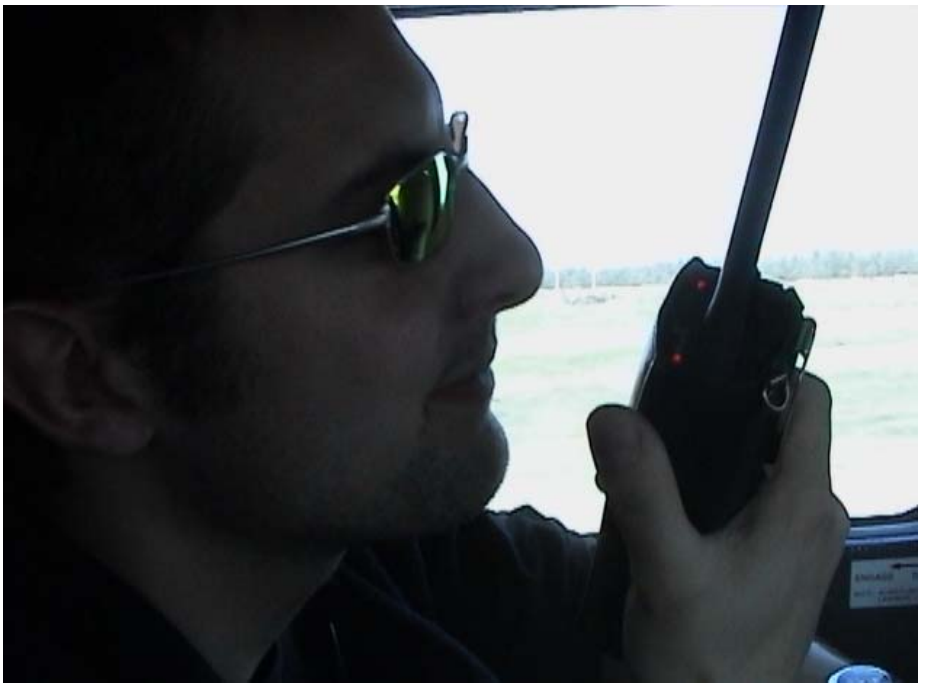
Turvallisuusyritykset Venäjällä voidaan jakaa karkeasti vartioimisliikkeisiin ja etsiväfirmoihin. Niiden tehtävät eroavat tosistaan, mutta useissa yrityksissä annetaan sekä vartioimis- että etsiväpalveluita. Vartioimisliikkeet (ohrana) keskittyvät omaisuuden, rahtien ja henkilöiden suojaamiseen. Etsiväpalvelut (detektiv) hankkivat ja tarkastavat informaatiota sekä tarjoavat analyysipalveluita. Laki yksityisistä vartioimis- ja etsivätoiminnasta (”О частной детективной и охранной деятельности в РФ") säätelee vartioimis- ja etsivätoimintaa Venäjällä. Monet vartioimis- ja etsiväliikkeet ovat kehittyneet vuosien varrella turvallisuuden moniosaajiksi, jotka tarjoavat palovaroitintekniikkaa, hälytyskeskuspalveluita, rakennusteknisiä rikostorjuntaratkaisuja (esimerkiksi metallioviasennukset) sekä arvokuljetus- ja henkivartijapalveluita.

Venäjällä vartioimisliikkeet ja vartioimistoiminta jakautuvat lähtökohtiensa mukaan karkeasti kolmeen luokkaan: Miliisihallintoon kiinteästi liittyvät ulkoistetut (vnevedomstvennaja) organisaatiot, yksityiset vartioimisliikkeet ja yritysten sisäiset turvallisuuspalvelut. Miliisihallinnon (MVD) turvallisuusorganisaatiot keskittyvät pääsääntöisesti julkisten tilojen vartiointiin. Yksityiset vartioimisliikkeet toimivat yksityisen sektorin turvallisuuspalveluiden kaupallisina tarjoajina ja yritysten sisäiset turvallisuuspalvelut puolestaan keskittyvät emoyrityksensä sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen.

Turvallisuusalan yrityksillä ja vartioimisliikkeillä ei välttämättä ole pelkästään positiivinen imago yrittäjien keskuudessa. Venäläisen turvallisuusalan juuret juontuvat osittain 1990-luvun järjestäytyneeseen rikollisuuteen (Aromaa & Lehti 2001, 60). Tällaiseen imagoon vartioimisliikkeillä ei enää ole varaa ja ne ovat pyrkineet osoittamaan luotettavuutensa ja elinkelpoisuutensa kilpailluilla markkinoilla. Vartioimisliikkeet ovat rekrytoineet riveihinsä 1990-luvulla ja 2000-luvulla turvallisuuspalvelutaustaisia henkilöitä, joiden ammattitaito riittää myös teollisuusvakoiluun. Näiden edellä mainittujen seikkojen vuoksi myös vartioimisliikkeiden taustojen tarkistaminen on paikallaan. Pietarin järjestäytynyttä rikollisuutta tutkineiden Kauko Aromaan ja Martti Lehden (2001, 60 – 61) mukaan vartioimisliikettä voidaan käytännössä arvioida vain toimintansa, ei taustojensa tai yhteyksiensä mukaan. Hyvä vartioimisliike tarjoaa toimivia palveluita kohtuulliseen hintaan, pysyy sopimuksissa ja antaa asiakasyrityksen harjoittaa liiketoimintaa rauhassa. Tarpeeksi pitkälle mentäessä taustoista voi aina löytyä joko entisiä turvallisuuspalveluiden upseereja tai kyseenalaisia yhteyksiä omaavia henkilöitä. Vakaasti toimiva ja luotettava vartioimisliike voidaan löytää niiden joukosta joilla on kokemusta kansainvälisestä toiminnasta ja jotka pystyvät esittämään uskottavia referenssejä. On myös syytä tietää, että Venäjän olosuhteissa var-

tioimisliike aina kontrolloi toisen vartioimisliikkeen (kilpailijansa) toimintaa (Loginov 2006, 23).

Kuva: Pekka Iivari

Vartioimisliikkeen valintaprosessissa kannattaa ensivaiheessa nojata luotettavien tuttavayritysten suosituksiin ja joka tapauksessa viranomaisten kannanottoihin mahdollisista vartioimisliike-ehdokkaista. Sisäasiainhallinto MVD ja sen alueelliset osastot (UVD) valvovat vartioimis- ja etsiväpalveluiden tarjoajia sekä ylläpitävät näitä yrityksiä koskevia lisenssejä. Kun päätös vartioimis- ja/tai etsiväpalveluiden käytöstä on tehty, tulee kyseisen firman lisenssi varmistaa ennen sopimuksen solmimista. Venäjällä toimii lukuisia turvallisuusyrityksiä ilman lisenssiä (Loginov 2006, 23). Lisäksi pitää selvittää, montako vuotta yritys on toiminut ja minkälaista työntekijäaineista firmassa on ja on ollut. Hyvä on tietää sekin, ovatko työntekijät mahdollisesti urheilijoita, entisiä turvallisuuspalveluiden työntekijöitä, miliisejä tai syyttäjäviraston taustaa omaavia henkilöitä.

Etusijalle kannattaa asettaa sellainen turvallisuusfirma, jolta löytyy referenssejä ulkomaisista firmoista tai ovat näiden firmojen tai ulkomaiden tai venäläisten viranomaisten suosittelemia. Suomessa sisäasiainministeriön turvallisuusalan valvontayksikkö ylläpitää rekisteriä vartioimisliikeluvista (www.intermin.fi/intermin/hankkeet/yksityinenturva/). Venäjällä vastaava listaus löytyy parhaiten ottamalla yhteyttä suoraan miliisihallintoon. Suomessa julkisesti internetissä näkyvillä oleva virallinen listaus vartioimisliikeluvan omaavista yrityksistä on Barentsin alueella (ja Pohjoismaissa) ainutlaatuinen

palvelumuoto vakavasti otettavien yritysten valikoimiseksi. Esimerkiksi Ruotsissa vastaavaa listausta ei ole saatavissa suoraan internetistä, mutta kylläkin verraten vaivattomasti ottamalla yhteyttä vartioimisliikkeitä valvovaan lääninhallitukseen.

Seuraavassa esitetään tarkastuslista, joka tulee käydä huolellisesti läpi kun halutaan käyttää vartioimisliikkeen palveluksia. Nämä asiat on selvitettävä ennen sopimuksen solmimista:

- Toimintalisenssin voimassaolo. Lisenssin saa ensin 3 vuodeksi ja sitä jatketaan 5 vuotta kerrallaan;
- Montako lisensoitua työntekijää on firman palveluksessa ja kykeneekö yritys suoriutumaan henkilöstöllään tehtävästä;
- Mikä on turvallisuusyrityksen henkilöstön koulutustausta? Ainakin johdolla tulisi olla korkeamman asteen koulutus
- Hintatiedot palveluksista. Halpa ei ole välttämättä hyvää vaan tuo lisäriskin tilaajayritykselle. Työntekijöillä ei välttämättä ole motivaatiota tai ammattitaitoa ja laitteet sekä turvallisuusvarustus voi olla puutteellista;
- Radioiden ja kommunikaatiovälineiden käyttömahdollisuudet ja laitteiden ajanmukaisuus (yli 100 MHz = nykyaikainen laite). Jokaiselle radiopuhelimelle on oltava lupa. Radio on varmin ja nopein väline poikkeustilanteissa;
- Onko firmalla ajoneuvoja? Ajoneuvot ovat välttämätön edellytys laadukkaalle toiminnalle. Ja onko erikoisajoneuvoja arvokuljetuksiin sekä arvokuljetuskokemusta;
- Mikä on vaatetusperiaate eri tilanteissa (univormu yrityksen sisällä, siviilivaatteet ulkona henkilösuojauksessa);
- Vakaasti toimiva vartioimisliike kertoo asiakkaalle, tämän kysyessä, montako kohdetta yrityksellä on hoidettavanaan. Kaikkia nimiä ei välttämättä kerrota;
- Kannattaa pyytää myös osoittamaan suosituksia entisiltä ja nykyisiltä asiakkailta. Venäjällä on venäläistenkin yrittäjien keskuudessa käytetty ulkomaisia asiakkaita laatuarvioinnin mittarina. Jos vartioimisliikkeellä on ulkomaisia asiakkaita, käy se osoituksena vakaasta ja luotettavasta toiminnasta;
- Kannattaa kysyä missä ammattijärjestöissä ja yhdistyksissä firma on mukana tai ilmoitettu. Sellaisissa mukanaolo todistaa yrityksen kokemuksesta ja aktiivisuudesta alallaan. Erityisesti jäsenyys ja aktiivinen osallistuminen ulkomaalaisten yhdistysten toimintaan antaa kuvaa yrityksen pyrkimyksestä pitää toimintansa yleisesti ja maailmanlaajuisesti hyväksyttyjen standardien mukaisena. Kattoorganisaationa esim. www.ansb.ru ;
- Mikäli tähän asti asiat ovat sujuneet hyvin, vartioimisliikkeen johdon kanssa neuvotellaan sopimus. Siinä huomioidaan tietenkin tarkasti yrityksen tehtävät;

- Liikkeen kanssa tehdään myös yksilöllinen vartiointisuunnitelma;
- Oman yrityksen vaikeuksia ei pidä peitellä vartioimisliikkeeltä. He kyllä tietävät tai saavat selville asioita hyvin nopeasti. Jos tietoja peitellään voi se vaikuttaa hintaan tai pahimmassa tapauksessa olla sopimuksen purkamisen peruste.

9.2 Sopimus vartioimisliikkeen kanssa

Tämän kirjan liitteenä on mallisopimuspohja, josta voi tarkistaa vartioimisliikkeen kanssa solmittavan sopimuksen sisältötarpeita. Sopimuksen sisällössä huomioidaan yrityksen riskikartoituksessa esille tulleet turvallisuustarpeet. Sopimuksenteossa venäläisen vartioimisliikkeen kanssa on huomioitava seuraavat asiat:

- Voimassaoloaika (päättyminen, irtisanomisaika, uusien ehtojen esittämisaika, min 3 viikkoa);
- Vartiointityön järjestäminen (työtuntien määrä/viikko, vartiointipaikat ja niiden työmäärä, johdon informointikanavat, yhteyshenkilö);
- Maksun ehdot (palkkasumma, loma-ajat, ylitöistä sopiminen);
- Teknisen varustuksen ehdot ja vaatetus (vartioimisliikkeen puolelta tuleva varustus, autot, radiot, ja tilaajan tarjoama varustus);
- Vartiointipisteet ja niihin kuuluva asiakirjavarustus päiväkirjoineen ja vierailukirjoineen;
- Tilaajan tehtävä on toimittaa vartioimisliikkeelle tiedot tärkeimmistä/aktiivisimmista asiakkaista ja vierailijoista ajoneuvotietoineen;
- Vartioimisliike antaa tiedot niistä asiakkaista jotka ovat käyttäneet vastaavia palveluita kuin mitä tilaaja;
- Tilaajan tulee tietää ketkä saapuvat suojaamaan kohdetta ja johdon on keskusteltava jokaisen kanssa;
- Vartioimisliikkeen ei pidä asettaa kohteeseen töihin tilaajan työntekijöiden sukulaisia;
- Tilaajan firman henkilöstön on saatava tutustua vartioimisliikkeen henkilöstöön, lukuun ottamatta niitä, joiden identiteetin vartioimisliike haluaa pitää salassa suurelta joukolta;
- Tilaajan pitää varmistua vartioimisliikkeen henkilöstön ammattitaidosta, toimintavalmiudesta ja –kyvystä, kielitaidosta, koulutuksesta ja havaintoinformaation käsittelykyvystä;
- Tilaajan ja vartioimisliikkeen johtajat allekirjoittavat sopimuksen;
- Sopimuksessa pitää olla maininta, että yhteistoiminnassa tilaajan kanssa ja vartioimisliikkeen esittämänä otetaan käyttöön teknisiä välineitä vartioinnin tueksi;
- Erityiset arvokkaat suojaamiskohteet on kirjattava sopimukseen (suuret materiaalimäärät), ja montako vartijaa (vähintään kaksi) pitää olla aina paikalla;

- Mahdolliset poikkeustilanteet ja niiden hallinta tulee käydä yhteistyönä läpi;
- Määriteltävä on myös mitä tehdään tulipalon sattuessa, mitkä ovat vartioimisliikkeen työntekijöiden velvollisuudet. Liikkeillä on esimerkiksi oikeus palovaroittimien asentamiseen. Tulipalo ei ole luonnonkatastrofi, joten siitä on mainittava sopimuksessa erikseen;
- Vartioimisliikkeen vastuu/tilaajan vakuutuksen vastuu materiaalivahinkojen osalta mikäli tilaajan yritykseen hyökätään ja siitä aiheutuu tuhoa, tai että vartioimisliikkeen henkilön todetaan (tuomioistuimessa) syyllistyneen laiminlyöntiin;
- Sopimuksessa kannattaa myös mainita, että tilaajalla ja viranomaistaholla (UVD) on oikeus valvoa vartioimisliikkeen toimintaa;
- Käytettävistä yhteysvälineistä ja niiden toimittajatahosta ja käyttöluvista pitää olla sopimuksessa maininta;
- Pitää muistaa, että vartioimisliike ei ole oikeutettu perimään syyllisiltä tilaajalle ulkopuolisen aiheuttamia materiaalisia vahinkoja. Vain tuomioistuin määrää korvaukset maksuun.
- Turvallisuusyrityksellä pitää olla voimassaoleva vastuuvakuutus.

Sopimusta solmittaessa pitää varmistaa vartioimisliikkeen lisenssin voimassaoloaika. Sopimuskauden tulee päättyä ennen kuin vartioimisliikkeen lisenssi päättyy. Sopimuskauden kestoksi suositellaan vuosi kerrallaan. Lisenssi on voimassa tietyllä alueella, johon myös vartioitavan yrityksen toimipisteen tulee sijoittua. Lisenssin lisäksi yrityksen juridisen henkilön valtiollinen rekisterinumero pitää kirjata sopimukseen. Vartioimisliikkeen pitää myös pystyä näyttämään, että se on merkitty verottajan listalle. Vartiointipisteiden sijaintien sekä niihin sisältyvien asiakirjojen luettelot, piirivartioinnin reitit, vartioimisliikkeen työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet sekä työaikajärjestelyt (kokonaistyöaika) pitää näkyä sopimuksessa. On suositeltavaa, että vartiointipaikalta löytyvät seuraavat asiakirjat:

- Toimeksiantosopimus tilaajan ja palvelun tarjoajan välillä;
- Vartiointiohjeet (perustiedot kohteesta, kohteen erityisvaatimukset, omaisuuden ja kulunvalvonnan suojaaminen, vartijan velvollisuudet, yleisen järjestyksen turvaaminen kohteessa, toiminta viranomaistarkastuksen aikana, toiminta poikkeustilanteissa, vartijoilta kielletyt tehtävät). Ohjeet hyväksytään tilaajan ja palvelun tarjoajan yhteistyönä;
- Vartiointikohteiden kaaviokuvat karttoineen sekä valaistuskaaviot;
- UVD:n eli vartioimisliiketoimintaa valvovan viranomaisen sekä palvelun tarjoajan välinen yhteistoimintasopimus;
- Ilmoitus UVD:lle kohteen vartioinnin aloittamisesta;
- Kopiot toimiluvasta (lisenssi), vartioimisyrityksen rekisteröinnistä, vartijoiden työvaatetuksen hyväksymisestä UVD:ssa sekä UVD:n suorittamista vartiointitarkastuksista kyseisessä kohteessa;
- Yhteystietoluettelo hätänumeroineen;

- Palosuojeluohjeet ja ensiapuohjeet;
- Suojeluohjeet terrorismin ja räjähteiden varalta;
- Tilaajayrityksen johdon, lainvalvontaviranomaisten, palokunnan ja pelastuspalvelun yhteystiedot ja osoitteet;
- Vartijan ID kortti, henkilökohtainen toimilupa (vartijalupa) sekä passikopio;
- Päiväkirjat (vierailijat, päivystysvaihdot, tarkastuskierrokset, teknisten laitteiden tarkastukset, tavaroiden tuonnista ja viennistä);
- Eri toimenpiteisiin (tarkastukset, materiaalien vastaanotot) oikeutettujen henkilöiden nimilistat vahvistuksineen;
- Kulkulupien mallipohjat;
- Tilojen, omaisuuden, avainten ja palvelusaineiston vastaanottokuittauspöytäkirjat vahdinvaihtotilanteisiin;
- Vartiointivälineiden ja avainten säilytyspaikan kaaviot;
- Vartiointitehtävän kuvaus;

Mitä vartioimisliikkeen käyttäminen maksaa? Pääsääntöisesti fyysisten ja teknisten turvallisuusratkaisujen kulut eivät ylitä 15 – 20 % voitosta. Hinta riippuu tietenkin myös tehtävien laajuudesta. Sopimuksen tekemisessä pitää huomioida erilaiset vartioinnin sektorit:

1. Tilojen ja rakennusten vartiointi
2. Laitteiden ja omaisuuden suojaaminen
3. Henkilöstön suojaaminen
4. Kuljetusten, lähinnä arvokuljetusten, varmistaminen
5. Turvasuojaus
6. Turvallisuussuunnitelmien laatiminen

Vartioimisliikkeelle annettavat tehtävät voivat vaihdella tilaajayrityksen räätälöityjen tarpeiden mukaan. Yritystoimintaa harkittaessa ei ole vielä tarvetta fyysiselle vartiointitoiminnalle, mutta vartioimisliikettä voidaan käyttää potentiaalisten partnereiden taustojen tarkistamiseen. Vartioimisliikkeen kanssa voi sopia myös toimenpiteistä mahdollisen kiristysyrityksen tai korruptiotapauksen sattuessa. Vartioimisliikkeeltä yleensä löytyy keinoja kiristys- ja lahjusvaatimustilanteen laukaisemiseen esimerkiksi neuvottelumenettelyllä. Vartioimisliikkeen apu ei kuitenkaan poista tarvetta ilmoittaa tapahtuneesta viranomaisille. Lahjuksen vaatimisesta voi antaa anonyyminä tietoa esimerkiksi aluehallinnon vihjepuhelimeen (ks. luku Korruptio ja sen torjunta). Useissa venäläisissä yritysoppaissa varoitetaan kääntymästä rikollisjärjestöjen puoleen ongelmien ilmaantuessa. Palvelusten pyytäminen rikollisorganisaatioilta on vielä valitettavan yleistä. Toimeksianto voi koskea velan perimistä tai turvallisuuden varmistamista.

Vartioimisliikkeelle annettava toimeksianto voi lisäksi koskea esimerkiksi sopivien ja turvallisten toimitilojen etsimistä sekä tilojen omistustaustan selvittämistä. Varsinaisen yritystoiminnan varmistuessa vartioimisliike voi aut-

taa turvallisuussuunnitelmien ja teknisten turvallisuusratkaisujen laatimisessa (Turvallisuusopas 2005, 28 – 29). Vaiheittaisesti alkanut ja hyväksi todettu yhteistyö jatkunee sitten varsinaisen yritystoiminnan käynnistyttyä. Venäläiset itse turvautuvat vartioimisliikkeiden/turvafirmojen palveluksiin yleensä seuraavissa tapauksissa:

1. Viivästyneen tai saamatta jääneen maksun perinnässä;
2. Henkilökohtaisen tai perheen turvallisuuden vartioinnissa uhkausten tai kiristysten jälkeen;
3. Rahtien varkauden vuoksi;
4. Murrot toimistoon, ajoneuvoon, kotiin, mökkiin;
5. Kaupallisen tiedon varkauden yhteydessä (asiakirjojen varkaus, kopiointi, henkilöiden ja puhelinten kuuntelu/nauhoittaminen, työntekijöiden lahjonta);
6. Varastovarkaudet ja murrot sekä varkaudet kauppaliikkeissä;
7. Tuhopoltot, omaisuuden turmeleminen.

Tässä esitetty listaus venäläisten tavasta toimia vartioimisliikkeiden kanssa poikkeaa näkemyksestä, jonka mukaan turvallisuusyritysten palkkaamisen pitää tapahtua ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa. Vahingon jo tapahduttua joudutaan kärsimään kaksinkertaiset kustannukset tilanteen ennallistamiseksi. Tilaajayritykselle puolestaan on hyvin tärkeää, että vartioimisliikkeen työntekijät sopeutuvat ja osittain myös sulautuvat tilaajayrityksen työilmapiiriin ja ”maisemaan”. Vartioimisliikkeen välinpitämätön asenne, työkurin puute sekä vastakkainasettelut tilaajayrityksen henkilöstön kanssa käyvät perusteina vartiointisopimuksen raukeamiseen.

Sekä vartioimisliikkeen että myös asiakasyrityksen koko henkilöstönkin kanssa on syytä sopia menettelytavoista niissä tapauksissa joissa joku viranomaiseksi esittäytyvä tulee tarkastamaan yrityksen toimintaa vaikkapa vero- tai palotarkastuksen muodossa. Aina kannattaa ottaa huomioon ”tarkastuksen” mahdollinen rikollinen ulottuvuus. Tarkastajan valtuudet pitää aina varmistaa ylemmiltä esimiehiltä ja asianomaisesta virastosta. Suoritetusta tarkastuksesta on välittömästi jäätävä todistus yritykseen ja myöhemmin paluupostina kuuluu saada tarkastuksen pöytäkirja ao. viranomaiselta. Yrityksen vieras- tai vierailukirjaan vaaditaan tarkastavan henkilön nimi ja toimipaikka. Vierailukirjanpidon ja henkilöllisyyden tarkastusten vastuista pitää sopia vartioimisliikkeen kanssa. Lainvalvontaviranomaisen edustajan saapuessa jostain syystä vartioitavaan organisaatioon tulee vartijalla olla mahdollisuus tarkastaa hänen henkilöllisyys ja tehdä ilmoitus asiasta esimiehelleen.

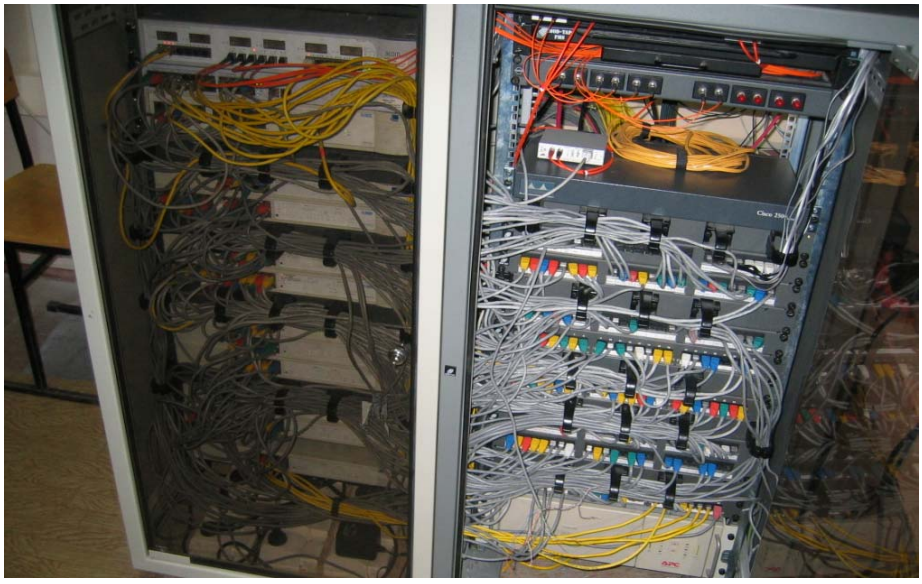
10 TIETOTURVALLISUUS

10.1 Turvallisuustietoisuutta lisättävä

Tietoturvallisuus lienee vaikeimmin hahmotettavia turvallisuuden osa-alueita. Käsite on laaja ja jokseenkin täsmentymätön. Aina ei voi tietää mitä tietoturvallisuudella tarkoitetaan tai miten sitä edistetään. Tietoturvallisuudesta ei saa otetta ennen kuin käsite on pilkottu osiin. Tiedon hallinnollinen turvallisuus, henkilöturvallisuus, toimitilaturvallisuus, laitteistoturvallisuus ja tietojenkäsittelyn turvallisuus täsmentävät käsitettä. Täsmennykset ja pilkkominen on tärkeää koska tietoturvallisuudesta ei saa samalla tavalla silminnähtävää turvallisuusseikkaa kuten muista osa-alueista.

Useat asiantuntijat ovat viime vuosina julkaisseet tietoturvallisuutta koskevaa kirjallisuutta (ks. esim. Miettinen 1999), josta saa hyviä ja yleispäteviä työkaluja yrityksen tietoturvallisuuden kehittämiseen. Käsillä olevassa kirjasessa ei olekaan syytä mennä tietoturvallisuuden yleisiin periaatteisiin saatikka yksityiskohtaisiin toimenpidelistauksiin koska näin tulisi vain toistettua alan kirjallisuudessa jo moneen kertaan esitettyjä asioita. Venäjän yritysturvallisuuden oppaan tehtävänä on kertoa venäläisistä erityispiirteistä tiedon ja sen suojaamisen politiikassa.

Kuva: Vesa Koivumaa

Tietoturvallisuudella varmistetaan tiedon luottamuksellisuus, hallussapito, eheys, aitous, saatavuus ja hyödyllisyys. Miettinen (1999, 44 – 47) painottaa, että tietoturvallisuus on yrityksessä viime kädessä johdon vastuulla vaikka koko henkilöstön tuleekin olla sitoutunut yrityksen tietoturvaohjelman, poli-

tiikan ja käytänteiden toteuttamiseen. Tietoturvallisuus kuuluu osana yrityskulttuuriin. Se on laatutyötä yrityksen päivittäisessä toiminnassa integroidun johtamisen osana. Tietoturvallisuudessa suojataan tiedot, tietokoneohjelmistot, fyysinen omaisuus ja toimitilat sekä henkilöstö (ks. esim. Turvallisuusopas 2005, 34 – 40).

Kauppa- ja teollisuusministeriön suorittaman pk-yritysten tietoturvakyselyn mukaan tietoturva-asiat on Suomessa hoidettu heikosti pienissä alle viiden henkilön yrityksissä. Parhaiten (yli 90 % yrityksissä) on järjestetty tietoturvan tekninen puoli, eli palomuuri ja virustorjunta. Hallinnolliseen tietoturvaan ei puolestaan ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Vain joka seitsemänneltä yritykseltä löytyy kirjallinen tietoturvasuunnitelma ja viidesosalla yrityksiä on laadittuna tietoturvapolitiikka. Tietoturvariskien arviointi on niin ikään suoritettu puutteellisesti (KTM 2007).

Jos tietoturvallisuus näyttäytyy länsimaisessa yritysturvallisuusajattelussa monitasoisena asiakokonaisuutena, on se sitä myös Venäjällä. Venäjän informaatiosektoria säädellään yli viidelläkymmenellä normatiivisella asiakirjalla. Noin kahdellakymmenellä yhteiskunnan lohkolla on rajoitettua pääsyä informaatioon Venäjällä. Useimmat normitukset ovat tuttuja muusta eurooppalaisesta oikeuskäytännöstä: valtiosalaisuus (State secret), kaupallinen salaisuus (Commercial secret), yksityiselämän loukkaamattomuus (Inviolability of the Private life), henkilökohtaisen elämän salaisuudet (Personal Life secret), perhesalaisuudet (Family secret), henkilötiedot (Personal Data), posti (Postal Mailing), puhelinkeskustelu (Telephone Conversation), kirjeenvaihdon salaisuus (Documentary Correspondence secret), ammattisalaisuus (Professional Secret), luottamuksellinen tieto (Confidential secret), virallinen salaisuus (Official Secret), pankkisalaisuus (Banking Secret), vakuutussalaisuus (Insurance Secret), viestintäsalaisuus (Communication Secret), adoptiosalaisuus (Secret of Adoption), lääketieteellinen salaisuus (Medical Secret), esitutkintasalaisuus (Preliminary investigation Information and secret of legal procedure), äänestyssalaisuus (Secret of Voting), Secret of Confession, notaari-, tuomari ja asianajajasalaisuus (Meeting of Judge Secret; Meeting of the Jury Secret; Notary's Secret, Advocator's Secret); Information on Donor and recipient; Military secret; Content of the Discussions of the Constitutional Court's Judges; immateriaalisalaisuus (Know-How).

10.2 Tietoturva-ajattelu rakentuu valtiojohtoisesti

Tietoturvallisuusdoktriini on Venäjällä ylin poliittinen asiakirja, joka ohjaa Venäjän lainsäädäntökoneiston ja toimeenpanevan hallinnon toimintaa tietoturvallisuuden varmistamisessa. Tietoturvallisuusdoktriinissa määritellään tietoturvallisuuden valtiokeskeinen käsite sekä käsitellään menetelmiä tietoturvallisuuden varmistamiselle. Tietoturvallisuusdoktriini antaa yleispiirteiset menettelytapasäännöt turvallisuuden toteuttamiselle ja vahvistaa turvallisuussäännösten organisatorista perustaa. Doktriini määrittelee uhkatyypit ja uhkien lähteet, sekä hallinnolliset tehtävät ja menetelmät turvallisuuden varmis-

tamiselle. Venäjän Federaation hallituksen päätehtävät on määritelty doktriinissa. Sitäkin yksityiskohtaisemmin on kuvattu organisatorinen kehys tietoturvatavoitteiden saavuttamiselle.

Venäjän Federaation tietoturvallisuuden doktriini on rakennettu Venäjän valtion viralliseksi näkemykseksi Federaation tietoturvallisuuden tavoitteista, tehtävistä, periaatteista ja pääsuuntaviivoista. Doktriinin johtoajatuksiin kuuluu valtion turvallisuuden varmistaminen sekä valtion interventio informaation omistus-, tuotanto- ja käyttöperiaatteisiin.

Venäjän Federaation laki kansainvälisestä tiedonvaihdosta (hyväksytty 5.6.1996) puolestaan säätelee fyysisten ja juridisten henkilöiden toimintaa kansainvälisessä informaatiovaihdossa. Sen mukaan tietoturvallisuus on yhteiskunnan tietoympäristön suojan tila ja taso, jossa otetaan huomioon yksilön, organisaation ja valtion turvallisuus. Venäjän valtio ei kyseisen lain mukaan rajoita avoimen tiedon maasta vientiä. Tällaiseksi avoimeksi tiedoksi määritellään normatiivinen aineisto kuten lakiasiakirjat, tieto ympäristön tilasta sekä mahdollisesta hätä- ja poikkeustilasta. Lisäksi avointa tietoa on meteorologinen, demografinen ja terveydellinen tieto sekä muu vastaava tieto, jolla on merkitystä yksilöiden, ulkomaalaisten ja asutuskeskusten turvallisuuden takaamiseen. Kansainväliseltä tiedonvaihdolta rajoitettua tietoa ovat valtionsalaisuus ja muu luottamuksellinen tieto, yleiseen venäläiseen kansallisomaisuuteen liittyvä tieto sekä arkistotietous, mikäli sitä ei ole merkitty vapaasti saatavaksi. Myös ulkomailta tuotavan tiedon levitystä on lailla rajoitettu jos sillä pyritään laittomuuksiin, kuten yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksen horjuttamiseen tai kiihotukseen kansanryhmiä vastaan. Väärän, vääränetyn ja epäluotettavan ulkomailta tulevan tiedon levittäminen julkisuuteen on kiellettyä. Tämä koskee esimerkiksi mainontaa, jonka tasoa seurataan tarkoin myös Venäjällä.

Venäjän Federaation laki informaatiosta, informaatioteknologiasta ja informaation suojaamisesta (presidentin vahvistama 27.7.2006) lähtee siitä, että tieto kuuluu vapaisiin oikeushyveisiin. Lain mukaan kansalainen (fyysinen henkilö) ja organisaatio (juridinen henkilö) ovat oikeutettuja etsimään ja vastaanottamaan kaikkea tietoa missä tahansa muodossa ja mistä tahansa lähteestä Venäjän Federaation muussa laissa ja tässä nimenomaisessa laissa määritellyin edellytyksin (Sassali 2007).

Fyysinen henkilö on oikeutettu saamaan hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan välittömästi koskevaa informaatiota valtion elimiltä, paikallisen itsehallinnon elimiltä ja niissä työskenteleviltä viranhaltijoilta Federaation laissa määritellyn järjestyksen mukaisesti. Organisaation oikeuksiin kuuluu saada valtion ja paikallisen itsehallinnon elimiltä informaatiota, joka koskee välittömästi organisaation oikeuksia ja velvollisuuksia. Organisaation tulee myös saada informaatiota joka on välttämätöntä yhteistoiminnan toteuttamiseksi kyseisten elimien kanssa organisaation peruskirjan mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Federaation laki informaatiosta, informaatioteknologiasta ja informaation suojaamisesta antaa kaikille ihmisille kansalaisuudesta riippumatta vapaan pääsyoikeuden:

a) normatiivisiin, oikeudellisiin asiakirjoihin, jotka koskettavat henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia sekä säätelevät organisaation oikeudellista asemaa ja valtionelinten ja paikallisen itsehallinnon valtaoikeuksia;
b) ympäristön tilaa koskevaan informaatioon;
c) valtion ja paikallisen itsehallinnon elinten toiminnasta kertovaan informaatioon sekä budjettivarojen käyttöön valtionsalaisuutta ja virkasalaisuutta (palvelussalaisuutta) lukuun ottamatta;
d) informaatioon joka on kerätty avoimiin kirjastotietokantoihin, museoihin ja arkistoihin sekä valtion ja kunnan informaatiojärjestelmiin, jotka on muodostettu ja tarkoitettu kansalaisille (fyysisille henkilöille) ja organisaatioille;
e) muuhun informaatioon, johon ei ole määritelty rajoituksia Venäjän Federaation lainsäädännössä.

Valtion elimet ja paikallisen itsehallinnon elimet ovat velvoitettuja huolehtimaan pääsystä siihen informaatioon, joka koskee niiden toimintaa. Lain mukaan informaatiota voidaan tarjota joko venäjän kielellä tai tasavallan valtiollisella kielellä. Henkilö, joka haluaa pääsyn avoimeksi määriteltyyn informaatioon, ei ole velvoitettu perustelemaan informaation saannin tarkoitusta ja välttämättömyyttä.

Valtionelinten tai paikallisen itsehallinnon informaation tarjoamisesta perimät maksut määräytyvät Venäjän Federaation maksuperustelain mukaisesti. Valtionelinten, valtion itsehallinnon elinten ja yhteiskunnallisten organisaatioiden sekä viranhaltijoiden päätöksistä ja toiminnasta (toimimattomuudesta), joka rikkoo informaatioon pääsyn oikeuksia, voidaan valittaa ylempään elimeen, ylemmälle viranhaltijalle tai oikeuteen. Menetykset ja tappiot tulee korvata siviililainsäädännön menettelytapojen mukaisesti mikäli:

- Informaatioon pääsy estetään;
- Tietoa kieltäydytään tarjoamasta viipymättä;
- Annetaan tahallisesti vääristeltyä tietoa;
- Ei anneta nimenomaan pyydettyä tietoa

Informaatio on luovutettava maksutta, mikäli se koskee:
a) valtionelinten ja paikallishallinnon elinten toimintaa, joka on kyseisten elinten toimesta laitettu infromaatio-telekommunikaatioverkkoon;
b) Federaation lakien mukaan asetettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevaa tietoa;
c) muut lain mukaan määritellyt tiedot.

Informaatioon pääsyä rajoitetaan kun tavoitteena on suojata perustuslaillista järjestystä, valtion turvallisuutta ja maanpuolustusta sekä moraalia, terveyttä,

juridisten ja fyysisten henkilöiden oikeuksia ja laillisia intressejä. Informaation luottamuksellisuuden noudattaminen on velvoittavaa ja tällaiseen informaatioon pääsyä rajoitetaan Federaation erillislailla. Valtion salaisuutta koskevan informaation suojaaminen tapahtuu Federaation valtionsalaisuutta koskevan erityislain mukaan. Federaation lailla määritetään myös liikesalaisuuden, virkasalaisuuden ja muun salaisuuden muodostama informaatio sekä velvoite huolehtia sellaisen informaation luottamuksellisuudesta. Samalla laissa määritellään myös vastuut informaation paljastamisesta.

Informaatio, jonka fyysinen henkilö on vastaanottanut toteuttaessaan ammatillisia velvoitteitaan, tai organisaatio toteuttaessaan määrättyjä toimintamuotoja (ammatillinen salaisuus), on suojattava, mikäli näille tahoille on Federaation laissa asetettu velvoitteita kyseisen informaation luottamuksellisuuden valvomiseksi. Ammatillista salaisuutta koskevaa informaatiota voidaan luovuttaa kolmannelle henkilölle laissa määritellyllä tavalla ja (tai) tuomioistuimen päätöksellä. Fyysiseltä henkilöltä ei saa vaatia informaatiota hänen yksityiselämästään, henkilökohtaisesta salaisuudesta ja perhesalaisuudesta. Kukaan ei saa vastaanottaa sellaista tietoa ilman asianomaisen henkilön suostumusta, ellei toisin ole määrätty Federaation lainsäädännössä. Venäjän Federaation henkilötietolaissa määritellään pääsyoikeudet fyysisten henkilöiden henkilötietoihin.

Venäjän henkilötietolaki (presidentti Vladimir Putinin vahvistama 27.7.2006) kieltää keräämästä ja käsittelemästä henkilötietoja jotka koskevat rotua, kansallisuutta, poliittisia näkemyksiä, uskonnollista tai filosofista vakaumusta, terveydentilaa ja intiimielämää, paitsi henkilötietolain 10. luvun 2. pykälän tapauksissa, eli kun seuraavat ehdot täyttyvät:

- On olemassa kirjallinen suostumus henkilötietojen kohteelta;
- Henkilötiedot ovat yleisesti saatavilla;
- Tiedot ovat tarpeen kyseisen henkilön tai muun henkilön hengen ja terveyden suojaamiseksi;
- Lääketieteellisessä ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa diagnoosin määrittämiseen lääkärinsalaisuusvelvollisen lääketieteen asiantuntijan suorittamana käsittelynä;
- Yhteiskunnallisen järjestön tai uskonnollisen organisaation jäsenten henkilötietojen käsittely kyseisen organisaation suorittamana Federaation lain mukaisesti jos käsittelyllä saavutetaan ne lailliset tarkoitukset jotka on mainittu organisaatioiden säännöissä (perusasiakirjoissa) sillä ehdolla että henkilötietoja ei levitetä ilman kyseessä olevien henkilöiden kirjallista suostumusta;
- Tuomioistuintarkoituksiin;
- Turvallisuuslaista, operatiivisesta etsintätyöstä ja tuomion toimeenpanosta johtuviin tarkoituksiin;

Venäjän lainsäädäntö on yksilöä koskevan tietosuojan näkökulmasta varsin nykyaikaisella tasolla. Ongelmia ei tuotakaan lainsäädännön puutteellisuus vaan tietojärjestelmien suojauksen puutteet sekä tiedon varastoinnin ja jakamisen ajanmukaisuus. Venäläiset eivät perinteisesti luota tietoverkkojen turvallisuuteen, mistä syystä esimerkiksi internetin käyttö pankkitoiminnassa on hyvin alkuvaiheessa Venäjällä.

Mainittakoon, että Venäjällä liikesalaisuudeksi ei katsota tietoja jotka koskevat ympäristösaasteita, paloturvallisuusasioita, terveydellis-epidemiologista tilannetta, elintarviketurvallisuutta ja muita tekijöitä joilla on haitallista vaikutusta tuotantolaitosten turvalliseen toimintaan sekä ihmisten turvallisuuteen yleensä (Laki liikesalaisuudesta, pykälä 5).

Venäjän hallituksen päätöksen (No 35 5.12.1991, muutettu 3.10.2002) mukaan kaupallisen salaisuuden piiriin eivät myöskään kuulu seuraavat tiedot, jotka luovutetaan vero- ja lainvalvontaviranomaisille:

- Yrityksen perustamisasiakirjat;
- Asiakirjat jotka antavat oikeuden yritystoimintaan (yritysrekisterin tiedot, tiedot olemassa olevista patenteista ja lisensseistä);
- Maksukykyä osoittavat asiakirjat;
- Kirjanpito, kun tietoja tarvitaan verojen ja muiden pakollisten valtion maksujen maksamisen tarkastusta varten;
- Henkilökuntamäärä, palkat ja työolot sekä avoinna olevat työtehtävät;
- Asiakirjat verojen ja muiden pakollisten maksujen maksamisesta;
- Tiedot ympäristön saastuttamisesta, antimonopolilain rikkomisesta, työsuojelurikkomuksista, terveydelle vaarallisten tuotteiden myynnistä sekä muusta lain rikkomisesta;

Valtiollisten ja kunnallisten yritysten yksityistämisprosessissa kaupalliseen salaisuuteen eivät lukeudu edellä mainitun hallituksen päätöksen mukaan seuraavat tiedot, jotka saa luovuttaa lainvalvonta- ja veroviranomaisille sekä yrityksen työntekijäkollektiiville:

- Yrityksen omaisuuden määrä ja rahavarat;
- Muiden sijoitukset yritykseen ja velat;
- Rahoitukselliset ja sopimukselliset velvoitteet

Edellä luetellut tiedot ovat pääsääntöisesti avoimia kaikille. Laki kaupallisesta salaisuudesta määrittelee, että salaisuuden piiriin eivät kuulu tiedot perustamisasiakirjoista, lisensseistä, kirjanpidosta, työntekijöiden määrästä ja henkilökuntarakenteesta. Lisäksi palkanmaksuasiat ja työsuojeluasiat ovat avointa tietoa. Ympäristösaasteita, paloturvallisuutta, säteily- ja terveystilannetta ja tuoteturvallisuutta koskevat tiedot ovat julkisia. Taustatarkistuksia vartenkin on hyvä tietää, että mm. työnantajan palkanmaksurästit ja sosiaalimaksujen

maksamatta jättäminen ovat julkista tietoa. Salata ei voi myöskään niitä henkilöitä, joilla on oikeus toimia ilman juridisen henkilön valtakirjaa. Tässä mainitut julkiset asiakirjat kertovat omaa kieltään yrityksen tilasta. Eikaupallisten järjestöjen ja organisaatioiden julkisuusaste on vieläkin laajempi. Niiden osalta saa tietoa myös tuottojen ja omaisuuden määrästä, menorakenteesta sekä vastikkeettoman työn määrästä, joka organisaatiossa tehdään (Fleishman 2006).

Laki kaupallisesta salaisuudesta sallii leimaamaan salaiseksi tiedot tuotantotoiminnasta (esimerkiksi laitteistot ja niiden laatu sekä materiaalit ja varastot), tuotannon rakenteesta (yksittäiset hallinnolliset päätökset, henkilötiedot), tieteellis-teknisestä tuotantotiedosta (menetelmät), finansseista (kirjanpidon sisältö, balanssit, tulot, velat), suunnitelmista (esimerkiksi tuotannon laajennus), investoinneista, tuotemerkkien hankinnoista ja myynneistä, markkinointistrategioista, tuotehuollosta, myyntimenetelmistä ja uusista (suunnitteilla olevista) palveluista. Laki antaa jonkin verran tulkintamahdollisuutta siihen, mikä on nimenomaisen yrityksen kannalta todellista tai potentiaalista arvokasta tietoa. Asiakaskuntaa, partnereita (kotimaiset ja ulkomaiset tilaajat, alihankkijat), neuvotteluja, sopimuksia ja tavarantoimittajia koskevat tiedot kuuluvat kaupallisen salaisuuden piiriin. Yrityksen turvallisuusasiat, kuten hälytys- ja vartiointijärjestelmät sekä kaupallisen tiedon suojaamismenetelmät ovat luonnollisesti salaista tietoa. Yritys on velvollinen huolehtimaan, että kaupallisen salaisuuden piiriin kuuluvat asiat on yrityksessä luokiteltu pääsyoikeuksien mukaan. Yrityksen pitää myös kyetä valvomaan, että salaisuus toteutuu käytännössä. Yrityksen partnerisuhteissa pitää olla sopimuksin säädelty kaupallisen salaisuuden vastuukysymykset. Salaiset kansiot ja asiapaperit on lain mukaan merkittävä leimalla ”liikesalaisuus” (Коммерческая тайна).

10.3 Käytännönläheinen näkemys tietoturvallisuuteen

Yksi tapa lähestyä tietoturvallisuutta on jakaa tiedon käsittely operationaalisiin toimenpiteisiin, joilla tiedon olemassaoloa säädellään. Nämä operatiiviset luokat, joista jokaiseen on integroitu tietoturvallisuus, ovat tietojen *kerääminen*, tietojen *säilyttäminen*, tiedon *siirtäminen*, tietojen *tuhoaminen* (poistaminen) ja tietojen *palauttaminen*.

Ensimmäinen operationaalinen toimenpideluokka on tiedon kerääminen. Organisaatio *kerää* tai (hankkii) sellaista tietoa, jolla liittyy suoraan organisaation toimintaan ja tavoitteisiin. Tietoturvallisuuden näkökulmasta on oleellista, minkälaisista lähteistä tietoa haetaan ja keitä tiedon hakemiseen käytetään. Esimerkiksi internetin kautta kerättävän tiedon lähteet voivat aiheuttaa haittaa keräävään organisaation tietojärjestelmiin mikäli niihin on piilotettu erilaisia haittaohjelmia. Käynnit sivustoilla rekisteröityvät sinne (sivustojen ylläpitäjille), jolloin tietoa hakeva taho (tietokone) voidaan jäljittää. Jos tieto hankitaan alihankintatyönä, voi tämä sopimustaho aiheuttaa tietoturvariskin paljastamalla kolmannelle osapuolelle mistä tiedosta yritys on tällä

hetkellä kiinnostunut. Tiedot voidaan kerätä sähköisiin tietojärjestelmiin tai paperiarkistoihin.

Tiedon *säilyttämisen* (tallettamisen) pitää tapahtua siten ja sellaiseen paikkaan, että ulkopuolisilla ja asiattomilla ei ole mahdollisuutta saada tietoa haltuun. Tiedon pitää säilyä eheänä, käytettävänä ja luotettavana niin kauan kuin sitä tarvitaan organisaation käyttöön. Tiedon säilymisestä huolehditaan varmuustallentein, jotka sijaitsevat tulipalolta ja asiattomilta suojatuissa paikassa, mahdollisesti jopa organisaatiosta erillisessä suojatussa rakennuksessa tai tilassa. Tieto voidaan säilyttää sähköisessä muodossa tietojärjestelmissä tai paperiasiakirjoina. Jälkimmäinen säilytysratkaisu lisää fyysisten vartiointi- ja turvallisuusratkaisujen tarvetta. Varatallenteet (kopiot) ja varastoinnit tuovat mukanaan erilaisia tilaratkaisuja, jotka voivat puuttua tietojärjestelmärakennelmista.

Elektronisessa muodossa olevan tiedon *siirtämiseen* liittyvät tietoturvariskit minimoidaan salausohjelmien avulla. Oikeus salausohjelmien ja kryptauksen käyttämiseen Venäjällä pitää varmistaa turvallisuuspalvelu FSB:n kautta. Kaikkein tehokkaimpia salausohjelmia ei sallita koska viranomaisten täytyy tarvittaessa kyetä seuraamaan tietoliikennettä. Turvallisuusviranomaiset seuraavat tietoliikennettä mm. terrorismilakien perusteella. Lupakäytännöt muistuttavat Yhdysvaltojen vastaavia salausohjelmien lisenssijärjestelmiä. Viranomaiset puuttuvat asiaan, mikäli kryptausjärjestelmät eivät ole avattavissa valtiollisten organisaatioiden toimesta. Paperilla olevan salaisen tiedon kuljettamistarpeet pitää minimoida. Tietoteknisenä aikana voi unohtua se, että papereiden kuljettaminen aiheuttaa vähintään yhtä merkittävän tietoturvariskin kuin sähköinen siirtäminen.

Tietojen *tuhoaminen* (poistaminen) on suoritettava siten, että muistijälkiä ei jää tallenteille, kovalevyille, filmeille jne. Käytöstä poistettavista tietokoneista on irrotettava kovalevyt ja toimitettava ne sellaiseen yritykseen, joka on erikoistunut tietojen tuhoamiseen. Kovalevyjen mekaaninen murskaus on todettu varmimmaksi tavaksi häivyttää tiedot palauttamattomaan muotoon. Paperiarkkien osalta varmin tuhoamisen tapa on sellainen paperintuhoajalaite joka leikkaa paperit ristikkäin riittävän pieniin kaistoihin. Näin syntynyt paperisilppu poltetaan ennalta varmistetussa ja luotettavassa polttolaitoksessa tiedon omistajan läsnä ollessa.

Tietojen *palauttaminen* on mahdollista, mikäli tiedon tallenne ei ole lopullisesti tuhoutunut esimerkiksi mekaanisesti. Suomessa toimii yrityksiä jotka kykenevät palauttamaan tietoa tietokoneiden rikkoontuneilta kovalevyiltä. Myös Venäjällä tämä tekniikkaa on kehittynyttä. Tietojen varmuustallennus tai arkistotulosteet ovat parhaat tavat varautua tietojen palauttamiseen varsinaisten käyttölevykkeiden rikkoontuessa.

Venäjän internetyliopiston (Internetyliopisto 2007) tietoturvallisuuden periaatteisiin kuuluu tiedon käytettävyyden, eheyden ja luottamuksellisuuden

säilyttäminen sekä näitä tavoitteita tukevan infrastruktuurin varmistaminen. Internetyliopiston mukaan tietokoneistetuille tietojärjestelmille ja tiedoille uhkia ovat:

Aktiiviset uhkat
- Luvaton tietojärjestelmiin tunkeutuminen sekä sisältä että ulkoa (yritysvakoilu, hakkerointi);
- Erilaiset haittaohjelmat (virukset, troijalaiset.);
- Laitteistojen ja niiden tukijärjesteleminen varkaudet;

Passiiviset uhkat
- Tietojärjestelmien hajoaminen ja romahtaminen;
- Sähkökatkot, luonnonmullistukset;

Venäläiset itse ovat ottaneet liiketoiminnan tietoturvallisuuteen hyvin käytännönläheisen vaikkakin osin teknisen ja valvonnallisen lähestymistavan (ks. esim. Jushuk 2005). Tietoturvallisuus ei ole Venäjälläkään pelkästään tietokoneessa olevan tiedon suojaamista joskin se muodostaa hyvin tärkeän osan tietoturvallisuudesta. Edullisilla ja suhteellisen yksinkertaisilla asioilla voidaan yrityksen tietoturvallisuuden tasoa nostaa tuntuvasti. Useinkaan kyse ei ole vaikeasti ymmärrettävien salausohjelmien käytöstä tai kalliista tietoturvaratkaisuista. Luottamuksellisen tiedon vuotamisen ennaltaehkäisy ja rajoittaminen toteutetaan suhteellisen selkein ja halvoin menetelmin. Ensimmäisessä vaiheessa yrityksen tilat luokitellaan tietoturvatasotarpeen mukaan esimerkiksi kolmeen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat kaikille avoimet tilat (asiakastilat) joiden tietoturvallisuuden taso voidaan pitää alhaisena. Asiakkailta pääsääntöisesti suljetut toimistotilat ja muut henkilöstön käytössä olevat alueet kuuluvat seuraavalle tietoturvatasolle. Korkeimman suojaustason tiloja ovat esimerkiksi tietokonesalit, arvotavaran säilytystilat, tärkeiden asiakirjojen ja arkiston tilat sekä neuvottelutilat, joissa käydään luottamuksellisia keskusteluja.

Toimitilojen luokittelu turvatasoihin on edellytyksenä myös kulunvalvonnan ja pääsyoikeuksien suunnittelulle. Toimitilojen pääsyoikeusluokitus auttaa suunnittelemaan myös henkilöstön identifiointikäytäntöjä, joihin kuuluvat mm. pääsyoikeusluokat ja ID korttien värit. Tilojen turvallisuusluokittelun mukaiset vieraiden vastaanottotilat perustetaan kaikkein alhaisimman tietoturvatason vyöhykkeelle. Vieraita ei jätetä yksin missään vaiheessa. Vieraiden vastaanottotiloihin siirtyminen tapahtuu mahdollisuuksien mukaan metalliesineitä paljastavien turvaporttien läpi. Jokainen Venäjällä matkannut on huomannut sen vakavuuden jolla kulunvalvonta on järjestetty kaupoissa. Kirjakauppaan ja ostoskeskukseen kuljetaan nykyisin pääsääntöisesti ilmaisimien läpi. Yleensä niiden tarkoituksena on ehkäistä näpistyksiä mutta enenevässä määrin Venäjällä panostetaan vakavamman rikollisuuden, mm. terrorismin, torjuntaan metallinpaljastimien avulla.

Yritystoiminnassa käsiteltävän tiedon luottamuksellisuuden näkökulmasta Venäjällä painotetaan erilaisia tiedon vuotamisen uhkakuvia. Tietoa voi yrityksessä kadota seuraavien teknisten vuotokohtien kautta:

TAULUKKO 2 Organisaation tilojen tekniset vuotokohdat.

1. Rakenteisiin (seinät, huonekalut, ilmastointi) upotetut kuuntelulaitteet	8. Suuntamikrofonit	15. Maadoitusvuodot
2. Tulostimelle ja kopiokoneelle jätetyt paperit, suojaamattomat disketit	9. Henkilöstön tietovuodot	16. Vuodot palovaroitinlaitteiden kautta
3. Videokuvaus, myös kaukaa	10. Luvaton kopiointi	17. Vuotaminen sähköjohtojen kautta
4. Laserkuuntelu ikkunan värähtelyn kautta	11. Päätelaitteen säteily	18. Lämmitys-, kaasu- ja vesiputkistojen käyttäminen
5. Tuotantojätteet	12. Puhelinkuuntelu	19. Käytöstä poistettavat tietokonelevykkeet ja tallentimet
6. Tietokonevirukset tms.	13. Sähkömagneettisen säteilyn mittaus	
7. Tietoa sisältävien pakkausten (esim. kansioiden) varastaminen	14. Kommunikaatiolinjoille kytkeytyminen	

Valitettavasti organisaation oman henkilöstön on todettu aiheuttavan suurimman tietovuotoriskin. Tietoa voi vuotaa joko tahattomasti huolimattomuuden seurauksena tai tahallisesti ulkopuoliselle taholle hyötymistarkoituksessa. Yrityksen johdon ja turvallisuusjärjestelmän pitää valvoa firman työntekijöiden pääsyä luottamukselliseen ja salaiseen tietoon sekä tällaista tietoa sisältäviin asiakirjoihin ja tietokantoihin. Jokainen henkilö, riippumatta asemastaan tai sukulaisuussuhteestaan firman johtoon, saa pääsyoikeuden vain sellaiseen tietoon, joka on hänen tehtävän kannalta tarpeen.

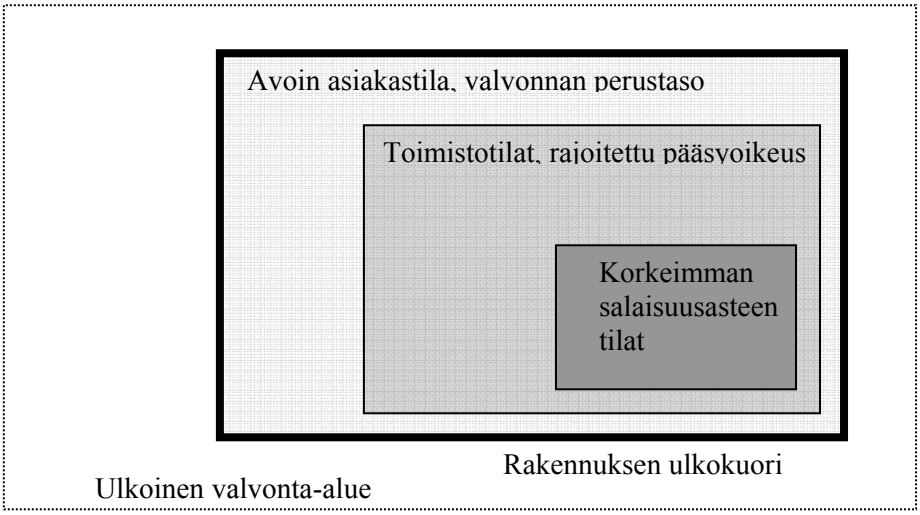
Tietokantojen luottamuksellisuus, eheys ja käytettävyys pitää tarkastaa säännöllisin väliajoin ja samalla määritellään tietojen ja tietokantojen salausaste. Tiedot vanhenevat nopeasti joten salauspäivitykset ovat tarpeen. Tietojen järjestelmälle tulee luoda salaisuusasteluokittelu ja sen mukainen pääsyoikeusluokittelu henkilöstölle, jonka taustat on tarkasti selvitetty. Tietoa säilytetään Venäjällä vielä paljon manuaalisissa kansioissa. Tärkeät kansiot tulee säilyttää palosuojatuissa kassakaapeissa. Manuaalisen tiedon käsittelyn valvontaan kuuluu yritykselle tärkeän ja luottamuksellisen tiedon kansioiden perustaminen. Näissä kansioissa tiedot kiertävät niitä tarvitseville henkilöille

kuittausta vastaan. Kansioissa voi olla myös tärkeitä tiedotteita henkilöstöä varten.

Tietotekniikan sekä tietoverkoissa olevan tiedon suojaaminen kuuluvat tietoteknisen suojauksen piiriin. Tietokoneissa tulee olla sisäänpääsykoodit, mieluummin vielä varmistettuna jokaisen henkilökohtaisella elektronisella asiointikortilla. Salausohjelmistoratkaisuilla pitää varmistaa paikallisten tietoverkkojen suojaaminen ulkopuolisilta tunkeutujilta. Virustentorjunta ja palomuurit otetaan käyttöön kuten muuallakin maailmassa, ja niiden jatkuvapäivitteisyys varmistetaan. ATK –laitteiden, faksien ja kopiokoneiden huoltosopimuksilla varmistetaan, että laitteisiin saadaan varaosat ja korjaukset viipymättä. Laitehuollon henkilöstön taustat selvitetään ja yrityksen valvovan henkilön läsnäolo laitekorjausten aikana varmistetaan.

Aikaisemmin jo kerrottiin neuvottelutilojen sijoittumisesta korkeimmalle tietoturvatasolle. Tärkeitä neuvotteluja varten rakennetaan yritykseen ääni- ja signaalieristetty neuvotteluhuone, jonne rajoitetaan ulkopuolisen henkilöstön mahdollisuuksia tuoda kännyköitä tai muita teknisiä laitteita, joilla huonetilaa voidaan kuunnella. Salakuuntelu ja –katselu kuuluvat niihin asioihin josta Suomessa keskustellaan vähän yritystoiminnan yhteydessä, mutta jotka ovat Venäjällä suorastaan arkipäivää. Pienyrityksillekin kirjoitetut venäläiset turvallisuusoppaat muistuttavat säännöllisesti tämän ilmiön laajuudesta ja arkipäiväisyydestä Venäjällä. Oppaat antavat laajan kirjon ohjeita teknisen kuuntelun ja salakatselun torjumiseksi. Neuvottelutilojen hermeettisyys tarkastetaan säännöllisesti teknisillä erikoisvälineillä. Tekniikan avulla skannataan mahdolliset kuuntelulaitteet ja tutkataan seiniin upotetut laitteet. Perusteelliseen tekniseen turvatarkastukseen kuuluu myös huoneen puhelin- ja sähkölinjojen virtamittaukset mahdollisten ylimääräisten linjoilla roikkujien varalta. Huoneen läpiviennit (putket, tietokonejohdot, lämpöpatterit jne.) sekä seinänaapuritilat ja ylä- ja alakerran huoneet tarkastetaan, mikäli halutaan todella varmistua kaikkein tärkeimpien tilojen turvallisuudesta. Valtioiden lähetystöjen ja edustustojen tarkastukset tapahtuvat tällaisella perusteellisuudella säännöllisin väliajoin mutta yrityksistä vain suurimmat ovat yleensä panostaneet vastaavaan toimintaan. Lienee kuitenkin hyvä tietää, että teknisiä turvallisuustarkastuksia suositellaan ainakin joskus suoritettavaksi.

Vaikka tässä puhuttiinkin neuvotteluhuoneesta pitää muistaa tarkastaa useammin yrityksen julkiset tilat, WC:t ja käytävät, jonne kuuntelulaitteita voidaan asentaa milloin vain. Paikallinen turvallisuusyritys kyllä tietää kuka näitä teknisiä tarkistuksia tekee. Suomesta tilattava palvelu on käyttökelpoinen vaihtoehto.

KUVIO 1 Organisaation toimitilojen (tieto)turvallisuuden luokitusmalli Miettisen kaaviota (1999, 95) mukaillen.

Päivittäisessä toimistotyöskentelyssä tietoturvallisuus huomioidaan esimerkiksi kopioimisen minimoinnilla ja sääntelyllä (kopiokirjanpito, henkilökohtaiset koodit). Lisäksi toimistossa järjestetään paperintuhoojalaitteiden hankinta ja käyttö turvallisuutta edistävällä tavalla. Salaisen ja luottamuksellisen aineiston tuhoaa vain yrityksen johto ja turvallisuusvastaava. Aineiston lopullisen tuhoamisen hoitaa siihen erikoistunut luotettava yritys. Yrityksen poistaessa tietokoneita käytöstä, koneiden kovalevyt on tuhottava murskaamalla mekaanisesti tai tuotava Suomeen, jossa tuhoamisen hoitaa siihen erikoistunut taho. Faksilaitteiden ja kopiokoneiden läheisyyteen ei jätetä lojumaan papereita, jotka sisältävät merkityksellistä tietoa. Faksien muistissa olevat lähetyslistat poistetaan säännöllisesti, jotta laitteen kautta käyty tietoliikenne osoitteineen ei paljastu sivulliselle.

Tietoturvallisuuteen kuuluu luonnollisesti luottamuksellisten ja (eri asteisesti) salaisten tietojen erityinen suojaaminen, mikäli tällaista tietoa on jostain syystä jouduttu kuljettamaan yrityksen ulkopuolelle. Sensitiivisten asiakirjojen ja laitteiden fyysinen valvonta pitää olla aukotonta. Hotellihuoneisiin tai hotellin turvasäilöihin ei saa jättää ilman luotettavaa valvontaa sellaisia asiakirjoja, jotka voivat olla arvokkaita kilpailijan tai tiedustelu- ja rikollisorganisaation näkökulmasta. Mikäli tietoturvakäytäntöjä halutaan noudattaa todella tiukasti, tulee faksien käyttöä tai oman tietokoneen verkkokäyttöä hotelleissa, yrityspalvelutaloissa, internetkahviloissa tai muissa vastaavanlaisissa julkisissa tiloissa välttää. Yrityksen blankoasiakirjoja, sopimuspohjia ja leimoja pitää säilyttää ulkopuolisilta suojatussa tilassa.

Yrityksen tietoturvasuunnitelmassa otetaan kantaa myös luottamuksellisen tiedon paljastamisen henkilökohtaiseen materiaaliseen ja kurinpidolliseen

sanktioon. Lisäksi pitää järjestää väliaikaisten työntekijöiden luottamuksellisen tiedon vastuukysymykset. Koko työyhteisön pitää olla tietoinen yrityksen tietoturvasuunnitelman tavoitteista ja menettelytavoista. Motivaatio ja henkilöstön sitoutuneisuus ovat välttämättömiä keinoja turvallisuustietoisuuden kohottamiseen. Turvallisuustietoisuuden lisäämisestä, henkilöstön motivoinnista ja turvallisuuden teemakouluttamisesta on saatavissa hyviä kansainvälisiä kirjallisuuslähteitä (ks. esim. Roper, Grau & Fischer 2006).

Yrityksessä kannattaa suhtautua varauksella sellaisten väliaikaisten työntekijöiden pääsyyn luottamukselliseen tietoon, jonka taustoja ei ole voitu kunnolla tarkastaa. Yrityksen johdon ja turvallisuusvastaavien tulee valvoa heidän toimintaa tarkemmin kuin pysyvien työntekijöiden. Väliaikaiselle henkilöstölle tulee osoittaa selkeästi näkyvät ID kortit, joilla on rajallinen pääsyoikeus. Korttien väriluokittelu lisää yleensäkin valvonnan tehoa ja havaittavuutta. Alihankintahenkilöstöllä tulee myös olla ID kortit näkyvällä paikalla. Niistä (väristä) käy ilmi mihin tehtävään he kuuluvat. Lyhyitä vierailuja suorittavien osalta heidän saattaminen tärkeisiin kohteisiin ja aukoton valvonta tulee järjestää.

Edellä lueteltiin tärkeimpiä käytäntöjä, joiden avulla tietoturvallisuuden ja muunkin fyysisen turvallisuuden tasoa saadaan merkittävästi kohotettua. Tarkoituksena ei ollut luetella kaikkia yksityiskohtia, joita löytyy runsaasti. Tässä esiteltiin toimenpiteet, jotka erityisen usein toistuvat venäläisessä tietoturvallisuuskirjallisuudessa kun puhutaan käytännön toimenpiteistä yrityksessä. Tietoturvallisuus varmistetaan useilla pienillä mutta yhtäaikaisilla toimenpiteillä. Tietoturvallisuudenkin suojaamisessa yrityksen henkilöstö on sekä avainasemassa että muodostaa merkittävimmän riskin.

11 PALO- JA PELASTUSTOIMINTA

11.1 Tulipalot yleinen ongelma

Tulipalot ovat yleinen riesa Venäjällä. Kaasu- ja öljylämmitys sekä kaasun talouskäyttö kodeissa lisäävät palo- ja räjähdysherkkyyttä asuinhuoneistoissa. Venäjän hätätilaministeriön paloturvallisuusmääräykset (Emercomin määräys 18.6.2003) ohjaavat yksityiskohtaisesti paloturvallisuustoimintaa asunto- ja työpaikkakohteissa. Yritykset ja niiden johto velvoitetaan huolehtimaan paloturvallisuudesta. Pelastussuunnitelmien ja palosuojeluohjeiden tulee olla voimassa yrityksissä, julkisissa rakennuksissa ja asuinkerrostaloissa. Erityisesti paloherkissä kohteissa, kuten sahat ja rakennustyömaat, henkilöstölle pitää antaa koulutusta toimimisesta poikkeustilanteissa. Palokunnan hätänumero asetetaan näkyvälle paikalle rakennuksissa, rappukäytävissä, toimistoissa, asuintiloissa ja varastoissa. Hätätilaministeriön määräyksen mukaan esimerkiksi tupakoinnille tulee osoittaa oma erityinen tila. Tupakointi on kielletty teollisuus(kohteissa) joissa käsitellään palovaarallisia aineita tai elintarvikkeita.

Venäjällä paloturvallisuusnormit johdetaan vuoden 1994 (uusittu 1995) paloturvallisuuslaista ja paloturvallisuusasetuksista, ohjeista, standardeista sekä alueellisista paloturvallisuuslaeista ja määräyksistä. Paloturvallisuusmääräysten mukaan kaikista organisaatioista tulee löytyä vähintäänkin organisaation yhteinen pelastussuunnitelma, jossa käsitellään henkilöstön toiminta tulipalon sattuessa, inventoidaan ja määritellään paloturvallisuuslaitteet ja niiden sijainnit, osoitetaan evakuointireitit, annetaan täydentävä ohjeistus ja määritellään harjoitusten pitämisen ajankohdat. Organisaatioilla tulee paloturvallisuusohjeiden mukaan olla määrätyt paikat tupakoinnille, käytännöt sähkölaitteiden vaarattomaksi tekemisestä tulipalon yhteydessä, ohjeet henkilöstön toiminnasta tulipalon sattuessa, nimitettynä paloturvallisuudesta vastaava henkilö ja määriteltynä organisaation sisäinen palosuojelukoulutus (Petrov 2007, 176).

Emercomin määräyksistä löytyy esimerkiksi sellainen yksityiskohta, että mikäli kerroksessa työskentelee tai oleskelee yli 10 henkilöä samanaikaisesti, tulee kerroksessa olla näkyvällä paikalla evakuointisuunnitelma (ohje) ja menettelytapa tulipalosta hälyttämiseksi. Evakuointisuunnitelma rakentuu kirjallisesta ja kuvallisesta osiosta. Tämän vuoksi esimerkiksi kansainvälisissä hotelleissa Venäjällä on näkyvästi panostettu paloturvallisuuteen ja evakuointien sujuvuuteen. Maailmalla matkannut henkilö voi jopa todeta, että Venäjällä ollaan paloturvallisuuden informoinnissa melkoisen edistyksellisiä. Tämän kirjan kirjoittaja on havainnut, että esimerkiksi Lontoossa ei ole takeita paloturvallisuusohjeiden näkyvyydestä hotelleissa.

Mikäli Venäjällä rakennuksessa tai tilassa oleskelee yli 50 henkilöä, tulee evakuointisuunnitelman lisäksi puolivuosittain järjestää käytännössä evakuointiharjoitus. Erityisiä lisävaatimuksia paloturvallisuudelle asetetaan silloin kun tiloissa oleskelee liikuntarajoitteisia henkilöitä tai näkö- ja kuulovammaisia. Huolellisuusvelvoitteet ulotetaan myös yritysten tilojen siisteyteen jos palovaara on olemassa.

Yrityksen tehtävänä on varmistaa, että palovaroittimet ja sammuttimet sekä pelastustiet ovat kunnossa. Organisaatiolla pitää myös olla suunnitelma sen varalta että sähköt katkeavat. Suunnitelmassa ja käytännön rakenteissa tulee olla ratkaisu siihen miten alkusammutusvälineistö ja poistumistiet löydetään pimeässä. Yllämainitussa Emercomin määräyksessä säännellään yksityiskohtaisesti myös kauppapaikkojen ja rakennustyömaiden paloturvallisuusasioita. Yrityksen johto vastaa paloturvallisuudesta mutta käytännön tason yhteyshenkilönä toimii paikkakunnan palotarkastaja.

Aktiivinen tiedonetsijä löytää hyvää informaatiota sekä säännöksiä ja ohjeita Venäjän paloturvallisuusmääräyksistä. Tärkeänä yksityiskohtana voi mainita, että Emercom julkaisee nettisivuillaan mustaa listaa kohteista, joiden paloturvallisuus on puutteellinen tai laiminlyöty. Valtakunnan kattavassa puuteluettelossa mainitaan ajoittain kohteita myös Murmanskista. Heikon paloturvallisuustason luettelosta löytyy esimerkiksi asuinkerrostaloja (katso Emercom 2007). Samassa yhteydessä käy ilmi paloturvallisuusasioista vastuullinen taho kyseisessä kohteessa. Karjalan tasavallan alueelta löytyy huomattava paljon paloturvallisuuden kannalta puutteellisia asuinrakennuksia ja kouluja. Paloturvallisuuden musta lista on syytä tarkistaa, jos Murmanskista tai muualta päin Venäjää aikoo ostaa/vuokrata asuntoja esimerkiksi yrityksen työvoiman käyttöön. Nettitietoon ei pidä kuitenkaan täysin nojautua. Parasta on tietenkin aina varmistaa paikkakunnan palotarkastajalta talon paloturvallisuuskelpoisuus.

Tulipalojen ja kaasuräjähdysten riski lisääntyy talvella kun sähkölämmittimet ovat kovalla kuormituksella ja kaasun käyttö huipussaan. Venäjän hätätilaministeriön paikallisvirastot varoittelevat joka talvi kodin sekä yritysten sähkö- ja kaasulaitteiden vaaroista. Näiden laitteiden riskit ovat aivan eri luokkaa kuin Suomessa. Vaikka ei puhuttaisikaan suoraan paloturvallisuudesta, ovat sähkökatkot sekä kaukolämmön toimitusongelmat Venäjällä yleisiä. Vaikeudet korostuvat etenkin kovilla pakkasilla, jolloin niiden aiheuttamat harmitkin ovat suurimmillaan.

11.2 Pelastussuunnittelu yhteystyössä viranomaisten kanssa

Venäjän viranomaiset ovat tarkkoja organisaatioiden paloturvallisuudesta. Venäjällä palokuolemia tapahtuu 100,1 miljoonaa asukasta kohti kun Suomessa vastaava lukema on 21,6 (Myllyniemi 2000). Paloturvallisuusnormit ovat melkoisen monimutkaisia, eikä tässä voi esitellä tyhjentävää luetteloa. Yksityiskohdat riippuvat muun muassa rakennuksen materiaaleista, tilojen

käyttötarkoituksesta, rakennuksen kerrosluvusta ja naapurikiinteistöjen luonteesta. Itse ei näitä asioita kannata opetella vaan yhteys paikkakunnan palotarkastajaan varmistaa ajantasaisen tiedon saannin. Paloturvallisuusvaatimusten täyttämistä ei pidä aliarvioida sillä niiden puutteellinen toteuttaminen antaa yhden lisäsyyn vaikeuttaa yritystoimintaa tulevissa mahdollisissa tarkastuksissa. Laadukkailla vartioimisliikkeillä on tietoa myös paloturvallisuusasioista ja –normeista. Lisäksi usein turvallisuusyrityksillä on lisenssi paloturvallisuuslaitteiden asentamiseen. Kyky osallistua paloturvallisuussuunnitteluun kannattaa varmistaa samalla kun palkkaa yritykselle vartioimisliikettä.

Palotarkastukset ovat arkipäivää Venäjällä ja ne ovat osoittautuneet aiheellisiksi. Esimerkiksi Murmanskin alueella syyttäjävirasto (prokuraattorin virasto) on tehnyt palotarkastuksia erilaisiin julkisen sektorin rakennuksiin. Tarkastuksissa on todettu, että vakavia puutteita löytyy mm. rappukäytävien paloruiskujen toiminnassa, sammuttimien merkinnöissä ja toimivuudessa sekä tikasajoneuvojen ulottuvuudessa. Poistumistiet ja -käytävät ovat kovin usein tukossa ja täytetty paloherkällä tavaralla. Yritysten tiloissa ei välttämättä ole käsisammuttimia tai niitä on liian vähän. Näistä laiminlyönneistä tulee yleensä hallinnollinen seuraamus, esimerkiksi sakko.

Yrityksen johdon velvollisuus on huolehtia yrityksen pelastussuunnitelman laatimisesta ja ajan tasalla pitämisestä. Pelastussuunnitelmasta on tiedotettava yrityksen työntekijöitä ja muita jotka osallistuvat pelastussuunnitelman toimeenpanoon. Yrityksen henkilöstön mahdollisimman varhainen osallistuminen pelastussuunnitelman laadintaan varmistaa – sitoutumisen lisäksi – henkilöstön automaattisen toiminnan mahdollisen poikkeustilanteen varalta. Suunnitelma tai sen yhteenveto tulee toimittaa myös alueen pelastusviranomaiselle, käytännössä paikallisen Emercomin toimistoon, venäläisen viranomaisen antaman ohjeen mukaisesti.

Yritysturvallisuuteen olennaisesti kuuluvan pelastussuunnitelman laadinta lähtee liikkeelle ennakoitavien vaaratilanteiden kartoituksella. Yritykseen, sen henkilöstöön ja asiakaskuntaan kohdistuvien riskien analysointiin on kehitetty erilaisia työkaluja, joista esimerkkinä internetistä löytyvä http://www.pk-rh.com. Pelastussuunnitelmassa yrityksen turvallisuusjohto luokittelee yritykseen kohdistuvat riskit tärkeys- ja todennäköisyysjärjestykseen sekä määrittää keinot kunkin riskin hallinnalle.

Työpaikan riskien tunnistamisen jälkeen täytyy suunnitella niiden hallinta tai eliminointi. Kaikkien riskien poistaminen ei ole mahdollista, joten yrityksen pitää löytää sellaiset keinot, jotka ovat kustannustehokkaita riskien minimoinnissa. Pelastussuunnitelma pitää sisällään selkeät toimintaohjeet poikkeustilanteen sattuessa. Pelastussuunnitelma kytkeytyy riskianalyysiin siltä osin kuin analyysissä käsitellään tulipalo- ja suuronnettomuusriskiä sekä sellaisia vakavia rikosriskejä (pommiuhka, terrorismi), joissa nopea pelastautuminen on tarpeen. Yrityksen riskianalyysi on luonnollisesti muutakin kuin pelkäs-

tään palo- ja pelastustoiminnan haasteiden kartoittamista kuten ylempänä tässä kirjasessa kävi ilmi.

Pelastautumisohjeet sisältävät suojautumisen hätätilanteessa ja rakennuksesta poistumisen ohjeet. Niin Suomen kuin Venäjän varautumissäännökset velvoittavat, että tulipalon tai pommiuhkan sattuessa rakennuksesta on voitava poistua mahdollisimman nopeasti. Yrityksessä tulee myös olla jokaisessa työpisteessä toimintaohjeet tulipalon tai pommiuhkan varalta. Esimerkiksi puhelimitse tulevan uhkauksen varalta on olemassa selkeä toimintakoodi sekä oman turvallisuuden varmistamiseksi, että uhkaajan tunnistamiseksi. Myös uhkauskirjeiden sekä postitse saapuvan BC-kirjeen (ns. jauhekirjeen) sekä ryöstötilanteiden varalta tulee yrityksessä olla sekä ohjeet että säännölliset harjoitukset.

Pommiuhkan, jauhekirjeen ja tulipalon sattuessa rakennuksesta on voitava poistua mahdollisimman nopeasti ennalta määrättyyn ja harjoiteltuun kokoontumispaikkaan. Vaarassa oleville on pystyttävä ilmoittamaan välittömästi esimerkiksi sisäisellä viestintäjärjestelmällä. Emercomin paloturvallisuusmääräysten mukaan, aivan kuten Suomessakin, uloskäytävät ja kulkureitit niihin on pidettävä kulkukelpoisina ja näkyvästi merkittyinä. Vaarallisten aineiden kuten esimerkiksi myrkyllisten kemikaalien aiheuttamien onnettomuuksien varalta selvitetään suojautumismahdollisuudet ja toimenpiteet sisälle suojauduttaessa. Venäjän pelastusviranomaisilla on ajantasaiset luettelot paikkakunnalla olevista vaarallisen toiminnan kohteista sekä paikkakunnan läpi liikennöivistä riskikuljetuksista. Näiden tietojen saaminen yrityksen turvallisuussuunnittelun tarpeisiin tulee varmistaa.

Pelastussuunnitelmassa tulee huomioida vaarallisten kohteiden aiheuttama varautumistarve. Hätätilanteessa henkilökunta huolehtii ihmisten pelastamisesta ja opastamisesta poistumisteille, tekee sisäisen hälytyksen ja ilmoittaa tapahtuneesta hätänumeroon, sammuttaa ja opastaa ammattiavun paikalle. Pelastushenkilöstö voi velvoittaa yrityksen johtoon kuuluvia tai muita yrityksen henkilöitä antamaan lisätietoja mahdollisista uusista riskitekijöistä, joita ei ole pelastajien tiedossa. Entuudestaan tuntemattomia vaaratekijöitä voi pelastusviranomaisille muodostua esimerkiksi rakennuksessa ja yrityksen tiloissa mahdollisesti väliaikaisesti säilytettävistä kemikaaleista.

Maailmanlaajuisesti on käytössä yleispiirteinen ohjeisto pommikirjeiden tunnistamiseen. Pommi- ja jauhekirjeiden esiintyvyys Venäjällä on harvinaista eikä tässä ole tarkoituksenmukaista keskittyä aiheeseen seikkaperäisesti. Ohessa kuitenkin esitetään mallikaavio toiminnan ohjaamiseksi pommiuhkauksen varalta:

Toiminta puhelimitse tapahtuvassa pommiuhkauksessa

- OLE RAUHALLINEN JA YSTÄVÄLLINEN!
- ÄLÄ KESKEYTÄ SOITTAJAA – EHDOTA NEUVOTTELUA
- KOETA YLLÄPITÄÄ PUHELUA!
- KÄYNNISTÄ AUTOMAATTISESTI PUHELUN ÄÄNITYS!
- ALOITA PUHELUN JÄLJITTÄMINEN!
- KYSY:

- milloin pommi räjähtää ?
- missä se on ?
- minkä näköinen se on ?
- miksi pommi on asennettu ?

Pommiuhkauksen sanamuoto:

_____
_____
_____

- Puhelu tulee oman vaihteen kautta / ei tule vaihteesta
- POMMIUHKAUKSEN TEKIJÄN HENKILÖLLISYYS: mies, nainen, poika, tyttö
- POMMIUHKAUKSEN TEKIJÄN ÄÄNI: korkea/kimeä, hiljainen/heikko, matala, selkeä, soperteleva, pehmeä/miellyttävä
- POMMIUHKAUKSEN TEKIJÄN PUHE: nopeaa, hidasta, huolellista selvää, vääristynyttä, kiroilevaa, änkyttävää, sopottavaa _____
- POMMIUHKAUKSEN TEKIJÄN MURRE: paikallinen, vieras, korostus, muu, mikä_____
- POMMIUHKAUKSEN TEKIJÄN ASENNE: rauhallinen, kiihtynyt, muu, mikä_____
- TAUSTAÄÄNET: koneiden melu, katuliikenne, musiikki, ihmisten äänet, toimistokoneiden äänet, muu, mikä _____

UHKAUKSEN VASTAANOTTAJA:

Päiväys Klo Nimi

Jokaisella työpaikalla tulee olla selkeät ja työpisteissä näkyvät toimintaohjeet erilaisia onnettomuus- ja uhkatilanteita varten. Seuraavassa esitetään karkea jaottelu yrityksen toimintaohjeistukseksi onnettomuus- ja vaaratilanteiden sekä yleisimpien liiketoiminnan riskien varalta:

- Hätäilmoituksen laadintaohje eri viranomaisnumeroineen;
- Sisäisen hälytyksen tekemisen menettelytavat;
- Tiedottaminen onnettomuustilanteissa;
- Yritykseen kuuluvan henkilön vakava liikenneonnettomuus;

- Tulipalo;
- Toiminta sähkö-, vesi- tai lämmityskatkon aikana;
- Toiminta kaasuvuodon ja välittömän kaasuräjähdysvaaran tilanteessa;
- Tapaturma, sairauskohtaus;
- Vakava aktiivinen rikos (ryöstö, muu välitön uhkatilanne);
- Pommiuhkaus puhelimitse (mitä havaintoja voi uhkaajasta tehdä);
- Toimenpiteet uhkaus- ja kiristyskirjeen varalta;
- Toimintaohje ns. jauhekirjeen varalta;
- Toiminta tietojärjestelmien vahingoittuessa;
- Työyhteisön kriisien purkamisen (defusing, debriefing) ohjeistus

Näiden lisäksi tulee muistaa ohjeistuksen räätälöinti yrityksen toimialan aiheuttamien erityistilanteiden osalta. Elintarvikeyrityksen pitää varautua esimerkiksi mahdollisiin myrkytysuhkiin ja kuljetusyrityksen mahdollisiin lastien kaappausuhkiin. Käytännön varautumiseen kuuluu, että yrityksen henkilökunnan ulottuvilla tulee olla tarkastetut ja toimintakuntoiset alkusammuttimet. Niiden käyttö tositilanteessa pitää myös hallita. Palovaroittimet, automaattiset sammutuslaitteistot, palo- ja savuilmaisimet, varavoimakoneet sekä poistumisteiden opasteet ja turvamerkinnät on pidettävä kunnossa ja ajan tasalla. Pelastus- ja raivauskaluston lisäksi ulottuvilla tulee olla merkityissä paikoissa henkilökohtaista suojavarustusta ja yrityksen toimialan mukaista erikoisvarustusta. Pelastusviranomaisilta saa myös tietää lähimmän suojatilan sijainnin ja käytettävyyden hätätilanteen sattuessa. Suojatila ja sen kapasiteetti otetaan pelastussuunnitelmassa huomioon.

Murmanskin aluehallinto on vuonna 2005 yhdessä Emercomin kanssa laatinut evakuointisuunnitelman, joka koskee 30 kilometrin vyöhykettä Kuolan ydinvoimalasta. Suunnitelma pannaan täytäntöön, mikäli ydinvoimalassa sattuu vakava poikkeustilanne. Kyseisellä alueella oleskelevien henkilöiden evakuointi toteutetaan mm. alueella toimivien yritysten yhteistyönä, mikä vyöhykkeen läheisyydessä olevien yritysten esimerkiksi matkailusektorilla (Kirovsk), tulee ottaa väestönsuojelusuunnitelmissaan huomioon. Lisätietoja antavat kaupunkien pelastusviranomaiset. Lisäksi kaikkialla Venäjällä toimivien yritysten pitää ottaa väestönsuojelusuunnitelmassa huomioon lähistöllä sijaitsevat vaaralliset kohteet, kemian laitokset, ydinvoimalaitokset (ydinjätelaitokset) sekä öljy- ja kaasulaitokset. Näistä saa tietoja Emercomin paikallisyksiköistä.

12 RIKOSTURVALLISUUS

12.1 Sisäisiä ja ulkoisia haasteita

Yksityiskohtaisen ohjeistuksen tarjoaminen rikollisuuden torjunnasta on vaativa tehtävä lukuisten erilaisten rikostyyppien ja rikostilanteiden vuoksi. Rikosten ennaltaehkäiseminen on luonnollisesti edullisin tapa torjua rikollisuutta. Rikoksen tapahduttua valitaan mahdolliset jatkotoimet. Asianomistajarikoksissa uhri saa itse valita mitä rikoksen tapahduttua tehdään, ilmoitetaanko asiasta viranomaisille vai kärsitäänkö seuraukset kaikessa hiljaisuudessa. Liike-elämässä on voinut muodostua käytännöksi se, että tavanomaisesta katurikollisuudesta (varkaudet, murrot ja ilkivalta) ilmoitetaan viranomaisille mutta esimerkiksi yritysvakoilusta, joka katsotaan kiusalliseksi yrityksen julkikuvan kannalta, vaietaan. Rikostutkinnan edistyminen riippuu paljolti siitä kuinka nopeasti toimivaltaiset viranomaiset saavat tiedon rikoksesta.

Rikollisuuden uhka yritystoiminnalle voi olla luonteeltaan sekä ulkoista että sisäistä. Yrityksen henkilökunnan aiheuttamat haasteet kohdistuvat yrityksen fyysiseen ja immateriaaliseen omaisuuteen, jolla puolestaan on yhtymäkohtia tietoturvallisuuteen. Pääasiallinen syy yrityksen kriittisen tiedon vuotamiseen ulkopuolisten (kilpailijoiden) käsiin löytyy nykyisestä tai entisestä henkilöstöstä. Yrityksen työilmapiiri ja työntekijöiden motivaatiotaso nousevat ratkaisevaan asemaan kun pyritään ennaltaehkäisemään organisaation sisäistä rikollisuutta. Yrityksen työntekijöiden valintaprosessiin kuuluvat haastattelut ja taustatarkistukset katsotaan Venäjällä tärkeimmiksi rikollisuutta ennaltaehkäiseviksi keinoiksi.

Sisäinen rikollisuus on noussut joissakin tuotantolaitoksissa todelliseksi ongelmaksi. Esimerkiksi metallien, varsinkin värimetallien, hävikki tuotantolaitoksista on Venäjällä yleistä. Suuret metallisulatot nojaavat toiminnassaan omiin turvallisuuspalveluihinsa, joiden pääasiallisena työnä on ehkäistä sulattojen sisäisiä metallivarkauksia. Lisäksi tavaroiden hävikkiä vähennetään yrityksestä lähtevän ja sinne tulevan tavaravirran valvonnalla.

Rikosriskien hallinnassa on huomioitava seuraavat pääkohdat:
- Valmiit tuotteet, toimistovälineet (ATK), ajoneuvot ja yrityksen muu omaisuus → vastaanotosta ja lähettämisestä vastuussa olevat henkilöt;
- henkilökunnan luotettavuus → ennaltaehkäisy → tässä tullaan taustatarkistuksiin, ks. edellä;
- turvallisuustietoisuuden lisääminen, jokaiselle sen verran kuin tarvitsee tietää;
- turvallisuusohjelman laatiminen ja kaikkien sitouttaminen

Yritykseen tulevia tai sieltä lähteviä rahteja on kyettävä valvomaan joka hetki. Tavaran vastaanottajan vastuu todennetaan asiakirjoilla. Sisäisen turvallisuuden ylläpitämisessä pääsyoikeudet ja kulunvalvonta ratkaisevat aika pit-

källe tietoturvan ja tuotannon kannalta arvokkaimpien välineiden suojaamisongelmat. Jotkut asiat kuuluvat vain pienen piirin tietoisuuteen. Yrityksen johdon ei tarvitse paljastaa henkilöstölle esimerkiksi rahakuljetusten ajankohtia tai rahavarojen säilytykseen liittyviä asioita. Näissä asioissa vaikeneminen on kultaa, mutta lörpöttely – todellinen löytö varkaalle. Näin kulkee venäläinen yritysturvallisuusajattelu (Loginov 2006, 13).

Murtovarkaudet ovat ylivoimaisesti suurin haaste ulkoapäin nousevassa uhkakuvassa. Esimerkiksi Murmanskin kaupungin alueella raportoidaan päivittäin kymmenistä murtovarkauksista asuntoihin ja toimistoihin. Haasteena on säännönmukaisesti se, että mitä vaikeammaksi tehdään yritykseen pääsy ulkopuolelta, sitä todennäköisemmin rikollisliigat pyrkivät värväämään yrityksen henkilöstöä tarkoituksiinsa. Rikolliset pyrkivät löytämään yrityksen heikoimmat kohteet ja tunkeutumisreitit.

Kiristys (Rikoskoodeksi 163 §)

Kiristyksenä pidetään vaatimusta saada haltuunsa toiselle kuuluvaa omaisuutta tai omistusoikeutta tai tehdä muita omaisuusluonteisia toimia uhkaamalla väkivallalla tai toiselle kuuluvan omaisuuden tuhoamisella ja vaurioittamisella, samoin kuin uhkaamalla asianomistajaa tai hänen omaisiaan heitä häpäisevien tietojen levittämisellä sekä muiden sellaisten tietojen levittämisellä, jotka voivat vahingoittaa merkittävästi asianomistajan tai hänen omaistensa oikeuksia tai laillisia intressejä.

Tekninen suojaus (vahvat ikkunat ja ovet), tehokas vartiointi ja rikosilmoitinjärjestelmä antavat kelvollisen suojan. Murmanskin alueen miliisi on julkisuudessa varoitellut mm. eräistä etnisistä ryhmistä, joilla on huumemarkkinoita hallussaan kaupungin alueella. Myös omaisuusrikollisuus näyttää tilastojen mukaan kasvavan jatkuvasti. Tällaiset viranomaisten suunnalta tulevat varoitukset antavat aiheen miettiä tarkoin esimerkiksi arvotavaran säilyttämisen ja kuljettamisen turvallisuutta. Arvotavarat on aina pyrittävä saamaan suojaan kassakaappiin. Arvokas omaisuus ei saa olla näkyvillä toimistojen (tai asunnon) ikkunoista kadulle. Myös ajoneuvossa näkyvä arvotavara houkuttelee murtoihin. Venäjällä on vielä liikkeellä paljon käteistä rahaa joten rahojen säilyttämisessä ja kuljettamisessa piilee erityinen riski.

Venäjällä yritys joutuu toimimaan kilpailijoiden tiukassa seurannassa. Kuten tämän kirjasen alussa kerrottiin, yrityksen ensimmäisiin tehtäviin jo markkina-analyysiä laadittaessa kuuluu tärkeimpien kilpailijoiden tunnistaminen alueella ja mahdollisesti koko maassa. Kilpailijoiden, heidän laadun ja toimintatavan tunteminen antaa avaimet yrityksen taloudellisen turvallisuuden ja rikostorjunnan järjestämiseen.

Venäjällä yleisiä rikollisuuden aiheuttamia ongelmia ovat

- Rahdista ei saada luvattua maksua, luvatussa ajassa;
- Rahdin varkaus ajoneuvoineen;
- Henkilökohtainen tai perheeseen kohdistuva turvallisuusuhka;
- Murrot asuntoihin, toimistoihin, mökkeihin, ajoneuvoihin;
- Kaupallisen tiedon varastaminen, puhelinkuuntelu, henkilökunnan värvääminen;
- Varastomurrot ja murrot tuotantolaitoksiin

Venäjällä kilpailija kerää tietoa yrityksestä muun muassa yritysvakoilun menetelmin. Näihin menetelmiin kuuluvat henkilöstön värväys rahallisia palkkioita vastaan, teknologiset keinot ja mahdollisesti myös sellaisten viranomaisten lahjonta, joilla on yrityksestä avaintietoa (patentit, kommunikaatioväylät). Yritysvakoilulta suojautumista ei kannata jättää edes paikallisen turvallisuusyrityksen mietittäväksi vaan toimipisteen johdolla täytyy olla hallussa keinoja, joista vain johto on tietoinen. Kilpailijan tiedustelutoiminnasta (Competitive Intelligence) on syntynyt kokonainen kirjallisuuden ala liiketoimintaoppikirjojen joukkoon (ks. esim. Jushuk 2005). Näistä asioista lisää kirjan loppupuolella.

12.2 Alkuvaiheen turvallisuusinvestoinnit

Turvallisuusinvestoinnit ovat yritystoiminnan alkuvaiheessa kaikkein suurimmat. Ensimmäisiin toimenpiteisiin kuuluu asianmukaisten lukitusjärjestelmien hankinta. Tilojen aikaisemmalla omistajalla voi olla tiloihin kuuluvien avainten kopiot hallussaan joten lukkojen vaihtaminen on ensiarvoisen tärkeää. Kassakaappi (seif, safe) lukeutuu jokaisen uskottavan yrityksen varustukseen Venäjällä. Kassakaappi sijoitetaan luonnollisesti ylimmän turvaluokan tiloihin, pääsääntöisesti johtajan huoneeseen. Suurta määrää käteistä ei siltikään suositella säilytettäväksi toimistossa.

Metalliovien, ikkunapuitteiden sekä ilmastointikanavien ja kerrostenvälisten seinärakenteiden turvallisuustöiden tilaaminen ja asennus vahvistavat yrityksen kuorisuojausta. Asennusfirman taustojen pitää olla kunnossa. Työn tilaajan pitää myös varmistua siitä, että kuorisuojaukseen ei asenneta ylimääräisiä laitteita (kuuntelu, salakatselu). Metallioven ei tule kerätä huomiota vaan se on syytä naamioida kangas-, paneeli- tai nahkapäällysteellä. Kahden oven ratkaisussa sisempi ovi asennetaan metallisena. Myös turvalukitukseen on olemassa yksityiskohtaisia ohjeita jotka koskevat muun muassa lukkojen etäisyyttä toisistaan ja oven karmien (lukkoalueen) samanaikaista vahvistamista. Luotettava turvallisuusyritys antaa parhaat ohjeet näissäkin asioissa.

Palosuojauslaitteet, kuten hälyttimet ja alkusammutusvälineet tulee asentaa palontorjuntasuunnitelman mukaisille paikoille. Näissä asioissa kannattaa pyytää neuvoja paikkakunnan palotarkastajalta. Paloturvallisuuslaitteistojen

asennuksiin saa takuita, mutta sen jälkeiset huoltosopimukset pitää tehdä erikseen.

Vartioimisliikkeen vuokraaminen kuuluu oleellisena osana yrityksen turvallisuusinvestointeihin, kuten aiemmin kirjasessa on kerrottu. Jotkut venäläiset suuryritykset, esimerkiksi metalli- ja kaivosalalla, ovat ratkaisseet turvallisuusvartioinnin perustamalla oman turvallisuuspalvelun yrityksen sisälle. Ratkaisu on varsin massiivinen eikä se useinkaan tule kyseeseen pk -yritysten toiminnassa. Suomessa VAKES antaa ohjeita ja määräyksiä yritysten murtosuojauksesta (ks. esim. www.fkl.fi).

Henkilöstön turvallisuustietoisuus on tärkein resurssi yritysturvallisuudessa. Ulkopuolinen taho voi kouluttaa henkilöstöä turvallisuusasioissa. Tärkeitä tehtäviä ovat esimerkiksi ensiaputaitojen harjoittelu sekä kriittisiin tilanteisiin valmistautuminen. Koulutus voi tapahtua Suomen puolella.

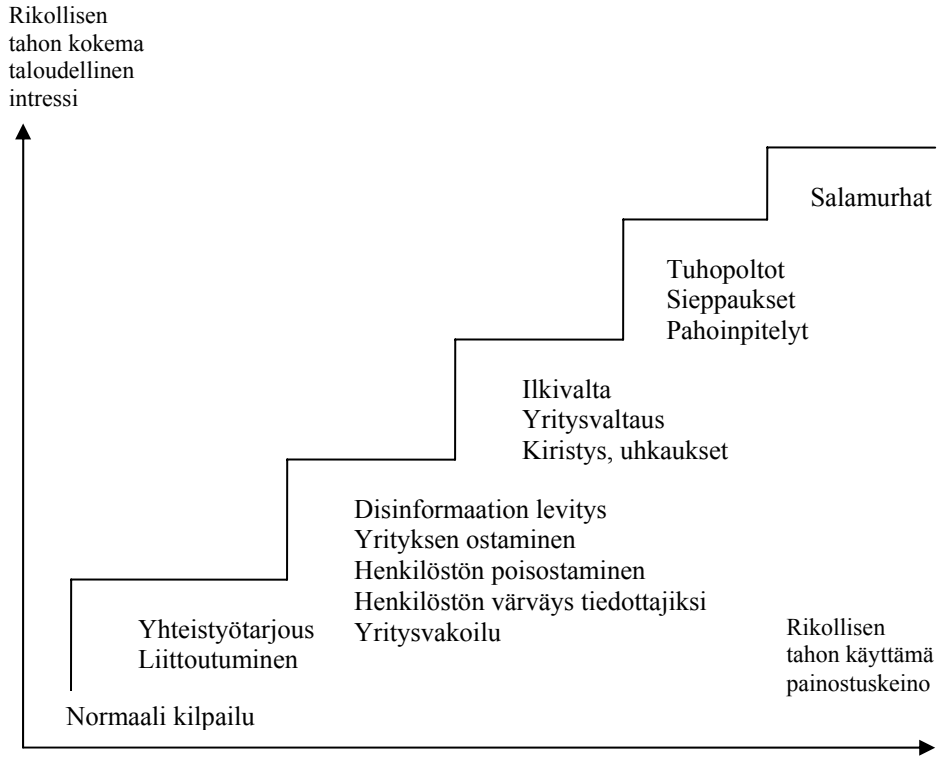
12.3 Perustietojen hankkiminen tärkeää

Organisaation turvallisuushenkilöstö voi perehtyä paikkakunnan ja alueen rikollisuustilanteeseen jo ennen kuin organisaation toiminta on lähtenyt käyntiin. Yrityksen on tiedostettava ja listattava pahimmat kilpailijat ja rikollisjärjestöt jotka aiheuttavat potentiaalista uhkaa. Paikkakunnan rikollisuustilanteen kehittymisestä kannattaa pysyä tietoisena. Tietoa saa mm. rikosmiliisiltä, Suomen edustustolta ja yrittäjien järjestöiltä ja verkostolta kokoamalla eri tietoja yhteen. Asuinalueen tiedotusvälineet ovat erityisen hyviä tietolähteitä. Venäläisille sanomalehdille on tyypillistä kertoa rikoksista ja rikosten tekijöistä sekä järjestäytyneen rikollisuuden ryhmistä nimineen huomattavasti tarkemmin kuin Suomessa.

Virallisissa rikostilastoissa ongelmana on vertailukelpoisuuden puute suomalaiseen tilastointikäytäntöön verrattuna. Suomalaisen kannattaa muistaa, että miliisin julkisuudessa esittämät rikostilastot koskevat useimmiten rikoslakirikoksia, jotka näyttävät vain osatotuuden. Hallinnollisten lainrikkomusten koodeksiin lukeutuvat tapahtumat jäävät kertomatta vaikka nekin tilastoidaan. Rikollisuustilastot näyttävät Venäjällä pieniltä pelkästään rikoskoodeksin mukaisia tilastoja esittelemällä. Koska miliisi jättää rekisteröimättä osan sille ilmoitetuista rikoksista, aiheuttaa se lisäongelman tilastoinnissa ja tilastojen vertailussa (Koistinen 2006, 99). Parhaimman vertailukelpoisuuden ovat säilyttäneet henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, koska näissä rikoksissa ei ole tulkintaepäselvyyksiä ja käytännössä kaikki tilastoidaan. Tilastoidut vakavat rikokset osoittavat lähes todellisen tilanteen ja tämän rikollisuuden vuosittaisesta esiintyvyydestä voidaan tehdä päätelmiä vakavan rikollisuuden määrän muutoksista.

Kuka tahansa, niin satunnainen matkailija kuin paikkakunnalla asuva, voi törmätä tavanomaiseen katurikollisuuteen. Katurikollisuuden ennaltaehkäisyn keinot ovat samantyyppisiä asuinmaasta riippumatta. Metrotunneleita ja

maanalaisia jalkakäytäviä kannattaa välttää öiseen aikaan. Rautatieasemilla, lentoasemilla, torimyyntipaikoilla, nähtävyyksillä sekä tietenkin ravintoloissa on kohonnut riski joutua taskuvarkauden tai jopa ryöstön kohteeksi.

KUVIO 2 Taloudellisen intressin ja rikollisten keinojen välinen vuorovaikutus.

Huomioiden tekeminen epätavallisista ilmiöistä yritystoiminnan ja asumisen läheisyydessä voi auttaa ennaltaehkäisemään rikollisuutta. Yrityksen kulmilla voi oleskella ajoneuvoja ja henkilöitä, joita ei aikaisemmin ole huomattu. Muunkinlainen korostunut kiinnostuneisuus yritystoimintaan, kuten asumisen ja yritystoiminnan seuraaminen ikkunan läpi tai valokuvaaminen, voivat olla merkkinä rikoksen valmistelusta. Kohonnut kiinnostus ennen arvokuljetusten saapumista on erityisen hälyttävä indikaattori. Huomioon otettava merkki voi olla sekin, että kunnan (piirin, kaupungin) teknisestä toimistosta kysellään rakennuksen tai yrityksen teknisiä tietoja ja pohjapiirroksia (tästä varoittaa esimerkiksi Kuznetsov 2007, 42). Muita rikoksen valmisteluun viittaavia asioita ovat tietojen kyseleminen yrityksen henkilöstöltä ja naapurustolta sekä luvaton tunkeutuminen yrityksen tiloihin, jolloin hälytys- ja vartiointijärjestelmän toimivuutta testataan.

Se, millä tavalla esimerkiksi kilpailija voi reagoida, riippuu hänen kokemastaan välittömästä uhkasta tai taloudellisesta haasteesta. Mikäli haaste on lievä, käytössä ovat tavanomaisen tiedonhankinnan keinot. Ehkä kilpailijan henkilöstöä yritetään ostaa tai tehdä muuta normaaliin kilpailuun kuuluvaa toimintaa. Myös asiakkaat voidaan yrittää saada omalle puolelle. Firma voidaan mahdollisesti ostaa tai ”kaapata” oman johdon alaisuuteen. Vakavimmissa tapauksissa tulevat kuvaan mukaan kiristäminen, uhkailu, varkaudet, vahingonteko ja sabotaasi. Jälkimmäisistä tietysti pahimpana ovat murhayritykset tai tuhopoltto.

Alueen ja paikkakunnan vaikuttajien poliittisiin kannanottoihin perehtyminen on suositeltavaa. Politiikan retoriikkaa seuraamalla saadaan selville vastustaako jokin ryhmittymä ulkomaista yritystoimintaa ja minkälainen kannatus ulkomaiselle liiketoiminnalle mahdollisesti löytyy. Erityisen kiintoisaa on ollut seurata vaalikampanjoita, joihin toisinaan osallistuu myös hämärällä taustalla varustettuja henkilöitä. Kuntien ja piirien luottamuselimiin sekä kaupunginjohtajiksi pyrkivien kandidaattien joukossa on ajoittain henkilöitä, joiden valitsemisesta miliisihallinto varoittaa julkisestikin. Lainvalvontaviranomaiset ovat aktiivisia myös alueellisen duuman ja valtionduuman vaalikampanjoiden aikana.

12.4 Järjestäytynyt rikollisuus

Turvallisuusviranomaisten huoli järjestäytyneestä rikollisuudesta on aiheellinen, sillä Venäjällä järjestäytynyt rikollisuus vaikuttaa useilla sektoreilla. Tyypillisimpiä järjestäytyneen rikollisuuden erikoisaloja ovat ajoneuvovarkaudet, korruptio, talousrikokset, huumerikollisuus, rahanpesu, salakuljetukset, uhkapeli ja tietotekniikkarikokset. Järjestäytynyt rikollisuus koostuu perinteisesti Venäjällä etnisten ryhmien muodostamista liigoista, mutta erilaiset tilanteenmukaiset yhteenliittymät yleistyvät. Järjestäytyneen rikollisuuden ryhmät muodostuvat hierarkkisista organisaatioista, joissa ylin johtaja pysyttelee etäällä varsinaisesta kenttätyöstä. Liigan johtajaa edustaa hänen luottamansa henkilöt, joiden alla likaisen työn tekijät toimivat.

Europolin (2005) mukaan venäläisistä järjestäytyneen rikollisuuden ryhmistä mm. Moskovan Solntsevon mafia ja Pietarissa Tambovin mafia vaikuttavat myös Euroopassa. Nämä ovat vahvoja ja tunnettuja järjestöjä Venäjällä. Paikkakuntiin viittaavasta nimestään huolimatta liigoihin kuuluu useita eri kansallisuuksia tai alueellisia ryhmittymiä. Europolin mukaan venäläiset rikollisliigat vaikuttavat EU:n alueella muun muassa laittomassa ihmissalakuljetuksessa. Erityisesti Baltian maita käytetään läpikulkualueena kolmansien maiden ihmisten salakuljetuksessa Eurooppaan. Laittoman maahantulon järjestäminen ei ole tuntematon ilmiö pohjoisessakaan. Murmanskin ja Karjalan tasavallan alueiden kautta pyrkii jatkuvasti länteen kolmansien maiden, lähinnä Keski-Aasian, Lähi-idän, Kaukasuksen alueen ja Afrikan maiden kansalaisia laittomasti. Toiminta on järjestäytyneen rikollisuuden käsissä ja päätekijät lienevät Moskovassa ja Pietarissa.

Ajoneuvojen laiton vienti lännestä Venäjälle on kasvavassa määrin myös rikollisliigojen työtä. Europolin mukaan Euroopasta varastetaan ajoneuvoja ajonestolaitteet ohittaen ja viedään mm. Venäjälle ja muualle Itä-Eurooppaan väärennettyjen rekisteritodistusten sekä muutettujen identifiointimerkintöjen turvin. Suomi kuuluu tällaisen toiminnan kauttakulkumaihin. Europolin mukaan Venäjän rikollisliigat ovat erikoistuneet myös rahanpesuun ja petoksiin. Keskusrikospoliisin (vuosikertomus 2005) mukaan Venäjän ja Baltian alueen järjestäytynyttä rikollisuutta toimii mm. kaksoislaskutuksessa, kuittitehtailussa ja tuoteväärennöksissä.

Kuva: Pekka Iivari

Järjestäytynyt rikollisuus siis on tunkeutunut myös paljon puhuttuun kaksoislaskutukseen, joka tapahtuu Venäjän rajalla. Kaksoislaskutuksessa Suomen tullille esitetään vientiasiakirjat, joissa on ilmoitettu todellinen ostohinta. Venäjän tullille esitetään väärennetyt dokumentit, joissa tavaran arvo on pudonnut murto-osaan todellisesta. Täysimääräiset tullit ja arvonlisäverot jäävät Venäjällä sen jälkeen vain rehellisesti toimiville tuojien harteille. Suomalainen tai Suomesta toimiva viejä ei syyllisty rikokseen. Suomalaisenkin myyjän on syytä olla tarkkana, ettei tule tehdyksi kovin kummallisia sopimuksia tarkoituksena tulliverojen kiertäminen Venäjällä.

Venäjän puolella kaksoislaskutustoiminta ilmitullessaan siirtyy lainvalvontaviranomaisten tutkittavaksi. Kaksoislaskutuksesta aiheutuu kilpailun vääristymää ja toiminta näkyy jopa Suomen ja Venäjän ulkomaankauppatilastojen

eroavaisuuksina. Erityisesti Venäjän tuonnin osalta ero Suomen tullin ja Venäjän raportoimien lukujen välillä on merkittävä (Ollus 2006). Hyvänä ohjeena voidaan antaa, että vastuu tullauksesta kannattaa siirtää venäläiselle kauppakumppanille. Tällaisella sopimuksen tullilausekkeella vältytään venäläisten tulliviranomaisten vientiä vaikeuttavilta toimilta.

Eräs viime vuosien ilmentymä on arvotavaroiden salakuljetustoiminta lännestä Suomen kautta Venäjälle. Elokuussa 2005 saatiin takavarikkoon tonnikaupalla Suomesta ja Saksasta salakuljetettuja matkapuhelimia, jotka olivat menossa Venäjälle. Tarkoitus oli tullata ne halpoina kännyköinä.

Europolin mukaan yritystoiminnassa tapahtuvien rikosten päätekijät löytyvät pääasiassa yrityksen johdosta. Johtotason toiminta kattaa yli puolet ilmitulleista rikoksista. Työntekijä on toinen kriittinen osa rikollisuudessa. Kolmasosa rikoksista on työntekijöiden aiheuttamia. Massarikollisuus muodostaa merkittävimmän osan tilastoidusta rikollisuudesta. Järjestäytynyt rikollisuus on mukana vain noin joka kahdessa kymmenessä rikoksessa Euroopan Unionin alueella. Tavarantoimittaja ja asiakas muodostavat hyvin pienen osan järjestäytyneen rikollisuuden uhkasta.

Henkilöstön aiheuttaman rikollisuuden esiintyvyys on sidoksissa yrityksen kokoon, toimialaan ja yrityskulttuuriin. Henkilöstörikollisuus on yleisempää suuryrityksissä kuin pienissä. Pieniin yksikköihin kohdistuvat henkilöstön aiheuttaman rikokset ovat puolestaan merkittävämpiä yrityksen toiminnan kannalta. Yleisin henkilöstörikollisuuden muoto on työntekijöiden aiheuttama varastelu. Tämä ongelma kävelee vastaan erityisesti päivittäistavaramyymälöissä ja rakennusyrityksissä. Joissakin rakennusyrityksissä on todettu, että työkalujen antaminen kuittausta vastaan on hyvä keino ennaltaehkäistä henkilöstörikollisuutta (Aromaa & Lehti 2001, 92 – 95). Yrityksen omaisuuden, työkalujen, kuljetusvälineiden ja työvoiman käyttö yksityisiin tarkoituksiin ovat yleisimmät väärinkäytöksen muodot, joihin sekä henkilöstö että johto syyllistyvät yrityksissä. Vastapalveluksena tapahtuva tavaroiden tilaaminen suosikkitaholta kuuluu niin ikään toimintaan joka ei ainakaan lisää organisaation taloudellista tehokkuutta. Työmatkakulujen kautta tapahtuvat väärinkäytökset ovat myös lisääntymässä Venäjällä (Loginov 2006, 78).

Yrityksen rikosriski kasvaa, mikäli yrityksen hallinto on keskittynyt yhden henkilön varaan ja tehokas valvonta puuttuu. Erityisesti Venäjällä kirjanpitäjä ja toimitusjohtaja ovat ratkaisevassa asemassa rikostorjunnassa. Mikäli rekrytointi heidän osaltaan on epäonnistunut, tai se on tapahtunut puutteellisin tiedoin, rikosriskit kasvavat hyvinkin korkeiksi.

Alhainen työmoraali yrityksessä lisää sisältäpäin tulevan rikollisuuden ja väärinkäytösten vaaraa. Merkillepantava signaali on myös työntekijöiden elämäntyylin poikkeavuus tunnetusta tulotasostaan. Potentiaalisten asiakkaiden ja toimittajien taustaselvitysten puuttuminen tai niiden puutteellinen suorittaminen ovat vakavia laiminlyöntejä.

12.5 Rikollisuuden ennaltaehkäisy

Yritys voi omalla toiminnallaan alentaa rikollisuudesta aiheutuvia riskejä. Kaikkien organisaatioiden pitää järjestää sisäinen valvonta tehokkaaksi mutta hienovaraiseksi. Sisäisellä valvonnalla ei saa antaa mielikuvaa siitä, että kaikkia yrityksen henkilöstöstä epäillään jostakin. Tällainen ilmapiiri pikemminkin lisää rikosriskiä. Sisäisen valvonnan olemassaolosta tulee kertoa henkilöstölle yhteisessä henkilöstökokouksessa. Samalla kerrotaan tehokkaan valvonnan syyt, jotka johtuvat tuotannon jatkuvuuden ja yrityksen menestymisen varmistamisesta. Sisäinen valvonta on jokaisen etu. Tällöin ei kukaan joudu aiheetta epäillyksi jos jotakin sattuu. Kun henkilöstö on tietoinen valvonnan ennaltaehkäisevästä merkityksestä, saadaan kaikki sitoutumaan sisäisen turvallisuuden ylläpitoon.

Henkilöstön koulutukseen ja valmennukseen kuuluu opetus rikostorjunnallisten seikkojen havaitsemiseen ja ohjeistus oikeisiin menettelytapoihin mikäli henkilöstöön kuuluva epäilee rikosta tapahtuvan tai sellaisen ollessa valmisteilla. Luonnollisesti koulutuksessa tähdennetään oman toiminnan huolellisuuden merkitystä rikollisuuden torjunnassa. Tietokoneita/tietokantoja ei jätetä auki kun työpisteestä poistutaan, nähtäville ei jätetä yrityssalaisuuksiin kuuluvia papereita, lukituksista huolehditaan jne. Puolivuosittain yrityksessä on syytä pitää turvallisuuspäivä, jolloin harjoitellaan sekä evakuointi- ja palontorjunta-asioita mutta myös kerrataan rikostorjunnan perusteet. Yrityksen rikostorjunnan ennaltaehkäisy- ja palautemekanismit kytketään yrityksen laajempaan laatutoimintaan ja säännöllisesti päivitettävään laatuasiakirjaan. Syvemmälle menevässä rikostorjunnan koulutuksessa yrityksen kannattaa hyödyntää ammattimaisia rikostorjunnan asiantuntijoita.

Yrityksen oma henkilöstö muodostaa kuitenkin yrityksen vakauden tärkeimmän yksittäisen tekijän. Henkilöstö on se taho, joka voi parhaiten ja nopeimmin tunnistaa sisäiset väärinkäytökset, joihin mm. varkaudet kuuluvat. Osa väärinkäytöksistä voi tulla ilmi vasta pitkän ajan kuluttua. Henkilöstöä pitää rohkaista palautteen antamiseen ja antaa heille mahdollisuus raportoida rikkeistä anonyymisti. Tavaravirtojen ja varastokirjanpidon säännönmukainen seuranta tulee järjestää aukottomaksi. Rahojen ja tilinkäytön oikeudet ja tavat pitää varmistaa vähintään yhtä usein. Venäjällä kuittitehtailu on vieläkin helpompaa kuin Suomessa, joten rahoituksellisiin väärinkäytöksiin pitää varautua.

Yrityksen henkilöstöltä voi sen sijaan puuttua kykyä ja tahtoa tarttua yrityksen johtotason väärinkäytöksiin. Yrityksen johdon sekaantuminen ulkopuolisten lahjomiseen lukeutuu myös henkilöstön suorittamaan rikollisuuteen. Henkilöstön aiheuttamaa turvallisuusriskiä vähentää huomattavasti se, että henkilöstö perehdytetään yrityksen turvallisuustekijöihin. Henkilöstön pitää tuntea, että heidän työnsä on tärkeää. Heidän on tunnettava olevansa osa yritystä, avaintekijä sen tuotannossa ja palveluissa. Työntekijää ja koko työyhteisöä pitää informoida miksi ryhdytään joihinkin varotoimiin. Tieto ehkäisee

väärinkäsityksiä. Yrityksen henkilöstö kyllä auttaa kun intressit ovat yrityksen johdon kanssa yhteneväiset. Koskaan ei voi liikaa tähdentää, että turvallisuustoimenpiteet edesauttavat myös työntekijöiden turvallisuutta ja varmistavat yrityksen tulevaisuuden. Henkilöstö osaa tällöin kiinnittää huomiota oleellisiin turvallisuusasioihin.

Nykyaikana pitää vaatia työntekijöiltä tahdikkuutta ja ystävällisyyttä suhteessa muihin työntekijöihin, asiakkaisiin ja kilpailijoihinkin. Tämä sääntö toimii myös toisinpäin. Yrityksen johdon pitää olla kiinnostunut työntekijöiden mielipiteistä. Erityisesti kannattaa kuunnella niitä, joiden tehtävänä on huolehtia yrityksen turvallisuudesta. He tietävät yrityksen heikot kohdat.

Yhteistyö viranomaisten, muiden turvallisuustoimijoiden (esimerkiksi vartioimisliikkeet) ja alueella toimivien yritysten kanssa antaa tietoa oman toiminnan kehittämiseksi. Yrityksen johdon tehtävänä on pitää säännöllisesti yhteyttä paikkakunnan miliisihallintoon, pelastustoimeen ja tietenkin myös vartioimisliikkeen johtoon hyvien suhteiden säilyttämiseksi, palautteen antamiseksi ja vastaanottamiseksi sekä yhteistyömahdollisuuksien laajentamiseksi. Yritysten ja viranomaisten välinen säännöllinen tietojenvaihto kuuluu normaaliin yhteistoimintaan, jossa käsitellään ajankohtaisia asioita ja rikosriskejä. Yhteistoiminnan rakentaminen eri viranomaisten suuntaan on aikaa vievää mutta molemmin puolin hyödyllistä. Suhteet kehittyvät vaiheittain ja tähtäimessä tulee olla pysyvän luottamuksen saavuttaminen. Viranomaiskontaktien solmimisessa haasteen muodostaa henkilöstön nopea vaihtuvuus Venäjällä. Juuri kun on opittu kanssakäymiseen yhden päällikön kanssa, hänen tilalleen nimitetään toinen. Vaihtuvuuden ei pidä antaa kuitenkaan vaikuttaa organisaatiosuhteisiin. Suhteiden solmimista uusiin ihmisiin auttaa se, että viranomaisorganisaatio on tuttu entuudestaan ja yhteydenpito on hoitunut aiemminkin luontevasti.

Mikäli rikos on tapahtunut, tulee siitä ilmoittaa viipymättä rikostutkintaviranomaisten lisäksi myös vakuutusyhtiölle. Rikoksen tapahtumisen jälkeen tulee työyhteisössä käydä läpi tapahtuma ja siihen mahdollisesti johtaneet seikat. Asian käsittely henkilökunnan kanssa voi tuoda arvokasta tietoa vastaavien tapahtumien ennaltaehkäisyyn. Teknisten varmistusten läpikäyminen voi paljastaa esimerkiksi tietovuotokanavia. Samalla löydetään mahdollisesti uusia teknisiä keinoja asiakirjoihin pääsyn estämiseksi. Vaikka rikos (esimerkiksi murto) ei olisi vielä tapahtunutkaan pitää hälytyslaitteistojen sekä rikosilmoitin- ja kulunvalvontalaitteistojen kunto testata. Varavoiman saatavuus pitää varmistaa, jotta rikosilmoitinlaitteet toimivat myös sähkökatkon sattuessa. Laittomat tunkeutumisyritykset sekä tietoverkkoon että rakennukseen on analysoitava ja otettava niistä opiksi. Heikot kohdat fyysisessä ja teknisessä suojauksessa on tunnistettava, mieluummin itse mutta mahdollisesti ulkopuolisen asiantuntijan avulla.

Yleiseen riskien minimointiin kuuluu:

- Valvonnan hajauttaminen, ei yhden henkilön vastuulle;
- Väärinkäytösten tiedotusjärjestelmät (palaute henkilöstölle, johdolle);
- Poislähtevien työntekijöiden haastattelut (negatiiviset kokemukset, kehittämisajatukset);
- Tarkastustoiminnot ja tutkimukset;
- Jatkuvat tarkistukset ja menetelmien päivitykset;
- Väärinkäytösten vastaisen kulttuurin ja ilmapiirin tukeminen

Venäjällä on tarjolla monenlaisia turvallisuusohjeita, joita on jaettu muun muassa merkittäville yritysjohtajille kohonneen (sieppaus, kiristys, murha) uhkan tilanteessa. Todellisen vaaran uhatessa yritysjohdon työpaikalle saapumisen ja poistumisen tulee tapahtua eri ovista ja joka päivä vähän eri aikoina. Mikäli organisaatiossa on vain yksi sisäänkäynti, tulee sitä vartioida ympärivuorokautisesti. Toimistolla kulkemista pitäisi välttää sellaisina aikoina jolloin siellä joudutaan olemaan yksin. Asiaan kuulumattomat henkilöt pitää tunnistaa mahdollisimman nopeasti. Tällaiset henkilöt voivat oleskella rakennuksen läheisyydessä tai käytävillä. Vartijoille annetaan tehtäväksi ottaa henkilöstä selkoa. Kiristysyritysten varalta toimistossa (ja/tai kotona) pitäisi olla nauhoituslaitteet, jotka tallentavat kiritystapahtuman. Nauhoite tulee säilyttää itsellä vaikka kopio siitä annetaankin järjestäytynyttä rikollisuutta tutkivalle miliisille.

Jos henkilöstöön on kohdistumassa välitöntä uhkaa, on tarpeetonta ikkunan äärellä oleskelua vältettävä. Työpiste pitäisi sijoittaa kauemmas ikkunasta, mikäli ikkunaa voidaan tarkkailla ulkoa tai naapurirakennuksista. Ikkunan peittäminen läpinäkyvyyden estämiseksi voi olla paikallaan. Ikkunasta ei saa näkyä arvoesineitä. Toisaalta läpinäkyvyyden peittäminen ei saisi aiheuttaa tilannetta, jossa mahdollinen sisätiloihin tunkeutuja voi rauhassa muiden näkemättä suorittaa tihutöitään.

Kaikenlaiseen valokuvaamiseen ja videointiin tai haastatteluihin kotona kannattaa suhtautua pidättyväisesti. Pyydettyjen tapaamisten ajankohta, kesto ja kuvaamistarve sekä vierailijat pitää selvittää ennakolta. Vierailun ajaksi on varmistettava vartiointi. Sisään ei pidä päästää enempää henkilöitä kuin on sovittu. Nämä ohjeet soveltuvat myös työpaikalla tapahtuviin haastatteluihin ja vierailuihin jos vieraaksi tulevat henkilöt ovat entuudestaan tuntemattomia.

12.6 Talousrikollisuus

Vuonna 2006 talousrikollisuus aiheutti Venäjällä 100 miljardin ruplan menetykset ja talousrikoksista tuomittiin yli 50 000 henkilöä. Yleisimpiä talousrikollisuuden muotoja ovat laiton liiketoiminta, keinotekoinen konkurssi ja yritysvaltaukset. Venäjän sisäasiainministeriön päätehtäviä talousrikollisuu-

den torjunnassa on korruption ja tuoteväärennösten vastainen taistelu sekä menetetyn omaisuuden takaisinsaannin turvaamiskeinot (Nurgalijev 2007).

Talousrikollisuus on Venäjän rikosoikeudessa määritelty rikollisuuden muodoksi, jonka kohteena ovat omistuksen ja tuotannon suhteet, ihmisten ja juridisten henkilöiden sekä kuntien ja valtion taloudelliset oikeudet. Talousrikollisuus jaetaan omaisuuteen kohdistuviin (murto, petos, ryöstö jne.), taloudelliseen toimintaan kohdistuviin (esim. laiton yritystoiminta, laiton pankkitoiminta) ja taloudellisten organisaatioiden etuihin (mm. kaupallinen lahjonta).

Kuva: Pekka Iivari

Tärkeimpiä talousrikoksia ovat petokset (rikoskoodeksin 159 §) ja niistä esimerkiksi luottopetokset, laiton yritystoiminta (rikoskoodeksin 171 §), tahallinen konkurssi (rikoskoodeksin 196 §) sekä verorikokset. Tuoteväärennökset ovat Venäjällä kuitenkin yleisin ja näkyvin talousrikollisuuden muoto. Global Economic Crime Survey:n 2005 mukaan kahden edellisen vuoden aikana (2003 – 2004) lähes puolet Keski- ja Itä-Euroopassa toimivista yrityksistä katsoi joutuneensa talousrikollisuuden kohteeksi. Tämä on neljänneksen enemmän kuin vuonna 2003 tehdyssä vastaavassa tutkimuksessa (Pricewaterhousecoopers 2005). Venäjällä talousrikollisuuden kohteeksi joutuminen on ollut perinteisesti arka aihe, josta ei julkisuudessa juurikaan puhuta. Edellä mainittu Global Economic Survey on havainnut tähän aiheeseen liittyvän avoimuuden lisääntymistä viime aikoina.

Talousrikollisuudessa eniten pelätään korruptiota ja korruption torjumisesta onkin noussut viime vuosina kansallinen projekti. Merkittävin haittatekijä kuitenkin venäläisten yritysten mielestä on virka-aseman väärinkäyttö ja valtuuksien ylitykset, kun joudutaan viranomaisten kanssa tekemisiin. Korruption ja virka-aseman väärinkäytön lisäksi merkittävimmät yrityksiin kohdistuvat talousrikollisuuden muodot ovat osakkeiden ja arvopapereiden haltuunotto, kirjanpidon väärentäminen, sisäpiiritiedon väärinkäyttö, tuoteväärennökset ja rahanpesu.

Yritysten ja organisaatioiden sisäisten väärinkäytösten paljastaminen on hyvin vaikeaa ja suurin osa jääkin selvittämättä tai jopa huomaamatta. Sisäisen riskin mittavuutta kuvaa esimerkiksi se, että yritysten finanssirikkomuksista noin puolet on yrityksen ylimmän johdon tekemiä. Aiheutetun vahingon takaisin saaminen on osoittautunut myös vaikeaksi. Yli 70 prosentilla yrityksistä vahingot on kärsittävä ilman korvauksia. Kokemusten mukaan sisäinen tarkastus (audit) on paras apu talousrikollisuuden paljastamisessa. Tilastot osoittavat, että Venäjällä yrityksen sisäiset tekijät talousrikollisuudessa ovat pienemmät kuin länsimaissa. Tutkimusten mukaan tämä ei kuvaa todellista tilannetta rikollisuuden lähteistä vaan kertoo pikemminkin siitä, että yritysten sisäiset rikostorjuntamekanismit ovat kehittymättömiä. Tärkeimmät rikoksen paljastumiseen johtavat lähteet ovat:

- Sisäinen ja ulkoinen tiedonlähde
- Sisäinen auditointi
- Sattuma
- Vero- ja lainvalvontaviranomaiset
- Turvallisuuspalvelu
- Anonyymi johdon yhteyshenkilö
- Muutokset henkilöstössä
- Riskienhallintajärjestelmät

Yllä esitetyistä tosiasioista käy hyvin ilmi, että talousrikollisuuden torjunnassa kannattaa erityisesti kiinnittää huomiota sisäisten kontrollimekanismien kehittämiseen. Riskiluokittelussa merkittävässä asemassa ovat yrityksen johtajisto kirjanpitäjä mukaan lukien. Heidän toiminnalla on mahdollisuus vaikuttaa suurimpaan osaan talousrikollisuutta. Mikäli paikalla toimiva johtaja tulee Suomesta, henkilöstöön (henkilöön) kohdistuvan turvallisuuden varmistaminen korostuu. Tässä yhteydessä pitää kuitenkin muistuttaa, että ulkomaisiin yritysjohtajiin kohdistuva vakava rikollisuus on Venäjällä vähäistä.

Tarkastusvastuiden hajauttaminen ulkopuoliselle ja sisäiselle taholle vähentää tuntuvasti taloudellisten väärinkäytösten mahdollisuutta. Allekirjoitus-, tilinkäyttö- ja omaisuudenhoitovaltuuksien sekä muiden valtakirjojen määräaikaisuus antaa lisämahdollisuuksia sisäiselle valvonnalle. Henkilöstön kierto (rotaatio) oli Neuvostoliiton aikana eräs tärkeimpiä valvonnan ja rikosten (muun muassa korruption) ennaltaehkäisyn muotoja. Venäjällä keskustellaan edelleen henkilöstökierron merkityksestä rikostorjunnassa (ks. esim. Loginov

2006, 86). Huonosti hoidettuna ja ennakoimattomana toimintana se voi jopa lisätä rikosriskejä henkilöstön ja johtajiston mahdollisen motivaatiovajeen vuoksi.

Talousrikollisuus on merkittävä rikollisuuden muoto myös Venäjän alueilla. Murmanskin alueella paljastettiin pelkästään vuoden 2007 kahden ensimmäisen kuukauden aikana 381 talousrikosta, mikä on 23 % enemmän kuin vastaavana ajankohtana edellisvuonna. Murmanskin alueen talousrikosmiliisin mukaan tämä rikollisuuden muoto on vahvassa kasvussa. Tärkeää on tässä kohden todeta, että miliisin mukaan kaikkein kovimmin talousrikollisuus lisääntyy ulkomaankauppatoiminnassa. Kiinteistökaupassa ja teollisuudessa sen sijaan talousrikollisuus nousee vähiten (Butjaikin 2007).

Rahaväärennökset ovat sekä yrittäjän että matkustajan todennäköisimmin kohtaama talousrikollisuuden ala Venäjällä. Venäjällä liikkuu väärennettyjä ruplia, dollareita ja euroja. Osa niistä on kulkeutunut viime vuosina myös Suomen puolelle. Venäjältä Suomeen tapahtuvan liikenteen osalta voidaan rajatarkastuksissa varmentaa seteleiden ja kolikoiden aitous. Mikäli yritys joutuu tai on joutumassa talousrikollisuuden kohteeksi kannattaa rikosilmoitus tehdä miliisihallinnon talousrikososastoon. Suomen konsulaatin poliisiyhdysmies on syytä pitää tietoisena tapahtuneesta.

Kuten edellä esitetystä kävi ilmi, on talousrikollisuus yhteydessä korruptioon. Yritystoimintaan kohdistuvan talousrikollisuuden lisäksi korruptio aiheuttaa vahinkoa yhteiselle edulle valtion ja kuntien varojen väärinkäytön muodossa.

13 KORRUPTIO SEKÄ SEN TORJUNTA

13.1 Maailmanlaajuinen tilanne

Korruptio on laaja sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten tekijöiden muodostama ilmiökokonaisuus, jonka sisällöstä ja käsitteestä ollaan maailmanlaajuisesti verraten yksimielisiä, mutta sen torjuntatoimenpiteistä ja näiden toimenpiteiden vaikuttavuudesta on maittain erilaisia käsityksiä. Korruptio häiritsee yhteiskunnan poliittista, taloudellista, sosiaalista ja ympäristöllistä kehitystä. Demokraattisessa järjestelmässä instituutiota menettävät legitimiteettinsä kun niitä käytetään yksityisen hyödyn tavoitteluun. Poliittisesti vastuullinen johtajuus ei voi kehittyä korruptoituneessa yhteiskunnassa. Korruptio jarruttaa huomattavassa määrin kansallisen hyvinvoinnin kasvua ja varallisuuden oikeudenmukaista jakautumista. Korruptioyhteiskunnissa julkiset resurssit eivät riittävän hyvin ohjaudu taloudellisesti ns. tuottamattomiin mutta yhteiskunnan toimivuuden kannalta välttämättömiin infrastruktuuri-investointeihin kuten kouluihin, sairaaloihin, teihin tai energia- ja kunnallistekniikkaverkkoihin. Lisäksi korruptio jarruttaa vakaiden ja ennustettavien markkina- ja kilpailurakenteiden muodostumista haitaten siten investointien suuntautumista alueelle. Korruptio kukoistaa yhteiskunnassa jossa sen sallivuus yhdistyy houkutukseen. Tällaisessa yhteiskunnassa institutionaalinen valvonta ja kontrolli puuttuvat tai on hyvin heikkoa, päätöksentekojärjestelmä näyttäytyy hämäränä ja kansalaisyhteiskunta on ohut.

Kaikesta vahingollisinta korruptiossa on sen rappeuttava vaikutus yhteiskunnan moraaliin ja sosiaaliseen verkostoon. Luottamus poliittiseen järjestelmään, sen instituutioihin ja johtajiin romahtaa väestön keskuudessa. Turhautuminen ja yleinen (poliittinen) apatia heikentävät edelleen kansalaisyhteiskuntaa. Tämä puolestaan antaa tietä autoritaariselle johtajuudelle ja oman edun ensisijaisuudelle julkisissa rakenteissa toimivan virkamiehistön keskuudessa. Näin muodostuu korruptiota synnyttävä noidankehä jonka murtaminen on osoittautunut hyvin työlääksi.

Korruption aiheuttamaa vahinkoa ei voi mitata rahamääräisesti koska esimerkiksi annettujen ja tarjottujen lahjusten summia ei ole systemaattisesti tilastoitu. Kukaan ei tiedä tarkasti minkä verran viranomaisten korruptoimiseen on mennyt rahaa vuosittain. Korruptio ei myöskään aina tapahdu rahallisella panoksella vaan myös muita hyödykkeitä käytetään lahjomisen välineenä. Mikäli korruption aiheuttaman lahjusten rahamääräinen mittaaminen olisikin mahdollista, ei se kuitenkaan kerro korruption aiheuttamia välillisiä poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia menetyksiä.

Maailmanlaajuisesti korruption levinneisyyttä seuraava Transparency International (transparency.org) on todennut, että korruptio ei rajoitu pelkästään ”köyhän etelän” ongelmaksi vaan ilmiö on vahvasti esillä myös ”hyvinvoivan

pohjoisen" valtioissa. Korruptioskandaaleja paljastetaan jopa Saksassa, Ranskassa, Japanissa, USA:ssa ja Iso-Britanniassa, joiden luulisi olevan vapaita tästä ilmiöstä. Ihmiset ovat juuri niin korruptoituneita kuin systeemi sallii. Hallinnon läpinäkyvyys ja julkisen sanan asema vallan vahtikoirana palvelevat välittöminä mekanismeina korruption torjuntaa ja ennaltaehkäisyä. Kehittyneissä länsimaissa, erityisesti Skandinavian, valtioissa, korruptiota ennaltaehkäisevä yhteiskunnallinen kulttuuri on kehittynyt pitkälle, mikä näkyy mm. edellä mainitun Transparencyn tuottamissa analyyseissä.

Transparency Internationalin mukaan Suomi oli vuonna 2006 maailman vähiten korruptoitunein valtio. Heti Suomen perässä tulevat Islanti, Uusi Seelanti, Tanska, Singapore, Ruotsi ja Sveitsi. Venäjä on sijalla 127 yhdessä useiden Afrikan maiden kanssa vaikka edellisvuonna Venäjä oli sijalla 95. Viimeisinä tulevat Irak, Myanmar ja Haiti sijalla 163. Maailmanlaajuisen korruptiobarometrin (Global Corruption Barometer 2006) mukaan poliisi on Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa kaikkein eniten lahjonnan kohteena. Afrikassa ja latinalaisessa Amerikassa poliisi on ammattikunnista useimmin lahjottu, kuten myös Itä-Euroopan ja Keski-Aasian entisen Neuvostoliiton tasavalloissa. Maailmanlaajuisesti poliittisten puolueiden ja muun poliittisen järjestelmän lisäksi ammattikunnista poliisin asema korruptiokohteena on ylivoimainen. Venäjällä miliisin osuus korruptiossa nousee vahvasti esille.

Maailmanlaajuisesti on todettu, että kansalaiset suhtautuvat hyvin epäluuloisesti hallitusten kykyyn ja haluun torjua korruptiota. Vain yksi viidestä uskoo hallitusten kykenevän korruption torjuntaan. Yksi kuudesta kansalaisesta sen sijaan uskoo, että hallitus pikemminkin edistää kuin torjuu korruptiota. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa 20 % kansalaisista uskoo hallituksensa edistävän korruptiota. Korruption uskotaan olevan mukana myös Yhdysvaltain, Japanin ja jopa Islannin politiikassa. Kehittyneissä länsimaissa korruptio painottuu enemmän poliittisten puolueiden suuntaan.

Korruptiokeskustelu painottuu usein koskettamaan tahoa joka vastaanottaa lahjuksia. Tämä ei ole kuitenkaan koko totuus. Täydellisemmän kuvan saamiseksi tulisikin selvittää mitkä tahot ovat altteimpia tarjoamaan lahjuksia ja sitä kautta hankkimaan hyötyjä. Transparency.org on tutkinut lahjusten maksualttiuden indeksiä 30 johtavan teollisuusmaan osalta. Tutkimuksessa on listattu kyseisen teollisuusmaan alueella sijaitsevan yrityksen lahjusalttiutta ulkomaantoiminnoissaan. Vähiten taipuvaisia maksamaan/tarjoamaan lahjuksia ovat sveitsiläiset, ruotsalaiset ja australialaiset yritykset. Venäjä sijaitsee sijalla 28. Kiina ja Intia sijoittuvat viimeisiksi.

Maailmanlaajuisesti on käynnistetty lukuisia hankkeita, joilla pyritään saamaan todellista kuvaa korruption laajuudesta sekä löytämään työkaluja korruption torjuntaan. Esimerkiksi Liettuassa selvitettiin vuonna 2001 korruptioon liittyviä asenteita ja omakohtaisia kokemuksia kyselytutkimuksen avulla sekä esitettiin käytännön toimenpiteitä Suomen ja Britannian lähetystöjen sekä maailmanpankin avustamana.

13.2 Korruptio Venäjällä

Korruptiolla on Venäjällä pitkät historialliset juuret, jotka ulottuvat ainakin Pietari Suuren aikaan 1700 -luvulle. Pietari Suuri pyrki voimatoimin, jopa kuolemanrangaistuksen uhalla, kitkemään korruptiota mutta laihoin tuloksin. Korruption vastainen taistelu jatkui tsaari Nikolai I:n perustaessa erityisen komitean, joka tehtävänä oli keskittyä pienien palkkojen ja korruption väliseen ongelmaan. Korruptio lisääntyi oikeuslaitoksissa 1800-luvun puolivälissä, kun Venäjällä tulivat käyttöön valamiesoikeudenkäynnit.

Henkilökohtaisten tulojen kasvattaminen julkisen virantoimituksen kustannuksella on korkean korruption tärkeimpiä syitä myös nyky-Venäjällä. Vallankumouksen jälkeen Neuvostoliitto käynnisti kiivaan korruption vastaisen kampanjan. Kiinnijäämisestä seurasi jopa kuolemantuomio. Rajuista rangaistuksista ja lukuisista korruptiontorjuntahankkeista huolimatta korruptio elää yhä Venäjällä. Se on huonon hallinnon keskeisiä tunnusmerkkejä. Tämän päivän Venäjän kahdeksi pahimmaksi ongelmaksi kuvataan usein Pohjois-Kaukasian poliittista tilannetta ja kaikkialle ulottuvaa korruptiota. Näitä pidetään keskeisinä esteinä Venäjän kehittymiselle niin oikeusvaltiona kuin myös demokraattisena maana. Terveyspalvelut, liikennepoliisin kanssa toimiminen, rakennus- ja korjaustyöt, korkeakoulutus (sisään pääsy, siirtyminen, tentit jne.) ja sosiaalimaksut/paperityö ovat INDEM:in (Indem.ru) tekemän tutkimuksen mukaan venäläisessä arkipäivän elämässä niitä yhteiskunnallisia palveluja vuonna 2001, joissa lahjusten antaminen oli tarpeellista palvelujen saamiseksi. Vuonna 2005 näiden järjestys oli hieman muuttunut, mutta korruption määrä oli pysynyt korkeana, jopa hieman lisääntynyt vuosien 2000–2004. Tämä käy selkeästi ilmi myös Transparency Internationalin tutkimuksista.

Vaikka korruptio ei ole vähentynyt, on kuitenkin sosiaalinen tietoisuus korruptiosta ja sen vaikutuksista kasvanut. Tämän hetkisen korruption syyt ovat asiantuntijoiden mukaan siirtymävaiheen ja siihen liittyvän yksityistämistoiminnan virheissä. Presidentti Putin on aktiivisesti yrittänyt nostaa korruption ja sen vastaisen taistelun hallituksen ohjelmaan. Maailmanpankki ja Euroopan unioni ovat toteuttaneet laajoja korruptionvastaisia ohjelmia sekä pyrkineet avustamaan Venäjän hallitusta niin, että korruptio saataisiin kitkettyä. Osaksi uudistukset ovatkin lisänneet kansalaisten tietoa ja ymmärrystä korruption ongelmasta, mutta siihen ei ole pystytty tarttumaan tehokkaasti. Yhtenä syynä uudistusten epäonnistumiseen on arkipäivään pesiytynyt korruptio. Venäjällä on hyvin laajalle levinnyt ja hyväksytty käsitys, että korruptiosta luopuminen romahduttaisi palveluverkoston toimivuuden. Toisaalta Venäjällä korruptiota on yhä enemmän alettu pitää kielteisenä ilmiönä. Venäjän hallitus korruption vastaisilla ohjelmillaan sekä aluetason korruptiontorjuntatoimenpiteillä haluaa rajoittaa tätä kielteistä ilmiötä.

Vuoden 2006 aikana Venäjän prokuraattorinvirasto paljasti 6546 tapausta jossa epäillään lahjus vastaanotetuksi ja 4517 lahjuksen tarjontatapausta.

Venäjän mielipidetutkimuskeskuksen (VTsIOM) mukaan 43 % venäläisistä on sitä mieltä, että suurin korruption syy on virkamiesten ahneus ja moraalittomuus. 35 % vastaajista on sitä mieltä, että tämä johtuu valtion tehottomuudesta ja lakien puutteellisuudesta. 18 % mielestä syynä on oikeuskulttuurin ja lakien kunnioituksen alhainen taso. Venäjällä korruptiolle alttiimpia toimialoja kansalaisten jokapäiväisessä elämässä ovat ensisijassa poliisitoiminta ja siinä varsinkin liikennemiliisi (ajokortin hankinta, ajoneuvon tekninen kunto, tieliikennevalvonta), korkeakoulutus (sisäänpääsy, sekä tutkinnot), varusmiespalveluasiat sekä asunnon remonttitarpeet. Korruptioon käytettyjen summien perusteella ns. korruptiomarkkinoiden liikevaihto on suurin terveydenhoitoalalla, korkeakoulutuksessa, poliisitoiminnassa ja oikeusjärjestelmässä. Erityisen korruptioherkistä toiminnoista mainittakoon liikennepoliisin ja korkeakoulutoimintojen lisäksi mm. varusmiespalveluun (sen välttämiseen) liittyvä lahjonta sekä peruskoulutukseen, miliisin apuun ja suojeluun ja asunnon sekä tontin saantiin liittyvät viranomaistoiminnat. Aivan viime vuosina on korruptiosta jäänyt enenevässä määrin kiinni kuntien ja valtion viranomaisia sekä keskushallinto että aluetasolla.

Indem-säätiön mukaan keskimääräinen venäläinen liikemies lahjoi viime vuonna kahdesti. Lahjuksiin Venäjällä upposi viime vuonna peräti seitsemän prosenttia maan yritysten voitoista. Korruptio haittaa yrityksiä menetettyjä tuloja enemmän, sillä voitelu ei tue jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Tyypillinen lahjus Venäjällä on sata euroa. Maan tapa näkyy myös ulkomailla, ja venäläisyritykset etsivät kumppaneita, jotka ovat tottuneet lahjomaan.

Lahjoman vastaanotto (Rikoskoodeksi 290 §)
Lahjoman vastaanotto joko henkilökohtaisesti tai välittäjän kautta rahan, arvopapereiden tai muun omaisuuden ja omaisuushyötyjen muodossa tehdäkseen (ollakseen tekemättä) toimenpiteen lahjoman antajan tai hänen edustajan hyödyksi kun tämä toimenpide on osa lahjoman vastaanottajan julkista tehtävää tai jos vastaanottaja voi virallisen asemansa johdosta edistää kyseistä toimenpidettä, suojata sitä tai hiljaisesti hyväksyä toimenpiteen.

Lahjoman tarjoaminen (Rikoskoodeksi 291 §)
Lahjoman tarjoaminen henkilökohtaisesti tai välittäjän kautta toimivaltaiselle henkilölle.

Kaikkein korruptoituneimpia Venäjällä ovat erilaiset valtiolliset laitokset, jotka mm. myöntävät lisenssejä tai vientikiintiöitä, yksityistämisviranomaiset sekä henkilöt, jotka vastaavat budjettivarojen siirroista esim. alueille. Lahjuksen määrä on 10 – 30 prosenttia käsiteltävänä olevan liiketoimen arvosta. Asiantuntijoiden arvioiden mukaan Venäjällä maksetaan vuosittain lahjuksia noin 240 miljardin dollarin arvosta, joka on samaa suuruusluokkaa kuin Venäjän valtion budjetin vuotuiset tulot.

Venäjällä korruptio on järjestäytyneen rikollisuuden elinehto. Jopa puolet rikollisjärjestöjen tuloista sijoitetaan korruptioon. Venäjällä korruptio näyttää viime vuosina jopa lisääntyneen. IVY-alueellakaan taistelu korruptiota vastaan ei ole tuottanut kovin hyvää tulosta. Yritystoiminnassa korruptioon ei välttämättä kuitenkaan törmää mikäli yritysyhteistyökumppanin valitsee oikein.

Venäjä on vuoden 2006 aikana hyväksynyt sekä YK:n korruptionvastaisen sopimuksen että lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen. Venäjää on kehotettu hyväksymään myös vastaava siviilioikeudellinen sopimus. Tällä hetkellä sekä alueilla että valtakunnan tasolla käynnissä olevan korruptionvastaisen ohjelmatyön katsotaan saaneen alkunsa presidentti Vladimir Putinin puheesta Federaationeuvoston kokouksessa toukokuussa 2006. Kokouksessa Putin painotti korruption torjunnan ensisijaisuutta ja ilmiön merkitystä kansalliseen turvallisuuteen. Lisäksi asiaa eteenpäin sysäävänä tekijänä olivat Venäjän tullikomitean johdossa paljastuneet laajat väärinkäytökset ja sitä seuranneet reformit Venäjän tullin hallinnossa. Ulkopuolinen paine korruptiohankkeen eteenpäinviemiseen tuli myös G8 maiden puheenjohtajuusvastuun myötä.

Käytännön toimiin on osoitettu valmiutta presidentin hallinnossa. Presidentti Vladimir Putin allekirjoitti 24.11.2006 ukaasin, jolla presidentin hallintoon muodostetaan korruption vastaisen taistelun neuvosto. Sillä on neuvoa-antava rooli ja presidentti muodostaa sen kautta korruption torjunnan prioriteettisuunnat. Kuusihenkisessä neuvostossa on edustajat hallituksesta, duumasta, Federaationeuvostosta, perustuslakituomioistuimesta, korkeimmasta oikeudesta sekä välitystuomioistuimesta. Pääprokuraattorin tilannekatsaus kuullaan kerran vuodessa ja neuvosto laatii myös oman raporttinsa presidentille vuosittain. Neuvosto ei tutki konkreettisia rikoksia tai suorita virkarikoksiin liittyviä tarkastuksia.

Federaation tasolla korruption torjuntaa talouselämän puolella toteutetaan Venäjän talouskehityksen ja kaupan ministeriön käynnistämällä hallinnon reformin ohjelmalla vuosille 2006 – 2008. Ohjelma, jossa korostetaan hallinnon ja liike-elämän suhteiden merkitystä korruption torjunnassa, esitetään huolestuneisuus monien yritysilmastoa kuvaavien indikaattoreiden suhteellisesta heikkenemisestä verrattuna Keski- ja Itä-Euroopan sekä monien IVY-maiden vastaaviin indikaattoreihin viime vuosina. Lainsäädännön täsmentäminen on eräs tärkeimmistä toimenpiteistä tällä saralla. Lisensiointitoiminta on ollut yksi korruptiota generoiva tekijä Venäjän hallinnossa. Lisenssejä on ostettu tai myönnetty ja jatkettu tekaistuin perustein. Kun lisensioitavien yritystoimintojen määrä pudotettiin vuoden 2002 lainsäädännön uudistuksessa, samalla väheni siihen liittyvät korruptiotapaukset.

Eri tutkimuksissa on valtakunnan tasolla havaittu erityisen ongelmallisiksi seuraavat toimialat:

- Valtionhallinnon hankintatoimi
- Yritystoiminnan lisenssit ja luvat
- Palotarkastus ja rakennusvalvontajärjestelmä
- Harkintaverotus, verotarkastus

Venäjää käsittelevässä maailmanpankin asiakirjassa on Suomi mainittu korruptiontorjunnan esimerkkinä, josta erityisesti nostetaan esille hallinnon läpinäkyvyyttä parantava lainsäädäntö, lainvalmistelun avoimuus ja tietojen saanti kansalaisille jo ennakolta hallinnon valmistelussa olevista asioista. Lisäksi hyvänä esimerkkinä mainitaan maankäytön suunnitteluun kuuluva julkisuusperiaate, jossa asiakirjat ovat kuulutuksina nähtävillä yleisölle mm. kunnantalojen informaatiotauluilla ja sanomalehdissä. Tällainen hallinnon toimintatapa on Venäjällä vielä tuntematonta.

13.3 Korruption torjunta Murmanskin alueella

Murmanskin alueen sisäasiainhallinnon tietojen mukaan korruptiorikosten määrä on kasvussa. Kun koko Venäjällä kasvu oli noin 13 %, paljastui Murmanskin alueella kyseisiä rikoksia 50 % enemmän kuin viime vuonna. Murmanskin alueen UVD:n mukaan ilmitulleiden rikosten määrän kasvu selittyy tutkinnan tehostumisella. Vuoden 2006 aikana meni Murmanskin alueella oikeuskäsittelyyn 72 juttua, joissa virkamiehiä syytetään korruptiosta. Murmanskin alueella tehtiin vuoden 2006 kymmenen kuukauden aikana 128 korruptioon liittyvää rikosilmoitusta. Niissä epäillään henkilöitä lahjonnasta, virkarikoksesta sekä rikoksesta valtionhallintoa ja paikallista itsehallinto vastaan. Ylipäätään Murmanskin alueella on saatettu yhä enemmän edesvastuuseen Federaation hallinnon johtavissa asemassa olevien henkilöiden korruptiotapauksia. Lisäksi pienyrittäjät ovat ilmoittaneet tapauksista yhä enemmän miliisille.

Koulutus ja terveydenhuolto ovat Murmanskin alueella korruptoituneimpia hallinnonaloja. Lahjuksista jää kiinni mm. koulujen ja yliopistojen opettajia. Lahja ei ole pelkästään rahaa vaan myös tavaraa tai kaupallista sisäpiiritietoa ja arvopapereita. Rahallinen lahjus opettajille tai lääkäreille on 2000 – 30000 ruplaa. Keskimääräinen lahjus on noin 15000 ruplaa, mikä on enemmän kuin Venäjällä keskimäärin. Korruptiojutuista miliisissä vastaa yleensä UVD:n UBEP eli talousrikollisuuden vastainen osasto.

Kantalahden kaupunginjohtajaa vastaan nostettu korruptiojuttu lienee tunnetuimpia ylimpään virkakuntaan johtaneita tapauksia viime vuodelta Murmanskin alueella. Vasta valittu kaupunginjohtaja Vihorev (puoluekanta LDPR) yritti lahjoa 15000 ruplalla kaupunkineuvoston valtuutettua äänestämään haluamallaan tavalla. Lisäksi viime vuoden tunnettujen virkamiesten lahjusjuttuihin sisältyy Rostehnadzorin eli teknologia- ja ympäristötarkastusviraston sähkötarkastusosaston juttu, jossa johtaja Rodinin vaati yrittäjältä

18000 ruplaa jotta sähkötarkastusasioissa ei tule ongelmia. Lisäksi pidätettiin 9.11.2006 UVD:n UBEP:in (!) luottorikollisuudesta vastaavan osaston työntekijä.

Murmanskin alueen prokuraattorinvirasto on saanut maaliskuussa 2007 valmiiksi esitutkinnan, joka koskee Murmanskin alueen liikennemiliisin (GIBDD) Kuolan piirin tarkastajan ja liikenneryhmän apulaispäällikön lahjontatapausta. Miliisimies pyrki lahjomaan toista miliisiä tämän pysäyttäessä ensimmäiselle kuuluvaa kalakuljetusta. Kalatuotteita kuljettavan ajoneuvon paperit eivät olleet kunnossa. Tilanteessa tarjottiin 7000 ruplaa ja 100 USD ajoneuvon vapauttamiseksi liikennemiliisin tarkastuspaikalta. Molemmat miliisimiehet jäivät kiinni.

Maaliskuun 2007 puoliväliin mennessä on Kantalahden miliisi yhteistyössä prokuraattorinviraston kanssa käynnistänyt 5 esitutkintaa liittyen liikennemiliisiin kohdistuneisiin lahjontayrityksiin. Autoilijat ovat pyrkineet lahjomaan Pietari-Murmansk valtatien varrella sijaitsevan liikennemiliisin valvontapisteen työntekijöitä 500 – 3000 ruplan summilla, jotta kuljettajia kohtaan ei käynnistettäisi esitutkintaa liikennerikkomuksista.

Murmanskin alueella eräs lahjusjuttu (keväällä 2007) koskee Petsamon piirin liikennemiliisin tarkastajaa, jonka on todettu vaatineen lahjuksina 3000 ruplaa alkoholin vaikutuksen alaisena ajaneelta henkilöltä. Henkilö kääntyikin Murmanskin alueen sisäasiainhallinnon (UVD) turvallisuusosaston (OSB) puoleen. Tarkastaja tuomittiin 2 vuoden ehdolliseen vankeuteen, jonka koeaika kestää yhden vuoden. Mainittakoon lisäksi lähialueelta, että Kostamuksen prokuraattorinvirasto syyttää Kostamuksen kaupungin talous- ja rakennushallinnon virkamiestä lahjoman vastaanottamisesta.

Ohessa otos kolmen päivän aikana (20.3. – 22.3.2007) Regnum – uutistoimiston (ks. Butjaikin 2007) julkistamat lahjontatapaukset ympäri Venäjää:

- Murmanskin alueen liikennemiliisejä (GIBDD) vastaan nostettu juttu menee tuomioistuinkäsittelyyn
- Jaroslavin alueella on käynnistetty esitutkinta kihlakunnanvoutia (sudebnyi pristav) vastaan
- Voronezhissa on yritetty lahjoa järjestäytyneen talousrikollisuuden osaston tutkija
- Novosibirskin alueen Kargatin piirin johtajaa epäillään lahjonnasta
- Sverdlovskin liikennemiliisin (GIBDD) kahta työntekijää on lahjottu
- Liikennemiliisin työntekijä on tuomittu lahjomasta Udmurtiassa
- Vuonna 2006 Tomskin alueella on tuomioistuin tuominnut 26 henkilöä korruptiorikoksista (lahjoman saamisesta ja vastaanottamisesta)
- Sverdlovskin alueella on paljastunut tullimiesten laaja korruptiovyyhti
- Stavropolissa epäillään asianajajaa yllytyksestä lahjoman antamiseen

- Tshuvassin valtionyliopiston professori pidätetty epäiltynä lahjoman vastaanottamisesta
- Tomskissa virkamies väärensi asunnonmyyntiasiakirjoja lahjomaa vastaan
- Kalmykiassa Federaation omaisuusviraston johtaja yksityisti ja myi laittomasti Federaation omaisuutta
- Tjumenissa pidätettiin kaksi miliisimiestä lahjoman kiristämisestä
- Moskovassa tuomittiin liiga, joka väärensi ns. VIP rekisterinumeroita täydellisine rekisteröintiasiakirjoineen sekä myi laittomasti hälytystunnuksia ajoneuvoihin. Liigaan kuului mm. entisiä ulkomaantiedustelun, sisäasiainministeriön ja liikennemiliisin työntekijöitä
- Krasnojarskin Sovietskin piirin virkamies sai vankeutta lahjoman vastaanottamisesta

Vertailun vuoksi mainittakoon, että Tsheljabinskissa paljastui 500 korruptiorikosta vuonna 2006. Rikoksissa oli mukana 272 virkamiestä ja yksityishenkilöä. Tsheljabinskin UVD:n mukaan korruptio on yleisintä opetustoimessa, kunnallisessa asuntotoimessa sekä tonttien jaossa ja budjettivarojen käytössä. Tatarstanissa paljastui virkamieheen kohdistuvia lahjontatapauksia 315 kappaletta vuonna 2006. Määrä nousi edellisvuoteen verrattuna 4,3 %. Tatarstanissa suoritetun sosiologisen tutkimuksen mukaan 56 % kansalaisista joutui korruptiotilanteeseen vuonna 2004 ja 37 % vuonna 2005. Vuoden 2006 aikana tutkittiin ja oikeuskäsittelyyn saatettiin 568 korruptiorikosta ja 379 henkilöä tuomittiin. Kansanedustajia ja vaaliorganisaatioita vastaan nostettiin 8 korruptiorikosjuttua.

Kaupallinen lahjonta (Rikoskoodeksi 204 §)
Rahan, arvopapereiden tai muun omaisuuden laiton luovuttaminen sellaiselle henkilölle, joka toimii kaupallisen tai muun organisaation johtotehtävissä, samoin kuin omaisuusluontoisten palveluiden laiton antaminen vastapalveluksena sellaisesta suoritetusta tehtävästä (tai sen suorittamatta jättämisestä), joka on lahjuksen antajan etujen mukaista. Rikos on vielä vakavampi, mikäli rikoksen on tehnyt toistuvasti henkilöryhmä ennalta suunnitellen, tai järjestäytynyt ryhmä.

Murmanskin aluehallitus on osoittanut 2 952 000 ruplaa vuosina 2006 – 2008 korruption vastaiseen ohjelmaan. Murmanskin alueella korruption torjunta etenee kansalliseen ohjelmaan kuuluvana osana, jota varten muodostetun korruption ja talouden kriminalisaation torjunnan virastojenvälisen neuvoston (MSPK) puheenjohtajana toimii apulaiskuvernöörin tasoinen virkamies Murmanskin aluehallituksesta. Murmanskin alueen hallitus on nähnyt lainsäädännön kehittämisen yhdeksi tärkeimmästä keinoista korruption torjunnassa. Alueella on astumassa voimaan laki korruptiontorjunnasta Murmanskin alueella (О противодействии коррупции в Мурманской области).

Lisäksi korruption ja talouden kriminalisaation torjunnan virastojenvälinen neuvosto käsittelee alueen toimeenpanovallan elinten ja paikallisen itsehallinnon yksiköiden yhteistoimintaa ja koordinaatiota korruptionvastaisessa politiikassa. Neuvoston puitteissa toteutetaan alustava projektitutkimus korruptiosta sekä valmistellaan kilpailutusta aiheesta suoritettavalle tieteelliselle sosiologiselle tutkimukselle koskien Murmanskin aluetta. Lisäksi on perustettu Internet sivusto aluehallituksen portaalille (http://www.gov-murman.ru/anticorr/) ja käynnistetty vihjepuhelimen toiminta (nro 486400), johon voi ilmoittaa korruptiosta.

Murmanskin aluehallinnon korruptio-ohjelmaan kuuluvat mm. seuraavat toimenpiteet:

- valtiollisten tilaushankintojen organisointikysymykset
- korruptionvastaiset mekanismit henkilöstöpolitiikassa
- korruptoituneisuusanalyysit
- pahiten korruptoituneiden alojen korruptiotorjunnan järjestäminen
- sisäisen valvonnan kehittäminen ja korruptioriskien analysointi
- hallinnon läpinäkyvyyden kehittäminen

Murmanskin alueen hallitus on pyrkinyt vähentämään kynnystä korruption paljastumiseen lisäämällä informaatiotoimintaa. Aluehallinto pyytää ilmoittamaan korruptiosta, tapahtuipa sitä valtionhallinnon tasolla hyvänsä, seuraaviin numeroihin, jotka sijaitsevat aluehallinnon informaatio- ja hallintoyksikköyhteistyöosastolla:

- puhelimella +78152 486 245 (virka-aikana)
- faksilla +78152 486 231
- sähköpostilla vzyatkamnet@amo.murman.ru
- vihjepuhelimella +78152 486 400
- postiosoitus: prospekt Lenina 75, 183006 Murmansk

Anonyyminä voi ilmoittaa myös esimerkiksi sähköpostiosoitteisiin mail.ru, mail.yandex.ru, mail.rambler.ru

Vihjeessä tai valituksessa pitää mainita seuraavaa:

- konkreettisesti minkälaisesta oikeuden loukkauksesta on kyse
- ajankohta ja paikka
- miten rikos tapahtui
- miten rikos on mielestänne virkarikos
- onko mahdollisia aineellisia todisteita
- onko todistajia/silminnäkijöitä
- miten teihin saa yhteyden lisätiedon hankkimiseksi

Miliisihallinnon (UVD) sisäisen turvallisuuden osasto on myös oikea osoite, mikäli törmää miliisin harjoittamaan korruptioon. Aluehallinnon informaatio- ja hallintoyhteistyöosasto monitoroi Murmanskin alueella korruptiota, joka

liittyy alueen toimeenpanohallinnon toimintaan. Seuraavat viranhaltijoiden rikkomukset toivotaan ilmoitettavan osastolle:

- sopimusrikkomukset, jotka liittyvät valtion hankintoihin
- kilpailurikkomukset
- sopimusten täytäntöön liittyvät väärinkäytökset
- tekaistut sopimukset
- tavaravääränennökset
- hintojen vääristely
- epäselvät maksatukset toimituksista, työpalkoista jne.
- lahjukset, lahjat muut arvotavarat
- osallistuminen yritystoimintaan, käyttöoikeuksien siirrot
- osakkuudet firmoissa
- yllytys lahjuksiin
- alueen budjetin väärinkäyttö
- virkamiehen matkat ulkomaille fyysisten tai juridisten henkilöiden varoilla
- valtionomaisuuden käyttö muuhun kuin virkaan liittyvään toimintaan
- luottamuksellisen tiedon levittäminen
- virka-aseman käyttäminen vaalikampanjaan sekä poliittisten puolueiden intressiin

14 TALOUDELLINEN TURVALLISUUS

Taloudellinen turvallisuus (экономическая безопасность**)** on Venäjällä sekä yritystason että valtiotason käsite, joka esiintyy usein, ei pelkästään liiketoiminnan keskusteluissa vaan myös kansallisen turvallisuuden yhteydessä. Taloudellinen turvallisuus on nuori tulokas taloustieteiden sanastoon eikä sen merkitys ole vakiintunut. Yritystasolla taloudellinen turvallisuus on tilanne, jossa yrityksen (organisaation) taloushallinnollinen asema ei ole uhattuna ja jatkuvuus on turvattu. Valtion tasolla taloudellinen turvallisuus tarkoittaa valtion tuotannollisten resurssien (ihmistoiminnan) ja luonnonresurssien (ihmisestä riippumattomat) muodostamaa kokonaisuutta, joka ylläpitää valtion ulkoista ja sisäistä suorituskykyä. Taloudellinen turvallisuus on ekonominen tila, joka takaa talouden vakaan kasvun, taloudellisten tarpeiden tyydyttämisen sekä kansallisten resurssien kontrollin.

Kiinteistövaranto ja finanssiresurssit osaltaan luovat taloudellista turvallisuutta. Tyypillisimmillään taloudellinen turvallisuus korostuu öljy- ja kaasuvarojen sekä mineraalikaivannaisten merkityksessä Venäjän taloudelle. Näiden resurssien katsotaan muodostavan merkittävän osan Venäjän kansallisesta turvallisuudesta. Taloudellisen turvallisuuden tärkeimmät resurssit pyritään siten pitämään täysin oman valtiollisen päätösvallan alaisuudessa. Väestön elintaso ja elämänlaatu, inflaatiovauhti, työttömyys, talouden rakenne, talouden kriminalisaatio, talouselämän tekninen perusta, tutkimus- ja tuotekehitysmenot, talouden avoimuus, kilpailukyky, tuontiriippuvuus, BKT ja valtion velka ovat taloudellisen turvallisuuden indikaattoreita valtiotasolla. Yritystoiminnassa taloudellinen turvallisuus muodostuu johdon kyvystä nähdä organisaation taloudelliseen kestokykyyn vaikuttavat tärkeimmät tekijät sekä uhkat ja mahdollisuudet.

Ketkä sitten ovat avainhenkilöitä taloudellisen turvallisuuden luomisessa ja ylläpitämisessä organisaation sisällä? Venäjällä kirjanpitäjä on yrityksen johdon ohella avainasemassa liiketoiminnan onnistumisessa. Osaamaton kirjanpitäjä voi aiheuttaa korvaamattoman vahingon yritykselle. Johdon välinpitämättömyyden ja taitamattomuuden seurauksena asiat siirtyvät nopeasti yrityksen käsistä verotarkastuslaitoksen vastuulle. Säästäminen kirjanpitäjän laadussa voi kostautua korkeampina veromaksuina. Hyvälle kirjanpitäjälle kannattaa maksaa tai muutoin joutuu turvautumaan erikoisasiantuntijan ja konsultin palveluksiin. Hyvältä auditointifirmalta saa vinkkejä missä kohden, miksi ja mihin asiakirjoihin perustuen voi yritys säästää, tai vaihtoehtoisesti menettää rahaa. Konsultaatioon käytetyt rahat tulevat takaisin ja siitä saadun tiedon avulla yrityksen johto voi valvoa kirjanpitäjän asiantuntemusta. Sisäiset ja ulkoiset uhkakuvat voivat horjuttaa taloudellista turvallisuutta. Seuraavassa esitetään näistä uhkakuvista suomalaisille ehkäpä eksoottisimmat mutta

venäläisessä (kansainvälisessä) liiketoimintakulttuurissa yleiset ilmiöt; yritysvakoilu, kilpailijan suorittama tiedustelutoiminta ja yritysvaltaukset.

14.1 Yritysvakoilu

Yritysvakoilu sekä siihen läheisesti liittyvä teollisuusvakoilu eivät ole poissuljettuja uhkakuva niin kotimaassa kuin ulkomaisessakaan yritystoiminnassa. Yritysvakoilulla tarkoitetaan yrityksen menestystekijöihin kuten patentteihin, henkilöstöön, markkinoihin, asiakkaisiin ja taloudelliseen tilanteeseen sekä yrityksen heikkoihin kohtiin kohdistuvaa hyökkäyksellistä tiedonhankintaa jonka tarkoitus on hyödyttää kilpailijaa, viranomaista tai jotakin muuta tahoa. Yritysvakoilun kautta pyritään luvattomin keinoin saamaan yrityksen tietoresurssit omaan käyttöön. Tavoitteena on esimerkiksi kalliiden tuotekehityskulujen välttäminen hankkimalla oikotie suoraan markkinoille. Yritysvakoilu ja teollisuusvakoilu ovat laittomia tiedonhankintamenetelmiä, joista kiinni jääminen johtaa rikosoikeudellisiin sanktioihin. Yritys- tai teollisuusvakoilu tulee käsitteinä pitää erillään kilpailijan harjoittamasta tiedustelutoiminnasta (Competitive Intelligence), joka perustuu luvallisiin keinoihin ja tapahtuu normaalin kilpailutilanteen osana.

Kuva: Pekka Iivari

Venäjällä keskustellaan voimakkaasti yritysvakoilusta (delovaya razvedka) ja kaupallisesta tiedustelusta (kommertsheskaya razvedka, competitive intelligence, business intelligence) ja kilpailijan (tai kilpailun) tiedustelusta (конкурентная разведка). Pitää muistaa, että Neuvostoliiton hajotessa ja useita vuosia sen jälkeen siirtyi KGB:stä eli valtiolliselta tiedustelusektorilta yrityselämän palvelukseen huomattava määrä tiedustelualan ammattilaisia varustettuna hyvällä kielitaidolla, analyysikyvyillä, teknisellä taidolla ja hyvillä suhteilla valtionhallintoon. Nämä ihmiset toivat mukanaan aktiivisen tiedonhankintakulttuurin liike-elämän palvelukseen.

Yritysvakoilu lasketaan kuuluvaksi tärkeimpiin taloudelliseen turvallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi. Yleisimpiä yritysvakoilun menetelmiä on tiedonantajajärjestelmän luominen kilpailevan yrityksen sisälle tai sen välittömään lähipiiriin. Tiedonantaja- eli agentuurijärjestelmällä hankitaan salaista ja luottamuksellista tietoa yrityksestä ja sen osa-alueen toiminnasta. Yrityksen rahoituksellista tilannetta seurataan ja kilpailutoiminnan kannalta ratkaisevaa tietoa anastetaan. Usein tiedonhankinta kohdistuu organisaation johtajistoon. Johtajista tai omistajista voidaan hankkia kompromentoivaa tietoa, jonka avulla yritys painostetaan tekemään kilpailijan kannalta suotuisia päätöksiä. Julkisuuden kannalta ikävillä rikosjutuilla uhkaaminen tulee kyseeseen yhtenä likaisena kiristysmenetelmänä. Lisäksi yritysvakoilu voi näkyä pelkästään ilkivallantekona, esimerkiksi tiedon tai laitteistojen tuhoamisena. Uutena ilmiönä on tullut mukaan yrityksen logistiikkaan, vaarallisten aineiden tuotantoon tai ulkomaankontakteihin liittyvää vakoilua, jonka tavoitteena on hankkia tietoa terrori-iskujen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Yritysvakoilu on siis jatkuvaa ja systemaattista tiedon hankintaa, käsittelyä ja analysointia optimaalisen päätöksenteon tarpeisiin. Yritysvakoilun prosesseihin kuuluvat:

- Ensivaiheessa sellaisen informaation hankinta joka ei vielä ole tietoa;
- Informaation järjestäminen, muuttaminen varsinaiseksi tiedoksi, sen säilyttäminen ja analyysi;
- Tiedon synteesi ja tuotteistaminen yritysvakoilun saavutukseksi;
- Strateginen ja taktinen päätöksenteko;
- Päätöksenteon muuttuminen konkreettiseksi toiminnaksi ja tulokseksi

Eräitä indikaattoreita luvattomasta toiminnasta yrityksen sisällä:

- Henkilön työskentely epätavallisina vuorokauden aikoina;
- Tietoliikennettä ulkomaisiin osoitteisiin suurina tietomäärinä ja poikkeuksellisina vuorokauden aikoina;
- Henkilön matkusteleminen yksin, usein ja ulkomaille tehtävissä, jotka eivät näytä liittyvän suoraan yrityksen intresseihin;
- Työtapaamisia henkilöiden kanssa joita muut eivät tunne eikä muille esitellä;
- Asiakirja-aineistojen vieminen ulos työpaikalta;

Yritysvakoilun prosessit soveltuvat sinänsä monenlaiseen informaation käsittelyyn ja tiedoksi muuttamiseen. Yritysvakoilun taustaa omaava henkilö voi olla hyväkin oman organisaation puolustaja.

14.2 Kilpailijan tiedustelu

Yritysvakoilu lähtee liikkeelle kilpailijaa koskevien perustietojen keräämisestä luvallisin keinoin muistuttaen siten alkuvaiheessa kilpailutiedustelua. Myöhemmässä vaiheessa tämä tiedonhankinta muodostuu luvattomaksi toiminnaksi eri vakoiluksi. Kilpailijan tiedustelun menetelmät soveltuvat hyvin

yritysvakoilun luvallisiin ensivaiheisiin. Rajanveto myös taustatarkistuksen menettelytapoihin on hiuksenhieno. Suomenkielisenä otsikkona kilpailijan tiedustelu sopii aiheeseen erinomaisesti koska sillä tarkoitetaan sekä kilpailijan harjoittamaa tiedustelua että kilpailijaan kohdistuvaa tiedustelua. Kilpailijan tiedustelussa kerätään vähintäänkin seuraavia tietoa.

- Viralliset tiedot johtajista ja osakkaista, osoitteet;
- Johtajien taustat, mahdolliset rikokset, luonteenpiirteet;
- Suhteet vaikuttajiin;
- Kontaktit ulkomaihin;
- Juridiset ja tosiasialliset osoitteet, yhteystiedot, yritysrekisterinumero;
- Pankkitiedot, tilit;
- Johdon ja perustajien mukanaolo muissa firmoissa, heidän omaisuus;
- Yrityksen tavaravirrat, kuljetusreitit, varastojen sijainnit;
- Talouden, henkilöstöjohtamisen ja johdon tilanne;
- Sisäisen tiedon kulkumekanismit;
- Sisäinen yritysrakenne (vastuusuhteet, esimiessuhteet), epäviralliset sisäiset vaikuttamissuhteet;
- Sisäisten ja ulkoisten markkinariskien sekä asiakassuhteiden tutkiminen;
- Tavaramerkkien luvaton käyttö ja epäreilu kilpailu;
- Harmaan talouden vaikutus yritystoimintaan;
- Kilpailijan palveluksessa olevien sukulaisuussuhteet yritykseen;
- Tietovuotokohdat

Tietojen keruun pitäisi tapahtua myös toisinpäin. Ei pidä antaa pelkästään kilpailijoiden kerätä tietoa yrityksen toiminnasta, vaan Venäjällä toimivalla yrittäjällä tulisi olla kattava tiedosto tärkeimmistä ulkomaisista ja venäläisistä kilpailijoista. Kuznetsovin (2007, 94) mukaan tiedon kerääminen kilpailijasta palvelee yrityksen taloudellista turvallisuutta.

Erilaisten informaatiolähteiden seuraaminen kuuluu tiedon keräämisvaiheeseen. Kuten aiemmin on jo sanottu, analyytikoiden mielestä suurin osa tiedosta joka koskee kilpailijan aikeita, jopa salaisia suunnitelmia, on saatavissa avoimista lähteistä. Kilpailijan tiedustelutoiminta ei vaadi suuria budjetteja. Valpas kilpailija hyödyntää ainakin seuraavia tietolähteitä, jotka ovat jatkuvassa seurannassa:

- Tiedotusvälineet, erikoiskirjallisuus, harkitsemattomat lausunnot haastatteluissa, avoimena olevat vakanssit;
- Harkitsemattomat lausunnot ja puheet muualla julkisilla paikoilla, esimerkiksi liikennevälineissä (lentokone);
- Internet, joka antaa tietoja tuotteista, henkilöistä, yrityksistä, suunnitelmista, asiakkaista, tuoteuutuuksista jne.;

- Näyttelyt, konferenssit, seminaarit. Näissä saa kerättyä mm. havaintotietoa kilpailijoiden tulevista asiakassuhteista, myyntiverkostosta, strategioista tai suunnitteilla olevista tuoteuutuuksista testitietoineen ja mahdollisine partnereineen;
- Vapaamuotoiset keskustelut kilpailijan kollegoiden, asiakkaiden ja partnereiden kanssa voivat paljastaa uutta tietoa kilpailijasta;
- Kääntyminen suoraan lainvalvonta-, verotus- ja rekisteriviranomaisten puoleen (ks. kohta taustatarkistukset). Viranomaisilta saa tietoa yrityksen osoitteista, perustajista ja rekisteröinnistä.
- Tapana on hankkia uutuuskappale markkinoilta, jotta voidaan selvittää tuotteen rakenne;
- Käytettävissä on erityisiä tietokoneohjelmia, joiden avulla voi hankkia ja järjestää informaatiota sekä analysoida sitä ja tehdä ennusteita;
- Suuri yritys jättää monenlaisia jälkiä mm. tulliin ja ulkomaille.
- Lisäksi on olemassa epälukuisa määrä entisiä työntekijöitä, konsultteja ja asiantuntijoita, jotka ovat jossain vaiheessa olleet tekemisissä tiedonhankinnan kohteen kanssa

Tiedonhankinnassa auttaa myös:
- Yhteistoiminta muiden yritysten kanssa;
- Neuvottelutilanteet;
- Yritysvierailut;
- Haastattelut, artikkelit, mainokset;
- Ulkopuoliset konsultit;
- Yhteistoimintaan hakeutuminen tiedonhankintamielessä;
- Erilaiset kyselyt, kyselylomakkeet, joita suoritetaan tieteellisiin tarkoituksiin;
- Vapaamuotoiset keskustelut henkilöstön kanssa

Tiedon analysointi on vähintään yhtä vaativa osa kilpailutiedustelua kuin tiedon hankinta. Analyysin avuksi puolestaan löytyy monenlaisia menetelmiä. Analyysissä yritetään myös löytää kilpailijan heikot kohdat. Ei riitä, että tuote on ensiluokkainen ja siihen kohdistuu kysyntää, vaan täytyy myös luoda logistiikka tuotteen jakamiseksi. Jakelujärjestelmä on ollut joidenkin yritysten heikko lenkki. Hankkimalla logistiikkayhtiön itselleen kilpailija on samalla saanut tuotteen ja jakelun hallintaansa. Yrityksen haavoittuvuus kasvaa, mikäli yrityksen menestys perustuu yhteen tai muutaman harvaan spesialistiin. Kilpailija voi katsoa parhaimmaksi ostaa asiantuntijat itselleen.

Mitä hyötyjä kilpailijan tiedustelu voi antaa yritykselle? Jushtshukin (2005, 65–75) mukaan tiedustelun tarkoituksena on ennakoida tulevaa ja välttää yllätyksiä. Ensinnäkin tiedustelun täytyy ennakoida markkinoilla tapahtuvia muutoksia. Markkinoiden muutosten seurantaan kuuluu myös tärkeimpien toimittajien ja asiakaskunnan muutosten ennakoiminen. Kilpailutiedustelussa luonnollisesti ennakoidaan myös kilpailijoiden toimintaa. Kolmanneksi tarkoituksena on paljastaa uusien potentiaalisten kilpailijoiden nousu haasta-

maan omaa toimintaa. Neljänneksi tiedustelulla halutaan löytää keinot oppia muiden yhtiöiden tekemistä virheistä ja onnistuneista ratkaisuista. Viidenneksi kilpailutiedustelulle on asetettu tehtäväksi hankkia ja seurata patentteihin ja lisensseihin liittyvää informaatiota. Patenttien tai pikemminkin niiden puuttuminen on antanut mahdollisuuden sivullisille yrityksille patentoida muiden käyttämä menetelmä omiin nimiin, mikäli alun perin tuotetta tai menetelmää ei ole huomattu patentoida. Monet ulkomaiset yhtiöt tutustuivat heti Neuvostoliiton kaaduttua Neuvostoliitossa käytössä olleisiin innovaatioihin ja patentoivat ne välittömästi ulkomailla.

Kuznetsovin laajan näkemyksen mukaan kilpailijasta pitää tietää ainakin:

- Täydellinen yritysnimi, juridinen osoite, puhelinnumero ja faksi;
- Rekisterinumero, rekisteröintipäivämäärä ja –osoite sekä mille juridiselle muodolle yritys perustettiin (OOO, ZAO, AO, OAO, TOO);
- Johtajien nimet ja osoitteet sekä työtausta;
- Yritykseen ja sen johtoon mahdollisesti liittyvät tuomioistuinkäsittelyt ja omaisuuspantit;
- Kirjoittelu lehdissä ja muissa julkaisuissa;
- Yrityksen käyttämät pankit ja suoritettujen maksujen toteutustapa;
- Yrityksen rahoitustilanne viimeisen 3 vuoden ajalta, investoinnit, likviditeetti, velat;
- Tytäryritysten, emoyritysten ja filiaalien nimet sekä sijainnit ja toimiala;
- Partnerit toimialoineen;
- Yhteydet alamaailmaan;
- Tulevaisuudennäkymät;
- Työn organisointi (teknologian taso, osaaminen);
- Strategiset ja taktiset suunnitelmat ja tavoitteet;
- Huoltokanavat sekä toimitustavat asiakkaiden suuntaan;
- Markkinointi-instrumentit, työn hinta

Edelleen kilpailijan tiedustelu antaa tietoa uuden liiketoiminnan aloittamisen järkevyydestä ja liiketoiminnan jatkamisen mahdollisuuksista valituilla toimialoilla. Tiedustelu hankkii tietoa uusista teknologioista, tuotteista ja prosesseista, joilla voi olla vaikutusta yrityksen toimintaan. Lisäksi hankitaan tietoa poliittisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista sekä muista ohjaavista yhteiskunnallisista tekijöistä, joilla on vaikutusta liiketoimintaan. Vähämerkityksellistä tietoa ei ole myöskään uusien johtamismenetelmien kehittyminen ja toimivuus käytännön yrityselämässä sekä soveltuvuus omaan toimintaan. Tätäkin selvitellään hyvin järjestetyllä tiedustelulla. Muita tehtäviä, joskus elintärkeitäkin, ovat luottamuksellisen tiedon vuotokanavien selvittäminen ja kilpailijan heikkojen kohtien sekä mainonnan oikeellisuuden toteaminen.

Yritykseen kohdistuva laillinen analyysitoiminta on myös tiedustelua, mutta luvallista. Olipa kyseessä valtiollinen tiedustelu tai yritystiedustelutoiminta,

hyvä analyytikko hankkii suurimman osan tärkeästä tiedosta (joidenkin arvioiden mukaan jopa 80–90 %) avoimista lähteistä. Loput tuotetaan luvattoman tiedustelun menetelmin, joka meneekin yritysvakoilun puolelle. Länsimaisissa yritysturvallisuusoppaissa varoitellaan esimerkiksi monenkirjavista markkinatutkimuksista, joita kyselykaavakkeiden muodossa lähetetään yrityksille (ks. esim. Roper et.al 2006, 287–288). Näiden kyselyiden takana voi olla kilpailijan (tai jonkin valtion) tiedustelutoiminta.

Epäasiallisen markkinatutkimuksen tai kyselyn tunnusmerkkejä

- Kyselyn internet –osoite ulkomailla;
- Kyselyn suorittaa ulkomainen yhtiö;
- Vastaanottaja ei ole koskaan tavannut lähettäjää;
- Kysymyksiä selkeästi salaisista tai luottamuksellisista asioista (hinnoittelu, asiakkaat, markkinasuunnitelmat, sopimukset);
- Kysely tulee yksittäiselle työntekijälle markkinoinnin tai johdon sijasta;

Yritysturvallisuuskulttuuriin kuuluvat myös oman yrityksen tilan ja kilpailijan aiheuttaman uhkan selvittäminen yritystiedustelun keinoin. Yrityksen sisäinen tiedonkeruu pyrkii ennaltaehkäisemään epämiellyttävät yllätykset kilpailijan tai muun, esimerkiksi oman yrityksen sisäisen toimijan, taholta. Yritystiedustelun keinoin tapahtuva systemaattinen tiedonkeruu on resurssikysymys ja kuuluu suurimpien yritysten turvallisuusorganisaatioiden tehtäviin.

14.3 Yritysvaltaukset

Yritysvaltauksessa firma, sen osakkeet tai tontti joutuvat toisiin käsiin näennäisesti laillisin keinoin. Yritysvaltaus on Venäjällä tunnettu ja tunnustettu liiketoiminnan hallitsemisen ilmiö. Yritysvaltaustapauksissa suurin osa yrityksen haltuun ottamisista suoritetaan laillisin mutta varsin aggressiivisin keinoin. Valtaus tulee venäläisten käyttämästä zahvat –termistä, joka voisi viitata myös anastukseen. Anastus puolestaan viittaa laittomaan operaatioon. Sellaistakin on esiintynyt valtaustapauksissa. Valtaukset jaetaan horisontaalisiin ja vertikaalisiin operaatioihin. Horisontaalisissa tapauksissa markkina-alueen laajentaminen tapahtuu kilpailijan haltuun ottamisen kautta. Suora vertikaalinen operaatio kohdistuu potentiaaliseen tai todelliseen asiakkaaseen kun taas käänteisessä vertikaalisessa yritysvaltaustapauksessa hankitaan potentiaalinen tai todellinen toimittaja valvontaan. Laajempien markkinoiden lisäksi vertikaalisen integraation kautta haetaan tuotteelle pienempää omakustannushintaa, varastojen parempaa suunnittelumahdollisuutta, uusia tuote- ja markkinointimenetelmiä sekä tehokkaampaa logistiikkaa. Venäjällä ja IVY –maissa suoritettuihin yritysvaltauksiin perehtyneet Igor Tunik ja Vadim Poljakov (2007, 45) kertovat, että IVY –maissa (ml. Venäjä) on viimeisen kuuden vuoden aikana tilastoitu noin 10 000 haltuunottotapausta (zahvat), joista 567 operaatioon liittyy henkirikos. Tunikin ja Poljakovin mukaan tässä näkyy vain jäävuoren huippu. Mitä suurempi yritys on vallattavana, sitä

enemmän valtaajana on näennäisesti laillinen taho, kuten jokin tunnettu yritys tai liikemies. Selvästi rikolliset valtaukset tapahtuvat pienyrityksissä.

Yleisimpiä ja vaikeimmin estettäviä keinoja yritysvaltauksessa ovat määräävien omistusosuuksien muuttaminen vallattavan yrityksen kannalta epäedulliseen suuntaan. Näennäisesti määräenemmistöinen osakeomistus muodostetaan ylimääräisellä yhtiökokouksella, jonne kutsutaan yritysvaltausta eli uutta johtoa ja omistusta kannattava osakkuus. Muut osakeomistajat jätetään kutsumatta näennäisesti epähuomiossa, ilmoittamalla ”vahingossa” väärä kokouspaikka tai kiistetään se, että kutsuja ei olisi lähetetty ajoissa. Lisäksi yritysvaltauksia on toteutettu fyysisen väkivallan uhkalla tai toteuttamalla väkivaltaa. Lainvalvontaviranomaiset on tilattu valtaajan toimesta paikalle poistamaan pakkokeinoin vanha johto näennäisen yhtiökokouksen perusteella.

Korruptoitua oikeuslaitosta ja miliisiä on käytetty erilaisin verukkein estämään osakkaiden pääseminen kokouspaikalle. Lisäksi on käsketty, tai pyydetty, vanhaa johtoa suosiolla myymään osakeomistus uudelle omistajajoukolle. Tilastojen mukaan 70 % valtaustapauksista osakkeiden valvontaosuus (määräävä osuus) siirtyy hyökkääjän haltuun ja kaikista yritysvaltauksista 90 % tapahtuu osakeostoilla (Tunik & Poljakov 2007, 30; 50). Osake-enemmistö tai määräävään osuuden haltuun saaminen on vain keino, jolla ”omat” ihmiset nostetaan yrityksen johtoon. Osakkeiden omistaminen antaa mahdollisuuden osallistua yhtiökokoukseen ja äänen käyttämiseen kokouksessa. Johtajuuden saaminen on todellinen päämäärä.

Yritysvaltauksen tavoitteena on saada haltuun yritys (osakkeet), tontti ja kiinteistö. Valtaaja arvioi onko yritys kiinnostava oman toiminnan kannalta. Lisäksi hän arvioi, mitkä keinot ovat kyseisen yrityksen tapauksessa sovellettavia. Arvokas maa-alue aiheuttaa valtaosan yritysvaltaustapauksista Venäjällä. Muita yritysvaltauksen motiiveja ovat yrityksen liiketoiminnan uudelleen suuntaaminen, kilpailijan poistaminen markkinoilta ja houkuttelevat markkinanäkymät (Tunik & Poljakov 2007, 24).

Varsinaisen valtauksen suorittamista edeltää pitkäjänteinen ja tarkka tiedustelu- ja analyysityö, jossa kaivetaan esiin yrityksen heikot kohdat. Heikkouksien perusteella tehdään johtopäätökset käyttökelpoisimmista tavoista käydä käsiksi yritykseen. Viranomaisia (verottajaa, miliisiä, prokuraattorin virastoa) voidaan käyttää yritystarkastusten muodossa tapahtuvaan tiedon hankkimiseen. Tärkeimmät heikot kohdat liittyvät osakepääoman omistuksen jakautumiseen, velkaantumiseen ja mahdollisesti myös yksityistämisprosessin kyseenalaistamiseen. Pääasiallisten haltuunoton strategioiden lisäksi muotoillaan yksityiskohtaisempia taktiikoita. Velkapääoman haltuunotto sekä keinotekoisen konkurssiprosessin käynnistäminen kuuluvat useimmin käytettyihin taktiikoihin. Yhtenä hallinnollisena houkutuksena tulee kyseeseen hallintoneuvoston varapuheenjohtajalle luvattu ylennys tai hyvä hinta hänen omistamistaan osakkeista. Joskus haltuunottoa suunnitteleva taho joutuu tekemään

kovastikin töitä esimerkiksi yrityksen osakkaiden tai heidän oikeudenomistajien (vaikkapa perillisten) jäljittämisessä ulkomaita myöten.

Yritysvaltaukselle altistavia tekijöitä

- Yrityksen omistajuuden monimuotoisuus ja hajaantuminen;
- Hallinnon itseohjautuvuus ja kontrolloimattomuus;
- Johdon heikko motivaatiotaso;
- Virheelliset markkina-analyysit;
- Hallitsematon velkaantuminen;
- Puutteellinen velkojen valvonta;
- Vähemmistöosakkaiden epäoikeudenmukainen kohtelu;
- Osingon epäoikeudenmukainen jakaminen

Usein yritystä valtaava taho on käyttänyt osakkeiden lisäemissiota keinona saada yritys haltuun niille, jotka osoittavat lojaalisuuttaan uudelle johdolle. Myös vanhoja omistajia kehotetaan myymään osakekanta uusille henkilöille. Hyökkäävä taho on voinut saada selville suljetun osakeyhtiön (ZAO) osakkeenomistajat esimerkiksi yrityksen sisältä. Osakasrekisterin haltuun saaminen on jokaisen yritysvaltaajan pääasiallisia keinoja varsinaisen tavoitteen saavuttamiseksi. Yhtiön velkaannuttaminen nähdään myös käyttökelpoisena keinona saada yritys siirrettyä toiseen omistukseen esimerkiksi ostamalla lainat haltuun tai velvoittamalla velallinen maksamaan lainat välittömästi. Laina on usein otettu omaisuuspanttina, joten omaisuus siirtyy sille, joka pystyy luoton maksamaan. Uusi omistaja voi myös tehdä tarjouksen, jolla velallinen pääsee velastaan yrityksen omaisuutta vastaan. Mikäli vanhat omistajat kieltäytyvät, voidaan järjestää ylimääräinen kokous, jossa yritys lasketaan konkurssiin. Uusi omistaja ostaa osakekannan ja omaisuuden itselleen. Suomessa yritysvaltauksesta ja sitä edeltävästä signaalista käytetään nimitystä nurkanvaltaus, jolla on myös täysin laillinen lähtökohta.

Tunnusmerkkejä tulevasta yritysvaltauksesta:

- Ehdotukset osakkaille osuuden myymisestä;
- Tarjoukset velkojen maksamisesta;
- Tiedonkeruu mm. entisiltä työntekijöiltä;
- Keinotekoiset tarkastukset (veroviranomaiset, muut lainvalvontaviranomaiset);
- Suorat uhkaukset;
- Ehdotukset hallintoneuvoston jäsenyydestä

Tilastotietojen mukaan joka kolmas yritysvaltaus suoritetaan osakekeinottelun kautta. Yritysvaltaus ei siis välttämättä tapahdu laittomin menetelmin. Keinoina yritysvaltausten estämiseksi on nähty laaja julkisuus ja juridinen painostus. Lisäksi edesauttavina tekijöinä on nähty suhteet korkeisiin lainvalvontaviranomaisiin (ks. esim. venäläinen nettikeskustelu aiheesta: http://forum.rosinvest.com/showthread.php?t=59).

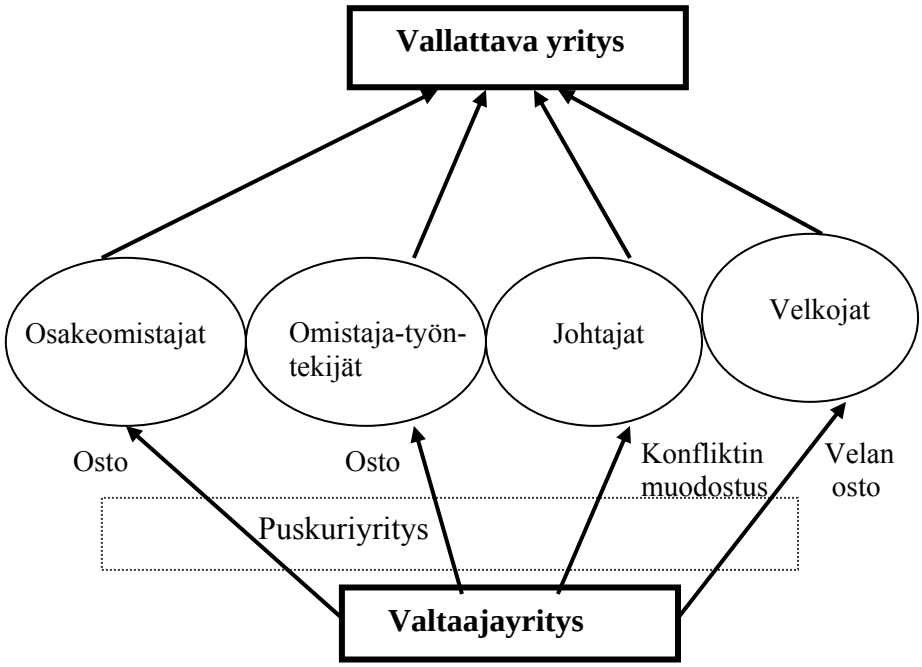
Venäjällä toimi metallialan tuotantolaitos, jonka omistajaksi oli merkitty OOO Metalliyhtiö ja sen Venäjällä asuva henkilö. Tosiasialliset omistajat piiloutuivat Seychelleille rekisteröidyn offshore –yhtiön taakse ilman suoraa yhteyttä metalliyhtiöön. Näitä yhdisti vain eräs Unkariin rekisteröity yhtiö XX. XX yhtiöllä ei ollut toimintaa, mutta rahaa tuli tilille. XX yhtiön omistajat päättivät investoida kyseiset rahat OOO Metalliyhtiöön. Näin XX yhtiöstä tuli eräs Metalliyhtiön omistajista. Metalliyhtiön omistajat halusivat suojautua mahdolliselta valtaukselta siirtämällä pieniä osuuksia Metalliyhtiöstä Venäjälle rekisteröidyille OOO firmoille. Näiden OOO -firmojen omistajina ja johtajina esiintyi nimellisiä henkilöitä, jotka tarvittiin mm. verottajalle tehtäviä ilmoituksia varten. OOO -firmojen perustamisasiakirjoihin ei kuitenkaan ollut merkitty tapaa, jolla niiden nimellisiltä omistajilta siirretään heidän omistamansa osuus tarvittaessa Metalliyhtiön oikeille omistajille. Oikeilla omistajilla ei ollut keinoja hallita nimellisiä OOO -firmojen johtajia, joiden yhtiöistä Metalliyhtiön osakkeita oli vaihteleva osuus. Yritysvaltaajat käyttivät tätä tilannetta hyväkseen. Valtaajat hankkivat täysin laillisin menetelmin omistukseensa OOO firmoista Metalliyhtiön osuuden ja asettivat oman miehen niiden johtoon. Tarvittiin vain Unkariin rekisteröidyn XX yhtiön enemmistöosuuden hankinta, jotta päästiin täysin kiinni Metalliyhtiöön (Lähde: Tunik & Poljakov 2007, 68 – 69).

Alueella kilpaili kaksi maitotuotevalmistajaa. Toinen halusi päästä eroon kilpailijastaan. Tehtävä osoittautui vaikeaksi. Perusteellisen analyysin jälkeen todettiin, että kilpailijan haltuunotto osakekaupoin on vaikeaa. Yrityksellä ei ollut myöskään velkaa ja verot maksettiin ajallaan. Toimitusongelmiakaan ei ollut ilmaantunut. Valtaajayritys päätyi erikoislaatuiseen operaatioon: Paikallinen vesihuoltoyhtiö houkuteltiin suorittamaan ”putkistoremontti” kohdeyritykseen johtavalla pääputkilinjalla. Remontti kesti muutamia viikkoja haitaten huomattavasti vallattavan yrityksen toimintaa. Se ei kyennyt täyttämään tilaajien ja tavarantoimittajien sopimuksia, jolloin yritykselle syntyi korvausvastuu. Valtaajat olivat jo sopineet yhden vahingonkärsijän kanssa, että kohdeyritys saatetaan konkurssimenettelyyn sopimusrikkomuksen vuoksi. Muutaman kuukauden aikana vahva kilpailija saatiin polvilleen (lähde: Tunik & Poljakov 2007, 76 – 77).

Vakiintumaton osakekanta, velkaantuminen, houkuttelevat bisnesnäkymät, riidat osakkaiden kesken ja kova kilpailutilanne lisäävät yritysvaltauksen riskiä. Valtausta voi edeltää likainen julkisuuskampanja ja rikosilmoitukset uhriyritystä vastaan, mikä kääntää yleisön ja poliitikot yritysjohtoa vastaan. Julkisuuden ja nykyisin myös internetin käyttäminen maineen mustaamiseen lisääntyy, ei pelkästään yritysvaltaustapauksissa vaan myös perinteisessä kilpailussa. Yritysvaltauksessa käytetyn julkisuuskampanjan tarkoitusperiin kuuluu lisäksi luoda eripuraa henkilöstön ja osakkaiden kesken. Yrityksen osakkeita omistavan henkilöstön palkkasaatavat tai turhautuminen lisäävät valtaajan hyväksi tapahtuvan osakemyynnin alttiutta. Yrityksen johto voi joutua telkien taakse pitkäksikin aikaa esitutkinnan vuoksi. Johtajuus liukuu tänä aikana vääjäämättä toisten henkilöiden käsiin. Yrityksestä halutaan tehdä kypsä osakkeiden myymiselle kilpailijalle. Ei ole välttämättä tarvetta edes osake-enemmistön saamiselle vaan näkyvä paikka hallinnossa riittää valtauksen jatkamiselle. Väliaikainenkin johtajuus, vaikkapa yhtiökokoukseen liittyvän oikeuskäsittelyn ollessa kesken, riittää esimerkiksi yritykselle kuuluvan arvokkaan maa-alan myyntiin. Jos oikeus toteaa yhtiökokouksen päätösten syntyneen väärässä järjestyksessä, voi kuitenkin tontti olla jo menetetty. Hyökkääjän tavoite saavutettiin.

Varsinaisen valtaajan ja uhriyrityksen välillä voi olla yksi tai useampia ns. puskuriyrityksiä (bufferi), jotka ensin hankkivat osakepaketin ja myyvät sit-

ten valtaajalle. Ylimääräisen yhtiökokouksen järjestäminen omin voimin jättämällä muut osakkaat ulos on yleinen yritysvaltauksen keino siirtää yritys uuden johdon käsiin. Johdon raivaaminen tieltä salamurhan keinoin on tietysti pahin mahdollinen menetelmä. Pääasialliset omaisuuden siirron keinot ovat kuitenkin nykyään tuomioistuimet, ulosottovoudit ja takavarikot. Väärennetyt yhtiökokouspöytäkirjat ja rekisterimerkinnät eivät nekään ole harvinaisia yritysvaltausmenetelmiä.

KUVIO 3 Yritysvaltauksen menettelytapoja.

Aromaan & Lehden (2001, 75) mukaan Pietarissa 1990-luvulla tapahtuneet yritysvaltaukset eivät taustaltaan liittyneet järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan vaikka alamaailman keinoja käytettiinkin hyväksi. Kahdessa suomalaisiin kohdistuneessa tapauksessa toisen valtauksen suoritti suomalaisen yrityksen venäläinen liikekumppani ja toisessa tapauksessa teon suoritti yhtiön venäläinen henkilöstö paikallisen venäläisen toimitusjohtajan johdolla.

Yksittäistä kaikille yrityksille soveltuvaa reseptiä yritysvaltauksilta suojautumiseen ei ole löydettävissä. Puolustautumisen keinot riippuvat monista seikoista, kuten esimerkiksi haltuunoton etenemisasteesta sekä yrityksen päätöksenteon ja omistajuuden rakenteesta. Pääsääntönä voidaan pitää, että valtaukselta puolustautuminen perustuu analogisiin mutta päinvastaisiin menetelmiin kuin mitä hyökkäävä osapuoli käyttää yritystä vastaan. Tärkeintä on ensinnäkin tunnistaa meneillään oleva aggressio ja ryhtyä suojautumistoimintaan viipymättä. Venäjältä löytyy valtauksen torjuntaan erikoistuneita yrityksiä, joiden palveluksien käyttäminen ei sikäläisissä oloissa ole harvinaista. Joka tapauksessa palveluista maksaminen tulee edullisemmaksi kuin

yrityksen tai sen strategisten varantojen menettäminen. Puolustautuvan yrityksen johdon ja omistajien ripeä toiminta on tässä tilanteessa ratkaisevaa.

Puolustautumisoperaatio voi kaatua siihen, että yritysvaltauksen mahdollisuutta ei ole edes ajateltu. Puolustautumisstrategioiden ja -taktiikoiden puuttuminen yllättää yritysjohdon ja omistajat sekä viivästyttää suojautumisen aloitusta. Epäonnistuminen vastatoimissa voi johtua osakkeiden vastaostojen viivästymisestä, jolloin valtaaja ehtii hankkia määräävän osuuden. Yrityksen turvallisuushallinnolla ei välttämättä ole yksinään keinoja estää tämän laatuisia operaatioita tai suojata yritystä niiltä. Yrityksen turvallisuuspalvelun tehtävä on kuitenkin varhaisessa vaiheessa tunnistaa yritykseen kohdistuva lisääntyvä tiedustelutoiminta. Kaikkea tiedon virtaa ei voi valvoa, koska pääosa tiedosta löytyy julkisista lähteistä. Viranomaistahot, kuten verotarkastuslaitos, osakerekisteri, kiinteistörekisteri ja lainvalvontaviranomaiset muodostavat joukon, jonka toimia voidaan periaatteessa valvoa ja tunnistaa varhaisessa vaiheessa (Tunik & Poljakov 2007, 138). Toinen vieläkin tärkeämpi valvonta- ja ennaltaehkäisysuunta löytyy yrityksen sisältä. Omaisuuden hallinta pitää järjestää yrityksen perussäännöissä siten, että mahdollinen valtaaja ei pääse järjestelemään omaisuutta ilman osakkaiden hyväksyntää vaikka johtajuus voisikin siirtyä valtaajalle. Yrityksen johdolle myönnetyt laajat omaisuudenhallintavaltuudet, esimerkiksi omaisuuden oston ja myynnin osalta, muodostavat suuren riskin tällaisen poikkeustilanteen ilmaantuessa.

Osakkeiden keskitetty hallinta olisi tietenkin eräs vahva strateginen suojautumiskeino kuten myös katon määrittäminen osakkeen ostohinnalle, mikä tekee epäterveen hintatarjouksen mahdottomaksi ulkopuoliselle valtaajakandidaatille. Valtausyrityksen aikana pitää kyetä nopeaan osakkeiden lisäemissioon ja omaisuuden väliaikaiseen jäädyttämiseen. Omistajuuden anonymiteetti ja osakasrekisterin salassapito suojaavat valtausyrityksiltä. Holdingyhtiöiden ja investointirahastojen taakse piiloutumista käytetään myös suojauskeinona venäläisessä liiketoimintaympäristössä. Sisäisessä suojautumisjärjestelmässä auttaa se, että jokaisella työntekijällä on selkeästi määritellyt tehtävät. Erityisen tärkeää tämä on luottamuksellisen ja salaisen tiedon parissa työskentelevien kohdalla. Häikäisevimmät puolustautumisoperaatiot on suoritettu vastahyökkäyksen muodossa. Kohdeyritys on käynnistänyt hyökkääjään suuntautuvan valtausoperaation, jonka menestys perustuu hyökkääjästä etukäteen kerättyyn tietoon. Tällaisessa vastatoimessa pitää olla varma siitä, että hyökkääjä on nimenomaan se joka valtausta suorittaa eikä todellinen työn tilaaja ole piiloutunut sen taakse.

Yrityksen rakenteelliset muutokset antavat pitkän aikavälin suojan valtausyrityksiä vastaan. Nimelliset ja ”kuolleet” osakkaat sekä nimelliset johtajat pitää sulkea pois yrityksestä. Perustamisasiakirjasta ja yhtiösäännöistä pitää löytyä kaikkein hallinnon elinten nimet. Millekään taholle yrityksessä ei saa syntyä taustalla toimivan harmaan eminenssin roolia.

15 YMPÄRISTÖTURVALLISUUS

15.1 Ekologinen ajattelu kilpailutekijänä

Ekologisella eli ympäristöturvallisuudella ymmärretään henkilöiden, yhteiskunnan ja valtion suojautumisen tilaa ihmisperäiseltä ympäristövaikutukselta. Käsitteen sisälle luetaan myös luonnonkatastrofeilta suojautuminen. Ympäristöturvallisuus on yhteiskunnan tila, jossa on saavutettu tasapaino luonnonresurssien lisääntymisen ja kulutuksen välillä. Viime vuosien aikana Venäjällä on ryhdytty arvostamaan ympäristön tilan suojelua vaikka käytännön toimet useimmiten antavat odottaa itseään. Kyse on sekä rahasta että asenteista.

Ympäristöturvallisuuden edistäminen nähdään Venäjän liiketoiminnassakin kilpailutekijänä, jonka merkitys kasvaa. Tuotannon ympäristötehokkuuden tavoitteisiin asetetaan veden-, sähkön ja kaasun kulutuksen vähentäminen tai yksikkötehokkuuden lisääminen, tuotannosta koituvien jätteiden ja päästöjen vähentäminen sekä jätteiden kierrätyksen ja uusiokäytön kehittäminen. Onnettomuusalttiuden ja –riskien pienentäminen palvelee sekä työympäristön että luonnonympäristön suojelua. Ympäristöpassilla yritys osoittaa huolehtivansa alueen ekologisesta tilasta sekä tuotanto- ja toimintaprosessiensa ympäristöystävällisyydestä.

Yrityksen laatima ympäristöpoliittinen ohjelma osoittaa organisaation sitoutumisen ympäristöajatteluun. Yrityksen ekopassi, jossa osoitetaan tiettyjen vähimmäisstandardien saavuttaminen, voidaan liittää osaksi ympäristöohjelmaa. Standardit pitävät sisällään raaka-aineiden kestävän käytön, jätteiden kierrätyksen, päästönormien noudattamisen ja ympäröivästä sosiaalisesta ympäristöstä huolehtimisen.

15.2 Normit

Venäjän Federaation ympäristödoktriini toimii valtion ylimpänä poliittis-normatiivisena ympäristönsuojeluasiakirjana. Hallitus on hyväksynyt doktriinin 31.8.2002. Doktriini on laaja kuvaus ympäristönsuojelun, asumisen ja teollisuustoimintojen yhteensovittamisesta. Venäjällä on huomatta määrä ympäristön suojeluun liittyviä normatiivisia asiakirjoja ja lakeja (http://ecoperm.ru/base.html). Tärkein Federaation laki on Laki ympäristön suojelusta (об охране окружающей среды), joka on hyväksytty 10.1.2002 (No 7-F3). Omaan erityisalaan liittyvät ympäristövaatimukset tulee selvittää aluehallinnon ympäristö- ja luonnonresurssikomitean kautta sekä paikkakunnan ympäristötarkastajan avulla. Pienyrityksille ympäristönsuojelunormisto ei nouse merkittäväksi turvallisuustekijäksi, mutta tuotantolaitoksia perustaville yksiköille ympäristölakien tuntemus on tärkeää. Rakennusmateriaalien ja -kemikaalien käyttöä valvotaan.

Yritystoimintaa säätelevät erilaiset ympäristönormit tuotantoalasta riippuen. Päästöillä on kattorajat, jätteiden sijoituksella on omat säännöstönsä ja puhtautta sekä hygieniaa seurataan erityisen tarkasti mm. elintarviketeollisuudessa.

Kuva: Vesa Koivumaa

Venäjällä on käytössä ympäristösertifiointimenetelmiä, joista osa noudattaa kansainvälistä käytäntöä ja osa on venäläistä omaa laaduntarkkailua. Tärkeimpiä tuotantoon kohdistuvia ympäristövaatimuksia ovat päästöjen muodostukseen, päästömääriin ja päästöjen rajoihin kohdistuvat normit. Yrityksen ympäristöturvallisuusvyöhykkeet kuuluvat niin ikään normitettuihin asiakirjoihin. Yrityksen ympäristöturvallisuussuunnitelmaan sisällytetään myös kuljetukset ja polttoaine- ym. varastojen ekologinen vaikutus.

Venäjällä on käytössä ympäristön turvallisuuden laatustandardit:

- GOST R ISO 14001-98 ja ISO 14001-96 (ympäristöjohtaminen)
- GOST R 12.0.006-2002 (työsuojelu)
- OHSAS 18000 sarja (työsuojelu ja terveys)

Matkailuliiketoiminnalla on suora yhteys ympäristöarvoihin. Ympäristön kestävä käyttö on edellytys matkailutuotteen hyödyntämiselle. Matkailutoimintaa harjoittava yritys on velvollinen hankkimaan luvat viranomaisilta mm. koskenlaskua varten. Matkailu ei saa vaurioittaa kasveja ja puita. Roskia ei saa jättää rannalle ja nuotiota ei saa tehdä muualle kuin siihen varatuille paikoille. Valtiollisissa luonnonpuistoissa kulkeminen ilman puiston johdon

lupaa on kielletty. Venäjän jokamiehenoikeudet muistuttavat suomalaista käytäntöä. Jokainen saa Venäjällä kulkea vapaasti luonnossa (poislukien yllämainitut luvanvaraiset sekä liikkumiselta kielletyt alueet) sekä kerätä luonnonmarjoja ja luonnonvaraisia hedelmiä. Paloturvallisuussäännöksiä ja varotoimenpiteitä tulee noudattaa. Metsäpalovaaran ja kuivuuden aikana avotulen tekeminen metsään ja luontoon on kielletty. Tulenteko sallitaan vain siihen varatuille paikoille (Oikarinen 2005, 19).

16 YRITYSKULTTUURI

16.1 Kulttuurituntemus avaimena yhteistyöhön

Kirjoittaminen kulttuurista, varsinkin kulttuurieroista, on haastava tehtävä. Siinä tehtävässä voi helposti leimautua jonkin asteen sovinistiksi tai erottelijaksi. Kulttuuria on vaikea mitata mutta kulttuurierot ovat silminnähden havaittavissa. Koskaan ei pidä mennä vertailemaan kulttuurien tai tapojen paremmuutta suhteessa toisiin. Sen sijaan erilaisuudet pitää tunnistaa. Kulttuuri, myös yrityskulttuuri kasvaa ja ammentaa voimaansa historiasta. Yrityskulttuuria ei voi mennä muuttamaan hetkessä, tuskin vuosikymmenissäkään.

Paikkakunnan, alueen ja maan yrityskulttuurin tuntemus on avain organisaation menestykseen. Kulttuurin tuntemus on nousemassa kriittiseksi tekijäksi, jos pitkäkestoista toimintaa aiotaan harjoittaa vieraassa ympäristössä. Tutkittaessa suomalaisyritysten kohtaamia vaikeuksia Venäjällä ovat merkittävään asemaan nousseet esimerkiksi yrityskulttuurin ja -etiikan ymmärrys, paikallisten työntekijöiden työkokemuksen puute länsimaisesta yrityksestä, työntekijöiden ammatillinen epäpätevyys sekä tiimityöskentelytaidon ja omaaloitteisuuden puute. Mielenkiintoista on se, että myös venäläiset ovat selkeästi kiinnostuneita länsimaisesta ja suomalaisesta yrityskulttuurista. Turvallisesti Venäjällä -hankkeessa haastatellut venäläiset länsimarkkinoista kiinnostuneet yrittäjät ottavat enenevässä määrin puheeksi yrityskulttuurin sen sijaan että keskustelunaiheena olisi yrityslainsäädäntö tai vaikkapa tietoturvallisuus.

Mitä tulee venäläiseen työpaikkakulttuuriin, voidaan varmaan yleisesti todeta, että venäläinen työntekijä ei välttämättä ole tottunut ottamaan omaaloitteisesti vastuuta. Hänelle myönnetyt valtuudet eivät aina vastaa velvollisuuksia. Yksiköiden keskijohto puolestaan on vaikeassa asemassa velvollisuuksiensa kannalta. Osaksi tämä voi johtua siitä, että Venäjällä organisaatiossa pitää olla selkeä johtaja, joka määrää mitä tehdään ja kuka tekee. Nykyaikaisessa liiketoiminnan koulutuksessa pyritään jo esittelemään erilaisia johtajuusmalleja, mutta koulutus Venäjällä ei aina vastaa nopeasti muuttuvia markkinaolosuhteita. Hierarkkisuus näyttäytyy siis selkeämpänä ja jyrkempänä kuin Suomessa. Valta merkitsee myös etäisyyttä suoritusportaasta. Vallan ja varakkuuden attribuutit, kuten loistoautot, turvamiehet ja autosaattueet osoitetaan kernaasti ulospäin. Sosiaalisten suhteiden epäviralliset verkostot jopa muodollisessa virastoympäristössä asettuvat selkeänä vastakohtana tähän etäiseen johtajakulttiin. Suomalaiseen verrattuna venäläinen vaatii paljon pienemmän sosiaalisen tilan. Etäisyys toiseen henkilöön on siis pienempi ja venäläisessä kulttuurissa henkilöiden koskettelu, kättely ja poskisuutelu ovat luonnollinen käyttäytymismuoto. Lisäksi työkollektiivin tapa puhaltaa yhteen hiileen luo venäläisellä työkulttuurissa vastapainoa vahvalle hierarkkisuudelle ja ehdottomalle johtajuudelle.

Virasto- ja byrokratiakulttuuri tuodaan helposti yritystoimintaan, mikä näkyy sopimusneuvottelujen muodollisuuksissa ja virallisuuksissa, kommunikeoiden ja aiepöytäkirjojen juhlallisina allekirjoituksina sekä ehkäpä raskaana hallintokulttuurina leimoineen ja päätöksentekoportaineen. Neuvotteluista pitäisi virastokulttuurityylin mukaisesti aina jäädä pöytäkirja. Allekirjoittamattomaan paperiin ei luoteta. Neuvotteluissa kannattaa soveltaa henkilöorientoituvaa lähestymistapaa asiakeskeisyyden ohella. Suomalaisethan ovat lähes pelkästään asiaorientoituneita ja meille on vierasta korostaa tai ilmaista neuvottelussa päätöksenteosta vastaavan henkilön ratkaisevaa asemaa, mielipiteen painavuutta ja näkemysten oivallisuutta neuvotteluissa. Liiallisuuksiin ei pidä mennä vastapuolen päättäjän ylistämisessä. Joku läsnä olevista voi kokea sen epäluottamuksena muita kohtaan. Small talk kuuluu myös asiaan. Venäläiset tunnetaan perhekeskeisyydestään. Harvemmin suomalaiset keskustelevat saatikka kyselevät perheestä tai vaimon ja lasten voinnista. Epävirallinen keskustelu, käydään mahdollisesti epävirallisessa tilassa (ravintola, liikenneväline), mutta se ei johda vielä sopimukseen. Viralliset asiat viimeistellään ja sovitaan aina toimistossa.

Toisaalta esiintyy myös epäselvyyttä siitä kuka johtaa. Johtaako omistajien neuvosto, hallintoneuvosto, omistava pankki vai joku ulkopuolinen epäselvä taho. Yrityksen (valtion organisaation) johto odottaa ulkomaalaiselta vierailijalta hierarkkisuuden ja johtajuuden tunnustamista. Venäläinen odottaa, että asiat sovitaan nimenomaan ylimmän johtajan kanssa. Hierarkkisuuteen kuuluu myös pariteettiperiaate. Johtajat neuvottelevat johtajien kanssa ja apulaiset seurustelevat apulaisten kanssa. Hierarkkisuus ja kokonaisjohtojärjestelmän epäselvyys ovat aiheuttaneet myös ongelmia. Epävarmuus organisaation tulevaisuudesta sekä työntekijän henkilökohtaisesta toimeentulosta luo lisäpaineita työilmapiirin sekä työn tuottavuuden kehittämiselle. Kehityssuunnitelmia ei välttämättä toteuteta tai toteutuman valvonta on jäänyt puolitiehen. Kulttuurin ymmärtämiseen tulee suhtautua vakavasti. Suomalaisen ja venäläisen ajattelutavasta organisaation osana löytyy suuria eroja.

16.2 Venäläisiä kulttuuripiirteitä

Venäläinen yrityskulttuuri on erottamaton osa venäläistä tapakulttuuria, josta löytyy tiivis yleisesitys Suomi-Venäjä-Seuran julkaisemana vuodelta 2003. Seurallisuus, tunteellisuus, suurpiirteisyys, vieraanvaraisuus ja kodin rakkaus/sukurakkaus ovat venäläiseen liitettyjä kulttuuripiirteitä. Venäläiset ovat kiinnostuneita henkilöstä, ei niinkään organisaatiosta, jota henkilö edustaa. Epävirallisten suhteiden verkosto ylläpitää asioiden hoidon sujuvuutta jäykän ja byrokraattisen valtakoneiston muodollisten suhteiden sijasta. Venäläiselle aika on suhteellinen käsite. Venäläinen ei yksityishenkilönä tai yritysjohtajanakaan niuhota tapaamisen täsmällisyydestä. Venäläinen kyllä odottaa vieraan saapuvan ajallaan joten kannattaa pitää sovitusta kiinni. Vastavuoroisesti neuvottelut saavat venyä edeltä määritellyn aikataulun ylitse (Suomi-Venäjä-Seura 2003, 20). Ennen matkustamista neuvotteluihin potentiaalisen partnerin luokse on tapaamisen agenda syytä informoida etukäteen jotta partneri voi

valmistautua oikeisiin asioihin. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että faksit ja sähköposti ovat parhaat yhteydenpitomuodot sillä posti on usein epäluotettava.

Silminnähtävä yksittäinen asia on erotteleva suhtautuminen meikäläisiin ja ulkomaalaisten eli vieraisiin. Tämä näkyi takavuosina käytännössä vaikkapa ulkomaalaiselle korkeampina hotellihintoina. Venäläisessä kulttuurissa yhteisöajattelulla (meikäläiset, nashi) on edelleen vahva asema niin yksityiselämässä kuin työelämässäkin. Johtaja vastaa yhtiön asioista, pitää huolen suhteista ulkomaailmaan ja suojelee omia joukkojaan. Johtaja on johtaja ja hänen apulaisensa saattavat istua hiljaa jopa kokouksen loppuun asti. Yhtiö puolestaan vastaa laajemmin yhteiskunnallisista velvoitteista kuin Suomessa. Venäläiset ovat tottuneet siihen, että teollisuuskombinaatit ylläpitävät kouluja ja lastentarhoja sekä sponsoroivat mm. miliisien toimintaa. Työntekijöiden sitoutuminen yhteen työnantajaan on löyhää ja työpaikkaa vaihdetaan Venäjällä melko helposti. Myös kahden eri työnantajan palveluksessa oleminen on yleistä. Tämä asettaa vaatimuksia mm. yrityksen tietoturvan tasoon salassapitovelvollisuuksien muodossa. Yrityskulttuuri muuttuu Venäjällä muun yhteiskunnan mukana. Muutoksen vauhti vaihtelee alueittain ja muutokset tapahtuvat epätasaisesti. Joskus arvaamattomastikin. Lakien muutokset heijastavat hyvin yhteiskunnan muokkaantumisen vauhtia. Ennakoitavuus ei ainakaan ole sopiva ilmaisu tämän hetken tilanteelle. Tosin ennakoivuus on parantunut 1990-luvun turbulenssin jälkeen.

Kansainvälisen toimintakulttuurin omaksuminen on Venäjällä täydessä vauhdissa. Englanninkielisen sanaston osuus venäjänkielessä lienee suurin nimenomaan yritystoiminnan ja tietotekniikan sektoreilla. Tämä osoittaa kansainvälisen talouselämän nuoruutta sekä antaa signaalin siitä, että kansainvälisiä osaajia on vielä vähän. Nekin, joilla on kokemusta kansainvälisestä toiminnasta, ovat verraten nuoria. Muutoksen tahti on silti moninkertainen Suomeen verrattuna.

Pelkästään suomalaisella tai länsimaisella yrityskokemuksella ei Venäjällä välttämättä pärjää. Alkuvaiheessa pitää turvautua paikalliseen osaamiseen. Toisaalta ei pidä sokeasti luottaa paikalliseen yhteiskuntatuntemukseen. Aina eivät venäläiset itsekään ole perillä oman alueensa lainsäädännöstä, viranomaistoiminnan kiemuroista, henkilövaihdoksista tai rikollisuuden tilanteesta. Pienten yritysten sopimustuntemuksessa on usein parantamisen varaa ja sopimusten noudattaminen voi osoittautua vaikeaksi. Yritystoiminnassa pitää kuitenkin kunnioittaa paikallista, alueellista ja yleisvenäläistä kulttuuria. Sopimukset tulisi tehdä vallitsevia talousolosuhteita kunnioittaen ja asiantuntijaosaamista hyödyntäen. Taloudellisiin olosuhteisiin lukeutuu esimerkiksi pankkitoiminnan suhteellinen kehittymättömyys ja käteisen rahan arvostaminen. Venäjällä ei riitä pelkästään sopimuksen allekirjoittaminen, vaan vasta yrityksen virallinen pyöreä leima varmistaa sopimuksen pätevyyden. Sillä ei tosin ole mitään juridista merkitystä. Leima symboloi venäläistä yritys- ja

sopimuskulttuuria. Suomalaisen yrityksen kannattaa teettää pyöreä leima uskottavuuden lisäämiseksi sekä viranomaisen että venäläisen yrittäjän silmissä.

Päivittäiseen tapakulttuuriin kuuluu monta suomalaiselle vierasta asiaa. Venäjällä on tapana antaa esimerkiksi (ryhmä)matkan ohjelman päätyttyä tippiä 10 % palkkion suuruudesta oppaalle ja 10 % kuljettajan palkkion päälle. Myös ravintoloissa tippi osoittaa asiakkaan tyytyväisyyden palveluun. Lahjan antamista seuraa aina vastalahja. Venäläinen joutuu kiusalliseen tilanteeseen jos hänellä ei juuri sillä hetkellä ole vastalahjaa (mikä on harvinaista sinänsä, koska vastalahjana annetaan vaikka solmioneula omasta paidasta). Lahjojen antamisesta ja vastaanottamisesta on omat tapasääntönsä, joihin pitää perehtyä ennen Venäjälle matkaamista. Liikelahjaan kuuluu tyypillisesti firman logo. Käyntikortti kuuluu ehdottomasti liiketoimintakulttuuriin. Käyntikortissa pitäisi olla tiedot sekä englannin että venäjän kielillä. Pukeutumisessa virallisiin ja puolivirallisiin neuvotteluihin suositaan konservatiivista tyyliä (tummaa pukua) yhdistelmäasun sijasta. Pukeutumisessa ei kannata, ainakaan virallisissa tilanteissa, tukeutua villapaitaan ja farkkuihin, jotka puolestaan kelpaavat hyvin ruotsalaisessa pukeutumiskulttuurissa. Naisille on omia pukeutumisen etikettejä.

Kuva: Vesa Koivumaa

Sääntönsä löytyy siitäkin missä ja minkälaisia vitsejä kannattaa kertoa (venäläiset ovat huumorintajuisia) ja minkälaisissa tilanteissa voi politikoida. Esitelmien pitämisessä kannattaa olla selkeä ja melkoisen suoraviivainen. Venäläiset itse puhuvat huolellisesti ja heillä on tapana käsitellä asioita kielikuvien eli metaforioiden kautta. Joskus ollaan hyvinkin symbolisia ja käsitteellisiä mutta toisinaan taas konkretiaa ja suoruutta viljellään tarpeen mukaan. Varta-

lon kieli, elekieli, muodostaa suuren osan venäläisestä ilmaisutavasta. Suomalaisethan ovat sanattomassa viestinnässä aika yksivakaita.

Venäläisyyteen ja venäläiseen liitetään arvoituksellinen sana dusha, sielu, sielukkuus, jonka väitetään ohjaavan venäläisen käyttäytymistä. Tämä käyttäytyminen on rönsyilevää ja joskus äärimmäisyyksiin taipuvaista. Herkkyys ulottuu taikauskoisuuteen. Venäläisen väitetään olevan ainakin hiukan taikauskoinen. Jos jätät jälkeesi jotain, se merkitsee, että palaat takaisin. Parillinen määrä kukkia tietää epäonnea. Elävälle henkilölle ojennetaan vain pariton määrä kukkia. Molemminpuolinen emotionaalinen kokemus ja samankaltaisuuden tunne luovat myönteistä ilmapiiriä liiketoimintasuhteiden solmimisessa.

Suomen historiaa tunnetaan yllättävän hyvin ainakin niissä piireissä joissa suomalaiset virkamiehet ja yrittäjät liikkuvat. Kirjallisuus, filmit ja Venäjän yhteiskunnalliset muutokset ovat hyviä keskustelunaiheita. Venäläiset lähtevät suopeasti mukaan keskusteluihin, joissa verrataan maiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Venäläiset lukevat paljon tuntien sekä klassista ja historiallista kirjallisuutta että myös nykypäivän dokumentaarijulkaisuja. Tässä kohden näyttää olevan selkeä kulttuuriero (tai ajankäyttöpoikkeama) esimerkiksi amerikkalaisiin verrattuna. Ylipäätään venäläiset ovat kiinnostuneita historiasta ja tietävät hyvin Suomen ja Venäjän vuosisataisista yhteentörmäyksistä. Vaikka suomalaisia aikaisemmin Neuvostoliiton voimien päivinä varoiteltiin historian jauhamisesta, on nykyisin havaittu, että näistä asioista saa hyviäkin keskusteluaiheita vapaamuotoisempiin tilaisuuksiin. Monet venäläiset ovat tunnustaneet Mannerheimin lähes omaksi kansallissankarikseen. No, kunhan ei mene humalassa jänkkäämiseksi.

Liiketoiminnan tapakulttuureista on saatavissa hyvää tietoa, joten tässä ei puututa niihin sen enempää. Mainittakoon tässä yhteydessä, että Suomessa oleva Venäjän kaupallinen edustusto (www.rusfintrade.ru) on hyvä ensilähde venäläiselle, joka haluaa tutustua suomalaiseen yritys- ja tapakulttuuriin. Suomalaisenkin olisi hyvä tietää, mitä venäläiset kirjoittavat (tai venäläisille kirjoitetaan) suomalaisten kauppatavoista ja kulttuuripiirteistä ja miten näitä ominaisuuksia verrataan keskenään.

17 TOIMINTA VIRANOMAISTEN KANSSA

Vuosisataiset käytännöt aina tsaarien ajoilta saakka ovat neuvostokauden kautta kerrostuneet venäläiseen virastokulttuuriin. Suomalaisesta saattaa oikeutetusti tuntua siltä, että asiaa aletaan käsitellä vasta sitten kun, paperit ovat kellastuneet virkamiehen pöydällä. Hierarkkisuus ja kiireettömyys ovat tunnusomaisia piirteitä toimien selkeänä kontrastina pohjoismaiseen matalaan organisaatiorakenteeseen tottuneelle. Osittain hitaus on myytti koska erinäisissä laeissa mainitaan asioiden käsittelyn maksimiajat. Aikaisemmin tässä kirjasessa kävi ilmi esimerkiksi lisenssihakemusten käsittelyajat. Kannattaa tietenkin muistaa, että suomalainen hallintokulttuuri puolestaan on sekoitus ruotsalaista ja venäläistä perinnettä. Nykyisin suomalainen julkinen sektori toimii poikkeuksellisenkin tehokkaasti verrattuna suurimpaan osaan maailman maita. Siksi julkiseen hallintoon kohdistuvat odotuksemme ja vaatimuksemme ovat aina kovat, oleskelemmepa missä päin maailmaa tahansa.

Yhteiskuntasuhteet ja niissä erityisesti viranomaissuhteet kuuluvat päivittäiseen liiketoimintaympäristöön Venäjällä. Venäjän julkinen hallinto ja yhteiskuntaelämä ovat virkamiesvetoisuuden läpitunkemia. Julkinen keskustelu hallinnon virtaviivaistamisesta ja hallinnossa työskentelevän henkilöstömäärän supistamisesta ei ota käynnistyäkseen Venäjällä. Yhteiskunnan ja hallinnon teknistyminen vie kuitenkin kehitystä vääjäämättä hallintorakenteen supistamisen suuntaan. Monta asiaa saa vietyä eteenpäin hoitamalla suhteita, ei välttämättä virastoihin, vaan siellä työskenteleviin henkilöihin. Venäjällä tunnetaan sanonta: ”lainvalvontaviranomaiset työskentelevät meitä vastaan meidän rahoillamme”. Tätä ei pidä kuitenkaan ottaa suomalaisena ihan kirjaimellisesti. Paljon riippuu omasta lainkuuliaisuudesta ja avoimuudesta. Suomalaiset sen taidon kyllä osaavat ja sellainen suomalaisten ominaisuus tiedetään myös Venäjällä. Verottaja ja miliisi kuuluvat siihen ydinjoukkoon, jonka kanssa tulee pitää avoimet ja hyvät välit. Avoimuus ei välttämättä takaa mitään. Tarkastuksiin on varauduttava.

Vaikka suomalaiset luottavatkin Suomen viranomaisiin, on suomalaisten ymmärrettävä, että venäläiset itse suhtautuvat nihkeästi ja epäillen miliisiin ja ehkäpä myös muihinkin viranomaisiin. Luottamus miliisin toimintaan on pysynyt alhaisella tasolla vuosien ajan kun Suomessa tilanne on päinvastainen suhtautumisessa poliisiin. Osittain epäluottamusta ylläpitää lainvalvontaviranomaisten voimattomuus suurten petosvyyhtien, terrorismin ja katurikollisuuden edessä. Venäjällä varoitellaan esimerkiksi sotatoimialueelta, mm. Tshetsheniasta, kotiutuneiden miliisijoukkojen sopeutumisvaikeuksista, joita on esiintynyt normaalin järjestyksenpidon yhteydessä.

Takavuosina veropoliisi suoritti tehokkaita tarkastuksia yrityksiin. Veropoliisia ei enää ole mutta verotarkastusyksiköt jatkavat yritysten kontrollointia.

Keskusteltaessa viranomaisen edustajan kanssa pitää aina tiedostaa se mahdollisuus, että yrityssalaisuuden piiriin kuuluvat asiat voivat vuotaa eteenpäin. Joskus vahvat kilpailijat ja rikollisjärjestöt käyttävät korruptoituneita viranomaisia julkisivuna, jonka kautta arvokasta tietoa saadaan haltuun. Valtion korostunut rooli yritystoiminnassa, sen säätelyssä ja yrittäjänä toimimisessa nostaa korruptoitumisen riskiä ja voi vaarantaa yritystoiminnan taloudellista turvallisuutta. Aina ei tyydytä pelkkään informaatioon vaan kilpailevan yrityksen kaataminen viranomaistoimin saattaa olla tavoitteena. Viranomainen voi odottaa lahjuksia, jotka ratkaisisivat tarkastuksen tuloksen yrittäjän hyväksi. Lahjuksia ei pidä mennä antamaan. Tällaisessa tapauksessa ainoastaan turvallisuuspalvelu FSB on oikea osoite, jolle viranomaisen väärinkäytöksestä tai sen yrityksestä ilmoitetaan. Jos tapahtumasta ei tee ilmoitusta niin saa varautua siihen, että painostustarkastukset jatkuvat hamaan tulevaisuuteen. Venäjän verotarkastusvirastosta (sekä viraston nettisivuilta) saa 6.3.2007 annetun käskyn mukaan tietoa yrityksen oikeuksista verotarkastuksen sattuessa (FNS 2007).

Erilaiset provokaatiot, kuten huumeiden tuonti toimistoon tarkastajien toimesta, ovat testattuja keinoja saada yritysjohto vastuuseen jos muu ei auta. varastoista voi ”löytyä” varastettua tavaraa jne. Prokuraattorinvirasto puolestaan on ylin viranomaistoiminnan valvoja, joka sekin ottaa mielellään vastaan tietoja viranomaisten omavaltaisuuksista. Toisaalta Venäjällä viranomaisten mielivaltaisuuksien äänekäs vastustaminen voi johtaa yritystoiminnan loppumiseen. Keskitie löytynee tähänkin ongelmaan. Yrityksen ja toimiston videoseurantalaitteet tallentimineen ovat hyviä puolustautumisvälineitä jos viranomaiset yrittävät käyttää vilpillisiä keinoja.

Suurin osa miliisin ja verottajan tarkastuksista kohdistuu kirjanpitoon. Siitä etsitään mahdollisia varojen käyttöön ja kirjanpitoon liittyviä rikkomuksia. Mikäli rikkeitä löytyy, joutuu yrityksen johto vastaamaan rikkeistä yleensä hallinnollisin, harvemmin rikosoikeudellisin seurauksin. Myös kirjanpitäjä joutuu samalla tulilinjalle. Viranomaisissa asioitaessa voi käydä ilmi, että lainsäädännön muutosvauhti on Venäjällä niin kova, että virkailijoillakin on vaikeuksia pitää tiedot ajan tasalla. Tuoreimmasta laista ei välttämättä ole tietoa, puhumattakaan sen soveltamisesta. Laki on pätevä vasta julkaisemisensa jälkeen. Esimerkiksi Murmanskin alueella ilmestyvä Murmanskii Vestnik -sanomalehti julkaisee alueduuman ja aluehallituksen asettaman lainsäädännön.

Ylläkuvattuihin viranomaisvaikeuksiin joutuminen on epätodennäköisempää kuin normaalin yritystoiminnan jatkuminen. Ne otettiin tässä esille vain osoittamaan mihin kaikkeen kannattaa henkisesti varautua. Viranomaiset voivat olla myös korvaamattomana apuna neuvojen antajana ja yritystoiminnan puolestapuhujina. Yhteydet miliisiin, palo- ja pelastusviranomaisiin sekä verottajaan osoittavat myös alueen ja paikkakunnan muille yrittäjille, että suhteet ovat kunnossa ja yrityksellä on vahva asema lainvartijoiden keskuudessa. Lähes poikkeuksetta kyseisten organisaatioiden ylin johto toimii hy-

vällä palveluperiaatteella lakeja kunnioittaen. Väärinkäytöksiin syyllistyvistä lähes kaikki ovat olleet alemman tason virkamiehiä. Aluehallinnon ja kaupunkien/piirien johto sekä niiden virkamiehet pitää sisällyttää tärkeiden yhteistyötahojen listalle. Heidän käsissään on muun muassa alueen ja paikkakunnan poliittinen vaikuttaminen sekä yritystoiminnan, ympäristöasioiden ja maavuokrausten lupa-asiat. Yhteydenpito suoritetaan henkilökohtaisella tasolla. Suhteet pysyvät myös lämpiminä kun ao. virastoihin lähetetään esimerkiksi yrityksen vuosikertomukset säännöllisin väliajoin.

18. YHTEENVETO

Käsikirjan tarkoituksena on ollut avata uudenlaisia, kansainvälisiäkin, näkökulmia suomalaiseen yritysturvallisuuskeskusteluun. Venäläinen liiketoimintaympäristössä voidaan monelta osin soveltaa suomalaisia (länsimaisia) yritysturvallisuusoppeja. Esimerkiksi tietoturvallisuus, rikosturvallisuus, paloturvallisuus, henkilöstöturvallisuus ja toimitilaturvallisuus ratkaistaan samankaltaisin menetelmin yrityksen asemapaikasta riippumatta. Venäläisessä yritysturvallisuudessa korostuu yrityksen taloudellisen turvallisuuden varmistaminen, joka sisältää mm. yritysvakoilun ja yritysvaltausten sekä kilpailijan harjoittaman tiedustelutoiminnan ehkäiseminen. Sekä yritysten että henkilöiden taustojen tarkistaminen ennen yhteistyösuhteeseen siirtymistä katsotaan luonnolliseksi ja välttämättömäksi osaksi riskien hallintaa yhdessä sopimuskulttuurin hallinnan kanssa. Yrittämisen kulttuuri ja tapakulttuuri tuovat oman lisänsä yritysturvallisuuteen, siihen miten työtä tehdään ja millä tavalla pitkäaikaiset ja luotettavat suhteet solmitaan.

Valtiollinen sääntely, yhteiskunnalliset turvallisuustavoitteet ja viranomaistoiminta tuovat Venäjän oloissa yritysturvallisuuteen ulottuvuuksia joiden huomioiminen on välttämätöntä suunniteltaessa pitkän tähtäimen läsnäoloa Venäjän markkinoilla taikka toimintaa venäläisten yrityspartnereiden kanssa.

Eräs keskeisiä kirjan anteja on havainto, että Venäjällä on runsaasti saatavana avointa ja julkista tietoa yritysturvallisuusasioista. Kirjassa on esimerkiksi lueteltu koko joukko julkisia lähteitä, joita hyödyntämällä voidaan esimerkiksi taustojen tarkistamisessa päästä eteenpäin. Suomessa tehtävä huolellinen taustatyö, alueen ja paikkakunnan viranomaisverkoston tunteminen sekä turvallisuussektorilla työskentelevien yritysten ja viranomaisten kytkeminen yritysturvallisuuden kehittämiseen luovat vahvat edellytykset turvalliseen ja menestykselliseen yritystoimintaan Venäjällä. Yritysturvallisuudesta on saatavissa runsaasti tietoa mutta se on hajallaan ja vahvasti kaupallistunutta. Finnbarentsin Turvallisesti Venäjällä -sivustoilta (http://www.finnbarents.fi/safelyinrussia2) löytyy sekä laaja-alaista että yksityiskohtiinkin menevää turvallisuustietoutta Venäjän liiketoiminnasta ja turvallisuuskysymyksistä kiinnostuneille.

LÄHTEET

Aromaa, Kauko – Lehti, Martti 2001. Pietari suomalaisyritysten turvallisuusympäristönä 1994—1999. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki 2001.

Biznes Tezaurus 2001. Анализ состояния внешней среды малого предпринимательства в России (на примере шести пилотных регионов). Venäjän pienyritystoiminnan ulkoisen ympäristön analyysi kuudella pilottialueella. Osoitteessa: http://www.rcsme.ru/libArt.asp?id=3614&r_id=134&l_id=1. Moskva 2001. 22.2.2007.

Butjaikin, Sergei 2007. За 2 месяца в Мурманской области выявлено 380 экономических преступлений. Kahden kuukauden aikana Murmanskin alueella paljastettu 380 talousrikosta. Osoitteessa: http://www.regnum.ru/news/799354.html. 20.3.2007.

Emercom 2007. Palovaaralliset asuinkohteet Venäjällä. Luettelo Emercomin nettisivuilla. Osoitteessa: http://www.mchs.gov.ru/article.html?id=14191. 6.4.2007.

Europol 2005. EU Organised Crime Report. Brussels 17 Nov. 2005.

Fleishman, Semen 2006. Sovershenno Sekretno. Artikkeli lehdessä Biznes zhurnal online. Osoitteessa: http://www.business-magazine.ru/mech_new/staff/pub273660. 26.4.2007.

FNS 2007. Venäjän veropalvelun käsky: ”Об утверждении форм документов, которые должны использовать налоговые органы при проведении налоговых проверок”. Käsky (prokaz) koskee asiakirjoja joita tulee käyttää verotarkastuksen yhteydessä. Osoitteessa: http://www.nalog.ru/document.php?id=25253&topic=ind_pr. 6.3.2007.

Harju, Simo - Söder, Jouko 2007. Terveydenhuollon varautumisohjeet.. Teoksessa Suuronnettomuusopas (toim. Maaret Castrén, Simo Ekman, Matti Martikainen, Timo Sahi ja Jouko Söder). Duodecim. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä: 413 – 420.

Internetyliopisto 2007. Osnovy informatsionnoi bezopasnosti. Informaatioturvallisuuden perusteet. Osoitteessa: http://www.intuit.ru/department/security/secbasics/3/. 7.5.2007.

Joensuun yliopisto 2005. Alihankintaopas. Spatia, Maaliskuu 2005.

Jushtshuk. Jevgeni 2006. Konkurentnaja razvedka. Marketing riskov i vozmozhnostei. Kilpailijan tiedustelu. Markkinariskit ja mahdollisuudet. Vershina, Moskova 2006. 238 s.

Kaakkois-Suomen TE –Keskus 2005. Liiketoiminnan harjoittaminen ja yrityksen rekisteröinti Suomessa. Kaakkois-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskuksen julkaisuja. Kesäkuu 2005.

Kauppapolitiikka 8.1.2004. Venäjän talouskatsaus – kasvua ilman uudistuksia. Ulkoministeriön kauppapoliittinen julkaisu, raportit.

Kelo, Jarmo – Ahola, Katja – Leino, Ilpo 2007. Yritykset viranomaisyhteistyössä ja varautumisessa suuronnettomuuksiin. Teoksessa Suuronnettomuusopas (toim. Maaret Castrén, Simo Ekman, Matti Martikainen, Timo Sahi ja Jouko Söder). Duodecim. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007, 200-206.

Keskusrikospoliisi 2005. Keskusrikospoliisin vuosikertomus 2005.

Koistinen, Jarmo 2006. Rikos Venäjällä. Oikeusvertaileva tutkimus Suomen ja Venäjän rikosvastuuperiaatteiden eroista. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 17. Joensuun yliopisto. 147 p.

Koivumaa, Jari – Koivumaa, Vesa 2004. Turvallisesti Venäjälle. Selvitys lappilaisten yritysten turvallisuusongelmista ja niiden hallinnasta Barentsin alueella. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 4. 100 s.

KZOT RF: КЗоТ Российской Федерации. Venäjän Federaation työkoodeksi.Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 г. N 197-ФЗ. Принят Государственной Думой 21 декабря 2001 года
Одобрен Советом Федерации 26 декабря 2001 года.

Turvallisuusopas 2005. Turvallisesti Venäjälle. Turvallisesti Venäjälle – hanke. Toukokuu 2005.

Kerkko, Pertti 2001. Turvallisuusjohtaminen. PS-kustannus, Porvoo. 368 s.

Kosonen, Riitta 2007. Luoteis-Venäjän haasteet ja mahdollisuudet. Tieto&trendit –lehti 12/2007. Tilastokeskus.

KTM 2007. PK-yritysten tietoturvakysely 2006. Yhteenveto 8.2.2007. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisut.

Kuznetsov, Igor 2007. Biznes – bezopasnost. Bisnes ja turvallisuus. Dashkov i K, Moskova 2007. 413 s.

Lapin lääninhallitus 2005. Matkailijan taskuopas. Lapin lääninhallitus & Murmanskin aluehallinto, Urheilu- ja matkailukomitea.

Ljannoi, Gennadi 2006. Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya. Yrityksen taloudellinen turvallisuus. Journal Best of Security, No 7, Heinäkuu 2006. Osoitteessa: http://www.bos.dn.ua/view_article.php?id_article=27.

Loginov, O. I. 2006. Безопасность вашего бизнеса. Liiketoimintanne turvallisuus. NT Press, Moskova 2006. 206 s.

Melton, Keith H. - Piligian Craig 2005. The Spy's Guide: Office Espionage. Feniks, Rostov-na-donu. 181 s.

Miettinen, Juha E. 1999. Tietoturvallisuuden johtaminen – näin suojaat yrityksesi toiminnan. Kauppakaari Oyj. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1999.

Miettinen, Juha E. 2002. Yritysturvallisuuden käsikirja. Käytännön tietoa yrityksille. Kauppakaari, Helsinki 2002.

Leonov, Ilja 2007: Ubiitsa pogib ot zatotshki. Murmanskii Vestnik, no 11 (3904) 20.1.2007.

Myllyniemi, Pekka 2000. ONNETTOMUUSRISKIT HALLINTAAN – Loppuraportti. Sisäasiainministeriö, 29.2.2000.

Möttönen, Tuomas 2004. Turvallisuus ja kilpailukyky. Kansainvälinen kilpailukyky mittareiden valossa. Etla keskusteluaiheita. ETLA No 952.

Nurgalijev, Rashid 2007. Ushtsherb ot ekonomitsheskih prestuplenii v 2006 godu prevysil 100 mlrd. rub. Talousrikollisuuden aiheuttamat menetykset vuonna 2006 nousivat 100 miljardiin ruplaan. Osoitteessa: http://www.burocrats.ru/invest/070316172618.html. 16.3.2007.

Rumjantseva, Irina 2007. Tshestnye posadili tshestnogo? Murmanskii Vesnik 11.5.2007, no 85, 86 (3978, 3979).

Spiridovitsh, Seija 2007. Suomen tärkeimmät kauppakumppanit vuonna 2006. Osoitteessa: www.finpro.fi. 2.3.2007.

Oikarinen, Rita 2005. Venäjän matkailun lainsäädäntöä ja käytäntöjä Murmanskin alueella. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 7.

Ollus, Simon-Erik 2006. Jälleenvienti kasvattaa Suomen Venäjän - kauppaa. Tieto & trendit –lehti. Tilastokeskus 2.2.2006. Osoitteessa: http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_03_06_venajakauppa.html . 2.5.2007.

Omskin valtiollinen yliopisto. Sähköinen oppikirja varjotaloudesta ja talousrikollisuudesta. Osoitteessa: http://newasp.omskreg.ru/bekryash/. 4.5.2007.

Petrov, Sergei 2007. Obespetshenije bezopasnosti organizatsii i proizvodstvennyh objektov. Praktitsheskoje posobije dlja rukovoditelei i rabotnikov predprijatii i organizatsii. Organisaatioiden ja tuotannollisten kohteiden turvallisuuden varmistaminen. Käytännön ohjeita yritysten ja organisaatioiden johtajille ja työntekijöille. Moskova, NTs Enas. 219 s.

Pricewaterhousecoopers 2005. Obzor ekonomicheskih prestuplenii 2005. Talousrikoskatsaus 2005. Osoitteessa: http://www.pwc.com/gx/eng/cfr/gecs/PwC_GECS05_Russia-rus.pdf. 26.4.2007.

Roper, Carl A – Grau, Joseph A. – Fischer, Lynn F. 2006. Security Education, Awareness and Training. From Theory to Practice. Elsevier Butterworth-Heinemann, US.

Samociuk, Martin, - Iyer Nigel – Lehtosuo, Kimmo 2004. Väärinkäytösten torjunta. Käytännön opas. Yrityskirjat. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 143 s.

Sassali, Hanne 2007. Suomen ja Venäjän tietoturvalainsäädäntöä. Opinnäytetyö Rovaniemen ammattikorkeakoulu. 60 s.

Siikaluoma, Pasi – Metso, Jari 2001. Suomalaisen rakennusyrityksen etabloituminen Venäjälle. Opinnäytetyö Rovaniemen ammattikorkeakoulun rakennustekniikan koulutusohjelma. 67 s.

Sisäasiainministeriö 2006: Elinkeinoelämän ja viranomaisten yhteinen strategia yrityksiin kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten torjumiseksi. Suomen turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 15/2006.

Suomi-Venäjä-Seura 2003. Venäläinen tapakulttuuri. Perinteitä ja nykypäivää. Suomi-Venäjä-Seura, Venäjä-info, Helsinki 2003.

SVKK ry. 2005. Suomalaisten yritysten toimintamuodot Venäjällä. Käytännön toimintatapoja ja kokemuksia. Suomen Kauppa- ja teollisuusministeriö. Toteuttaja: Suomalais-Venäläinen kauppakamariyhdistys – SVKK ry. Helmikuu 2005.

Tunik, Igor – Poljakov, Vadim 2007. Antireider. Posobije po protivodeistviju korporativnym zahvatam. Antiraider. Yritysvaltausten ehkäisemisen keinoja. Piter. 205 s.

Venäjän Federaation laki 25.7.2002. No. 115-FZ Ulkomaalaisen asemasta Venäjän Federaatiossa. Viimeisimmät täydennykset voimaan 15.1.2007.

Venäjän keskuskauppakamari 2006. Yritysturvallisuustoimenpidesuunnitelma vuodelle 2007. Osoitteessa: http://tpprf.rbc.ru/img/uploaded/2007032210210285.doc. 2.3.2007.

Venäjän pienyritysrahasto 2007. Bezopasnost biznesa dlya subjektov malogo predprinimateltsva. Pienyritysrahaston liiketoiminnan turvallisuussivusto. Osoitteessa: http://www.nanocorp.info/protection/safety_business/. 13.3.2007.

Verhelä, Pauli 1997. Matkailun ohjelmapalveluiden turvallisuus. Edita Prima Oy, Helsinki.

VISTA Foreign Business Support. Osoitteessa: www.vfbs.ru. 20.4.2007.

Safely in Russia II

Emergency Card

Family Name

First names

Citizenship

Address

Telephone

Date of Birth

Contact persons (name address and phone)

In Homecountry

In Russia

Workaddress in Russia

Workaddress in Finland

Medical conditions

Current medications

Working substances in medication

Allergies

Blooddaroup and bloodtvpe

Vaccinations

Insurance company / membership number

DO

- Always carry your passport, visa and immigration card with you. Police have a right to check the identity of any person and if there is no ID, they have a right to take person to the police office.
- Have your address clearly written on a piece of paper both in English and Russian.
- Ask the taxi price before you take a trip, as there are no meters. Check in advance what is the average price for the taxi in that particular city.
- Exchange currency to roubles in any nearest bank. Passport is needed if you are exchanging money in the bank.
- VISA, MasterCard and American Express cards are usually accepted. But take cash with you as small shops will only accept local currency.
- Have with you a roll of toilet paper. There is a big chance there is no paper in bar and restaurant toilets.
- Bring frequently used medication.

DO NOT

- Get involved into any kind of gambling on the street. There is some con people playing trick games on the streets.
- Walk on your own at night, there are many people looking for easy money.
- Go alone to the bar or disco. If you went, try to avoid accepting drinks from strangers.
- Bring strangers to your room and watch your drinks if you do.
- Get to the taxi if there is someone else present besides the driver.
- Exchange currency on the street. More likely you will get Belarusian, Ukrainian or other "roubles" back.
- Buy alcohol in street side kiosks as beverages there often of poor quality.
- Carry money in a visible or obvious place. There are pickpockets in crowded places.
- Use valuables in crowded places, this includes mobile phones and cameras.

Take contact with your consulate in the following circumstances:

- **Crime**
- **Accident**
- **Loss of documents**
- **A problem arises when being stopped by the police.**

Take copies with you of the following documents:

- **Passport**
- **Visa**
- **Migration card**
- **Hotel registration card**

Important phonenumbers for emergencies:

- **Ambulance: 01**
- **Police: 02**
- **Firedepartment: 03**

Foreign Embassies in St Petersburg:

AUSTRIA: +7 (812) 2750602
BELARUS: +7 (812) 2750076
BELGIUM: +7 (812) 277-2742
BULGARY: +7 (812) 275-7347
CZERKH REBUBLIC: +7 (812) 271-4612
CUBA: +7 (812) 272-5303
CANADA: +7 (812) 325-8448
CHINA: +7 (812) 114-6230
DENMARK: +7 (812) 234-3755
EGYPT: +7 (812) 275-1924
FINLAND: +7 (812) 273-7221
FRANCE: +7 (812) 314-1443
GERMANY: +7 (812) 320-2400
GREECE: +7 (812) 329-6407
HUNGARY: +7 (812) 312-6468
INDIA: +7 (812) 272-1731
ITALIA: +7 (812) 312-2217
JAPAN: +7 (812) 325-5454
LATVIA: +7 (812) 327-9363
LITHUANIA: +7 (812) 314-5567
NEDERLANDEN: +7 (812) 315-0197
NORWAY: +7 (812) 326-2680
POLAND: +7 (812) 274-4170
SLOVAKIA: +7 (812) 279-3241
SWEDEN: +7 (812) 233-1400
SWITZERLAND: +7 (812) 325-9006
UNITED KINGDOM: +7 (812) 320-3200
THE UNITED STATES OF AMERICA: +7 (812) 275-1701
UKRAINE: +7 (812) 312-1048

Malli

VARTIOINTISOPIMUS

Sopimus kohteiden vartioinnista, josta vastaavat sisäasiainviranomaisen alaiset vartiointiyksiköt

_ kaupungissa "___" _____200 __ .

_____ vartioimisliike
(osasto, yksikkö)
_____ yhteydessä, jäljempänä ”Vartioimisliike”, jota edustaa
(sisäasiainviranomainen)

_____, toimien _____
(nimi ja virka) *(yhtiöjärjestyksen, sääntöjen)*

nojalla ja _____, jäljempänä ”Tilaaja”, jota edustaa
(yrityksen nimi)

_____, toimien _____
(nimi ja virka) *(yhtiöjärjestyksen, sääntöjen)*

nojalla ovat tehneet seuraavan sopimuksen:

I. Yleiset ehdot

1. Tilaaja luovuttaa ja Vartioimisliike ottaa vastuulleen kohteet, jotka on lueteltu sopimuksen liitteenä olevassa vartiointikohteiden luettelossa ja suunnitelmassa (kaavassa).
Osapuolet sopivat vartiointitavasta pitäen lähtökohtana luotettavuutta ja taloudellisuutta.
Vartiointialueella olevien kohteiden valvonta ja vartiointi järjestetään seuraavilla ehdoilla ja tavalla:
_____._____
_____.

2. Vartioimisliikkeen valvontaan luovutettujen kohteiden tulee vastata seuraavia vaatimuksia:

a) alueen tuotantorakennukset, varastot, rakennustyömaat ja niille johtavat kulkutiet sekä kauppojen ja liikkeiden näyteikkunat ja muut valvottavat tilat on pimeän tullen valaistava_____

_____, jotta vartijoilla on mahdollisuus valvoa niitä.
(valaistustyyppi)
vartiointialueen valaistusta ei järjestetä _____ tapauksissa.
Materiaalien ja tarvikkeiden varastointi vartiointialueella sallitaan vähintään _____ metrin päässä aitauksesta.

b) tavaroiden ja muun irtaimen omaisuuden säilytyspaikkana olevien tilojen seinä- ja kattorakenteiden, ullakkoikkunoiden ja –aukkojen sekä ovien on oltava kunnossa. Seuraavien alakerran tilojen ikkunoihin (lukuun ottamatta kauppojen ja ravitsemusliikkeiden näyteikkunoita):
_____
asetetaan metalliristikot tai lukittavat ikkunaluukut. Tilaaja sopii paikallisen palotarkastusviranomaisen kanssa ristikkotyypistä.

c) kohteet tulee varustaa seuraavilla teknisillä turvalaitteilla: _____
_____
_____ (yhteys- ja hälytyslaitteet, palohälyttimet, valaistus, aitaus, lukitus, kääntöportit, automaattiset portit, valvontatornit, henkilöstön tarkastus- ja tavaransäilytyslilat).

Vartiointikohteissa on turvattava vartijan vapaa pääsy palohälyttimien ja palonsammutusvälineiden luo.
Valvontakohteiden sekä turvallisuus- ja palonsammutusvälineiden tekninen kunto sekä niiden käyttöönottoaika kirjataan kahdenkeskiseen pöytäkirjaan, joka laaditaan vartiointisopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä ja josta tulee sopimuksen erottamaton osa.

3. Vartioimisliike yhdessä Tilaajan ja paikallisen palotarkastusviranomaisen kanssa tarkastaa vähintään kaksi kertaa vuodessa kohteiden, turvallisuusvälineiden, mm. kohdassa 2 mainittujen palohälyttimien, teknisen kunnon, mistä laaditaan pöytäkirja, jonka Vartioimisliikkeen, Tilaajan ja paikallisen palotarkastusviranomaisen edustajat allekirjoittavat. Pöytäkirjaan kirjataan ajankohta, johon mennessä Tilaajan on korjattava havaitut epäkohdat ja ilmoitettava siitä Vartiointiliikkeelle ja palotarkastusviranomaiselle.

4. Kohteiden vartiointi järjestetään sellaisina päivinä ja vuorokauden aikoina, jotka on mainittu liitteenä olevassa kohteiden luettelossa.
Vartioimisliike laatii kohteiden vartioinnin ja valvontapisteiden sijoittamissuunnitelman ja esittää sen Tilaajalle.
Jos kohteissa järjestetään sisäiset valvontapisteet (sisätiloissa, kulku- ja tarkastuspisteissä ja valvotun alueen sisällä), niiden sijoittamisesta ja mahdollisista muutoksista sovitaan Tilaajan kanssa.
Kohteen kulunvalvonnasta ja järjestyssäännöistä määrää kohteen johtaja, ja sen toteuttamisesta huolehtii Vartioimisliike.

5. Päivittäinen kohteiden, mm. keskusvalvontajärjestelmään kytkettyjen kohteiden, valvontaanotto ja luovutus Tilaajalle tapahtuu seuraavasti
_____.

6. Vartioimisliikkeen antamat turvallisuusohjeet sekä valvontalaitteiden asentamis- ja käyttöohjeet ovat Tilaajalle velvoittavia. Valvontalaitteiden asennuksen ja korjauksen kustantaa Tilaaja, paitsi silloin kun korjaustarve on johtunut Vartioimisliikkeen syystä.

7. Sopimuksen hinta on
_____.
Maksu vartiointipalveluista suoritetaan kuukausittain Tilaajan maksumääräyksillä, jotka lähetetään pankkiin 15 päivää ennen seuraavan kuukauden alkamista.
Jos Tilaaja ei ole hoitanut ajoissa maksua, esittää Vartioimisliike maksuvaatimuksen pankkiin kuluvan kuukauden 25. päivään mennessä.

II. Vartioimisliikkeen velvollisuudet

8. Vartioimisliike on velvollinen:

a) järjestämään ja varmistamaan Tilaajan tavaroiden ja muun irtaimen omaisuuden sekä rahavarojen vartioinnin ja estämään ulkopuolisten henkilöiden tunkeutumisen kohteisiin;
b) varmistamaan kulunvalvonnan kohteessa ja valvomaan tavaran sisään- ja uloskuljetusta, joka tapahtuu kuljetuslupien perusteella. Työajan päätyttyä Vartioimisliike on velvollinen ilmoittamaan Tilaajalle ovatko kaikki kulkuportin kautta kertaluvilla päästetyt asiakkaat poistuneet kohteen alueelta;
c) yhdessä Tilaajan kanssa ottamaan käyttöön teknisiä valvontavälineitä;
d) huoltamaan valvontalaitteita ja korjaamaan viat Tilaajan ilmoituksesta.
   Maksu huoltopalveluista suoritetaan sovitulla tavalla.
e) paloturvallisuusvaatimusten noudattamisen varmistus valvontapisteillä; tulipalon sattuessa valvontakohteessa tai palohälytyksen lauettua teknisen vian takia vartijoiden kuuluu hälyttää palokunta ja ryhtyä toimiin palon sammuttamiseksi ja hälyttimen teknisen vian korjaamiseksi;
f) ottamaan Tilaajalta vastaan leimasimia ja sinettejä seuraavissa tapauksissa:
   _____
   _____.

III. Tilaajan velvollisuudet

9. Tilaaja on velvollinen:

a) varustamaan sopimuksen mukaisesti kohteet teknisillä valvontavälineillä, varmistamaan tavaroiden ja muun irtaimen omaisuuden suojelu sekä parantamaan kohteiden ja kulun valvontaa ja järjestystä kohteilla;

b) ennen kohteiden luovuttamista Vartioimisliikkeen vastuulle tarkastamaan, että sinne ole jäänyt ulkopuolisia henkilöitä eikä päälle jääneitä sähkö- ja kaasulaitteita ja muita tulen lähteitä;
c) lukitsemaan ja sinetöimään varastojen, tuotanto-osastojen, kauppojen, kioskien ja muiden tilojen ulko-ovet; sinetöimään myös tuulikaapin sisäovet; sisälukituksen lisäksi lukitsemaan riippulukolla ulkoapäin ja sinetöimään varauloskäyntien ovet;

   sulkemaan sisältä ja sinetöimään kauppojen ja kioskien näyteikkunat; ikkunoissa olevat näytetavarat ja muu irtain omaisuus on valmistenumeroineen ja hintoineen merkittävä luetteloon, jonka vastuuhenkilö allekirjoittaa ja Tilaaja vahvistaa leimalla. Yksi luettelokappale jää näyteikkunaan, toinen – Tilaajan vastuuhenkilölle ja kolmas – Vartiointiliikkeelle.

   Rahoja, jalokivi-, kulta-, platina- ja palladiumkoruja, kulta-, platina- ja hopeakelloja tulee säilyttää kiinteissä kassakaapeissa tai holveissa, ja erityisen kallisarvoiset esineet on myyntipäivän jälkeen vietävä erilliseen säilöön sekä noudattaen muita turvasääntöjä;

d) asentamaan sisäpuhelinverkolla varustetuissa kohteissa puhelimet valvontapisteisiin ja ulkolinjan vartijan käyttöön työajan ulkopuolella; huolehtimaan, että puhelin- ja sähkölinja, joihin on kytketty hälytysjärjestelmä, on kunnossa;

e) järjestämään erillisen puhelinlinjan hälytysjärjestelmän keskittimien ja suojatasojen kytkemiseksi valvontakeskukseen;

f) kytkemään hälytinjärjestelmän päälle työpäivän päätyttyä kohteissa ja ilmoittamaan viipymättä Vartiointiliikkeelle sen viallisuudesta poistumatta paikalta kunnes vika korjataan tai Vartioimisliike ottaa vastaan kohteen; 5 minuutin kuluttua ilmoituksesta valvontakeskukseen varmistamaan, että valvontalaitteet on päällä;

g) ilmoittamaan Vartiointiliikkeelle _____ mennessä peruskorjauksen tai muutosten tekemisestä vartiointikohteissa, työaikataulun ja toiminnan muuttumisesta, uusista arvoesineiden turvasäilöistä sekä sellaisista toimista, jotka voivat vaatia vartiointisuunnitelman ja valvontapisteiden muuttamista;

h) parantamaan ja huolehtimaan kohteiden paloturvallisuudesta; Huomio! Jos sopimuksen mukaisesti paloturvallisuustoiminta kuuluu Vartiointiliikkeelle, tulee Tilaajan noudattaa sen ohjeita todettujen paloturvallisuusuhkien ja –epäkohtien poistamisesta.

i) perehdyttämään Vartioimisliikkeen henkilöstöä vartiointikohteen työturvallisuusvaatimuksiin siltä osin, kuin se liittyy vartijoiden työhön, ja huolehtimaan vartijoiden työsuojelusta;

j) antamaan korvauksetta Vartioimisliikkeen käyttöön työ- ja aputiloja, laitteita ja kalustoa, viestintälaitteita sekä vesi-, sähkö-, lämmitys-, siivous- ja korjauspalveluja.
Vartioimisliikkeen käyttöön annettavien tilojen, laiteiden, kaluston ja viestintälaitteiden luettelo
_____
_____.

k) järjestämään vartijoille sääsuojat ja lämmittelypaikat;

l) järjestämään tilat vartiokoirille ja valvontapisteet, joissa koiria käytetään seuraavissa tapauksissa -
_____
_____.

m) Ilmoittamaan Vartiointiliikkeelle kaikista vartijoiden tekemistä rikkeistä;

n) tarjoamaan varsinaisissa vartiointitehtävissä olevalle henkilöstölle asunto samoilla perusteilla vartiointikohteen henkilöstön kanssa. Jos yrityksellä on asuntola, annetaan vartijoille asuntolapaikka. Vartioimisliike korvaa Tilaajalle sen asumispalvelukulut;

o) järjestämään vartijoille ja heidän perheilleen lääkäri-, sairaala-, virkistys- ja päiväkotipalvelut samoilla ehdoilla kuin omille työntekijöille;

p) järjestämään terveydelle vaarallisilla kohteilla vartiointitehtävissä olevalle henkilöstölle samat etuudet kuin omille työntekijöilleen Vartioimisliikkeen kustannuksella.

IV. Vartioimisliikkeen vastuu

10. Vartioimisliike on vastuussa vahingosta, jonka aiheuttaa:

a) murtovarkaus vartiointikohteissa, joihin on tunkeuduttu murtamalla lukot, rikkomalla ikkuna, näyteikkuna tai aita tai muulla tavalla, ja joka on tapahtunut kohteen puutteellisen valvonnan tai tavarankuljetusmääräysten laiminlyönnin tai ryöstön seurauksena;
b) omaisuuden turmeleminen tai vahingoittaminen (mm. tuhopolton kautta) ulkopuolisten tunkeutujien toimesta puutteellisen valvonnan seurauksena;
c) tulipalo, joka on syttynyt vartijoiden syystä;

Murto-, ryöstö-, esinevahinko- sekä tuhopolttotapaukset tutkitaan viranomaisten toimesta.

11. Vartijat ilmoittavat vartiointikohteiden murrosta tai esinevahingosta miliisille ja Tilaajalle. Miliisin ja tutkintaviranomaisten paikalletuloon saakka vartija varmistaa tapahtumapaikan koskemattomuuden.
Jos Tilaaja on tehnyt rikosilmoituksen (kirjallisesti tai puhelimella) aiheutetusta vahingosta Vartioimisliikkeen edustajien tulee osallistua vahingon arvioimiseen.

Jäljelle jääneet tavarat ja muu irtain omaisuus arvioidaan välittömästi viranomaisten saavuttua paikalle.

12. Vartioimisliike korvaa Tilaajalle vartijoiden syystä aiheutuneen vahingon sen jälkeen, kun Tilaaja esittää tutkintaviranomaisen lausunnon tai tuomioistuimen päätöksen ulkopuolisten tunkeutujien tekemästä murrosta, ryöstöstä tai esinevahingosta tai vartijoiden syystä tapahtuneesta tulipalosta. Vahingonkorvauksen määrä vahvistetaan asianomaisilla asiakirjoilla ja menetettyjen tavaroiden ja omaisuuden arvolaskelmalla, jota on tarkistettu kirjanpitotietojen perusteella. Vahingonkorvauksessa otetaan huomioon ryöstetyn tai hävitetyn omaisuuden arvo, vahingoittuneen omaisuuden arvonlasku, vahinkojen korjauskustannukset sekä menetetyt rahavarat.

13. Jos syylliset löydetään, Vartioimisliike vaatii korvausta niiltä.

14. Palautettaessa varastettua tavaraa ja omaisuutta Tilaajalle paikalla on Vartioimisliikkeen edustaja.
Palautetun omaisuuden arvo vähennetään Tilaajan esittämästä korvausvaatimuksesta, ja siitä maksettu summa palautetaan Vartiointiliikkeelle. Jos osa palautetusta omaisuudesta on vahingoittunut, siitä laaditaan pöytäkirja kummankin osapuolen edustajien ja arviointiasiantuntijan ollessa mukana. Tässä tapauksessa Vartioimisliike korvaa Tilaajalle omaisuuden arvonlaskun.

15. Vartioimisliike saa vastuuvapauden vain siinä tapauksessa, että se pystyy todistamaan syyttömyytensä. Vartioimisliike ei ole vastuussa mm.:

a) luonnonmullistusten aiheuttamasta esinevahingosta;
b) vartioituun tilaan jätetyn käteisen rahan varastamisesta tai ryöstöstä, jos Tilaaja on jättänyt kohteeseen enemmän käteistä rahaa, kuin turvallisuussäännöissä mainitaan, ja jos käteinen raha ei ollut kiinteässä kassakaapissa tai holvissa;
c) Tilaajan työntekijöiden jättämistä henkilökohtaisista tavaroista;
d) rikollisen sisätiloissa aiheuttamasta vahingosta, jos hän on päässyt tilaan ennen sen sulkemista ja poistunut ennen vartiointiajan alkamista;
e) kauppojen ja muiden liikkeiden näyteikkunasta varastetuista tavaroista, jos näyteikkunassa ei ollut niiden luetteloa;
f) kiinteiden kassakaappien ja holvien ulkopuolelle jätettyjen jalokivi-, kulta-, platina- ja palladiumkorujen sekä kulta-, platina- ja hopeakellojen varastamisesta;
g) tavaran ja muun irtaimen omaisuuden varkaudesta ja ryöstöstä, jos tutkinnassa selviää, että Tilaaja ei ollut kytkenyt murtohälytystä päälle, ei luovuttanut kohdetta vartijoille eikä ilmoittanut Vartiointiliikkeeseen hälytysjärjestelmän epäkunnosta;
h) tavaroiden ja muun irtaimen omaisuuden varkaudesta, jos Tilaaja on laiminlyönyt kahdenkeskisen pöytäkirjan vaatimuksen kohteiden teknisen suojauksen kehittämisestä ja tämä on tehnyt varkauden mahdolliseksi.
   Vartioimisliike ei ole myöskään vastuussa vahingosta, joka aiheutuu rahavarojen sekä irtaimen omaisuuden hävittämisestä ulkopuolisten

tunkeutujien toimesta kohtien b), e), f), g), h) tarkoittamissa tapauksissa.

16. Tilaaja esittää vahingonkorvausvaatimuksen, jonka Vartioimisliike käsittelee sovitulla tavalla.

V. Lisäehdot

17. Vartioimisliike on velvollinen kytkemään hälytysjärjestelmän päälle työajan päätyttyä seuraavissa kohteissa
_____,
ja sen ollessa epäkunnossa ilmoittamaan siitä Tilaajalle seuraavissa tapauksissa _____
_____ .

18. Vartioimisliike voi ottaa vastuun paloturvasta Tilaajan kustannuksella, jos kohteissa ei ole omaa palokuntaa.
Paloturvan ehdot ovat seuraavat:
_____ .

19. Vartioimisliike hoitaa erikoiskuljetusten vartioinnin seuraavissa tapauksissa: _____.
Näiden tehtävien hoitamisesta ja niihin liittyvien Vartioimisliikkeen kustannusten korvaus suoritetaan seuraavasti:
_____.

20. Poikkeustapauksissa (Tilaajan suorittamat työt, jotka haittaavat aitausten ja ristikoiden eheyttä) osapuolet sopivat, että Vartioimisliike asettaa lisävalvontapisteitä enintään 10 päiväksi.

21.
_____
_____ *(erityisehdot ja vaatimukset, jotka koskevat vartiointikohteen teknistä suojausta ja hälytyslaitteiden riittävyyttä tärkeissä kohteissa ja vastuu näiden vaatimusten laiminlyönnistä).*

VI. Sopimuksen voimassaoloaika

22. Sopimus tehdään ajalle _____ ja se tulee voimaan sen allekirjoituspäivästä lähtien.
Jos kuukautta ennen sopimuksen päätymistä kumpikaan osapuoli ei vaadi sen irtisanomista, sopimus katsotaan jatkuvaksi samoilla ehdoilla ja samalle ajalle.

Vartiointisopimus voidaan irtisanoa päättyneeksi ennen määräaikaa osapuolten sopimuksella. Jos osapuoli aikoo kieltäytyä erillisten kohteiden vartioinnista, tulee siitä ilmoittaa toiselle osapuolelle 15 päivää ennen.

23. Kaikki tästä sopimuksesta johtuvat kiistat ratkaistaan lakisääteisellä menettelyllä.

Sopimus laaditaan kahdessa kappaleessa, joista toisen saa Vartioimisliike ja toisen Tilaaja.

24. Osapuolten juridiset osoitteet ja pankkiyhteydet:

Vartioimisliike:

_____

(yrityksen nimi, postiosoite ja postitoimipaikka)

Pankkitili nro _____

_____ pankissa.

Tilaaja:

_____

(yrityksen nimi, postiosoite ja postitoimipaikka)

Pankkitili nro _____

_____ pankissa.

Allekirjoitukset:

Vartioimisliikkeen puolesta: Tilaajan puolesta:

_____ _____

Leima Leima

Yritysturvallisuus ja Venäjä -kirjassa annetaan kokonaiskuva turvallisuuden osa-alueista, jotka tulee ottaa huomioon Venäjään liittyvässä liiketoiminnassa. Turvallisesti Venäjällä -hankkeessa tuotettu kirja nostaa korostetusti esille venäläiset painotukset yritysturvallisuuden sisällössä. Potentiaalisen yhteistyökumppanin taustojen tarkistaminen, toiminta vartioimisliikkeen kanssa, viranomaisten työskentelykulttuuri ja taloudellisen turvallisuuden varmistaminen ovat kestävän yritystoiminnan edellytyksiä Venäjällä. Kirjassa käsitellään myös tietoturvallisuutta, vakavan rikollisuuden uhkaa, ympäristöturvallisuutta, palo- ja pelastustoimintaa sekä asumisen ja matkustamisen turvallisuutta Venäjän toimintaympäristön tuomien haasteiden valossa. Laaja-alaisen analysoinnin lisäksi kirjoittaja tarjoaa käytännön ohjeita turvallisuusriskien ennakointiin ja hallintaan.

ISSN 1239-7741
ISBN 978-952-5153-62-0 (nid.)
ISBN 978-952-5153-63-7 (pdf)